די ערציהונג

גייסטיג, מאראליש און פיזיש

הערבערט ספענסער

JEWISH PUBLIC

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000vari_v9k8

368

די ערציהונג

גייסטיג, מאראליש און פיזיש

— פון —

הערבערט ספענסער

איבערזעצט פון

דר. י. א. מעריסאן

דריטע אויפלאגע

פערלאג: מייזעל עט קא.
422 Grand Street, New York
1911

Copyright, 1910, by
Maisel & Co., New York.

די ערציהונג.

אינהאלט:

דעם איבערזעצער'ס פארווארט.

קאפיטעל I וואסער וויסען האט דעם גרעסטען ווערטה 11

קאפיטעל II די גייסטיגע ערציהונג..... 87

קאפיטעל III די מאראלע ערציהונג..... 155

קאפיטעל IV די קערפערליכע ערציהונג..... 211

אנצייגער..... 273

פארווארט

פון דעם איבערזעצער.

דער ענין פון ערציהונג, וועלכער איז לכל הדיעות איינער פון די וויכטיגסטע ענינים פון מענשליכען לעבען, איז נאך אזוי גוט ווי גאר נישט בעריהרט געוואָרען אין אונזער יודישער ליטעראטור. און דאך קען מען ניט זאגען, אז די פראגע אינטערעסירט ניט דעם אינטעליגענטערן יודישען עולם. צום וועניגסטען אין די ראדיקאלע קרייזען ווערט די ערציהונגס־פראגע ערנסט דיסקוטירט פון צייט צו צייט; און עס ווערען אפילו געמאכט געוויסע פערזוכען פראקטיש צו פערענטפערן די נויט פון בעסערע ערציהונגס־מעטאָדען און פרייערע שולען. די צרה איז נור — די אלגעמיינע אונווויסענהייט וואָס הערשט וועגען דעם ענין. מען טראָגט זיך ארום מיט ברעקלעך אבגעריסענע געדאנקען וועגען די אָדער יענע מעטאָדען; מען זוכט אייניצופלאנצען אין די קינדער די אָדער יענע געדאנקען און מדות: בעת דאָס ערסטע און נויטיגסטע פון אלץ — די פערשפרייטונג פון לכל הפחות עלעמענטארע ידיעות ווערט די גרונד־פרינציפען פון ערציהונג — ווערט כמעט אין גאנצען פערנאכלעסיגט. און שולדיג אין דעם איז אין א גרויסען טייל דער דוחק אין ווערק, וואָס זאלען בעהאנדלען די פראגע פון אן אלגעמיינעם, ניט נור פון א ספעציעלען שוהל־שטאנדפונקט.

מיט דעם צוועק צו פערענטפערן די דאָזיגע דרינגענדע נויט פאר דעם יודישען לעזער, איז אונטערנומען געוואָרען די איבערזעצונג פון "ערבערט ספענסער'ס וועלט בעריהמטער ארבייט, „עריוקיישען", וועלכע דער לעזער וועט דא געפינען פאלשטענדיג איבערגעגעבען צום ערסטען מאל אין דער יודישער שפראך.

ספּענסער׳ס „ערציהונג" איז ניט געמיינט צו זיין א „מעטאָדע" אין דעם ענגען זין פון וואָרט. עס איז ניט קיין האנדבוך פאר לעהרער, נור א לעהר־בוך פאר עלטערן און אינטעליגענטע מענשען בכלל. ספּענסער איז דורכאוים אין אלע זיינע ווערק א טיעפער פילאָסאָף פון פראקטישע מענשליכע צוועקן. זיין מאָנומענטאלער סיסטעם פון א סינטעטישער פילאָסאָפיע איז געשריבען געוואָרען צוליעב די לעצטע צוויי בענדער, די פרינציפּען פון דער עטהיק, וועלכע האָבען פאר זייער צוועק די פראקטישע מענשליכע אויפפיהרונג אין געזעלשאפטליכען לעבען. דעם אייגענעם נאָנג זעהט מען אויך ארויס אין זיין ווערק איבער ערציהונג. טיעפע פילאָסאָפישע גע־דאנקען זענען דאָ דורכגעבונדען מיט פראקטישע עצות; פסיכאָלאָ־גישע פרינציפּען ווערען אוועקגעלעגט אין גרונד פון אלטעגליכע פיהרונגען; און די לאָגיש נעדרונגענע שלוסען געהען האנד אין האנד מיט די נויטוועניגסטע פאָדערונגען פון לעבען. עס איז א נאטור־סיסטעם פון ערציהונג געבויט אויף דער וויסענשאפט פון ענטוויקלונג—א נאטור־סיסטעם, וואָס ערציהט די עלטערן גופא ניט וועניגער ווי זייערע קינדער.

ספּענסער איז אָבער ניט נור א פראקטישער פילאָסאָף, נור אויך אן עוואָלוציאָניסט וואָס האלט שטענדיג פאר די אויגען דעם אידעאל פון מענשליכער פאָלקאָמענהייט. קריטיקירענדיג די היינטיגע מע־טאָדען און גיינג פון דער קינדער־ערציהונג, בעווייזט ער ניט נור די נויטיגע ענדערונגען, וואָס דארפען אייננעפיהרט ווערען אונטער די היינטיגע אומשטענדען, נור ער וויקעלט פונאנדער פרינציפּען, וועלכע קענען פאָלקאָם אנגעווענדעט ווערען נור אין א פאָלקאָמענער געזעלשאפט. אויב אייניגע פון זיינע געדאנקען זענען שוין געווא־רען אין אונזער צייט אלגעמיין־אָנגענומענע וואהרהייטען, איז נאָך פיעלעם געבליבען, וואָס דארף ערסט ווערען פערשטאנען, אויסגע־קעמפּפט און פערווירקליכט אין לעבען. די „ערציהונג" איז אין אָט דעם בריייטערן זין א מעטאָדע פון דענקען און א מיטעל אָבצו־שאצען דעם ווערטה פון די אלטע, אזוי גוט ווי פון די נייע ער־ציהונגס־סיסטעמען.

וואָס אָנבעטרעפט דער איבערזעצונג, איז די ערסטע אויס־
דעכנונג אין איהר פּלאַן — טרייהייט צום אָריגינאַל. ספּענסער'ס
סטיל איז ווי א כלי פון עכטען קריסטאַל: קלאָר און שווערליך. די
קלאָרקייט איז אָבער אוא בריליאַנטענע, אז זי איז מכפר אויף די
קריסטאַלענע שוערקייט; און דעריבער איז דאָס ציעל געווען, בע־
וואהרען דעם אָריגינעלען סטיל ווי ווייט עס לאָזט זיך. פערטייט־
שען מיינט צו־אָפט אויספשט'לען און פערדאָרבען; עס איז אויך
ניט אלעמאל פריי פון א געוויסער בעליידיגונג פאר'ן לעזער: דאָ
וועט דער לעזער געפינען ניט קיין פּאָפּולאריזאציע פון ספּענסער'ס
בוך, נור דאָס בוך אליין.

די איבערזעצונג איז געמאכט נאָך די ענגלישע, דריטע פער־
בעסערטע אויפלאגע.

דר. י. א. מערימאָן.

ניו יאָרק, מערץ 1910.

וואָסער ווייסען האָט דעם גרעסטען ווערטה.

קאפיטעל I.

וואָס ווייסען האָט דעם גרעסטען וועדטה?

עס איז ריכטיג בעמערקט געוואָרען, אז פּוצען־זיך קומט אין סדר פון צייט פריהער איידער קלײדען־זיך. מענשען וועלכע לאָזען זיך אָנטון גרויסע פּיזישע ענוים כדי זיך אויסצושטעכען צאצקע־דיגע פּיגורען אויפֿ ן לייב, שטעהען אוים מורא'דיגע היטצען אָדער קעלטען, נאָר קנאפּוואָם זוכענדיג זיי צו פּערלייכטערן. הומבאָלדט דערצעהלט אונז, אז אַן אָרינאָקאָ אינדיאַנער, ביי וועמען די בעק־וועמליכקייט פון קערפּער האָט נאָר א קנאפּען בעטערפּ, וועט פון דעסטוועגען אָבהאָרעוועז א וואָך צווויי אויף צו קויפען פּאַרב, מיט וואָם זיך אויסצובעריהמען פּאר לייטען; און אז דיזעלביגע פּרוי, וואָם וואָלט זיך ניט אָבגעשטעלט אַרויסצוגעהן דרויסען אָהן א ברעקיל צודעק אויפֿ ן לייב, וועט ניט וואָגען אָבצוטון אזא פּער־ברעכען נעגען שטאָטיק ווי ארויסגעהן א ניט־געפּאַרבטע. די רייזענדער געפּינען כסדר אויס, אז קאָלירטע פּאָטצערקעס און ציערונג־צאצקעס זענען ביי די ווילדע שטאָמען א סך מעהר סחורה איידער קאַרטונען אָדער טוך־געוואָנט. און די מעשיות וואָם מיר ווייסען, ווי אזוי זיי פּערוועגדען די העמדער און רעק, וואָם מען גיט זיי, אויף א מין לעכערליכען פּוץ, בעווייזען ווי דער גרעאַנק פון בעפּו־צונג האָט לגמרי די אויבערהאַנד איבער דעם גרעאַנק פון נוצען. יאָ, עס זענען פּאַראַן נאָך מעהר שאַרפּע אילוסטראַציעס: נעהמט פּאר אן ערות דעם פּאָקט וואָם קאָפּיטאַן סטיק האָט דערצעהלט וועגען זיינע אפּריקאַנער בעדיינער, וועלכע האָבען ארומשפּאַצירט אין זייערע ציעגען־פּעלצען מאַנטלען בעת דער וועטער איז נעווען שעהן, דערפּאר אָבער וועז עס איז נעווען נאַס, האָבען זיי די מאַנט־לען אויסגעטון, זיי צונויפּגעלעגט און, שוידערענדיג אין רעגען, ארומגעגאַנגען נאַקעט! וווירקליך, די פּאָקטען פון אורשפּרינגליכען לעבען שיינען צו בעווייזען, אז קלײדונג האָט זיך ענטוויקעלט פון

פוצונגען. און וועז מיר נעדענקען, אז אפילו ביי אונז טראכטען די מייסטע מעהר וועגען דער פיינקייט פון דער מאטעריע איידער וועגען איהר וואַרמקייט, און מעהר וועגען דעם שניט איידער וועגען בעקוועמליכקייט — וועז מיר זעהען, אז די פונקציע איז נאָך אלץ אין א היבשען ערך אונטערוואַרפען אונטער דעם אויסזעהען פון דער זאך — האבען מיר נאָך א ווייטערן גרונד אָנצונעהמען די סברא פון אזא אורשפרונג.

עס איז א מאַדנע זאך וואָס די אייגענע שיכות האלט אויך אוים בנוגע דעם גייסט. ביי די נייסטיגע ערווערבונגען, אזוי גוט ווי ביי די קערפערליכע, קומט דאָס ציערליכע פריהער איידער דאס ניצליכע. ניט נור אמאליגע צייטען, נור כמעט אזויפיעל אויך אין אונזער אייגענער צייט, איז דאָס דאזיגע וויסען וואָס ברייגט מיט פערזענליכען וואויזיין נעווארען אבגעשטופט צוליב עפעס וואָס ברייגט אפלאדיסמענטען. אין די גריכישע שולען זענען די הויפט לימודים געווען מוזיק, דיכטונג, מליצה און א פילאָסאָפיע, וועלכע איידער סאקראטעס איז געקומען האָט א קנאפע שיכות געהאט מיט'ן לעבען; בעת נראָר דאָס וויסען וואָס העלפט די ארבייט פון לעבען האָט פערנומען א גאנץ הינטערסטען פלאץ. און דערזעלבער געגענזאץ האלט אויך אָן אין אונזערע אוניווערזיטעטען און שולען ביי היינטיגען טאג. מיר פערשולדיגען זיך אין דעם חטא פון דער־ צעהלען גראָשענע וואַרהייטען וועז מיר זאָגען, אז ניין יונגלעך פון יעדע צעהן פערוועגדען ניט אין זייער שפעטיגער קאריערע זייער לאטיין און גריכיש אויף קיין פראקטישען צוועק. עס איז א גאנץ וואכעדיגע בעמערקונג, אז יעדער פון זיי אין פאבריק אדער אין קאנטאָר, פיהרענדיג א בעל־הבית'ישקייט אדער ערציהענדיג א פאמיליע, אין זיין רעלע אלס דירעקטאָר פון א באנק אדער פון אן אייזענבאהן, האט זעהר וועניג נוצען פון די קענטניסע, אויף וועלכע ער האט פערבראכט אזויפיעל יאהרען: אזוי וועניג נוצט עס איהם, אז נעווענליך פאלט איהם דאס גרעסטע טייל אין גאנצען ארוים פון זכרון; און אויב ער בראָקט אמאל אריין א לאטיינישע פראזע, אדער ער דערמאנט אמאל רעדענדיג מיט מענשען עפעס א גריכישע מעשה, איז עס מעהר צוליב מאכען אן עפעקט אויידער כדי ווירקליך צו בעלייכטען דעם ענין וועגען וועלכען עס רעדט זיך. און פרע־

גען מיר זיך, וואָס איז דער ווירקליכער מאָטיוו פון דעם וואָס מען גיט יונגלעך אַ קלאַסישע בילדונג, געפינען מיר אויס, אז עס איז נישט מעהר ווי א פשוט'ער נאָכגעהן נאָך דער עפענטליכער מיינונג. מענשען דרעסירען זייערע קינדער'ס גייסטער אקוראַט ווי זיי דרעסירען זייערע קערפער — לויט דעם הערשענדען פאסאָן. אזוי ווי דער אַרינאָקאָ־אינדיאַנער פארבט זיך אָן אייגער ער נעהט ארויס פון זיין שטיבעל, ניט ווייל ער זעהט אין דעם א דירעקטען נוצען, נור ווייל ער וואָלט זיך פערשעמט וועז אימיצער דערזעהט איהם ניט א נעפארבטען; אזוי אויך איז מען מקפיד אז דער יונגעל זאָל זיך איינהוזרן די לאַטיין און גריכיש, ניט צוליב זייער אינערליכען וואַרטה, נור כדי ער זאָל ניט מוזען אויסשטעהן דעם בזיון פון זיין אונווויסענד אין זיי — כדי ער זאָל נענייסען אן אריסטאָקראַטישע בילדונג, טראָגען דאָס בלעכל וואָס בעצייכענט א נעוויסע נעזעלשאַפטליכע פאָזיציע, און וואָס ברייננט מיט ממילא א נעווייסען רעספעקט.

אָט דער פאראלעל צייגט זיך ארויס נאָך דייטליכער ביי דעם אנדער נעשלעכט. אין דער בעהאנדלונג אי פון גייסט, אי פון קערפער האָט דער עלעמענט פון פוטץ נאָך אלץ די אויבערהאנד אין א גרעסערן ערך ביי פרויען ווי ביי מענער. אין אָנהויב האָט דער פערזעלכער פוטץ פערנומען די אויפמערקזאמקייט פון ביידע נעשלעכטער גלייך. אין היינטיגע שפעטערע טעג פון ציווילזיאַציע אבער זעהען מיר, אז בנוגע מענערשע קלייד ונג שענקט מען אין א היבשען ערך וועניגער אכטונג דעם אויסזעהען אייגער דער בעקוועמליכקייט; בעת אויך אין זייער בילדונג איז דאָס ניצליכע די לעצטע צייט מסיג גבול אויך דאָס ציערליכע. דערווייל איז נאָך די דאָזיגע ענדערונג ניט נענאָנגען אין קיין ריכטונג אזוי ווייט ביי פרויען. זייער טראָגען אויערריננלעך, פינגער־רינגען און בראָסלעטען; דאָס קונציגע מאכען פון די האָאר; דער צופעליגער נעברויך פון רוזש נאָך ער היום; די שווערע ארבייט וואָס מען לעגט אויף מאכען די קליידער היבש אָנציהענד; די גרויסע אונבעקוועמליכקייטען וואָס זיי וועלען אויסשטעהן צוליעב דער מאָדע — דאָס אלעם בעווייזט ווי פיעל, אין פרט פון פרויען־קלייד ונג, דער פערלאַנג נעפעלען צו ווערען שטייגט נאָך אריבער דעם פער־

לאנג פאר ווארימקייט און בעקוועמלעכקייט. און אזוי אין זייער בילדונג בעווייזט דאָס שטאַרקע איבערגעוויכט פון „השלמות", ווי אויך דאָ איז די ניצלעכקייט אונטערוואַרפען דעם אויספיינען־זיך. טאנצען, שהנע מאניערען, שפּיעלען פּיאַנאָ, זינגען, צייכענען — וואָס פאר א גרויסען פּלאַץ די זאכען פערנעהמען! וועו איהר טהוט א פרעג פאר וואָס לערנט מען איטאַליעניש און דייטש, וועט איהר נעפּינען, אז דער ריכטיגער טעם פון אַלע אָנגעגעבענע לפּנים'דיגע תירוצים איז, וואָס מען מיינט אז די קענטשאפט פון די דאָזיגע שפּראַכען איז דאמען־ארטיג. עס איז ניט צוליב דעם כדי די ביכער וואָס זענען געשריבען אין זיי זאָלען קענען בענוצט ווערען, וואָס עס ווערט כמעט קיינמאָל ניט געטון; נור כדי מען זאָל קענען זינגען איטאַליעניש און דייטשע לידער, און די בריט־קייט פון די קענטניטען זאָל ארויסרופען א שושקעריי פון בעוואונדערונג. די נעבורטען פון קעניגע, זייערע טוידטען און חתונות, און נאָך אזוינע היסטאָרישע קלייניגקייטען, ווערען אריינגענומען אין זכרון, ניט צוליב וועלכע עס איז דירעקטע נוצען וואָס וואָלטען אפשר ארויסגעקומען פון דעם וואָס מען וויים עס; נור דערפאר, ווייל די „נעזעלשאפט" בעטראכט די דאָזיגע למודים פאר א טייל פון א גוטער בילדונג — ווייל ניט־וויסען אזוינע זאכען קען מיט־ברייגען אַנדערע מענשענס פעראכטונג. וועו מיר רופען אָן די למודים פון לעזען, שרייבען, אויסלענען, גראַמאַטיק, אריפמעטיק און נעהען, האָבען מיר אויסגערעכענט כמעט אַלעס וואָס מען לערנט א מיידעל מיטן צוועק פון זייערע דירעקטע נוצען אין לעבען; אוו אפילו אייניגע פון אָט די למודים האָבען אויך מעהר בעציהונג אויף אַנדערע מענשענ'ס א גוטע מיינונג, איידער אויפ'ן דירעקטען אייגענעם וואויזיין.

כדי גרינדליך צו בענרייפען די וואַרהייט, אז ביי דעם גייסט ווי ביי דעם קערפער קומט דאָס ציערליכע אפריהער איידער דאָס ניצליכע, איז נויטיג א בליק צו טון אויף דעם שכל דערפון. דאָס ליענט אין דעם פאקט, וואָס פון דער וויטער פערנאַנענהייט אָן, ביז אפילו אויף הייגטיגען טאָג, האָבען די נעזעלשאפטליכע נויטען ארונטערגעדריקט די אינדיווידועלע נויטען, און וואָס דער הויפּט נעזעלשאפטליכער נויט איז נעווען דער קאַנטראָל אויף די אייג־

צעלנע. עס איז ניט אמת, ווי מיר מיינען געווענליך, אז קיין אנדערע רעגירונגען, א חוץ פון זעלבסטהערשער, פארלאמענטען און אויפגעשטעלטע אויטאריטעטען זענען ניטא. ווי א הוספה צו אט די אנערקענטע רעגירונגען זענען פארען אנדערע ניט־אנערקענטע רעגירונגען, וואס וואקסען אויס אין אלע קרייזען אין וועלט יערער מאן אדער פרוי שטרעבט צו זיין א קעניג אדער א קעניגין, אדער עפעס א קלענערער פריץ. אריבערשטייגען אנדערע כדי צו ווערען גרויסגעהאלטען פון זיי אין מפלה זיין די, וועלכע שטעהען העכער איבער אונז — דאס איז דער אלגעמיינער קאמפף, אין וועלכען עס ווערען פערשוועדעט די הויפט כחות פון לעבען. עשירות אנקלייבען, לעבען אויף א נגידישען אופן, געהן אין פרעכטיגע קליידער, אויספייגען זיך מיט קעסטנים אדער מיט א גרויסען קאף — זענען אלץ מיטלען, דורך וועלכע יעדער אייגער זוכט צו פערקנעכטען די אנדערע, און העלפט דערמיט וועבען יענעם פערצווייגטען נעץ־געוועב פון גדרים און סיגים, דורך וועלכע די געזעלשאפט ווערט געהאלטען אין אָרדנונג. עס איז ניט נור דער ווילדער הויפטמאן אליין, וואס זוכט ארויפצוקומען אן אימה אויף זיינע אונטערטעניגע דורך זיינע מאויסדיגע מלחמה־פארבען און טויטע שאר־בענס, וועלכע העננען ארונטער פון זיין גאַרטל; עס איז ניט נור די יפה־פיה מיט איהר קונציגען טואלעט, פאַלירטע מאנירען און צאהלרייכע השלמות, וועלכע שטרעבט „איינצונעהמען די וועלט"; דער גרויסער למדן, דער היסטאריקער, דער פילאָסאף געבוירען זייערע לומדות אויך פאר'ן זעלביגען צוועק. מיר שטעלען זיך קיינער ניט צופריעדען רוהיגערהייט צו ענטוויקלען פול און בריט אונזער אינדיווידואליטעט אין אלע ריכטונגען; נור עס נאָגט אונז אן אונרוהיגער בעגעהר ארויפצודריקען אונזער פערזענליכקייט אויף אנדערע מענשען, און ווי־ניט־איז זיי מאכען אונטערטעניג. און אט דאס איז עס וואס עס בעשטימט דעם כאראקטער פון אונזער בילדונג. ניט וואָסער וויסען האָט דעם מעהרסטען ווירקליכען ווערטה איז די אויסרעכענונג, נור וואס וועט ברענגען די מעהרסטע אפלאדיסמענטען, כבוד און רעספעקט; וואס וועט אם מעהרסטען מיטבערענגען א געזעלשאפטליכע פאזיציע, וואס וועט אם מיסטען אימפאנירען. אזוי ווי דורכאוים אין לעבען איז די פראגע ניט

וואָס מיר זענען, נור וואָס מען וועט מיינען אז מיר זענען, אזוי איז אויך אין בילדונג די פראגע ניט דער אינערלעכער וועלט פון וויסען, וויפיעל עס איז דער אויסערלעכער איינדרוק וואָס עס מאַכט אויף אנדערע. און אזוי ווי דאָס איז אונזער הערשענדער געדאַנק, האָט די דירעקטע נוצבארקייט קוים מעהר בעטראַף ביי אונז, ווי ביי דעם בארבאר, בעת ער פיילט זיינע צייהן און פארבט זיינע נעגעל.

אויב מען דארף נאָך מעהר ראיות האָבען וועגען דעם רויהען, אונעגעוויקעלטען כאראקטער פון אונזער בילדונג, קען מען עס געפינען אין דעם פאקט, וואָס דערווייל האָט מען נאָך כמעט גאָר ניט דיסקוטירט מכח דעם פערגלייכענדען וועלט פון פערשיידענע מינים קענטענישען — וועלכע רעדט שוין פון א דיסקוסיאָן אויף א מעטאַדישען אופן מיט בעשטימטע רעזולטאַטען. דער פונקט איז ניט נור, וואָס דערווייל איז מען נאָך ניט מושוה געוואָרען אויף א מאסשטאב פון די רעלאַטיוויטעטען, נור וואָס מען האָט נאָך ניט בענריפען אויף א קלאָרען אופן אז אזא מין מאַסשטאב איז פאראן במציאות. און ניט נור האָט מען נאָך ניט קלאָר בענריפען די מציאות פון אזא מין מאַסשטאב, נור עס זעהט אוים אז מען האָט נאָך גאָר ניט געפיהלט אפילו די נויטיגקייט פון אזא זאַך. מענשען לעזען ביכער איבער א געוויסען געגענשטאַנד, הערען רעפעראַטען איבער אנאַנדער געגענשטאַנד, בעשליסען אז זייערע קינדער זאָלען די למודים לערנען און יענע ניט; און אלץ לויט דעם פיהר פון'ם סתם מנהג, אָדער לויט זייער געשמאַק, אָדער לויט א פאַראורטייל, קיינמאָל ניט איבערטראַכטענדיג ווי אונגעהויער וויכטיג עס איז צו בעשליסען לויט א וועלכען עס איז שכל'דיגען גאַנג, וועלכע זאכען זענען ווירקליך פון גרעסטען וועדטה צו לערנען. אמת, מיר הערען אין אלערליי קרייזען צופעליגע בעמערקונגען מכח דער וויכטיגקייט פון דעם אָדער יענעם סאָרט למוד. אָבער צי די שטופע פון זיין וויכטיגקייט איז אזא וואָס בערעכטיגט די צייט-פערוועגדונג, וועלכע איז נויטיג איהם אויסצולערנען, און צי עס זענען ניט פאראן וויכטיגערע זאכען, אויף וועלכע די צייט וואָלט געקענט בעסער פערוועגדעט ווערען — דאָס זענען פראגען וועלכע, אויב מען שטעלט זיי איבערהויפט, ווערען אבגעפטרט גאנץ קורץ,

לויט יעדערנס פערזענליכע פאָרליעבע. עס איז אויך אמת, אז מיר הערען פון צייט צו צייט ווי עס לעבט אויף די שטענדיגע מחליקה מכח די צוגעגליכענע מעלות פון די קלאָסישע למודים און פון מאטעמאטיק. די מחליקה אָבער וועלט געפיהרט ניט נור אויף אן עמפירישען אופן, אָהן א שום שיכות צו א געוויסען זיכערען קריטעריום, נור די נאנצע פראגע גופא איז לגמרי אן אונבעדיי־טענדע, אין פערגלייך מיט דער אלגעמיינער פראגע, פון וועלכער זי איז א טייל. זיך פאָרשטעלען, אז דער בעשלום אז א מאטע־מאטישע בילדונג איז בעסער, אָדער אז א קלאָסישע איז בעסער, הייסט פאסען א בעשלום וואָס איז דער ריכטיגער קורס פון שטודיום, איז נאנץ די זעלביגע זאך ווי אָננעהמען א שטייגער, אז די נאנצע לעהרע פון דיעטע בעשטעהט אין דעם בעשליסען, צי ברויט איז נאהרהאפטיגער איידער קארטאָפעל, צי ניט!

די פראגע, וועגען וועלכער מיר טענה'ן אז זי איז פון אזא אל־געמיינער וויכטיגקייט, איז ניט צי דער למוד, צי אנאנדערער האָט עפעס א ווערטה, נור די פראגע איז, וואָס פאר א ווערטה האָט ער פערהעלטנישמעסיג? מענשען האָבען א טבע אָנצו־נעהמען, אז וויבאלד זיי קענען אָנרופען נעוויסע נוצען, וואָס זיי האָבען נעצויגען פון א בעשטימטען קורס פון למודים, האָבען זיי דערמיט שוין זיך נערעכטפערטיגט: נאָר פערגעסענדיג אז דער עיקר וואָס מען דארף אורטיילען איז, צי די נוצען זענען נעווען לפי ערך נעניצענד, זאכמעסיג. עס איז אפשר נאָר ניטא קיין נענע־שטאנד, וועלכען מענשען שענקען זייער אויפמערקזאמקייט, וואָס זאל ניט האָבען וויפיעל עס איז ווערטה. פלייסיג פער־ברייגען א יאָהר צייט אויף א זאמלונג פון די הערבען פון נעווייסע פאמיליען־שטאמען, איז נאנץ מעגליך אז עס וואלט אונז נענעבען אביסעל א ווייטערען קוק אין דעם ענין פון פארצייטיגע מאנירען און מדות, ווי אויך אין דעם אורשפרונג פון נעמען. יעדער איינער, וואָס זאל זיך נעהמען אויסלערנען די שטרעקען צווישען אלע שטעדטליך אין ענגלאנד, וואלט אין פארלויף פון זיין לעבען נע־פינען, פון די טויזענדער פאקטען וואָס ער האָט בעקומען, א פאר, וועלכע קענען איהם ברייגען א וועלכען־ניט־איז לייכטען נוצען בעת צוגרייטענדיג זיך צו מאכען א רייזע. צונויפקלייבען אלע

רכילות־דייד פון א געגענד, וואָס קיין פּוסטערע בעשעפּטיגונג קען דאָכט זיך נאָר ניט זיין, וואָלט דאָך געקענט אמאָל העלפען אויפּבויען עפּעס א ניצליכען פּאקט — לאָמיר זאָגען עס וואָלט דהינו זיין א נוטער ביישפּיעל, ווי כאראקטערען גיבען זיך איבער בירושה. אין די אלע פעלען אָבער וואָלט יעדער איינער מודה געווען, אז עס האלט ניט אויס קיין פּראָפּאָרציע צווישען דער ארבייט, וואָס עס נעהמט אוועק, און דעם וואָהרשיינליכען נוצען, וואָס עס קען קומען דערפון. קיין איינציגער וואָלט ניט דולדען דעם פּאָרשלאָג, אז מען זאָל פּאָרוועגדען א יונגעל'ס עטליכע יאָהר צייט צו בעקומען אָט אזוינע ידיעות, אויפ'ן חשבון פון א סך מעהר וויכטיגע למודים, וועלכע ער וואָלט קענען אויף אנאנדער אופן בעקומען. און אויב אָט דאָ אפּעלירט מען יא צו דער פּראָבע פון רעלאטיוועז וועדטה און מען פאָלגט זיין בעשלום, איז יעמאָלט זאָל מען דורכאוים אזוי טון און אויף פאָלגען דעם בעשלום. וואָלטען מיר נעהאט די צייט אויסצולערנען אלע למודים, וואָלט אונז ניט נויטיג געווען איבער־צוקלייבען. ווי זאָגט דאָס אלטע ליעדעל: —

וועז מען קען זיכער זיין,
אז מען וועט לעבען לאנג,
ווי פּאַרצייטיגע דורות, טוויזענד יאָהר —
וויפיעל זאכען מ'וואָלט געוואוסט!
וואָס פאר מעשים מ'וואָלט צו טהאָן!
און אָהן זאָרג, אָהן איילענים נאָר.

„מיר אָבער, וואָס אונזער לעבען איז נור א שפּאן די גרויס", מוזען תמיד האלטען אין זין די בעגרעניצקייט פון אונזער חדר־צייט. און נעדענקענדיג אז אונזער צייט איז אזוי ענג בעגרעניצט ניט נור מחמת די קורצקייט פון לעבען, נור אויך, און דערהויפּט, צוליעב די עסקים פון'ם לעבען, דאַרפען מיר אודאי זעהען אזוי צו פּערוועדען דאס ביסעל צייט וואָס מיר האָבען, אז עס זאָל אונז ברייגען די גרעסטע נוצען. איידער מען נעהמט זיך אָבגעבען יאָהרען אויף א געגענשטאנד, וועלכען די מאָדע אָדער די איינבילדונג רעדט צו, איז אודאי א קלוגע זאך איבערצוועגען געניי דעם וועדטה פון

די רעזולטאטען, פערגלייכענדיג איהם מיט דעם ווערטה פון פער־שיידענע אַנדער־פעליגע רעזולטאטען, וואָס דיזעלביגע יאָהרען ארבייט וואָלטען קענען בריינגען, וועלכע מען זאָל זיי אַנדערש פער־וועגדען.

אין ענין פון ערציהונג, הייסט עס, איז אָט דאָס די פראָגע פון אַלע פראָגען, וועגען וועלכער עס איז שוין לאַנג צייט געווען צו דיסקוטירען לויט א געוויסען מעטאָדישען אופן. דאָס ערסטע אין וויכטיגקייט, הגם בעטראכט מוז עס ווערען צוגעצט, איז דאָס פּראַבלעם — ווי בעשליסט מען זיך צווישען אַלע מינים פערשיידענע למודים, וועלכע האָבען זייערע בעזונדערע תביעות אויף אונזער אויפמערקזאמקייט? מיר מוזען אָבמאכען בייַ זיך, אפריהער אייידער מען קען האָבען א ראציאָנאלען קורס פון למודים, וועלכע זאָכען עס זענען אונז מעהר פּאר אַלץ נוגע צו וויסען; אָדער, צו בענוצען זיך מיט בעקאַנ'ס אַן אויסדרוק, וועלכער איז ליידער ארוים איצטער פון געברויך — מיר מוזען בעשטימען ד י ר ע־ לאַטיוו וועדטהען פון די קענטענישען.

די ערסטע פאָדערונג פאר אָט דעם צוועק, איז צו האָבען א מאָס פון ווערטהען. און צום גליק קען מכח דעם ריכטיגען מאָס פון ווערטהען, ווי דאָס ווערט אויסגעדריקט אין אַלגעמיינע ווער־טער, קיין דיספוט ניט זיין. יעדער איינער, בעת ער טענה'ט פאר דער וויכטיגקייט פון א וואָסער עס איז בעזונדערן סאָרט למודים, זעהט צו בעווייזען די שיכות וואָס די דאָזיגע למודים האָבען צו א געוויסען טייל פון לעבען. אלס ענטפער אויף דער שאלה „וואָס איז די פעולה פון דעם?" ערקלערט אייך סיי דער מאטעמאטיקער, סיי דער שפראַך־קענער, דער נאטור־פאָרשער אָדער דער פילאָסאָף דעם אופן ווי אזוי זיין פאָך האָט א גינסטיגען אינפלום אויף די מענשליכע טהעטיגקייט, ווי עס היט אָב פון שלעכטס אָדער בריינגט גוטס, ווי עס פיהרט צו גליקליכקייט. וועלכער דער לעהרער פון שרייבען צייגט אַן וואָס פאר א גרויסע הילף דאס קענען שרייבען איז צו הצלחה אין געשעפט, ד. ה. צו פערדיענען אויף חיונה, צו מאכען א שעהנעם לעבען, האָלט מען אז ער האָט בע־וויזען זיין פונקט. און וועלכער דער זאמלער פון טוידטע פאקטען

(דהינו דער וואָס קלייבט אויף אלטע מטבעות) פערפעהלט אייך קלאָר צו מאכען, וואָס פאר ממשות'דיגע ווירקונגען די דאָזיגע פאקטען קענען האָבען פאר'ן מענשליכען וואוילזיין, איז ער גע־צוואונגען מורה צו זיין, אז אין פערגליך מיט אנדערע זענען זיי ווערטהלאָז. אלע, היימט עס, וועלכע זיך צו אָט דעם פונקט, סיי דירעקט, סיי על פּי סברא, ווי צו דער גאנץ־לעצטער פראָבע.

ווי זאָל מען לעבען? — דאָס איז פאר אונז די עצם פראגע. ניט ווי אזוי לעבען בלויז אין דעם מאטעריעלען זין אליין, נור אין דעם ברייטסטען זין. דער אלגעמיינער פראָבלעם, וואָס פאסט אום יעדען ספּעציעלען פראָבלעם, איז — ריכטיג בעשטימען דעם אויפ־פיהר אין אלע ריכטונגען און אונטער אלע אומשטענדען. ווי צו בעהאנדלען דעם קערפער און ווי צו בעהאנדלען דעם גייסט; ווי אָנצופיהרען אונזערע געשעפטען און אויף וועלכען אופן אויפצוהאָ־דעווען א פאמיליע; ווי זיך אויפצופיהרען אלס ביהגער און ווי אזוי אויסצונוצען אלע קוואלען פון גליקליכקייט, וועלכע די נאטור פערשאפט: ווי צו געברויכען אלע אונזערע פעהיגקייטען צום גרעס־טען נוצען פאר זיך און אנדערע — ווי צו לעבען פ א ל ש ט ע נ־ ד י ג? און היות ווי דאָס איז די גרויסע פראגע, וואָס מיר האָבען נויטיג צו פערענטפערן, איז פון־זיך געדרונגען, אז דאָס איז די גרויסע זאך, וואָס די ערציהונג דארף לערנען. פאָרבריייטען אונז צו א פאלשטענדיגען לעבען איז די עובדא וואָס די ערציהונג האָט אויסצופיהרען; און דער איינציגער ראציאָנאלער אופן ווי צו אורטיילען מכח א וועלכען עס איז בילדונגס־קורס, איז נאָכצוזעהן אין וואָס פאר אן ערך ער פיהרט אוים די דאָזיגע עובדא.

אָט די פראָבע, וועלכע וועט קיינמאל ניט געברויכט מיט אלעמען, און זעלטען־וועז אפילו נור טיילווייז, און דאן אויך נור אונ־קלאָר און האלב־בעוואוסטזיניג — אָט די פראָבע דארף אָנ־געוענדעט ווערען בעוואוסטזיניג, מעטאָדיש און דורכאוים אין אלע פעלען. עס פאסט אונז מיר זאָלען אויפנעהמען דעם געדאנק פון א פאלשטענדיגען לעבען און עס תמיד האלטען קלאָר פאר'ן אויג, ווי דאָס ציעל וואָס מען דארף דערגרייכען; בכדי אז בעת מיר ערציהען אונזערע קינדער, זאָלען מיר קענען אויסקלייבען נעגענ־שטענדען און מעטאָדען פון אונטערריכט מיט אן אויסגערעכענטען

בלויק אויף אָט דעם צוועק. ניט נור מוזען מיר זיך אָבזאָגען פון סתם אָננעהמען ניט דענקענדיג די גאַנגבארע מאָדע אין ערציהונג, וועלכע האָט ניט קיין בעסערן גרונד אויסדער יעדע אַנדער מאָדע, נור מיר מוזען אויך זיך אויפהויבען העכער איבער יענעם רויהען, עמפּירישען אַרט פון אָב'פּסק'נען, וועלכען עס ווייזען אַרויס יענע מעהר־אינטעליגענטע מענשען, וואָס גיבען זיך שוין יאָ אָביסעל מיה אויפצופּאַסען אויף די אויסביל־דונג פון זייערע קינדער'ס מוחות. עס טאָר ניט זיין גענוג סתם נור צו ד ע נ ק ע ן, אז אזא אָדער אזא למוד וועט שפּעטער אין לעבען קומען צוניץ, אָדער אז דער סאָרט וויסען האָט מעהר פּראַקטישען וואַרטה אויסדער יענער סאָרט; מיר מוזען אויסזוכען עפּעס א גאַנג ווי אָבצושאַצען יעדען אויגעמס וואַרטה אזוי, אז מיר זאָלען ווי וויים מעגליך קענען פּאָזיטיוו ו ו י ס ע ן, וועלכע למודים פערדיענען אם מעהרסטען אונזער אויפמערקזאמקייט.

קיין ספק ניט אז די אויפנאבע איז א שווערע — אפשר וועט מען גאָר קיינמאָל ניט קענען זי ערפילען אין גאַנצען. בעטראַכ־טענדיג אָבער וואָס פאר גרויסע אינטערעסען עס שטעהען אין קאָן, איז די שוועריקייט פון דער אויפגאבע ניט קיין גרונד מען זאָל זי דעריבער שוואַכמיטיג דורכלאָזען, נור אדרבא מען זאָל אָבגעבען די גאַנצע ענערגיע זי צו בעהרשען. און וען מיר זאָלען זיך נור נעהמען צו איהר סיסטעמאַטיש, קענען מיר גאַנץ גיך דערגרייכען גאָר ניט קיין קליינע רעזולטאטען.

אונזער ערסטער טריט איז קלאָר, אז מען מוז קלאָסיפיצירען, לויט דעם סדר פון זייער וויכטיגקייט, די הויפּט סאָרטען טהעטיג־קייט, וועלכע שטעלען צונויף דאָס מענשליכע לעבען. זיי לאָזען זיך בטבע איינטיילען אזוי: — 1) די טהעטיגקייטען, וואָס דיענען ד י ר ע ק ט דעם צוועק פון זעלבסטערהאלטונג; 2) די טהעטיג־קייטען, וואָס בעזאָרגען די נויטיגע לעבענסמיטלען און דיענען דורכדעם א י נ ד י ר ע ק ט צום צוועק פון זעלבסטערהאלטונג; 3) די טהעטיגקייטען, וועלכע האָבען דעם צוועק אויפצוהאָדעווען און ערציהען קינדער; 4) די טהעטיגקייטען, וואָס בעצוועקען די אויפהאלטונג פון פאסיגע געזעלשאפטליכע און פּאָליטישע בע־ציהונגען; און 5) די נעמישטע טהעטיגקייטען, וואָס נעהמען אָב

דעם פרייען טיילן פון לעבען, וועלכען מען גיט צוועק אויף דער בעפריעדיגונג פון די נעשמאקען און נעפּיהלען.

מען בעדאַרף ניט קיין לאַנגע חקירות צו בעווייזען, אז דאָס איז אונגעפעהר דער ריכטיגער סדר אין וועלכען די דאָזיגע טהעמיקייטען שטעהען איינע אונטער די אַנדערע. די טהעטיגקייטען פון פאַרזיכטיגקייטען, דורך וועלכע מיר בעזאָרגען פון מינוט צו מינוט אונזער פערזענליכע זיכערקייט, מוזען גאַנץ קלאָר האָבען דעם פאַרצוג איבער אַלע אַנדערע. וואָלט זיך געקענט געפינען א מענש אזוי אונווייסענד ווי א קליין קינד, וואָס האָט קיין בעגריף ניט וועגען די ארומינע נעגענשטאַנדען און בעווענונגען און וויים ניט ווי ארומצוגעהן מיט זיי, וואָלט ער געווים פערלאָרען זיין לעבען גלייך ביים ערסטען ארויסגעהן אין גאַס, קיין נפקא מינה ניט ווי גרויס זיין בעלעהרזאמקייט זאָל ניט זיין בנוגע צו אַלע אַנדערע זאכען. און היות ווי זיין לגמרי אונווייסענד אין אַלע אַנדערע ריכטונגען וואָלט ניט געווען אזוי דירעקט געפעהרליך, ווי זיין לגמרי אונווייסענד אין אָט דער ריכטונג, מוז מען מודה זיין, אז דאָס דאָזיגע וויסען, וואָס פיהרט אונמיטעלבאר צו זעלבסט־ערהאַלטונג, איז פון דער ערסטער וויכטיגקייט.

אז גלייך נאָך דער דירעקטער זעלבסטערהאַלטונג קומט די אינדירעקטע זעלבסטערהאַלטונג, וועלכע בעשטעהט אין איינשאַפען זיך לעבענסמיטלען, וועט קיינער זיך ניט אָבשטעלען פרעגען. אז א מענשענס אינדוסטריעלע פונקציעס מוזען אפריהער בעטראַכט ווערען איידער זיינע פונקציעס אלס פאָטער, איז קלאָר צו זעהן פון דעם פאַקט, וואָס בכלל נערעדט, ווערט די פאָטערליכע פונקציע ערסט דאן א מעגליכקייט, ווען עס זענען אפריהער ערפילט געוואָרען זיינע אינדוסטריעלע אויפגאבען. און היות ווי די קראפט פון זעלבסט־ערנעהרונג קומט נויטיגערווייז פריהער איידער די קראפט פון ערנעהרען קינדער, איז דערפון נעדרונגען, אז די קענטניסען וואָס זענען נויטיג פאר זעלבסטערנעהרונג האָבען שטאַרקערע תביעות איידער די קענטניסען וואָס זענען נויטיג פאר'ן וואויל־זיין פון א פאמיליע — טרעטען ניט אָב זייער פלאץ פאר קיין זאך ניט, א חוץ פאר דעם וויסען, וואָס איז נויטיג פאר דער דירעקטער זעלבסטערהאַלטונג.

אזוי ווי די פאמיליע קומט אין סדר פון צייט פריהעלטען א שטאַט — אזוי ווי אויפהאָדעווען קינדער קען מען אייפען פון שטאַט האָט אָנגעהויבען צו עקזיסטירען, אָדער ווען ער האָילדונג אויפגעהערט צו עקזיסטירען, בעת אָבער דער שטאַט קען זייג זאָך נאָכדעם, ווי קינדער זענען אויפגעהאָדעוועט געוואָרען, פֿון די דערפון, אז די פאָטערליכע פליכטען פאָדערן א געוויערע אויף מערקאמקייט איידער די ביגערליכע פליכטען. אָדער, בענוצענדיג א ווייטערדיגען אָרגומענט, קען מען זאָגען: היות ווי די גוטסקייט פון א געזעלשאפט הענגט סוף כל סוף אָב פון דער נאטור פון אירע ביגער; און היות ווי די נאטור פון איהרע ביגער לאָזט זיך מעהר ענדערן דורך א פריהע ערציהונג איידער דורך א וועלכע עס איז אנדער זאָך; מוזען מיר בעשליסען, אז דאָס וואויליזיין פון דער פאמיליע איז דער יסוד פון דעם וואויליזיין פון דער גע־זעלשאפט. און דעריבער מוזען די קענטעניסען, וואָס פיהרען דירעקט צום וואויליזיין פון דער ערסטער, האָבען דעם פֿאָרצוג איבער די קענטעניסען, וואָס פיהרען דירעקט לטובה פון דער לעצטער.

די פערשיידענע פאָרמען פון פערגניגענדליכע בעשעפטיגונגען, וועלכע פילען אוים די לעדיגע צייט, וואָס בלייבט נאָך די ערנסטערע בעשעפטיגונגען — דער גענוס פון מוזיק, פאָעזיע, מאהלעריי א. אז. וו. — בעטייטען גאנץ קלאָר, אז א גוזעלשאפט עקזיסטירט שוין פון פריהער. ניט נור קענען זיי ניט זיין היבש ענטוויקעלט, וועו עס איז נאָך ניטא קיין לאנג־איינגעפיהרטער גוזעלשאפטלי־כער פערבאנד, נור זייער עצם מאטעריאל גופא בעשטעהט אין א גרויסען טייל פון גוזעלשאפטליכע סענטימענטען און סימפאטיען. די גוזעלשאפט שטעלט־צו ניט נור די בעדינגען פון זייער ענט־וויקלונג, נור אויך די אידעען און די גפעפיהלען, וואָס זיי דריקען אוים. און פאלגליך איז יעגער טייל פון מענשליכען אויפפיהר, וואָס מאכט איינעם פאר א גוטען ביגרער, פון פיעל גרעסערער וויכטיגקייט איידער דער טייל, וואָס גההט אוועק אויף השלמות אָדער אויף איבונגען פון די גשמאק־גפיהלען; און בנוגע דער בילדונג, מוזען די הכנות פאר דעם ערסטען טייל שטעהן אויף א פריהערדיגען ראנג איידער די הכנות פאר דעם אנדער טייל.

דעם פר
דאָס, זאָגען מיר אַלזאָ נאָך אמאל, איז אונגעפעהר דער
בעפרי
לער סדר פון די מדרגות: די בילדונג וואָס גרייט־צו
דירעקטער זעלבסטערהאלטונג; די בילדונג וואָס גרייט־צו
איז
אינדירעקטער זעלבסטערהאלטונג; בילדונג וואָס גרייט־צו
מינ
טער־און־מוטערשאפט; בילדונג וואָס גרייט־צו צו בירגער־
א
ז; בילדונג וואָס גרייט־צו צו די פערשיידענע פערפיינע־
גן פון לעבען. מיר מיינען ניט צו זאָגען, אז אָט די אויס־
גענען קענען שארף אבגעזונדערט ווערען. מיר לייקענען ניט,
זיי זענען אזוי ענג פערקניפּפלט איינע מיט די אנדער־ע, אז
ם קען ניט זיין קיין צו־גרייטונג צו אין זאך, וואָס זאָל ניט גע־
וויסערמאסען זיין אויך א צוגרייטונג צו אלע איבעריגע. מיר
צווייפלען אויך ניט, אז אין יעדער איינטיילונג זענען פאראן טיי־
לען, וואָס זענען מעהר וויכטיג איידער געווּיסע טיילען פון די
איינטיילונגען וואָס קומען צוערסט: צום ביישפיעל, א מענש מיט
גרויסע פעהיגקייטען אין געשעפט־זאכען און גאָר וועניג אנדערע
פעהיגקייטען, קען נידעריגער ארונטערפאלען אונטער דעם מאָס־
שטאב פון א פאלשטענדיגען לעבען, איידער אנאנדערער וואָס האָט
א קנאפּען כח צו מאכען געלט, אבער דערפאר א גרויסע אורטיילס־
קראפט אלס פאטער; אדער, אז זעהר א טיעפע ירידה בכוונ צו
נערעכטע געזעלשאפטליכע טהעטיגקייטען, ניט האבענדיג דערבי א
ברעקיל אלגעמיינע בילדונג אין ליטעראטור און קונסט, איז וועני־
גער ווינשעסווערטה איידער א קנאפּערער חלק פון איין זאך, צו־
זאמען מיט וויפיעל עס איז פון דער אנדער זאך. אבער נאָך אלע
אויסבעסערונגען וואָס מען קען מאכען, בלייבען אלץ אָט די ברייט־
אנגעצייכענטע איינטיילונגען; אין עצם פערבלייבט עס אלץ
ריכטיג, אז אָט די איינטיילונגען שטעלען זיך איינע אונטער דער
אנדערער אין דעם פריהער גענעבענעם סדר, וווילע די ענטשפרע־
כענדע איינטיילונגען פון לעבען מאכען איינע די אנדערע מענליך
אין אָט דעם סדר.

עם פערשטעהט זיך, דער אידעאל פון ערציהונג איז — א
פאלשטענדיגע צוגרייטונג אין אָט די אלע איינטיילונגען. אבער
בלייבענדיג הינטערשטעליג אין דעם אידעאל, וווּ יעדער איינער אויך
אונזער הויפטיגער שטופע פון ציוויליזאציע, מוז מעהר אדער

וועניגער בלייבען, דאדף אונזער ציעל זיין אויפצוהאלטען א ג ע ה ע ר י ג ע פ ר א ק ט י ע צווישען די שטופען פון צוגרייטונג אין יעדער אייגטייגונג. ניט א גאר־טיעפע אויסבילדונג אין וועלכער עס איז איין זאך, העכסט וויכטיג וויי די דאזיגע זאך זאל ניט זיין — אפילו ניט אן אבגעבען זיך אין גאנצען צו די העכסט וויכטיגע צוויי, דריי אדער פיער אבטיילונגען; נור אן אבגעבען זיך צו א ל ע: די גרעסטע אויפמערקזאמקייט, וואו דער וועדטה איז דער גרעסטער; וועניגער, וואו דער וועדטה איז וועניגער, און דאָס וועניגסטע, וואו דער וועדטה איז דער וועניגסטער. פאר דעם דורכשניטסמענשען (מען דארף ניט פערגעסען די פעלען וואו א מענשען'ס בעזונדערע נייגונג פאר איין געוויסען טייל פון וויסענשאפט בעשטימט נאנץ ריכטיג יענעם טייל אלס די בעשעפטיגונג, וואָס גיט איהם זיין חיונה) — פאר דעם דורכשניטסמענשען, זאגען מיר, איז דאָס וויגשענסווערטהע, א צוגרייטונג וואָס דערגרייכט אם נעהענטסטען צו פאלקאמענהייט אין די זאכען, וועלכע זענען דאָס מעהרסטע בעהילפיג צו פיהרען א פאל־שטענדיג לעבען, און א צוגרייטונג וואָס איז אלץ וועניגער און וועניגער פאלקאָם אין יענע זאכען, וועלכע זענען נוגע אלץ מעהר פון וויטען דעם פאלשטענדיגען לעבען.

דעגולירענדיג די ערציהונג לויט אט דעם מאסשטאב, זענען פאראן אייניג אלגעמיינע בעטראכטונגען, וואָס דארפען תמיד אונז שטעהן פאר די אויגען. דער וועדטה פון יעדען סאָרט בילדונג אלס א הילף צו א פאלשטענדיגען לעבען קען זיין אדער א נויטיגער, אדער א מעהר אדער וועניגער צופעליגער. עס איז פאראן א וויסען וואָס האט א י נ ע ר ל י כ ע ן וועדטה, א וויסען וואָס האט א כ מ ע ט־א י נ ע ר ל י כ ע ן וועדטה, און א וויסען וואָס האט א ק א ב ו ע נ צ י א נ ע ל ע ן וועדטה. אזוינע פאקטען ווי צ. ב. ש., אז איידער א גליעד וועדט פארא־ליזירט, פיהלט זיך אין איהם געווהנליך אן אבגע'חלשט'קייט און א מין שטעבענים; אז דער וויידערשטאנד פון וואסער אויף א קערפער וואָס בעווענט זיך אין איהם, איז פערשיידען לויט דעם קוואדראט פון זיין אימפעט; אדער אז דער גאז כלאר איז א דיסאינפעקצירמיטעל — די פאקטען, און די וואהרהייטען פון דער

וויסענשאפט בכלל, האבען א א י נ ע ר ל י כ ע ן וועדטה: זיי וועלען האבען א שיכות צו מענשליכע אויפפירהרנגען צוהן טויזענד יאהר שפעטער, אזוי גוט ווי איצטער. די טיעפערע ידיעות אין אונזער אייגענער שפראך, וואס מען בעקומט דורך א בעקאנטשאפט מיט לאטיין און גריכיש, האט א וועדטה, קען מען זאגען, וואס איז א כ מ ע ט - א י נ ע ר ל י כ ע ר: ער מוז עקזיסטירען פאר אונז און פאר אנדערע פעלקער, וועמעס שפראכען עם זענען פיעל פערפליכטעט צו די דאזיגע קוואלען; דער וועדטה וועט אבער אנהאלטען נור אזוי לאנג, ווי אונזערע שפראכען וועלען אנהאלטען. בעת אבער יענער סארט למוד, וואס טראגט אין אונזערע שולען פאלשערהייט דעם נאמען „געשיכטע" — דאס טרוקענע געוועב פון נעמען און דאטען און טוידטע אונבעדייטענדע פאסירונגען — האט נישט מעהר ווי א ק א נ ו ע נ צ י א נ ע ל ע ן וועדטה: עם האט ניט די קלענסטע שיכות מיט וועלכע עם איז פון אונזערע טהעטיגקייטען, עם טויג נור אויף אויסצומיידען די אונאנגענעהמע קריטיקען, וואס די עפענטליכע מיינונג גיט ארויס אויב מען וויים עם ניט. עם פערשטעהט זיך, אז אויב די פאקטען, וועלכע זענען נוגע דער גאנצער מענשהייט אין אלע צייטען, מוזען בעטראכט וועדען אלס מעהר וויכטיגע איידער די, וועלכע זענען נוגע נור א טייל פון דער מענשהייט אין א בעגרענצטער צייט, און אלס גאר א סך מעהר וויכטיגע איידער די וואס זענען נוגע א טייל פון דער מענשהייט נור אין אזא קורצע צייט ווי לאנג עם האלט אן די מאדע; איז דערפון געדרונגען, אז על פי ראציאנעלען אבשאטץ מוז דאס וויסען, וואס האט א אינערליכען וועדטה, האבען אונטער גליכע בעדינגונגען דעם פארצוג איבער אזא ווייסען, וואס האט נור א כמעט-אינערליכען אדער א קאנוועניאנעלען וועדטה.

נאך איין וויטערדיגען פארוואדט. יעדער סארט למוד האט צווייערליי וועדטהען — א וועדטה אלס ו ו י ס ע ן און א וועדטה אלס ד י ס צ י פ ל י ן. די ערלערנונג פון יעדער גאטונג פון פאקטען האט א חוץ די נוצען וואס עם ווייזט אונז אן ווי זיך אויפצופירהרען, אויך א נוץ אלס א גייסטיגע איבונג; און מען דארף בעטראכטען איהרע ווירקונגען אלס צוגרייטער צו א פאל-

שטענדיגען לעבען אונטער אָט די ביידע הויפּט נעמען.

אָט די זענען, היימסט עם, די אַלגעמיינע אידעען, מיט וועל־כע מיר מוזען אָנהויבען, וועז מיר נעהמען זיך דיסקוטירען א ק ו ר י ק ו ל ו ם, א קורס פון למודים. מיר בעטראכטען דאָס לעבען ווי עס איז איינגעטיילט אין עטליכע סאָרטען טהעטיגקייט, וואָס וועלט איינע נאָך די אַנדערע וועניגער אין וויכטיגקייט; דעם וועלטה פון יעדער גאַטונג פון פאַקטען, וואָס רעגולירט די עטליכע סאָרטען טהעטיגקייט, אַלס א אינערליכען, כמעט־אינערליכען, און קאָנווענציאָנעלען; און זייערע רעגולירענדע איינפלוסען וועלען אָבגעשאַצט אי אַלס וויסען, אי אַלס דיסציפּלין.

צום גליק איז דער דאָזיגער אַלערוויכטיגסטער טייל פון ער־ציהונג, וואָס פערזיכערט די דירעקטע זעלבסטערהאַלטונג, אין א גרויסען טייל שוין פערוואָרגט געוואָרען. א צו־ערנסטע מעשה עס איבערצולאָזען אויף אונזער אונבעזאָנענקייט, נעהמט עס די נאַטור אין איהרע אייגענע הענד. דאָס עופ'עלע, בעת מען טראָגט זיך נאָך אָרום מיט איהם אויף די הענד, וואָס בעהאַלט זיין פּנים'ל און שרייט אז עס דערזעהט א פּרעמדען, צייגט שוין אַרויס דעם אויפ־לייכטענדען אינסטינקט צו בעשיצען זיך, אַנטלויפענדיג פון דאָס וואָס איז אונבעקאַנט און וואָס עס קען זיין געפּעהרליך. און שפּעטער, וועז עס געהט שוין אָרום, איז דער שרעק וואָס עס צייגט אַרויס וועז אַן אונבעקאַנטער הונד קומט צו־נאָהענט, און די גע־שרייען מיט וועלכע עס לויפט צו דער מוטער, בעת עס דערזעהט אָדער דערהערט עפּעס דערשרעקענדעס, א בעווייז פון א ווייטער־ענטוויקעלטען אינסטינקט. נאָך מעהר, דאָס וויסען וואָס דיענט די צוועקען פון דירעקטער זעלבסטערהאַלטונג איז די הויפּטזאַך אין וואָס עס איז פערטהון אויסצוגעפינען פון שעה צו שעה. ווי צו באַאַנסירען זיין קערפּער, ווי צו קאָנטראָלירען זיינע בעוועגונ־גען כדי אויסצומיידען א צוזאַמענשטויס; וועלכע זענען האַרטע זאכען און וועלען וועה טהון וועז מען שלאָגט זיך אָב אָן זיי, וועלכע זאכען זענען שוועך און טהוען אָן שאָדען אויב זיי פאַלען אויף די גליעדער; וועלכע זאכען וועלען אויסהאַלטען דאָס געוויכט פון קערפּער, און וועלכע ניט; די שמערצען וואָס קומען פון

פייער, פון וואַרפען שטיינדלעך, פון שאַרפע געצייג — אָט די און אלערליי אַנדערע שטיקלעך ידיעות, וואָס זענען נויטיג כדי אויס־צומיידען טוידט אָדער אומגליק, האלט עס שטענדיג אין איין לערנען. און שפעטער אין עטליכע יאָהר, ווען די ענערגיע געהט אוועק אויף לויפען, קלעטערען און שפרינגען, אויף שפיעלען אויס־צוצייגען גבורות און שפיעלען צו בעווייזען קונצען, זעהען מיר אין די אלע טהעטיגקייטען, דורך וועלכע די מוסקולען ווערען ענט־וויקעלט, די חושים ווערען פערשארפט און די אורטיילסקראפט פערשנעלערט, א פאַרבעריטונג פאר דעם זיכערען קעהר פון קערפער צווישען ארומיגע זאכען און בעווענונגען, און א צוגרייטען־זיך צו קענען בענעגענען די גרעסערע געפאהרען, וועלכע קומען אמאל פאר אין יעדען איינעמם לעבען. איז אזוי ווי די נאטור גיט, ווי געזאגט, גוט אכטונג אויף די זאכען, נויטיגט זיך אין פערגלייך אָט די פונדאמענטאלע ערציהונג גאנץ וועניג אין אונזער אויפ־פאסונג. דער עיקר וואָס עס פאַדערט זיך פון אונז, איז נאכזוהען עם זאלען זיין פריַיע געלעגענהייטען צו קענען געווינען אָט די ער־פאהרונג און צו קענען בעקומען די דאזיגע דיסציפלין — מען זאל ניט שטעלען דער נאטור אזעלכע הינדערניסען ווי דאָס טהוען די שטומפזיניגע שולאויפזעהערינס, וועלכע האלטען צוריק די מיידלעך, וואָס שטעהען אין זייער רשות, פון די פיזישע טהעטיגקייטען, פאר וועלכע זיי וואָלטען זיך געניומען דורך א נאטירליכען טריעב, און מאכען זיי דורכדעם כמעט אונפעהיג זיך אליין צו העלפען אין אומשטענדען פון גיפאהר.

דאָס איז אבער בשום אופן נאָך ניט אלץ וואָס וועלט אומגע־פאסט פון דער בילדונג צו־צוגרייטען צו דער דירעקטער זעלבסט־ערהאלטונג. א חוץ פערהיטען דעם קערפער אנטקעגען מעכאנישע הזיקות אָדער פערניכטונג, דארף ער פערהיט ווערען אנטקעגען שאדען פון אנדערע סבות — אנטקעגען קראנקהייט און טוידט וואָס קומען כון עובר זיין אויף די פיזיאלאגישע געזעצען. פאר'ן פאלשטענדיגען לעבען איז נויטיג אויסצומיידען ניט נור פלוצליכע פערניכטונגען פון לעבען, נור מען מוז אויך זעהן ענטרונען צו ווערען כון די שלאפקייטען און לאנגזאמע פערניכטונגען, וואָס ניט־קלוגע געווענהניטען בריינגען־מיט. אזוי ווי אָהן געזונד און

ענערגיע ווערען די אינדוסטריעלע, פאַטערליכע, געזעלשאפטליכע און אַלע אנדערע טהעטיגקייטען מעהר אָדער וועניגער אונמעגליך, איז קלאָר, אז אָט דער צוויטער סאָרט דירעקטע זעלבסטהאלטונג אָז נור וועניגער וויכטיג אייַדער דער ערסטער סאָרט, און אז דאָס וויסען, וואָס פיהרט צו פערזיכערן איהם, דאָרף שטענדיג אויף א זעהר הויכען גראַד.

עס איז ריכטיג, אז אויף דאָס ווערט אונזערע הדרכה געגעבען געווענסער מאַסען פערטיגערהייט. דורך אונזערע פערשיידענע פיזישע עקספעריאַנטען און פערלאַנגען האָט די נאַטור בעווארינט מיר זאָלען נישקשה'דיג גאַבקנמען די הויפט־פאָדערונגען. צו אונזער גליק רופען אַלוים הונגער, שטארקע היטץ און גרויסע קעלט אזוינע תביעות, וואָס זענען צו־עקשנ'דיג מען זאָל זיי קענען אוועקמאַכען מיט'ן האַנד. און ווען מענשען וואָלטען אַלע מאָל געפאָלגט די אונ־אַנדערע אזוינע תביעות אויף בעת זיי זענען ניט אזוי־ע עקשנ'דיגע, וואָלטען לפי ערך גאָר ווענ־יג צרות געקומען. ווען מידיקייט פון קערפער אָדער פון געהירן וואָלט יעדעם מאָל געמאַכט מיר זאָלען גלייך אויפהערען; ווען די שווערעניס וואָס פיהלט זיך פון א בעשטיקטער לופט וואָלט אַלעמאָל אונז גערייבען צו פרייגען וועגטיל־אציע; ווען מען וואָלט קיינמאָל ניט געגעסען אָהן הונגער און ניט געטרונקען אָהן דורשט — וואָלט אונזער סיסטעם נור זעלטען־ווען געווען ניט אין גוטער אָרדנונג. די אומוויסענהייט וגענען די געזעצען פון לעבען איז אבער אזוי טיף, אז מעגשען וויסען אפילו ניט, אז זייערע עמפפינדונגען זענען זייערע נאטירליכע וועגווייזער און (אויב די עמפפינדונגען זענען ניט געווארפען קראַנקהאפט דורכדעם וואָס מען האָט זיי א צייט לאַנג ניט געפאָלגט) — וועגווייזער אויף וועלכע מען קען זיך פערלאָזען. עס קומט אוים — ווייל מען זיך אויסדריקען טעלעאָלאגיש — אז הגם די נאַטור האָט בעזאָרגט טיכטיגע זיכערהייטס מיטלען צו פערהיטען דאָס געזונד, מאכט זיי אבער דער דוחק אין וויסען מעהרסטענטיילס נוצלאָז.

אויב וועד עס איז צווייפעלט אין דער וויכטיגקייט פון א בעקאַנטשאפט מיט די גרונדפרינציפען פון פיזיאָלאגיע אלס א מיטעל פאר'ן פאָלשטענדיגען לעבען, זאָל ער א קוק טהון ארום איהם

און זעהען וויפיעל מענער און פרויען ער קען געפינען אין די מי־
טעלע אָדער עלטערע יאָהרען וואָס זענען דורך־און־דורך געזונד.
נור וועלכע־ניט־וועלן בעגענענען מיר אן עקזעמפּלאָר פון קרעפּטינען
געזונד וואָס דויערט ביז'ן טיפּען אלטער; אלע וויילע טרעפען
מיר זיך אָן מיט עקזעמפּלאָרען פון קראַנקהייט, שארפע און כראָ־
נישע, מיט אלגעמיינע אבשוואכונג און אבגעלעבטקייט פאר דער
צייט. איהר וועט קוים געפינען אייגעם, ביי וועמען איהר זאלט
ניט א פרעג טהון, וואָס זאל ניט האבען אין פעלויף פון זיין
לעבען אליין ארויפגעשלעפט אויף זיך חולאַת'ן, פון וועלכע אביסעל
וויסען וואלט איהם שומר ומציל געווען. הָא טרעפט איהר א פאל
פון הארץ־קראַנקהייט, וואָס שטאַמט פון א רהומאַטישען פיבער, נע־
קומען פון א פערקיהלונג דורך אונפּאַרזיכטיגקייט. דאַרטען איז
א פאל פון קראַנקע אויגען, פערפּאַרבען אויפ'ן גאַנצען לעבען פון
צופיעל לעזען. נעכטען האָט מען דערצעהלט וועגען איינעם, וועל־
כער אוז געליטען שוין פון א[illegible]ע צייט, וויל ער האָט ניט
געקוקט אויפ'ן וועהטאג און האָט ניט אויסגערוהט זיין קניע, נאכדעם
ווי ער האָט זי לייכט פערוואונדעט. און היינט הערען מיר
פון אן אנדערן, וועלכער איז געווען געצוואונגען אבצולייגען יאָהרען
אן בעט, ווייל ער האָט ניט געוואוסט אז פון הארץ־קלאפען, פון
וועלכען ער האָט געליטען, איז איהם געקומען פון אן איבעראַשע־
מאטערטען געהירן. אָט הערען מיר ווי פון א נאַרישען וועלען
בעוויזען א גבורה איז געבליבען א חולאת, וואָס מען קען ניט
אויסהיילען; און אָט וויעדער, ווי איינעמס קערפּערליכע קאָנ־
סטיטוציע האָט קיינמאל ניט געקענט קומען צו־זיך נאָך א שווע־
רער ארבייט וואָס ער האָט עס גאָר נישט בעדארפט. היינט זעהען
מיר אויף אלע זייטען שטענדיגע קלעגערע קראַנקהייטען, וואָס קומען
אלע מאל מיט א שוואכען געזונד. שוין ניט צו רעדען וועגען די
נאַטירליכע שמערצען, די פערמאטערטקייט, דעם חושך, האָס געלר
און צייט וואָס געהט לאיבוד — בעטראכט נור וויפיעל א שוואכער
געזונד שטערט נאָכצוקומען אלע התחיבות'ן: אפטמאל איז מחכת
דעם גאָר ניט מעגליך צו פיהרען געשעפטען, און שוערער איז עס
אלע מאל; עס ברייגט אן אויפגערעגטען געמיטה, וואָס הרג'עט
שוועך די כעגליכקייט מדריך צו זיין די קינדער ווי געהעריג איז;

וועגען מקים זיין די עובדות פון א בירגער איז דאָן שוין אָבגעריכט; אפילו די אמווירונגען ווערען אָן אָבקומענים. איז עס ניט קלאָר, אז די פיזישע זינד — טיילווייז אונזערע אורעלטערס און טיילווייז אונזערע אייגענע — וועלכע רופען ארויס אָט דעם שוואכען געזונד, מאכען א שטריף אין חשבון פון פאָלקשטענדיגען לעבען מעהר איידער יעדע אנדערע זאך? איז עס ניט קלאָר, אז זיי צוברעכען דאָס לעבען און מאכען עס אין א גרויסען ערך פאר א לאַסט, אנשטאָט וואָס עס זאָל זיין א ברכה און א פערגעניגען?

צו אלעם דעם לעגט נאָך צו דעם פאקט, אז א חוץ וואָס דאָס לעבען ווערט אויף דעם אופן אזויפיעל וועניגער חשוב, ווערט עס אויך געקירצט. עס איז ניט אמת, ווי מיר מיינען געווענהנליך; אז בעת מיר קומען צו־זיך נאָך א צושטאנד פון „ניט מיט אלעמען" אדער נאָך א קראנקהייט, זענען מיר צוריק די אייגענע וואָס מיר זענען געווען פריהער. קיין צוגודערונג פון דעם נאָרמאלען סדר פון די פונקציעס קען ניט איבערגעהן און לאָזען אלץ פונקט ווי פריהער. אין אלע פעלען בלייבט אן אייביגער שאָדען — מעגליך אז אויפ'ן שטעל קען מען איהם ניט אָבשאצען, אָבער דאָ איז ער; און צוזאמען מיט אנדערע אזוינע פאקטען, וועלכע די נאטור. פערגעסט קיינמאל ניט צו פערצייכענען אין איהר שטרענגער בוך האלטעריע, וועט ער שטעהן אויף אונזער דעביט־בלאט און פיהרען אונבערינגט צו קצנר ימים. פון די קלייניע וואונדען וואָס קלייבען זיך אָן ווערען געווענהנליך די קאָנסטיטוציעס אונטערגעגראָבען און ברעכען צוזאמען לאנג פאר דער צייט. און וועז מיר דערמאנגען זיך וויפיעל ניעדעריגער דער לעבענסדויער אין דורכשניט שטעהט לגבי דעם מעגליכען לעבענסדויער, זעהען מיר ווי אונגעהייער גרויס דער פערלוסט איז. וועז מיר לעגען־צו צו די פיעלע שטיקלעבדיגע חסור'ס, וואָס א שוואכער געזונד־איז גורם, אָט דעם גרויסע: עגליכען חסור, קומט אויס, אז מעהר ווי א העלפט פון לעבען ווערט געווענהנליך ארויסגעווארפען לאיבוד.

הייסט עס דעריבער, אז דאָס דאזיגע וויסען וואָס דיענט דער דירעקטער זעלבסט־ערהאלטונג, איז דערמיט וואָס עס דערלאזט ניט פערלירען דעם גזונד, פון דער אלערערקטער וויכטיגקייט. מיר שטעלען ניט ארויס די מענה, אז בעזיצענדיג אזא וויסען וואלט

מען די צרה וי עס איז געקענט אין גאנצען אב'פטר'ן. וואָרים עס איז קלאָר, אז אויף דער היינטיגער שטופע פון ציוויליזאציע וועט רען מענשען אפט געצוואונגען פון זייערע נויטען צו טהון עבירות. און עס איז אויך קלאָר, אז אפילו אהן אזא צוואנג וואלטען זייערע נייגונגען זיי אפט גורם געווען, טראץ זייער בעסערן וויסען, צו אפפערן צוקינפטיגע טובות צוליב איצטיגע פערגענגענעם. וואם מיר טענה'ן אבער יא איז, אז ריכטיגעם וויסען, איינגעלערנט אין דעם ריכטיגען וועג, וואלט א סך אויפגעטון; און ווייטער טענה'ן מיר, אז היות ווי מען מוז פריהער קענען די געזעצען פון געזונדהייט איידער עס איז אין גאנצען מעגליך זיי צו פאלגען, מוז די מיטטיילונג פון אזוינע ידיעות קומען פריהער איידער דאם מהר־שכל'דיגע לעבען — וועז דאם שכל'דיגע לעבען זאל ניט קומען. מיר ציהען דעם שלום, אז היות ווי א קרעפטיגער געזונדסצושטאנד, מיט די הייטערע געפיהלען וואם בעגליטען איהם, זענען גרעסערע עלעמענטען פון גליק איידער וועלכע עס איז אנדערע זאכען וואם קענען נור געבען, איז די לעהרע ווי זיי אויפצוהאלטען, א לעהרע וואם טרעט ניט אב אין וויכטיגקייט פאר קיין אנדערע וואם קען נור געבען. און דעריבער בעהויפטען מיר, אז א קורס אין פיזיאלאגיע וויפיעל עס איז נויטיג צו בענרייפען איהרע אלגעמיינע זוארהייטען און זייער שיכות צום טעגליכען לעבען, איז אן אלערוויכטיגסטער טייל פון א ראציאנאלער בילדונג.

זאנדערבאר, אז עס זאל נאר נויטיג זיין צו מאכען אזא בעהויפטונג! און נאך מעהר זאנדערבאר, אז זי זאל זיך נויטיגען אין א פערטיידיגונג! דאך, זענען דען ניט פאראן אפילו אזוינע, וועלכע וועלען אויפנעהמען דעם דאזיגען בעדאנק מיט א מין פערשפאטונג? מענשען וואם וואלטען רויט ווערען פאר שאנד וועז מען כאפט זיי זאגענדיג איפיגע'ניא אנשטאט איפיגעני'א, אדער וואם וואלטען אננעהמען פאר א בעליידיגונג יעדען חשד מאמער זיצען זיי אונווייסענד מכח די פאבעלהאפטע מעשים פון א פאבעלהאפטען האלב־גאט, הויבען זיך ניט אן צו שעמען בשעת זיי זענען אייך מודה, אז זיי וויסען ניט וואו די „אייסטאבישע רעהרלאך"*)

*) רעהרלאך וואם געהען פון נאז צו די אויערן און זענען העכסט וויכטיג פאר'ן נעהער. — ד ע ר א י ב ע ר ז ע צ ע ר.

געפינען זיך, אָדער וואָס די עובדות זענען פון דעם חוט השדרה (דעם רוקען־מארך), וויפיעל דער פּולס קלאפט נארמאל, אָדער ווי אזוי די לונגען בלאזען זיך אָן. בעת זיי זענען שטארק מקפיד, אז זייערע זיהן זאלען זיין גוט בקיא אין די אָבערגלויבענס פון צוויי טויזענד יאָהר צוריק, גיבען זיי זיך ניט די קלענסטע מיה צו זעהען אז זייערע קינדער זאלען עפּעס לערנען וועגען דעם געבוי פון די פונקציעס פון זייער אייגענעם קערפּער: נאָך בעסער, זיי וואָלטן אפילו גאָר אונצופריעדען געווען פון אזוינע למודים. אָט אזוי געוואלטיג גרויס איז דער איינפלוס פון דעם אויסגעפיהרטען סדר! אָט אזוי מוראדיג שטייגט דאָס ציערליכע אין אונזער ערציהונג אריבער דאָס ניצליכע!

מיר האָבען ניט נויטיג שטארק אָנצודייטען אויף דעם וועדטה פון יענעם וויסען, וואָס העלפט דער אינדיווידועלטער זעלבסטערהאלטונג, דורך די ערמעגליכונג צו געווינען די מיטלען פון לעבען. דערייין זענען אלע מודה; דער עולם, אדרבה, בעטראכט עס שוין אפשר צופיעל אלס דאס אויסשליסליכע ציעל פון בילדונג. בעת אָבער וואָס יעדער איינער איז גרייט מסכים צו זיין צו דעם אבסטראקטען גערעכט, אז די למודים וועלכע גרייטען־צו יונגעלייט צו די בעשעפטיגונגען פון לעבען, זענען פון גרויסער, אָדער גאָר פון דער גרעסטער, וויכטיגקייט, פרעגט זיך כמעט קיינער ניט נאָך, וואָסערע למודים וועלען דאס קענען טהון. עס איז אמת, אז מען לערנט קינדער לעזען, שרייבען און רעכענען, גאנץ פערשטענדליך שעצענדיג זייער ניצליכקייט; אָבער וועגן מיר האָבען דאָס גענוגט, האָבען מיר שוין כמעט אלץ געוואגט. בעת דער גרעסטער טייל פון די איבעריגע למודים האָט קיין שיכות ניט מיט די אינדוסטריעלע טהעטיגקייטען, וועלכע דוקא א גאנצע מאסע למודים, וואָס האָבען א דירעקטע שיכות מיט די אינדוסטריעלע טהעטיגקייטען, אין גאנצען ארויסגעלאָזען.

וואָרים מיט וואָס זענען אלע מענשען, ניט רעדענדיג נור וועגען עטליכע זעהר קלייגע קלאָסען, בעשעפטיגט? זיי זענען בעשעפטיגט מיט דעם שאפען, בעארבייטען און פערטיילען פּראָדוקטען. און אָן וואָס וועגדט זיך די טיכטיגקייט פון דעם שאפען, בעארבייטען און פערטיילען פּראָדוקטען? עס וועגדט זיך אָן

דעם געברויך פון מעטאדען, וואס פאסען זיך צו די בעזונדערע טבע׳ס פון די דאזיגע פראדוקטען; עס העננט אב פון די גענויע קענטענים וואס מען האט וועגען זייערע פיזישע, כעמישע אדער לעבענס־אייגענשאפטען: דאס הייסט, עס העננט אב פון דער ו ו י ס ע נ ש א פ ט. אט דער קלאס פון קענטעניסען, וועלכער ווערט גרעסטענטיילס איגנאָרירט אין אונזערע שוהלֿ־קורסען, איז פונקט דער קלאס וועלכען מען מוז האבען כדי ריכטיג דורכצופיה־רען יענע אלע פראָצעסען, וואס מאכען מעגליך דאס ציוויליזירטע לעבען. ווי פעסט עס איז ניט אט די וואהרהייט, און וויפיעל זי וואהרפט זיך אונז ניט אין די אויגען אויף שריט און טריט, איז דאך אפנים ניטא פון דעם קיין לעבהאפטיג בעוואוסטזיין: זי איז אזוי פאמיליאר, אז מען טראכט ניט וועגען איהר. מיר מוזען דעריבער, כדי צו־צוגעבען אונזער ארגומענט א ריכטיג געוויכט, קלאָר מאכען אט די וואהרהייט פאר'ן לעזער דורך א שנעלען איבערבליק פון די פאקטען.

אויסלאָזענדיג די העכסט־אבסטראקטע וויסענשאפט, די לאָ־גיק, — וואס פון איהר הדרכה העננט אב, צי ער וויים עס, צי ער וויים עס ניט, דעם פאבריקאנט׳ס אדער דעם סוחר׳ס ערפאלג אין זיינע געשעפטספלענער — קומען מיר צוערסט צו דער מאטעמאטיק. די העכסט־אלגעמיינע אבטיילונג פון דער מאטעמאטיק, דער טיל וואס בעשעפטיגט זיך מיט צאהל, פיהרט אן אלע אינדוסטריעלע טהעטיגקייטען — די ארביט פון צופאסען די טעכנישע פרא־צעסען, צורעכטמאכען די אויסרעכענונג פון די קאסטען, דעם קויף און פערקויף פון וואארע, די בוכהאלטערייע. פיעל אבשטעלען זיך אויף דעם ווערטה פון אט דער אבטיילונג פון דער אבסטראק־טער וויסענשאפט איז אייגענטליך גאר ניט נויטיג.

אהן א וועלכער עס איז בעקאנטשאפט מיט דעם ספעציעלען טיל פון דער מאטעמאטיק איז אין די העכערע סארטען פון בוי־ארבייט גאר אונמעגליך אויסצוקומען. דער דאָרף־סטאָליער, וועל־כער לעגט אויס די פלענער פון זיין ארבייט לויט עמפירישע רע־געלען, בעציהט זיך אלע וויילע, צוגלייך מיט דעם וואס בויט א בריטאניא־בריק, אויף די נעזעצען פון „רוימליכע שיכות׳ן". דער ערד־מעסטער, אויף וועמעס פלאן מען פערלאָזט זיך ביים קויפען

א שטיק לאַנד, דער ארכיטעקט וואָס מאכט די צייכענונג פאר דעם בנין וועלכען מען נעהמט זיך דאַרט בויען, דער בוי־מייסטער בעת'ן אויסלעגען דעם פונדאַמענט, די מוירער האַקענדיג די שטיינער און די פערשיידענע בעלי מלאכות צונויפשטעלענדיג די איבעריגע ארבייט — זיי אלע וועדען געפיהרט פון געאַמעטרישע וואַרהייטען. די אייזענבאַהן־ארבייט איז פון אַנהויב ביז'ן סוף רעגולירט דורך מאטעמאטיק: סיי אין די הכנות פון די פלענער און די סעקציעס, סיי אין אויסטיילען די ליניע, אין אויסמעסטען די איינשניטען און די שוץ־וועגט, אין מאכען די צייכענונגען, ביי דער בערעכענונג פון די קאַסטען, אדער בייַ בויען די בריקען, די רינעס, די קאנאלען, די טונעלען און די סטאנציעס. דאָס איינגענע ביים בויען די האָפענס, די דאַקען, די וואַסער־וועגט און אלערליי אנדערע אינזשעניר און ארכיטעקטור־ארבייט, וואָס לייגען ווי פרעגן אַרום די וואַסער־ברעגען און שפרייטען זיך אוים איבער דער אויבערפלאך פון לאַנד, אזוי גוט ווי אין די מינען וואָס לויפען אונטער דער ערד. און הייַנטיגע צייטען מוז אפילו דער פערמער, כדי צו קענען ריכטיג ציהען זיינע גראַבענס, אַנקומען צום בלייַ־וואָג — ד. ה. צו געאַמעטרישע פרינציפען.

וועז מיר קעהרען זיך איצט אַב פון יענע אַבטיילונגען אין דער מאטעמאטיק, וואָס האַבען צו טהון מיט ר ו י ם און צ א ה ל, פון וועלכע מען גיט נאָך אין די שוהלען עפעס אן אויבערפלעכיקייט, און בעטראַכטען די אנדער אַבטיילונג, וואָס האַט צו טהון מיט ק ר א פ ט, פון וועלכער אפילו אן אויבערפלעכיקייט ידיעה וועדט קוים וועז עס איז געגעבען, בעגעגענען מיר אנאנדער גרויסען קלאַס פון טהעטיגקייטען, וואָס געהערען צום קרייז פון אַט דער וויסנשאפט. פון דער אַנוועגדונג פון דער איינפאַכסטער פון די אבסטראקט־קאַנקרעטע וויסנשאפטען, פון דער מעכאניק, העגגט אַב דער ערפאַלג כמעט פון דער גאנצער מאדערנער מאנופאקטור. די איינגענשאפטען פון'ם הויב־שטאנג, פון'ם ראד און אקס זענען פערווייקעלט אין יעדער מאשין — יעדע מאשין איז א פערקערפערונג פון א מעכאניזשען גענויס; און היינטיגע צייטען האַבען מיר צו פערדאנקען דער מאשינערייע כמעט פאר אונזער גאנצער פראַדוקציאָן. פאַרשט אוים די היסטאָריע פון אונזער פריהשטיק־

זעמעל. די ערד פון וואַנען ער קומט איז דורכגעלעגט געוואָרען מיט אַבלויפונגס־דערהרען פון מאשין־געמאַכטע ציגעל; די אויבער־פלעך איז געמאַכט געוואָרען מיט א מאשין; די זריעה איז פער־זעעט געוואָרען מיט א מאשין; די וויין האָט מען געשניטען, גע־דראָשען און אויסגעבלאָזען פון איהר די מעקענע מיט מאשינען; מיט מאשינען האָט מען זי געמאָלען און געבויטעלט; און אויב מען וואָלט די מעהל אוועקגעשיקט אין גאַספּאָרט, וואָלט מען דער־פון געמאכט צוויעבאק אויף מיט א מאשין. איצט קוקט ארום האם צימער וואו איהר זיצט. אויב עם איז א היינטיג הויז, זענען די ציגעל פון די וועגד אודאי מאשינאַווע; מיט מאשינען האָט מען געזעגט און געהובעלט די ברעטער פון די דיעלען, געזעגט און פּאָלירט דעם געזימס פון קאמין, און די טאפּעטען אויף די וועגט געמאכט און געדרוקט; דער איבערצוג פון איינלעג־האָלץ אויפ'ן טיש, די געדרעהטע פיס פון די שטולען, דער טעפּיך, די פאר־האנגען, זענען אלע פּראָדוקטען פון מאשינערייע. און אייערע קליי־דער־צייג — סיי גלאטע, מיט פיגורען, אדער געדרוקטע — איז עם ניט אין גאנצען געווענט, און אפשר אויך אפילו געזעהט דורך מא־שינערייע? און דאָם בוך וואָם איהר לעזט — זענען ניט די בלע־טער פאבריצירט פון איין מאשין און די וועדטער אנגעזעצט פון אנאנדער מאשין? צו דעם לעגט צו, אז פאר אונזערע טראנספּאָרט־מיטלען, סיי איבער'ן לאנד, סיי איבער די ימים, זענען מיר פער־פליכטעט אויפ'ן זעלבען אופן. און איצט געדענקט, אז ערפאלג אדער דורכפאל, פון א יחיד, וויי פון א גאנצער נאציאן, העגגט אין גאנצען אב פון דעם, צי די פרינציפּען פון מעכאניקע זענען גוט אדער שלעכט געברויכט געוואָרען פאר אָט די אלע צוועקען. דער אינזשעניר וועלכער וועגדט אן פאלש זיינע כללים בנוגע צו דער שטארקייט פון זיינע מאטעריאלען, בויט א בריק וואָם פאלט איין. דער פאבריקאנט, וועלכער געברויכט א שלעכטע מאשין, קען ניט קאנקורירען מיט אנאנדערן, וועמעס מאשין וועדט וועניגער אב־גענוצט דורך רייבונג און אינערציע. דעם שיפען־בויער, וועלכער האלט זיך ביי די אלטע פאַרמען, שוויימט אריבער דער נייער, וואָם בויט לויט דעם מעכאניש־בערעכטיגטען פרינציפּ פון די וועלען־לינייען. און היות וויי די כחות פון א נאציאן בייצושטעהן אנט־

קענען אנדערע נאציאָנען הענגט אָב פון די פעהיגע טהעטיגקייטען פון איהרע אייגצעלנע מיטגליעדער, קען מען זעהען ווי פון אזוינע וויסענשאפטען הענגט אָב דאָס שיקזאל פון פאָלק.

ארויפגעהענדיג פון די אָבטיילונגען פון דער אבסטראקטקאָנקרעטער וויסענשאפט, וועלכע האָבען צו טהון מיט מ א ל א ר ע קרעפטען (די כחות פון גרויסע מאסען פון מאטעריע), צו יענע אָבטיילונגען איהרע, וועלכע האָבען צו טהון מיט מ א ל ע ק ו ל א ר ע קרעפטען, קומען מיר צו נאָך אנאנדער לאנגער רייה פון אָנוועגדונגען. אָט דער גרופּע וויסענשאפטען, פערבונדען מיט די פריהערדיגע גרופּען, האָבען מיר צו פערדאנקען פאר דער דאמפּפמאשין, וועלכע טהוט די ארבייט פון מיליאָנען ארבייטער. יענער טייל פון דער פיזיק, וואָס האָט צו טהון מיט די געוועצען פון היטץ, האָט אונז געלערנט ווי צו עקאָנאָמיזירען ברען־מאטעריאל אין אונזערע פערשיידענע אינדוסטריען; ווי צו פערגרעסערען די פּראָדוקטען פון אונזערע שמעלץ־אויוועגס, איינפיהרענדיג אנשטאָט דעם קאָלטען לופט־שטויס, א הייסען; ווי צו וועגטילירען אונזערע מינען; ווי צו פערמיידען עקספּלויזיאָנען, געברויכענדיג זיכערהייטס־לאָמפּען; און דורכ'ן טערמאָמעטער האָט זי אונז בעוויזען ווי צו רעגולירען אלערליי פּראָצעסען. דער טייל פיזיק וואָס בעהאנדעלט די ערשיינונגען פון ליכט, גיט נייע אויגען די אלטע און די קורצזיכטיגע; העלפט דורכ'ן מיקראָסקאָפּ אויסצוגעפינען קראנקהייטען און פעלשונגען; און דורך די פערבעסערטע לייכט־טהורעמס היט זי אונז אָב פון שיפ־ברוך. פאָרשונגען אין עלעקטריציטעט און מאגנעטיזם האָבען גערעטעט אונצעהליגע לעבענס און מאסען אייגענטום דורך דעם קאָמפּאס; האָבען געדיענט די צוועקען פון פערשיידענע קונסט־ארבייט דורך דעם עלעקטראָטיפּ; און איצט, מיט'ן טעלעגראף, האָבען זיי אונז בעזאָרגט א מיטעל, דורך וועלכען עם וועלען מיט דער צייט רעגולירט ווערען אלע האנדעלס־אָבמאכען, דער פּאָליטישער פערקעהר וועט אָנגעפיהרט ווערען, און מהלוקות צוויישען פעלקער וועלען דורכדעם אפשר אָפט אויסגעמיטען ווערען. בעת וויעדער אין די פּרטים פון הויזליכען לעבען, שאָפען די אָנוועגדונגען פון דער העכערער פיזיק, פון דעם פערבעסערטען קיכ־אויוועז, ביז צו דעם ספּאקטיו־קעסטעל וואָס שטעהט

אין זאל אויפֿן טיש, דעם פונדאמענט פון אלע אונזערע בעקווועמ־ליכקייטען און הנאות.

נאך מעהר צאהלרייך זענען די אנווענדונגען פון דער כעמיע. דער בלייכער, דער פארבער, דער קארטון־דרוקער — יעדער פון זיי איז בעשעפטיגט אין אן ארבייט וואס ווערט געמאכט גוט אדער שלעכט, יא לויט דעם צי זיי פאלגען אדער פאלגען ניט די כעמישע געזעצען. עקאנאמיש ארויסציהען פון די רויהע מעטאלען דעם קו־פער, דאס בלעך, די צין, בלייַ, זילבער, אייזען, זענען אין א נרוי־סען מאס פראגען פון כעמיע. דאפיניירען צוקער, פאבריצירען גאז, קאכען זייף, מאכען שיספולווער, דאס זענען אלע טיל־וויז כעמישע אפעראציעס, אזוי גוט ווי די אפפראציעס דורך וועלכע עס ווערען פראדוצירט גלאז און פארצעלי. אויב דעם דיסטילאטארס פער־קאכטער מאלץ ווערט זיך אבשטעלען אויף דער שטופע פון אלקאהאל־איהרונג, אהער עס ווערט געהן וויטער ביז דעם עסיג־גראד, איז א כעמישע פראגע, פון וועלכער עס הענגט אב זיין ריוח אדער היזק; און אויב דאס געשעפט איז גענוג גרויס, זעהט איין דער ברויער, אז עס בעצאהלט זיך איהם צו האלטען א כעמיקער אויפֿן פלאץ. קוקט דורך א וועדק איבער טעכנאלאגיע, וועט אייך גלייך ווערען קלאר, אז עס איז כמעט ניטא היינטיגע צייטען קיין פראצעס אין די קונסט־ארבייטען אדער מאנופאקטורען, וואס די כעמיע זאל ניט שטארק בראש פון א וועלכען עס איז טיל פון איהם. יא, היינ־טיגע צייטען מוז אויך די אגריקולטור, כדי עס זאל זיך לוינען זי צו בעטרייבען, האבען אן עהנליכען מורה דרך. דער אנאליז פון פער־שיידענע סארטען ערד און מיסט, די צו־פאסיגקייט פון איינעם צום אנדערן, דער געברויך פון גיפס אדער אנאנדער מאטעריאל פעסטצוהאלטען אמאניום, די בענוצונג פון קאפראליטען (פער־שטייַנערטען מיסט), די פראדוקציאן פון געמאכטע מיסטען — די אלע זענען ברכות פון דער כעמיע, מיט וועלכע עס לוינט זיך דעם פערמער בעקאנט צו ווערען. סיי אין די פאספאר־שוועבלאך, סיי אין דעם דיסאינפיצירטען שמוץ פון די אבלייטונגס־קאנאלען, סיי אין פאטאזיראפיעס — אין ברויט וואס ווערט געמאכט אהן פער־מענטאציע (איהרונג), אדער אין פערפיומען וואס מען ציהט ארויס פון אבפאל — אומעדום קענען מיר איינזעהען, אז די כעמיע בע־

איינפלוסט אלע אונזערע אינדוסטריען, און אז, ווי דערפון איז גע־
דרונגען, א ידיעה אין כעמיע איז נוגע יעדען איינעם, וואָס איז די־
רעקט אדער אינדירעקט פערבונדען מיט אונזערע אינדוסטריען.

געהענדיג צו די קאָנקרעטע וויסענשאפטען קומען מיר צו דער
אסטראָנאָמיע. פון אָט דער וויסענשאפט איז ארויסגעוואקסען די
חכמה פון נאַוויגאציע (טרייבען שיפען אויף די ימים), וועלכע האָט
געמאכט מעגליך אָנצוטרייבען די גרויסע קאָמערציע מיט פרעמדע
לענדער, וואָס ערנעהרט א גרויסען טייל פון אונזער בעפעלקערונג,
בעזאָרגענדיג אונז מיט פיעלע לעבענס־נויטיגקייטען און מיט דעם
גרעסטען טייל פון אונזערע לוקסוסען.

די געאָלאָגיע, וועלכער, איז א וויסענשאפט וואָס העלפט מיט
איהרע ידיעות עהר פיעל דעם אינדוסטריעלען ערפאָלג. איצט אז
דער רויהער אייזען־מעטאל איז געווארען אזא גרויסער קוואל פון
רייכטום; איצט אז דער דויער פון אונזערע קויהלען־אוצרות איז
געווארען אזא וויכטיגע פראגע; איצט אז מיר האָבען שוין א
הויכשוהל פון מינען און א געאָלאָגישע קאָמיסיע — איצט איז
שוין קוים נויטיג צו פערבריייטען זיך וועגען דער וואהריים, אז דאס
שטודיום פון דער ערד'ס צודעק איז וויכטיג פאר אונזער מאָטע־
ריעלען וואוילזיין.

היינט די וויסענשאפט פון לעבען, די ב י א ל א ג י ע — האָט
זי דען ניט אויך א גרינדליכע שיכות צו די דאָזיגע פראָצעסען פון
אינדירעקטער זעלבסטערהאלטונג? אמת, מיט דעם וואָס מיר רו־
פען אן געוועהנליך מאנופאקטור, האָט זי טאקי א קנאפע פערבינ־
דונג; אָבער מיט דער אלערנויטיגסטער מאנופאקטור — פון עסען
וואַרג — איז זי זעהר ענג פערבונדען. אזוי ווי די אגריקולטור מוז
צופאסען איהרע מעטאָדען צו די לעבענסערשיינונגען פון פלאנצען
און חיות, פאלגט נויטיגערווייז ארויס דערפון, אז די
וויסענשאפט פון די דאָזיגע ערשיינונגען איז דער רא־
ציאנאלער פונדאמענט פון דער אגריקולטור. פערשיידענע
ביאָלאָגישע וואהריטען זענען טאקי עמפיריש איינגעפיהרט געווא־
רען, און די פערמער האָבען זיך בענוצט מיט זיי, בעת מען האָט
נאָך פון זיי אלס וויסענשאפט קיין בעגריף ניט געהאט. צום בייי־
שפיעל, אז בעשטימטע מיסטען פאסען זיך צו בעשטימטע פלאנ־

צען, אז וועו מען זעעט געווייסע תבואות אויף א פעלד, טויג נאכ־
הער דאָס פעלד ניט פאר אנדערע סאָרטען תבואות; אז פערד
קענען ניט גוט ארבייטען וועו זיי שטעהען אויף אָרימע קאָרמע;
אז געווייסע קראנקהייטען פון רינדער און שאָף קומען פון געווייסע
אומשטענדען. אָט די אין אנדערע אלטעגליכע ידיעות, וואָס דער
ערד־ארבייטער קריגט פון ערפאהרונג בנוגע צו דער ריכטיגער אויפ־
פאסונג פון פלאָנצען אוו פיה, שטעלען צונויף זיין סכום וויסען פון
ביאָלאָגישע פאקטען; אוו זיין ערפאָלג העננט א סך אָב פון דער
גרויס פון דעם דאָזיגען סכום וויסען. היינט אויב אז אָט די ביאָ־
לאָגישע פאקטען, קאָרגע, אונבעשטימטע אוו אָנפאָנגליכע וויי זיי
זענען, העלפען איהם אזוי גרינדליך, איז זייט זיך משער ווי גרויס
דער וועדטה פון אזוינע פאקטען מוז זיין פאר איהם, וועו זיי וועי־
רען פאָזיטיווע, בעשטימטע אוו ווי־מעגליך טיפע. אין דער ווירק־
ליכקייט, קענען ריר שוין אפילו איצטער זעהען די טובות, וואָס
די ראציאָנאלע ביאָלאָגיע טהוט מיט איהם. די וואהרהייט, אז די
היטץ אין א לעבעדיגען קערפער וועדט געשאפען אויפ'ן חשבון פון
דער קערפערליכער מאטעריע וואָס וועדט פערצעהרט, אוו אז דע־
ריבער, פערמיידענדיג דעם פערלוסט פון היטץ, מיידט מען אויס
די נויט פון איבעריגע נאהרונג, — א ריין טהעאָרעטישער שלוס —
דירעקטירט היינט די מעטאָדע פון פעט מאכען בהמות: עס איז
אויסגעפונען געוואָרען, אז וועו מען האלט די בהמות וואָרעם,
שפאָרט מען איין קאָרמע. דאָס אייגענע אויך בנוגע דעם פּרט פון
געמישטע שפייזען. די עקספּערימענטען פון די פיזיאָלאָגען הא־
בען בעווייזען, אז עס איז איינטרעגליך ניט נור צו בייטען די דיעטע,
נור אז די פערדייהונג גופא געהט אָן בעסער, וועו דער מאָהלצייט
בעשטעהט פון געמישטע ארטיקלען: די ביידע וואָרהייטען בע־
איינפלוסען איצטער די מעטאָדע פון קאָרמען בהמות. די ענט־
דעקונג, אז די קראנקהייט וואָס איז בעקאָנט אונטער דעם נאָמען
„דער קאָפּ־שווינדעל", פון וועלכער טויזענדער שאָף פלעגען פאלען
יעהרליך, קומט פון אזא פּראָזיט (אן „ענטאָזאָן"), וואָס דריקט
אויפ'ן מאָרק; אוו אז אויב מען ציהט איהם ארויס, דורך דעם
ווייכ־געווארענעם אָרט אין שארבען, וואָס ווייזט אָן וואו דער פּא־
ראזיט געפינט זיך, וועדט דער שעפס געווהנליך געזונד — איז נאָך

א חוב,וואָס די אַגריקולטור איז שולדיג דער ביאַלאָגיע.

עס איז אונז איבערגעבליבען צו נאָטירען נאָך איין וויסענשאפט, וועלכע האָט א דירעקטע שיכות מיט דעם אינדוסטריעלען ערפאָלג — די וויסענשאפטן פון דער גזעל־ש א פ ט. מענשען וועלכע גיבען אכטונג יעדען טאָג אויפ'ן צושטאנד פון'ם געלד־מארק, קוקען דורך די פרייז־קוראַנטען, בעשפּרעכען די וואהרשיינליכע גערעטענים פון תבואה, באוויל, צוקער, וואָל, זייד; וועגען איבער די מעגליכקייט פון מלחמות, און בעשטימען לויט די אלע אויסרעכענונגען זייערע סוחרישע אָפּאַראַציעס — זענען, אליין ניט וויסענדיג עס, סטודענטען פון סאַציאָלער וויסענשאפט: זאל זיין אז זיי זענען עמפּירישע און אונבאַזאָנענע תלמידים, אָבער דאָך סטודענטען, וועלכע געווינען די פריזען אָדער וועלען זיי זייערע פּראָפיטען, לויט נאָך דעם צי זיי גרייכען דעם ריכטיגען שלום, צי ניט. ניט נור דער פאַבריקאַנט און דער גרויסער סוחר מוזען פיהרען זייערע געשעפטען לויט'ן חשבון פון אָנבאָט און נאָכפראָגע, וואָס איז געבויט אויף א מאַסע פאַקטען, און מוזען אָנערקענען בשתיקה פערשיידענע אלגעמיינע פרינציפּען פון געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט; נור אפילו דער קליינער קרעמער מוז אויך טהון דאָס אייגענע: היות וויי זיין וואויל־שטאַנד העננט זעהר פיעל אָב פון דער ריכטיגקייט פון זיין אורטייל בנוגע צו די צוקינפטיגע אן־גרא פרייזען און דעם צוקינפטיגען ערך פון געברויך. עס איז קלאָר, אז אלע וועלכע בעטיליגען זיך אין די פערפלאָנטערטע קאָמערציעלע טהעטיגקייטען פון א גרויסע מיינדע, זענען פּראַינטערעסירט ביז אין לעבען אריין צו פערשטעהן די געזעצען, לויט וועלכע יענע טהעטיגקייטען ענדערן זיך.

אָט אזוי, היימסט עס, איז פאר אלעמען, וואָס זענען בעשעפטיגט אין דער פּראָדוקציאָן, אין דעם אויסטויש אָדער אין דער פערטיילונג פון וואַארען, פונדאַמענטאל וויכטיג צו האָבען א בעקאנטשאפט מיט אייניגע אָבטיילונגען פון דער וויסענשאפט. וואר עס איז נור, סיי אונמיטעלבאר, סיי אין א וויטען אופן, פערמישט אין א וועלכער עס איז פאַרם פון אינדוסטריע (אוֹן וואר איז עס ניט?) איז דירעקט פּראַינטערעסירט צו האָבען עפּעס א פערשטענדניס מכח די מאטעמאטישע, פיזישע און כעמישע אייגען-

שאפטען פון זאכען; ער איז אפשר אויך דירעקט פעראינטערע־סירט אין דער ביאלאגיע, און אודאי אין דער סאציאלאגיע. זיין האבען אדער ניט האבען אן ערפאלג אין דער אינדירעקטער זעלבסטערהאלטונג, וואס מיר רופען אן מאכען א שעהן לעבען, הענגט אין א גרויסען ערך אב פון דעם, צי ער האט א ידיעה אין איינע אדער מעהרערע פון אט די וויסענשאפטען — מעגליך, אז עם מוז ניט זיין דוקא א ראציאנאלעם וויסען, אבער א וויסען, וועלכעס אפילו נור אן עמפירישער. וואהרים אין אמת'ן, דאס וואס מיר רופען אן זיך לערנען א געשעפט, מיינט אייגענטליך זיך לערנען די וויסענשאפט וואס שטעקט אין דעם, אויב אפילו ניט אונטער דעם נאמען וויסענשאפט. און דעריבער איז זעהר וויכטיג צו האבען אן עלעמענטארע פארבריטונג אין וויסענשאפט, אי מחמת עם פערפערטיגט צו די אלע זאכען, אי וויל א ראציאנאלעם וויסען האט אזויפיעל מעהר וועהרטה אירער אן עמפירישעם וויסען. נאך מעהר, עם פאדערט זיך צו האבען א וויסענשאפטליכע בילדונג, ניט נור דערפאר אליין כדי יעדערער זאל קענען פערשטעהן דעם „וווי" און דעם „פארוואס" פון די זאכען און פראצעסען, וועלכע זענען איהם נוגע אלס איינעם וואס מאכט זיי אדער פארטיילט זיי; נור עם איז אפט זעהר וויכטיג ער זאל פערשטעהן דעם „וווי" און דעם „פארוואס" אויך פון אלערליי אנדערע זאכען און פראצעסען. אין היינטיגע צייטען פון גרעסטער אקציען־אונטערנעהמונגען, איז כמעט יעדער מענש, איבער דעם שטאנד פון א לוין־ארבייטער, פראקטיסירט מערסירט אלס קאפיטאליסט אין א וועלכער עס איז אנדער בעשעפטיגונג אחוץ זיין אייגענער; און אלס אזא פראינטערעסירטער מענש, הענגט אפט אב זיין פערדיענסט אדער פערלוסט פון זיין ידיעה אין די וויסענשאפטען, וועלכע האבען א שיכות צו יענע אנדערע בעשעפטיגונגען. אט איז א פאל פון א מינע, ביי וועלכער א סך אקציאנערען זענען רואינירט געוואָרען, מחמת זיי האבען ניט געוואוסט אז א געווישער פאססיל (א פערשטיינערטער קערפער) געהערט צו דעם אלטען רויטען זאנד־שטיין, וואס אונטער איהם זענען קיין קוילען ניטא. ניט לאנג צוריק איז געגאנגען פערלאָרען א סומע פון 20 טויזענד פונט (שטערלינג), ארבייטענדיג אויף א פלאן צונויפצונעהמען דעם אלקאהאל, וואס וועלט דיסטי־

לירט פון דעם ברויט בעת עס באקט זיך: וועז זיי וואָלטען אָבער געוואוסט, אז אין דעם פּראָצעס פון איהרונג וועדט וועניגער ווי א הונדערסטער טייל אויפ'ן וואָג געענדערט פון דעם מעהל, וואָלט דאָס נאנצע געלר געקענט בלייבען ביי די אקציאָנערען. עס זענען געמאכט געוואָרען פיעלע פּראָבען אויפצובויען עלעקטראָ־מאגנע־טישע מאשינען, אין דער האָפענונג צו פערנעהמען דאָס פּלאץ פון דאמפף; וואָלטען אָבער די וואָס האָבען אויסגעלעגט דאָס געלד, פערשטאנען דאָס אלגעמיינע געזעץ פון דער „קאָררעלאציאָן פון עקוויוואָלענץ פון קרעפטען", וואָלטען זיי געהאט בעסערע באלאנ־סען ביי זייערע באנקיערען. אלע טאָג לאָזען זיך מענשען איינ־רעדען צו העלפען אויספיהרען ערפינדונגען, וועלכע דער איינפאכ־סטער פריץ אין וויסענשאפט וואָלט געקענט בעווייזען, אז זיי זענען גאָר נישט וועדטה. עס איז קוים פּאראן איין נעגענד, וואָס האָט ניט זיין היסטאָריע מכח פערמעגנס, וועלכע זענען ארויסגעוואָר־פען געוואָרען אויף עפעס אן אונמעגליכען פּראָיעקט.

און אויב איצט איז שוין אזוי אָפט און אזוי גרויס דער פער־לוסט צוליב דעם דוחק אין וויסענשאפט, וועט דער פערלוסט מו־זען זיין נאָך גרעסער און אָפטער פאר די, וואָס וועלען ניט בע־זיצען קיין וויסענשאפט שפעטער. אזוי שנעל ווי די פּראָדוקטיוו־קראָצעסען וועלען וועדען מעהר וויסענשאפטליך, ווי די קאָנקורענץ מוז זיי אונבעדינגט צווינגען צו וועדען; און אזוי שנעל ווי די נעמיינזאמע אקציען־אונטערנעהמונגען וועלען זיך פערשפרייטען, ווי עס איז זיכער אז זיי וועלען: אזוי שנעל וועט די וויסענ־שאפטליכע קענטניס וועדען נויטיגער פאר יעדען איינעם.

דאָס, וואָס אונזערע שוהלקורסען לאָזען כמעט אין נאנצען אויס, איז ווי מיר זעהען, אקוראט דאָס, וואָס איז אם נעהענטסטען נוצע די עסקים פון לעבען. אלע אונזערע אינדוסטריען וואָלטען אויפהערען, וועז ניט די ידיעות, וואָס מענשען הייבען אָן אויסצו־נעפינען אזוי גוט ווי זיי קענען, ערסט דאן, וועז עס הייסט אז זיי האָבען שוין געענדיגט זייער בילדונג. און וועז ניט די דאָזיגע ידיעות, וועלכע האָבען זיך אָנגעקליבען פון דור צו דור און זענען פערשפרייט געוואָרען דורך אונ־אָפיציעלע מיטלען, וואָלטען אָט די אינדוסטריען קיינמאל נאָר ניט עקזיסטירט. וועז עס וואָלט ניט

געווען קיין אנדער למוד א חוץ דעם וואס מיר קריגען אין אונזערע עפענטליכע שוהלען, וואלט ענגלאנד געווען איצטער דיזעליגע וואס זי איז געווען אין די פאראלע ציטען. די אלץ־גרעסערע בעקאנטשאפט מיט די געזעצען פון עהשיינונגען, וואס האט אונז געגעבען די מעגליכקייט, איין דור נאך דעם אנדערן, צו בעהערשען די נאטור פאר אונזערע גוטען, און וועלכע, גיט היינטיגע צייטען דעם פראסטען ארבייטער אזוינע בעקוועמליכקייטען, וואס מיט עטליכע הונדערט יאהר צוריק האבען אפילו קיסרים ניט געקענט בעקומען, — אט די קענטשאפט איז כמעט מיט גאנרישט פערפליכטעט צו די איינגעפיהרטע מיטלען פון לערנען אונזער יוגענד. די לעבענס־וויכטיגע קענטענישען, א דאנק וועלכע מיר זענען אלס נאציאן דער־וואקסען צו אונזער איצטיגען שטאנד, און וועלכע זענען איצטער דער פונדאמענט פון אונזער גאנצער עקזיסטענץ, זענען קענטענישען, וואס מען האט זיך ווי עס איז אויסגעלערנט אין פערוואַרפענע ווינקלען; בעת די אנגעשטעלטע פלעצער אויף צו לערנען האבען געהאלטען אין איין מורמלען טוידטע פארמולען, און מעהר כמעט גאנרישט.

מיר קומען איצט צו דער דריטער גרויסער אבטיילונג פון מענשליכע טהעטיגקייטען — אן אבטיילונג פאר וועלכער קיין שום פארבריטונג ווערט ניט געמאכט. אויב דורך א משונה'דיגען צופאל וואלט פאסירט, אז אין דער ווייטער צוקונפט וואלט פון אונז קיין שריר ופליט ניט געבליבען א חוץ א הויפען פון אונזערע שוהלביכער און עטליכע עקזאמען־פאפיערען פון אונזערער א הויך־שוהל, קען מען זיך פארשטעלען ווי עס וואלט זיך געוואונדערט דער אנטיקווער פון יענער צייט, פאר וואס ער געפינט אין זיי קיין סמן ניט, אז די תלמידים האבען אמאל געקענט האבען די געלע־גענהייט צו ווערען עלטערן. „יא, דאס האט געמוזט זיין דער קו־ריקולום פון זייערע צעליבאטען (מאנאכען וואס האבען קיינמאל ניט חתונה)", קענען מיר זיך דענקען ווי ער בעשליסט. „איך זעה דאָ זעהר גרויסע הכנות פאר א סך זאכען: דערהויפט פאר לעזען די ביכער פון אויסגעשטאַרבענע פעלקער און פון אנדערע פעלקער, וועלכע האבען געלעבט מיט זיי אין איין צייט (פון וואנען עס שייגט

צו זיין קלאָר, אז די דאָזיגע מענשען האָבען אין זייער אייגענער שפּראַך געהאט זעהר וועניג וואָס ס'איז געווען ווערטה צו לעזען); איך גענפין אָבער גאָרנישט וואָס זאָל האָבען עפּעס א שיכות צו דער ערציהונג פון קינדער. זיי האָבען דאָך ניט געקענט זיין אזוי אונזיניג אויסצולאָזען יעדע פּאַרבריטונג פּאַר אָט דער שווערסטער פון אלע פּעראַנטוואַרטליכקייטען. מען זעהט, הייסט עס, דערפון קלאָר, אז דאָס האָט געמוזט זיין דער שוהל־קורס פון אייגעם פון זייערע מאַנאַבען־קלויסטערס...."

אין ערנסט גערעדט, איז עס ניט אן ערשטוינענדער פּאַקט, וואָס ווי קלאָר עס איז, אז פון דער בעהאַנדלונג הענגט אָב די קינדער'ס לעבען אָדער טויד, זייער וואויל־זיין אָדער רואינירונג מאַראַליש, פון דעסטוועגען ווערט קיינמאָל קיין אייניג וואָרט פון אונטערריכט ווי צו בעהאַנדלען קינדער ניט געגעבען צו די וואָס וועלען מיט דער צייט זיין עלטערן? איז עס ניט שרעקליך, אז דאָס שיקזאל פון'ם נייען דור זאָל איבערגעלאָזט ווערען אויפ'ן בעראָטה פון אונפערנינפטיגען מנהג, אָדער אימפולס, אָדער אינבילדונג, וואָס האָרכט די עצות פון אונווייסענדע ניאַנעס און פּאָלגט די פּאַראַורטייל פון אלטע באבעס? וועז א סוחר וואָלט זיך נעהמען פּאַר א געשעפט, ניט האָבענדיג קיין ידיעה אין חשבון'ען און בוכפּיהרונג, וואָלטען מיר געשריען איבער זיין דומהייט און דערווארט צו הערען פון זיין טרויעריגען סוף. אָדער וועז א מענש וואָלט זיך גענומען מאַכען כירורגישע אָפּעראַציעס איידער ער האָט שטודירט אנאטאָמיע, וואָלטען מיר געשטוינט איבער זיין העזה און רחמנות נעהאט אויף זיינע פּאַציענטען. אָבער אז עלטערן זאָלען אָנפאַנגען די שווערע אויפגאבע פון ערציהען קינדער, ניט האָבענדיג וועז עס איז א טראַכט געטהון וועגען די פּרינציפּען — די פּיזישע, מאַראַלע, אָדער אינטעלעקטועלע — וואָס זאָלען זיי אָנווייזען דעם וועג, דאָס רופט ניט ארוים קיין איבערראַשונג אָנטקענען די וואָס האָנדלען אזוי, און ניט קיין מיטלייד מיט זייערע קרבנות.

צו די צעהנדליגע טויזענד וואָס ווערען דערהרג'ט, לענט צו הונדערטע טויזענדער וועלכע בליבען מיט שוואבע קאָנסטיטוציעס, און מיליאָנען וועלכע זענען ניט אזוי שטאַרק ווי זיי וואָלטען גקאָנט זיין, וועט איהר דאָן האָבען א קליינעם בעגריף וועגען דעם

פלוך, וואם די עלטערן, וועלכע זענען אונווויסענד אין די געוועזענן פון לעבען, בריינגען אויף זייערע קינדער. טהוט נור א קלער פאר א מינוט, אז דער רעזשים, אונטער וועלכען די קינדער זענען אונטערוואָרפען, מאכט יעדע וויילע אויף זיי אן איינדרוק צו גוטען אדער צו בייזען אויף זייער גאנצען לעבען; און געדענקט אויך, אז עס זענען פאראן צוואנציג וועגען צו געהן קרום פאר יעדען איין וועג פון נעהן גלייך — וועט איהר יעמאלט בעקומען א שטיקעל אידעע וועגען דעם אונגעהייערן אומגליק וואם מען בריינגט, דורך דעם ניט איבערלעגטען, גלאט־אין־דער וועלט־אריין סיסטעם, וואם ווערט אלגעמיין געברויכט. איז בעשלאסען געווארען אז א יונגעל דארף נעהן אנגעטאן אין אזא מין לייכטינקען קורצען רעקל, און דארף זיך ארומשפיעלען מיט נאקעטע, רויט־פערפארענע גליעדער? דער בעשלוס וועט האבען א ווירקונג אויף זיין גאנצער צוקינפטיגער עקזיסטענץ: עס וועט זיך ארויסווייזען ענטוועדער אין קראנקהייטען, אדער אין א קורצען געוואוקס, אין שוואכע ענערגיע, אדער אין וועניגער ווי ער וואלט געקענט האבען קרעפטען אויסגעוואקסענערהייט, מיט אלע אבהאלטונגען פון ערפאלג און גליק, וואם עס בריינגט־מיט. האלט מען קינדער אויף אן אייגפארמיגע דיעטע, אדער אויף א דיעטע וואם איז קארג אין נאהרהאפטיגקייט? זייער שפעטערדינג פיזישע קראפט און זייער ווירקזאמקייט אלס מענער און פרויען וועט אונבעדינגט דערפון געמינערט ווערען מעהר אדער וועניגער. לאזט מען זיי ניט לעבעדיג שטיעפען, אדער מען האלט זיי אין שטוב אין א קאלטען וועטער (ווייל זיי זענען ניט ווארים גענוג גענקליידט צו קענען פערטראגען די קעלט)? איז זיכער אז זיי וועלען ניט זיין אזוי שטארק און געזונד, ווי זיי וואלטען נעקענט זיין. וען זיהן און טעכטער וואקסען אוים קרענקליכע און שוואכע, קוקען די עלטערן אויף דעם נעווען־הנליך ווי אויף אן אומגליק — ווי אויף א שטראף פון דעם רבש"ע. דענקענדיג לויט'ן פערווירטען שטייגער פון דער צייט, מיינען זיי אז די דאזיגע צרות קומען אהן אורזאכען, אדער אז די אורזאכען זענען איבערגאטירליכע. עס הויבט זיך גאר ניט אן. אין אייניגע פעלען זענען די אורזאכען בלי ספק איבערגעגעבען בירושה; אין די מעהרסטע פעלען אבער זענען די אורזאכען — נארישע רעגעלען. גאנץ ג־

וועהנליך זענען די עלטערן אליין פעראנטוואָרטליך פאר די וועה־טאָגען, די שלאפקייטען, די געדריקטע שטימונגען און די צרה'דיגע לעבענס. זיי האָבען זיך אונטערגענומען יעדע וויילע צו קאָנטראָ־לירען די לעבענס פון זייערע קינדער; זיי האָבען מיט אן אכזריות־דיגער נאָכלעסיגקייט פערפעהלט צו לערנען עפעס וועגען יענע לע־בענסוויכטיגע פראָצעסען, וואָס זיי גרייפען נאָכאָנאנד אָן מיט זייערע געבאָטען און פערבאָטען; מיט זייער פאַלשטענדיגער אונ־וויסענהייט וועגען די איינפאכסטע פיזיאָלאָגישע געזעצען האָבען זיי אונטערגעגראָבען זייערע קינדער'ס קאָנסטיטוציעס, און האָבען אָנגעבראכט קראנקהייט און קצור ימים ניט נור פאר זיי, נור פאר זייערע קינדס קינדער אויך.

פונקט אזוי גרוים איז די אונווויסענהייט, און ממילא אויך דער שאדען, וועלכן מיר לאָזען אוים די פיזישע ערציהונג און טהוען א קוק אויף די מאראלישע ערציהונג. בעטראכט נור די יונגע מוטער און די געזעצען וואָס זי גיט ארוים אין קינדער־צימער. ערסט עטליכע יאָהר צוריק אז זי איז געגאנגען אין שוהל, וואו איהר זכרון איז אָנגעשטאָפט געוואָרען מיט וועדטער, מיט נעמען און דאטען, אבער איהרע דענקונגס־קרעפטען זענען א האָר ניט נע־איבט געוואָרען — וואו מען האָט איהר קיין איינציגע אידעע ניט געגעבען מכח די מעטאָדען וויי אזוי צו בעגעהן־זיך מיט'ן קינדערשען שכל, וואָס האלט זיך אין פונאנדערעפענען; און וואו די דיסציפ־לין וואָס זי האָט בעקומען האָט איהר א האָר ניט צוגעגרייט זי זאל קענען אויסקלערען אייגענע מעטאָדען. די צווישען־יאָהרען זענען ביי איהר אוועקגעגאנגען אין פראקטיצירען מוזיק, אויסנעהען צאצ־קעס, אין לעזען ראמאנען און געהן אויף בעלער. זי האָט נאָך קיין טראכט ניט געגעבען וועגען דער שווערער פעראנטוואָרטליכקייט פון מוטערשאפט און האָט ניט געקריגען קיין ברעקל סאָלידע אינטעלעקטועלע בילדונג, וועלכע וואָלט איהר געקענט דיענען ווי עפעס א פארבריטונג פאר אזוינע פעראנטוואָרטליכקייטען. און איצט קוקט זי אן מיט דעם זיך־ענטוויקלענדען מענשען־כאראקטער ביי איהר אויף די הענד. זעהט זי — א טיף־אונווויסענדע אין די ערשיינונגען מיט וועלכע זי האָט דא צו טהון, נעהמט זי זיך אונטער צו טהון דאָס, וואָס מען קען נור אונפאָלקאָם טהון אפילו

מיט דער הילף פון דעם טיעפסטען וויסען. זי וויים גאָר ניט וועגען דער נאטור פון די נעמיטהבעווועגונגען; זי וויים ניט זייער סדר פון ענטוויקלונג, ניט זייערע פונקציעס, ניט וועג דער גרויסע הערט אויף און דער מיסגעבורט פאנגט אָן. זי איז אונטער דעם איינדרוק, אז אייניגע נעפיהלען זענען אין נאנצען שלעכטע, וואָס עס איז ניט אמת וועגען קיין איינעם פון זיי; און פערקערט, אז אנדערע נעפיהלען זענען אלע מאל גוטע, ווי וויט זיי זאָלען ניט נעהן, וואָס עס איז אויך ניט אמת וועגען קיין איינעם פון זיי. און דערצו, ווי זי איז אונווויסענד וועגען די זאכען, מיט וועלכע זי האָט צו טהון, פונקט אזוי איז זי אונווויסענד וועגען די פאָלגען, וואָס די אָדער יענע בעהאנדלונג וועט האָבען פאר זיי. וואָס קען זיין מעהר אונפערמיידליך אייזער די אומגליקליכע רעזולטאטען, וואָס מיר זעהען ארויסקומענדיג יעדע שטונדע? ניט האָבענדיג קיין ידיעה פון גייסטיגע ערשיינונגען און זייערע אורזאכען און פאָלגען, איז נאָנץ אָפט איהר אריינמישען־זיך מעהר שעדליך אייזער וועג זי וואָלט געווען אבסאָלוט פאסיוו. נאָכנאנד אז זי שטערט דעם און יענעם סאָרט מהעטינקייטען, וועלכע זענען נאָרמאל און ניצליך, און מינדערט אָט אזוי דעם קינד'ס גליק און נוצען. זי פערדאָרבט זיינעם און איהר אייגענעם טעמפּעראמענט, און רופט ארויס א פערפרעמדונג צווישען איהר און דעם קינד. די מהאטען, וועלכע זי דענקט אז עס איז ווינשענסווערטה די קינדער זאָלען טהון, מאכט זי זיי זאָלען עס טהון דורך דראָהונגען, און נעבען שוחד, אָדער ארויסרופענדיג אין זיי א חשק נעלויבט צו ווערען: עס אהרט איהר וועניג וואָס פאר א אינערליכער מענטיו דאָס וועט זיין, כל זמן אויסערליך ווערט נעטהון וואָס זי הייסט; איינפלאַנצענדיג אָט אזוי צביעות, פורכט און גייציקייט אויף דעם אָרט פון גוטע נעפיהלען. בעת זי פאָדערט פון זיי וואָהרהאפטיגקייט, ניט זי אליין א ביישפיעל פון אונווָאָהרהאפטיגקייט דערמיט וואָס זי סטראשעט זיי מיט בעשטראָפונגען, וועלכע זי פיהרט ניט אוים. בעת זי לערנט זיי זיך אליין צו קאָנטראָלירען, שיט זי אלע ווייל אויף איהרע פיצלעך קינדער בייזע זלזולים פאר אווינע מעשים וואָס פערדיענען עס נאָר ניט. זי האָט ניט די קלענסטע אידעע, אז אין קינדער־צימער, אזוי גוט ווי אין דער

וועלט בכלל, איז יענע דיסציפלין די איינציגע אמת־היילזאמע, וועלכע ברויגט פאר יעדען אויפפיהר, סיי א גוטען, סיי א שלעכטען, זיינע נאטירליכע פאלגען — אזוינע פאלגען, אנגענעהמע אדער שמערצליכע, וועלכע אזא אויפפיהר איז, לויט דער טבע פון די זאכען, געזייגט צו ברויגען. ניט האבענדיג, אט אזוי, קיין טהעאָרעטישען וועגווייזער, און ניט בעזיצענדיג די פעהיגקייטען אליין צו נעפינען איהר וועג, אויסשפירענדיג די גייסטיגע פראצעסען וואס קומען פאר ביי איהרע קינדער, איז איהר פיהרונג אימפולסיוו, ניט אויסגעהאלטען, שעדליך; און וועז ניט די אריבערשטייגענדע טענדענץ פון דעם וואקסענדען מוח אנצונעהמען דעם מאראלען טיף פון דער דאסע, וועלכע שטייגט אריבער אלע קלענערע איינפלוסען, וואלט איהר ממשלה טאקי אין גאנצען געווען א רואינירענדע.

און דאן די בילדונג פון'ם אינטעלעקט — וועדט דאס ניט אויך אויפ'ן זעלביגען אופן איבערגעפיהרט? זייט נור מודה אז די ערשיינונגען פון פערנונפט קומען פאר לויט געזעצען; ניט נור צו, אז די ענטוויקלונג פון פערנונפט ביי'ן קינד קומט אויך פאר לויט געזעצען — פאלגט אונפערמיידליך דערפון, אז מען קען ניט ריכטיג אנפיהרען קיין ערציהונג, סיידען מען האָט א ידיעה וועגען די דאזיגע געזעצען. זיך משער זיין, אז איהר קענט ריכטיג רעגולירען דעם פראצעס פון פאר־מירען און אנזאמלען אידעען, ניט פערשטעהענדיג די טבע פון דעם פראצעס, איז אן אונזין. היינט ווי גרוים מוז זיין דער חלוק צווישען דעם איצטיגען לערנען און דעם לערנען ווי עס דארף צו זיין, אויב אז כמעט קיינע פון די עלטערן און נור עטליכע פון די לעהרער ווייסען וואס־ניט־איז וועגען פסיכאלאגיע. דער איינגע־פיהרטער סיסטעם, ווי עס איז צו דערוואַרטען, איז טאקי ביטערליך פעהלערהאפטיג, אי אין עצם, אי אין זיין פארם. בעת וואס דעם ריכטיגען קלאס פאקטען לאזט מען אויס, שטופט מען דעם ניט־ריכ־טיגען קלאס אין זיי אריין מיט געוואלט, אויף א פאלשען אופן און אין א פאלשען סדר. האלטענדיג זיך ביי'ן געוועהנליכען ענגען נעראנק פון בילדונג, וואס מיינט אז נור די קענטעניסען וואס מען קען געווינען פון ביכער, הייסט בילדונג, שטופען די עלטערן עלע־מענטאר־ביכלעך אין די הענד פון זייערע פיצלעך קינדער צו־פריה,

וואָס עס שאדט זיי זעהר פיעל. ניט אָנערקענענדיג די וואַרהייט, אז זיי זענען נור א ניט־דירעקטער מיטעל אויף צו בעקומען קענטעניס, וועלן די דירעקטע מיטלען זענען דורכגעפאלען — אז ביכער זענען א מיטעל צו זעהען מיט פרעמדע אויגען, וואָס איהר קענט ניט זעהען מיט אייערע אייגענע — ניט פערשטעהענדיג דאָס, זענען דעריבער די לעהרער להוט צו נעבען זייערע תלמידים פאקטען פון צווייטער האנד, אנשטאָט פון דער ערסטער האנד. ניט אויסזעהענדיג דעם אונגעהייער־גרויסען וועדטה פון דער פון־זיך־דיגער (ספּאָנטאנער) בילדונג, וואָס געהט אָן אין די ערסטע יאָהרען — ניט פערשטעהענדיג אז דעם קינד'ס אונאויפהערליכעם בעמערקען אלצדינג דאַרף ניט איגנאָרירט אָדער אָבגעהאלטען וועדען, נור אדרבא פלייסיג צוגעהאלפען און געמאכט וועדען אזוי נעגוי און פאָלשטענדיג ווי מעגליך — לעגען זיי זיך אָב דוקא צו בעשעפטיגען זיינע אויגען און געדאנקען מיט זאכען, וועלכע זענען איהם פאר דער צייט אונפערשטענדליך און צו־ווידעריג. פול פון דעם אָבער־גלויבען, וואָס בוקט זיך צו די סימבאָלען פון וויסען אנשטאָט צו דעם וויסען אליין, זעהען זיי ניט אין, אז נור יעמאָלט וועט דאָס קינד וויים שוין כמעט אלץ וועגען די נעגענשטאנדען און פּראָצעסען וואָס ער גיבט אין הויז, אין די גאסען און אויף די פעלדער, איז די צייט איהם בעקאנט צו מאכען מיט די נייע קוואלען פון וויסען, וועלכע די ביכער גיבען. און דאָס דאַרף זיין אזוי, ניט נור דערפאר, ווייל די אונמיטעלבארע דערקענשאפט אז סך א גרעסערן וועדטה איידער די מיטעלבארע דערקענשאפט; נור אויך דערפאר, ווייל די וועדטער וואָס געפינען זיך אין ביכער קענען ריכטיג אריינגעטייטשט וועדען אין די נעדאנקען, נור לפי ערך וויפיעל ערפאהרונג דאָס קינד האָט וועגען די זאכען פון פריהער. בעמערקט וועדטער, אז אָט דער פּראָפאלנער לערנען, וועלכען מען הויבט אָן פיעל צו־פריה, וועדט אָנגעפיהרט מיט נאנץ וועניג אויסרעכענונג אויף די נעזעצען פון נייסטיגער ענטוויקלונג. דער אינטעלעקטועלער פּערטשריט געהט אָן נויטיגערווייז פון דעם קאנקרעטען צו דעם אבסטראקטען. אָבער ניט קוקענדיג אויף דעם, פאנגט מען אָן אזוינע הויך־אבסטראקטע ענינים ווי גראמאטיק, וואָס דאַרפען קומען פיעל שפעטער, דוקא נאנץ פריה. פּאָליטישע נעאָגראפיע, א

טוידטע און ניט־אינטערעסאַנטע זאַך פּאַר א קינד, וועלכע דאַרף זיין אַן אָנהאַנג צו די סאָציאָלאָגישע לימודים, חוויבט מען גראָד אַן בעי־ציטענס; בעת די פיזישע נעאָגראַפיע, וואָס איז פערשטענדליך און, אין פערגלייך מיט יענע, א צוציהענדער ענין פאַר א קינד, לאָזט מען גרעסטענטיילס אין נאַנצען אויס. כמעט יעדער נענענשטאַנד מיט וועלכען מען האָט צו טהון איז אוועקגעשטעלט אין א ניט־נאָרמאַלער אָרדנונג: דעפיניציאָנען, רעגעלען און פּרינציפּען וועי רען געשטעלט צו־ערסט, אנשטאָט וואָס זיי זאָלען זיך בעווייזען, ווי זיי בעווייזען זיך אין דעם סדר פון דער נאַטור, דורך דעם שטודיום פון די זאכען. א חוץ דעם איז דער נאַנצער למוד דורכי נעדרונגען פון דעם פערדאַרבענעם סיסטעם פון לערנען לויט א סקאַרבאָווען שטייגער — א סיסטעם וואָס איז מקריב דעם גייסט צו דעם בוכשטאַב. גיט א קוק אויף די רעזולטאַטען. דערפון וואָס די בעגרייפונגס־כחות וועלען אונגאַטירליך אָבגעשטומפט דורך שטעי רונגען פון קלייניוויז אָן, און דורך דעם געצוואונגענעם אָבגעבען־זיך מיט ביכער; דערפון וואָס עס וועלט געשאפען א גייסטיגע פער־ווירונג, לערנענדיג זיי אזוינע ענינים איידער זיי קענען זיי נאָך פערשטעהן, און געבענדיג זיי אפריהער די כלליים איידער די פאקטען גופא, פון וועלכע די כללים קומען ארויס; דערפון וואָס מען מאכט דעם תלמיד פאַר א פאסיוועז אָננעהמער פון דעם אנדערנ'ס נעי דאנקען און מען איז איהם א האָר ניט מדריך ער זאָל וועלען אָן אקטיוועד פאָרשער אָדער זיין אליין זיין אייגענער לעהרער; און דערפון וואָס מען לעגט אָן צופיעל משא אויף די מוחות — זענען פאראן אזוי וועניג טיכטיגע קעפּ, וואָס קענען אויפטהון וויפיעל זיי האָבען נעדארפט קענען אויפטהון. ווי מען האָט נור דורכי נעמאכט די עקזאמענס, לעגט מען אוועק די ביכער אָן א זייט. אזוי ווי דער נרעסטער טייל פון דאָס וואָס מען האָט נעלערנט איז ניט אָרגאַניזירט אין מאַרק, פאלט עס באלד ארויס פון זכרון: וואָס עס בלייבט איז מעהרסטענטיילס טוידטער שטאָף, וויל די קונסט פון אָנוועגדען דאָס וויסען צו דעם לעבען איז ניט קולטיווירט נעוואָרען, און זיי האָבען נאָנץ ווינציג סיי פון דער קראפט פון נענויען בעמערקען, סיי פון זעלבסטשטענדיגען דענקען. לעגט נאָך צו דעם אלעם צו, אז בעת וואָס דער בעקומענער אונטערריכט האָט

לפי ערך א קנאפען ווערטה, לאזט מען דערפאר אין גאנצען אויס אן אונגעהייערע מאסע למודים, וועלכע האבען דוקא אן אלער־ העכסטען ווערטה.

מיר זעהען, אלזא, אז די פאקטען זענען טאקי אקוראט אזוינע ווי מען וואלט זיך לכתחילה (א פריאָרי) געקענט משער זיין. די ערציהונג פון קינדער — פיזיש, מאראליש און אינטעלעקטועל — איז שרעקליך פעהלערהאפטיג. און דאס איז אזוי אין א גרויסען טייל דערפאר, ווייל די עלטערן האבען ניט די קענטניס, דורך וועלכע די ערציהונג וואלט נעקענט אנגענפיהרט ווערען ריכטיג. וואס קען מען באמת דערווארטען, ווען פאר דער לעזונג פון איינעם פון די העכסט פערווויקעלטע פראבלעמען נעהמען זיך אזוינע מענשען, וואס האבען כמעט ניט א טראכט געטהאן מכח די פרינציפיען, פון וועלכע זיין לעזונג הענגט אב? כדי צו קענען די מלאכה פון נעהמען שיך, אדער בויען הייזער, פיהרען א שיף אדער א לאקאמאטיוו־ מאשין, מוז מען א לאנגע צייט זיין אין דער לעהרע. איז עס מעגליך, אז די פונאנדערווויקלונג פון א מענשליכען וועזען, קער־ פערליך און גייסטיג, איז אין פערגליך אזא איינפאכער פראצעס, אז יעדער איינער קען עס אנפיהרען און רעגולירען נאר אהן קיין שום הכנות? אלא אויב ניט — אויב אדרבא דער פראצעס איז, מיט איין אויסנאהמע, א מעהר קאמפליצירטער איידער יעדער אנ־ דערער אין דער נאטור; אויב די ארבייט פון אויפפאסען דערויף איז הוקא איינע פון די שווערסטע — איז עס ניט א פשוטע משוגעת צו לאזען אזא אויפגאבע נאר נישט בעארגט? זאל מען בעסער אויפגעבען די „השלמות" איידער אויסלאזען אזא אלערוויכטיגסטען למוד. א פאטער, וועלכער, בעגעהענדיג זיך מיט זיינע קינדער לויט די פאלשע דאגמען וואס ער האט אנגענומען אהן אן אונ־ טערזוכונג, האט פערפערעמדעט פון זיך זיינע זיהן, האט דורך זיין בייזע בעהאנדלונג זיי געטריבען צו רעבעלירען אנטקעגען אים, האט אי זיי רואיניירט, אי זיך אליין געמאכט מיזעראבעל — וואלט געמעגט איבערדענקען, אז עס וואלט כדאי געווען צו שטודירען ווי צו ענטוויקלען דעם מענשליכען כאראקטער, אפילו וען דאס זאל איהם האבען גקאסט וואס ער וויים וועגען ע ס ק י ל ו ס. וועז א מו־ טער קלאגט אויף איהר ערסט־געבארענעם, וואס איז געשטארבען

פון די פאַלגען פון סקאַרלאַטין — בעת אַן אָפענהערציגער דאָקטאָר האָט אפשר בעשטעטיגט איהר פערדאַכט, אז איהר קינד וואָלט געקענט בלייבען לעבען, אויב זיין סיסטעם וואָלט ניט געווען אָבגעשוואכט פון צופיעל לערנען —וועז זי ברעכט צוזאמען אונטער דעם וועהטאָג פון איהר טרויער אינאיינעם מיט'ן פּאַלגען פון גע־ווייסען — איז יעמאַלט איהר א גאַנץ קנאַפּער טרייסט, וואָס זי קען לעזען ד א נ ט ע אין אַריגינאַל.

מיר זעהען, הייסט עס, אז כדי צו רעגולירען די דריטע גרויסע אָבטיילונג פון מענשליכע טהעטיגקייטען, מוז מען נויטיג האָבען א ידיעה וועגען די געוועצען פון לעבען. עס איז קלאָר, אז פאר דער ריכטיגער ערציהונג פון קינדער קען מען זיך ניט בעגעהן אָהן עפּעס א בעקאַנטשאַפט מיט די ערסטע פרינציפּען פון פיזיאַלאָגיע און מיט די עלעמענטארע וואַרהייטען פון דער פסיכאָלאָגיע. מיר זענען זיכער, אז פיעלע וועלען לעזען די בעהויפטונג מיט א שמיי־כעל אויף די ליפּען. זיי וועלען עס האַלטען פאר אן אונזין צו דער־וואַרטען, אז עלטערן בכלל זאָלען זוכען צו בעקומען א ידיעה אין אזוינע פערבאָרגענע ענינים. נון, וען מיר וואָלטען פאַרגעשלאָגען, אז אלע פאַטערס און מוטערס זאָלען זעהען צו בעקומען די טיעפ־סטע ידיעה אין די דאָזיגע ענינים, וואָלט דער אונזין טאַקי נענוג גערייסען די אויגען. מיר זאָגען עס אָבער ניט. ניין, נישט מעהר ווי אַלגעמיינע פרינציפּען, בעגליט פון אזוינע פרטים'דיגע בייי־שפּיעלען, וועלכע קענען זיין נויטיג זיי צו מאכען פערשטענדליך, וואָלט געווען ענוג. און מען וואָלט זיי לייכט געקענט איבערגעבען אויך: אויב ניט ראַציאָנאַל, איז לכל הפחות דאָגמאַטיש. על כל פנים אָבער, מיר האָבען דאָ אָט די אונבעצווייפעלטע פאקטען: — אז די ענטוויקלונג פון קינדער, אין קערפּער און אין גייסט, פאַלגט גאַנץ שטרענג געווייסע געזעצען; אז אויב אָט די געזעצען ווערען ניט וויפיעל עס איז אָבגעהיט דורך די עלטערן, איז דער טוידט אונפערמיידליך; אז אויב מען היט זיי ניט אָב א רעכט ביסעל, מוזען ארויסוואקסען גאַנץ ערנסטע פיזישע און גייסטיגע פעהלערן; און אז נור וועז מען פאַלגט זיי גאָר אין גאַנצען, קען מען אויף־האַדעווען פאַלקאָמענע מענשען. איצט בעדענקט זיך, צי דאַרפען ניט אַלע, וועלכע קענען וועז עס איז ווערען עלטערן, פיעל־ווינציג זוכען צו לערנען וואָס אָט די געזעצען זיינען.

פון די פונקציעס פון עלטערן לאמיר איצט איבערגעהן צו די פונקציעס פון׳ם בירגער. דא דארפען מיר נאכפארשען, וואסער וויסען גרייט א מענשען צו אם בעסטען אויף צו קענען ערפילען די דאזיגע פונקציעס. מען קען ניט זאגען, ווי אין דעם פאריגען פאל, אז די נויטיגקייט פון אזא וויסען ווערט אין גאנצען פערזעהען; וואָרים אונזערע שוהל־קורסען ענטהאלטען יא געוויסע למודים, וועלכע האבען, צום וועניגסטען נאמינעל, עפעס א שיכות מיט די פאליטישע און געזעלשאפטליכע פליכטען. דער איינציגער פון אט די למודים וואס פערנעהמט א חשוב׳ן פלאץ, איז ה י ס ט א ר י ע.

אבער, ווי עס איז שוין מעהר ווי איין מאל אנגעדייטעט געוואָרען, די היסטארישע ידיעות וואס מען גיט דארטען, זענען פאר׳ן צוועק פון הדרכה כמעט ווערטהלאז. כמעט קיינע פון די פאקטען וואס זענען אנגעשריבען אין אונזערע שוהל־היסטאריעס, און גאנץ ווינציג אפילו פון די וואס געפינען זיך אין די מעהר־בעארבייטע ווערק פאר דערוואקסענע, גיבען א וועלכען עס איז שליסעל צו די ריכטיגע פרינציפען פון פאליטישער טהעטיגקייט. די ביאגראפיען פון קיסרים (און אונזערע קינדער לערנען געוועהנליך זעהר ווענig פון עפעס אנדערעס) בעלייכטען קוים וויפיעל עס איז די וויסענשאפט פון דער געזעלשאפט. א בעקאנטשאפט מיט די הויפ־אינטריגען, די פערשווערונגען, די פאלשע קעניגע און זייער גלייכען, ווי אויך אלע פערזענליכקייטען וועלכע בעגלייטען זיי, העלפט זעהר ווינציג אין דער בעלייכטונג פון די פרינציפען, פון וועלכע דאס וואויזיין פון פאלק העננט אב. מיר לעזען וועגען א געוויסער רייסעריי פאר מאכט, אז זי האט געפיהרט צו א רעגעלמעסיגער שלאכט; אז אזעלכע און אזעלכע זענען געווען די נעמען פון די גענעראלען און זייערע הויפט־אפיציערען; אז יעדער פון זיי האט געהאט אזיפיעל טויזענד אינפאנטעריע און קאוואלעריע, און אזוי פיעל הארמאטען; אז זיי האבען אויסגעשטעלט זייערע באטאליאנען אין א ז א אדער א ז א אַרדנונג; אז זיי האבען מאנעווירט, אטאקירט און צוריק געטרעטען אויף געוויסע אופנים; אז אין דעם טייל פון טאג האבען זיי געליטען אזוינע נידערלאגען, און אין אנאנדער טייל פון טאג האבען זיי געוואונען אזוינע זיעגען;

אז אין איין געוויסען פעלד־צוג איז א געוויסער הויפט־אָפיציער גע־
פֿאלען, און אין אנאנדערן איז א געוויסער רעגימענט צוקלאפט גע־
וואָרען; אז נאָך אלע גליקען און אומגליקען פון שלאכט האָט די
אָדער יענע ארמעע מנצח געווען; און אז אזויפיעל זענען גע־
הרגט געוואָרען, אזויפיעל פערוואונדעט אויף יעדער זייט, און אזוי־
פיעל זענען גענאָמען אין פֿלען ביי די זיעגער. נון, פון אָט די אלע
צונויפגעקליבענע פרטים, וואָס שטעלען צונויף דעם ספור המעשה,
זאָגט וועלכע העלפען אייך צו פאסען א בעשלום וועגען אייער אויפ־
פירהר אלם בירגער? אז מען זאָל זיך אפילו משער זיין, אז איהר האָט
פלייסיג געלעזען ניט נור „די פונפצעהן ענטשיידענע שלאכטען פון
דער וועלט", נור אויך בעשרייבונגען פון אלע אנדערע שלאכטען
וואָס די היסטאריע דערמאָנט — מיט וויפיעל מעהר פערשטענדיג־
קייט וועט איהר דורכדעם אָבגעבען אייער שטים ביי די נעקסטע
וואהלען? „אָבער דאָס זענען דאָך פאקטען — אינטערעסאנטע פאק־
טען", זאָגט איהר. אמת, זיי זענען גאָר קיין ספק ניט, פאקטען,
(די, צום וועניגסטען, וועלכע זענען ניט טיילווייז אָדער גאָר אין
גאנצען אויסגעטראכטע מעשיות); און מעגליך אז פאר א סך מענ־
שען קענען זיי אויך זיין אינטערעסאנטע פאקטען. אָבער דאָס
מיינט נאָך בשום אופן ניט, אז זיי האָבען א וועדטה. אן איינגע־
רעדטע אָדער א קרענקליכע מיינונג שרייבט אָפט צו א וועדטה צו
זאכען, וועלכע האָבען קוים עפעס א וועדטה. א פערריקטער אויף
טולפאנען*) וועט זיך ניט צושיידען מיט א פיינעם מין פון דער
דאָזיגער פלאנץ פאר איהר געוויכט אין גאָלד. ביי אנאנדער מענ־
שען איז א מיאום שטיקעל צובראכענע אלטע פּאָרצעלייי זיין טייערס־
טער אייגנעם. און עס זענען פאראן אזוינע וואָס צאהלען גרויס
פרייזען פאר די איבערגעבליבענע אָנדענקונגס־זאכען פון בעריהמטע
מערדער. קען מען דען האלטען, אז אזוינע געשמאקען זענען א
מאָס פון דעם וועדטה פון די זאכען וואָס בעפריעדיגען זיי? אויב
ניט, מוז מען מודה זיין, אז דער געשמאק וואָס מען פיהלט אין גע־

*) ווי אין דעם משונע'נעם געלאָף אויף טולפאנען, וואָס איז פּאָרגעקומען אין אָנפאנג פון לעצטען יאהרהונדערט. — דער איבערזעצער.

וויסע קלאסען פון היסטאָרישע פאקטען איז אויך ניט קיין בעווייז פון זייער ווערטה; אז מיר מוזען פֿרובען זייער ווערטה, ווי מיר פרובען דעם ווערטה פון אַנדערע פאקטען — מיר מוזען פרעגען, צו וואָס טויגען זיי? צו וועלכע געברויכען קען מען זיי אַנווענדען? זאָל א שטייגער איינער קומען אויף דערצעהלען, אז אייער נאכ־באר׳ס קאטץ האָט זיך נעכטען געקעצעלט, וועט איהר זאָגען, אז די נאכריכט האָט קיין ווערטה ניט. עס מעג טאקי אפילו זיין א פאקט, עס איז אָבער א לגמרי נוצלאָזער פאקט, וועט איהר זאָגען — עס איז א פאקט, וואָס קען בשום אופן ניט האָבען קיין אייג־פלום אויף אייערע אויפטהאונגען אין לעבען — א פאקט וואָס וועט איהר גאָר ניט העלפען אין אייער לערנען זיך ווי צו לעבען פאָל־שטענדיג. גאַנץ ריכטיג; איצט נעהמט אוז וועגדט אָן דיזעלבע פראָבע אויף די גרויסע מאסע היסטאָרישע פאקטען, וועט איהר בע־קומען דעמזעלביגען רעזולטאט. זיי זענען פאקטען פון וועלכע מען קען ניט ציהען קיינע שלוסען: זיי זענען פאקטען וואָס לאָזען זיך ניט אַרגאַניזירען; אוז דעריבער קענען זיי קיינע נוצען ניט ברייגען פאר דער פעסטשטעלונג פון אויפפיהרונגס־פריג־ציפען, וועלכע איז דער הויפט־נוץ פון פאקטען. לעזט זיי, אויב איהר ווילט פאר אמוזירונג, אָבער רעדט זיך ניט איין, אז זיי זענען בעלעהרענד.

א גרויסער טייל פון דאָם, וואָס שטעלט צונויף היסטאָריע, אין היכטיגען זין פון וואָרט, איז גאָר ניטא אין די ווערק איבער דעם ענין. נור אין די לעצטע יאָהרען האָבען די היסטאָריקער אונז אָנגעהויבען צו געבען די ווירקליך־ווערטהפולע ידיעות אין עפעס א היבשען ערך. אזוי ווי אמאָליגע צייטען איז דער קעניג געווען אלץ און דאָם פאָלק נאָרנישט, אזוי האָבען אויך אין די אמאָליגע היסטאָריעס די מעשים פון׳ם קעניג אויסגעפילט דאָם נאנצע בילד, און דאָם נאציאָנאלע לעבען האָט געריינט דערצו נור ווי א טונ־קעלער הינטערגרונד. ערסט איצטער, ווען די הויפט אידעע הויבט אָן ווערען דאָם וואויל־זיין פון די פעלקער מעהר איידער דאָם וואויל־זיין פון די ערשיינונגען פון געזעלשאפטליכען פראָגרעס. וואָס אונז איז ווירקליך נוגע צו וויסען, איז — די נאטירליכע גע־

שיכטע פון דער געזעלשאפט. מיר דאַרפען האָבען אַלע פאַקטען, וועלכע העלפען אונז צו פערשטעהן ווי אזוי א נאַציאָן איז נעוואַקסען און האָט זיך ארגאניזירט. צווישען אָט די פאַקטען, פערשטעהט זיך, לאָמיר אויך האָבען א בעשרייבונג וועגען זיין רעגיערונג; וואָס וועניגער לייטישע רייד וועגען די פערזאָנען וואָס האָבען געהאַלטען די רעגיערונגס־שטעלען, און אזויפיעל וויפיעל מעגליך וועגען דעם גענעי, די פרינציפען, די מעטאָדען, די פאַראורטיילען, די קאַרופציאָנען א. ז. ו. וועלכע זי האָט מיט זיך פארגעשטעלט. און זאָל די דאָזיגע בעשרייבונג איינשליסען ניט נור דעם כאראקטער און די מעשים פון דער צענטראַלער רעגיערונג אַליין, נור אויך די מעשים פון די ארטיגע רעגירונגען, ארונטערגעהענדיג ביז זייערע קלענסטע אבצווייגונגען. לאָמיר טאָקי אויך האָבען גליך דערמיט א בעשרייבונג וועגען דער קירכליכער רעגירונג — איהר ארגאניזאציע, איהר אויספיהר, איהר מאכט, איהר שיכות צום שטאַאט; און דערצו, די צערעמאָניעס, די אמונה און די רעליגיעזע אידעען: ניט נור די, אין וועלכע עס הייסט אז מען גלויבט, נור די, אין וועלכע מען גלויבט באמת און מען איז זיי מקיים אין לעבען. לאָמיר אין דערזעלביגער צייט האָבען א ידיעה מכח דעם קאַנטראָל וואָס איין קלאַס האָט געהאט איבער אַנאַנדער קלאַסס, ווי מען האָט עס געקענט זעהען אין אַלע געזעלשאפטליכע שטאַאט־פיהרונגען: אין די טיטולען, די בענריסונגען, די פאַרמען פון אדרעסירען. לאָמיר אויך וויסען וואָס זענען געווען אַלע אַנדערע מנהגים, וועלכע האָבען רעגולירט דאָס פאַלק'ס לעבען אין גאַס און אין דערהיים — מיטרעכענענדיג די פיהרונגען וואָס זענען נוגע צו דער פערהעלטנים צווישען די געשלעכטער און די פערהעלטנים צווישען עלטערן און קינדער. די אבערגלויבענס, פון די מעהר וויכטיגע נעטער־נעשיכטען, ביז די גאַנץ געווהנליכע קמיעות, זאָלען אויך בעצייכענט ווערען. נאָכדעם זאָל קומען א בעשרייבונג פון דעם אינדוסטריעלען סיסטעם, וואָס זאָל צייגען ווי ווייט עס האָט נעגרייכט די צוטיילונג פון דער ארבייט, ווי אזוי די מלאכות און פראפעסיעס זענען געווען רעגולירט, צי אין קלאַסען, צעכען, אדער אויף אַנאַנדער אופן; וועלכע פערבינדונג איז געווען צווישען די ארבייט־נעבער און די ארבייטער; וואָס פאר־א אנענטורען זענען

געווען אויף צו פערטיידיגן די וואַרען און וועלכע מיטלען פון קאָמוניקאַציע; וואָס האָט ביי זיי געריינט אלס צירקולאַציאָנס־מיטל. צוזאמען מיט דעם אלעם זאָל קומען א בעשרייבונג וועגען דער טעכנישער זייט פון דער אינדוסטריע, אָנגעבענדיג די פּראָצעסען וואָס מען האָט געברויכט און די קוואַליטע פון די פּראָדוקטען. ווייטער דאַרף דערקלערט ווערען דער אינטעלעקטועלער צושטאַנד פון פאָלק אין אלע זיינע פערשיידענע מדריגות: ניט נור בנוגע צו דעם סאָרט און דער סומע פון בילדונג, נור אויך בנוגע צום פּראָגרעס וואָס מען האָט געמאכט אין דער ווייסענשאפט און צו דעם אָרט דעקען פון יענער צייט. די מדריגה פון דער עסטעטישער קולטור, ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען אין דער אַרכיטעקטור, סקולפטור, מאָלערייַ, קלייַדונג, מוזיק, פּאָעזיע און בעלעטריסטיק, מוז בעשריבען ווערען. עס דאַרף אויך ניט אַרויסגעלאָזט ווערען א בילד פון'ם טענליכען לעבען פון פאָלק: וועגען זייערע עסענס, זייערע הייזער און זייערע אמוזירונגען. און לעצטענס, צונויפצוביגדען דאָס גאַנצע, דאַרף פאַרגעשטעלט ווערען די מאַראַל, אי די טעאָרעטישע, אי די פּראַקטישע, פון אלע קלאַסען, ווי דאָס האָט זיך אַרויסגעוויזען אין זייערע געזעצען, געוואָנהייטען, ווערלעך און טהאטען. אָט די אלע פאקטען, איבערגעגעבען אזוי קורץ ווי מעגליך, און אזוי אז עס זאָל ניט שטערן זייער קלאָרקייט און פינקטליכקייט, דאַרפען זיין צונויפגעשטעלט און גרופירט, כדי מען זאָל זיי קענען אומפאַסען אין זייער ענסאמבל, און מען זאָל זיי אויף דעם אופן קענען בעטראַכטען ווי איינע מיט די אנדערע אבהענגיגע טיילען פון איין גרויסער גאַנצער זאַך. דער צוועק דאַרף זיין פאַרצושטעלען זיי אזוי, אז מיר זאָלען לייכט קענען אויפגעפינען דעם צוזאמענהאנג וואָס עקזיסטירט צווישען זיי, מיט דער כוונה צו לערנען פון דעם, וועלכע סאָציאלע ערשיינונגען קומען אינאיינעם מיט וועלכע אנדערע סאָציאלע ערשיינונגען. און דערנאָך זאָל מען אזוי אינאַרדנען די עהנליכע בעשרייבונגען פון די שפּעטער קומענדע דורות, אז עס זאָל אונז בעווייזען אזוי קלאָר ווי מעגליך, ווי אזוי יעדער גלויבען, יעדע אינסטיטוציע, יעדער מנהג און יעדע אַרדנונג איז געענדערט געוואָרען, און ווי אזוי פון דעם צוזאמענהאנג פון די פריהערדיגע בנינים האָט זיך ענטוויקעלט דער

צוזאַמענהאַנג פון די שפּעטיגערע בגינים, וואָס זענען געקומען נאָך זיי. נור אָט אזא סאָרט ידיעות וועגען די פערגאַנגענע צייטען איז דער אייגציגער וואָס קען דעם בירגער זיין ניצליך פאר דער רעגולירונג פון זיין אויפיהר. די אייגציגע היסטאָריע וואָס האָט א פראקטישען וואָרטה איז די, וועלכע מען קאָן אָנרופען ב ע ש ר י י ב ע נ ־ ד ע ס א צ י א ל א ג י ע. און די העכסטע אויפגאבע וואָס דער היסטאָריקער קען ערפילען איז, בעשרייבען דאָס לעבען פון די פעלקער אויף אזא אָרט, וואָס זאָל צושטעלען די מאַטעריאַלען פאר א פ ע ר ג ל י י כ ע נ ד ע ר ס א צ י א ל א ג י ע, בכדי אז מען זאָל נאכהער קענען פעסטשטעלען די לעצטע געזעצען, לויט וועלכע עס קומען פאָר די געזעלשאפטליכע ערשיינונגען.

איצט בעמערקט אָבער, אז אפילו אָננעהמענדיג אז מען האָט שוין בעקומען אזא ענגוגרויסען אוצר פון די ווירקליך־וואָרטה־פולע היסטאָרישע ידיעות, האָט עס נאָך אלץ א לפי ערך קנאפען נוץ אָהן דעם שליסעל. און דעם שליסעל קען מען געפינען נור אין דער ו ו י ס ע נ ש א פ ט. אָהן א בעקאַנטשאפט מיט די אלגעמיינע וואַרהייטען פון ביאָלאָגיע און פסיכאָלאָגיע קען ניט זיין קיין שכל'דיגע אויסטייטשונג פון די געזעלשאפטליכע ערשיינונגען. נור אין דעם ערך אויף וויפיעל מענשען קריגען א געוויסע רויהע, עמפּירישע ידיעה וועגען דער מענשליכער נאטור, אויף אזויפיעל זענען זיי בכח צו פערשטעהן אפילו די איינפאכסטע פאקטען פון געזעלשאפטליכען לעבען: צ. ב. ש. אזא פאקט ווי די שיכות צווישען אָנבאָט און נאָכפראגע. און אויב מען קען ניט גרייכען אפילו די עלעמענטארסטע וואַרהייטען פון סאָציאָלאָגיע, ביז וואָנען מען בעקומט ניט א וועלכען עס איז וויסען ווי אזוי מענשען בכלל דענקען, פיהלען און האַנדלען אונטער געווייסע אומשטענדען, איז דאָך קלאָר אז עס קען ניט געמאַלט זיין אפילו קיין דמיון פון א בריטען בעגריף פון סאָציאָלאָגיע, אוואו מען האָט ניט א קאָמפּעטענטען וויסען וועגען מענשען בנוגע צו אלע זיינע קרעפטען, פון גוף ווי פון שכל. בעטראכט די זאך אין אבסטראקט, וועט איהר זעהען אז דער שלום איז קלאָר אָהן ראיות. נעהמט אזוי: — די געזעלשאפט איז צונויפגעשטעלט פון איינצעלנע; אלץ וואָס ווערט געטהון אין דער געזעלשאפט, ווערט עס געטהון דורך די פערשיידענע האנד־

לונגען פון די איינצעלנע; איז דעריבער קען מען די ערקלערונג פון די געזעלשאפטליכע ערשיינונגען געפינען נור אין די טהאטען פון די איינצעלנע. די טהאטען אבער פון די איינצעלנע העננען אב פון זייערע נאטורען, און מען קען זייערע טהאטען ניט פערשטעהן אויסדער מען פערשטעהט די דאזיגע געזעצען. די געזעצען, וועלדער, וועלן מען ברויכען זיי ארונטער צו זייער אוינפאכסטען אויסדרוק, געפינט מען אז זיי העננען אב פון די געזעצען פון קערפער און גייסט בכלל. דעריבער פאלגט נויטיגערווייזע דערפון, אז אהן ביזאלאגיע און פסיכאלאגיע קען מען ניט פערשטעהן די סאציאלאגיע. אדער, מיר קענען אוועקשטעלען די שלוסען נאך אויפאבאר: — אלע געזעלשאפטליכע ערשיינונגען זענען לעבענדע ערשיינונגען — זיי זענען די העכסט קאמפליצירטע ענטפלעקונגען פון לעבען — זיי זענען סוף כל סוף אבהענגיג פון די געזעצען פון לעבען — קען מען זיי פערשטעהן נור יעמאלט, וועלן מען פערשטעהט די געזעצען פון לעבען. מיר זעהען, הייסט עס, אז כדי צו רעגולירען אט די פיערטע אבטיילונג פון מענשליכע טהעטיגקייטען, זענען מיר, ווי פריהער, אבהענגיג פון דער וויסענשאפט. פון די ידיעות וואס מען ניט געווהנלייך אין די קורסען פון בילדונג, איז פאראן נור זעהר וועניג וואס קענען נוצען מדריך צו זיין א מענשען אין זיין אויפפיהר אלס בירגער. נור א קליין טייל פון די היסטאריע וואס ער לעזט, האט א פראקטישען ווערטה; און אפילו פון דעם קלייגעם טייל איז ער ניט פארבערייטעט צו מאכען דעם ריכטיגען געברויך. עס פעהלט איהם געווהנלייך ניט נור דער מאטעריאל, נור אפילו דער בעגריף גופא פון א בעשרייבענדער סאציאלאגיע; און עס פעהלען איהם אויך יענע ידיעות פון די ארגאניש ווי־סענשאפטען, אהן וועלכע אפילו די בעשרייבענדע סאציאלאגיע קען איהם גאנץ וועניג בעהילפיג זיין.

און איצטער קומען מיר צו דער איבערגעבליבענער אבטיילונג פון מענשליכען לעבען, וועלכע שליסט איין די ערהאלונגען, פערגע־ניגענס און אמוזירונגען, וואס פילען אוים די לעדיגע שטונדען. נאכדעם ווי מיר האבען בעטראכט וועלכע ערציהונג גרייט צו אם בעסטען צו דער זעלבסטערהאלטונג, צו בעקומען לעבענסמיטעל,

צו ערפילען די פליכטען פון עלטערן און צו קענען רעגולירען דעם געזעלשאפטליכען און פאָליטישען אויפפיהר, דארפען מיר איצט בעטראכטען וועלכע ערציהונג גרייט־צו אם בעסטען צו די אלערליי אנדערע צוועקען, וואָס זענען ניט איינגעשלאָסען אין די פאָריגע — צו די נענוסען פון דער נאטור, פון ליטעראטור און קונסט אין אלע זייערע פארמען. אזוי ווי מיר לעגען אט די זאכען אב אויף שפעטער, נאָך יענע וועלכע זענען פון גרעסערע וויכטיגקייט פאר'ן מענשליכען וואוילזיין; און אזוי ווי יעדע זאך פיהרען מיר צו צו דער פראָבע פון פאקטישען וועדטה, וואָלט מען אפשר געקענט דערפון דרינגען, אז מיר זענען גאָר געניגט אוועקצומאכען אט די וועניגער גרינדליכע זאכען אונטער'ן האנד. דאָס וואָלט אבער געווען זעהר א גרויסער טעות. מיר שטעהען ניט וועניגער פעסט ווי וועד־עס־איז בנוגע צום וועדטה וואָס מיר שרייבען־צו צו דער עסטעטישער קולטור און איהרע פערגענגענעם. אהן דער מאהלעריי, סקולפטור, מוזיק, פאָעזיע און די געמיטה־בעווועגונגען, וואָס וועלען געשאפען דורך יענע נאטירליכע שעהנקייט, וואָלט דאָס לעבען פערלאָרען א העלפט פון זיין צויבער. אזוי ווייט זענען מיר פון צו דענקען, אז די אויסבילדונג און צופריעדענשטעלונג פון די גע־שמאקען זענען ניט וויכטיג, אז מיר גלויבען גאָר פערקעהרט, אז עס וועט קומען א צייט וועו זיי וועלען פערנעהמען א פיעלגרעסערן טייל פון מענשען'ס לעבען ווי זיי פערנעהמען איצטער. וועו די נאטור־קרעפטען וועלען זיין איינגענומען אין גאנצען פאר'ן מענ־שען'ס געברויך — וועו די פראָדוקציאָנס־מיטלען וועלען געבראכט ווערען ביז צו פאָלקאָמענהייט — וועו ארבייט וועט ווערען עקא־נאָמיזירט ביז דער העכסטער שטופע — וועו די ערציהונג וועט זיין אזוי סיסטעמאטיזירט, אז מען וועט זיך קענען צוגרייטען צו די וויכטיגערע מהעטיגקייטען אין א לפי ערך קורצער צייט — אוו וועו עם וועט, אלס א פאָלגע דערפון, צוקומען א סך לעדיגע צייט — יעמאָלט וועט די פאָעזיע, סיי פון דער קונסט, סיי פון דער נאטור, גאנץ ריכטיג אָנפילען א גרויסען פלאץ אין אלעמענס גערדאנקען.

עס איז אָבער אין זאך צו־צוגעבען, אז די עסטעטישע קולטור פיהרט אין א גרויסען ערך צו מענשליכער גליקליכקייט, אוו עס

איז א גאנץ אנדער זאך צו־צוגעבען, אז זי איז א פונדאמענטאלע בעדינגונג פון דער מענשליכער גליקליכקייט. ווי וויכטיג זי זאל ניט זיין, מוז זי אבטרעטען די בכורה פאר יענע סארטען קולטור, וועלכע האבען א מעהר־דירעקטע שיכות צו די פליכטען פון לעבען. די ליטעראטור און קונסט, ווי עס איז שוין פריהער אנגעדייטעט געוואָרען, זענען ערשט געוואָרען א מעגליכקייט דורך יענע טהעטיגקייטען, וועלכע האבען מעגליך געמאכט דאס אינדיווידועלע און געזעלשאפטליכע לעבען; און עס איז קלאָר, אז די זאך וואָס איז ג ע ו א ר ע ן מעגליך, מוז אבגעלעגט ווערען צו גונסטען פון דאָס, וואָס מ א כ ט זי מעגליך. א בלומען־פלעגער קולטיווירט א פלאַנץ צוליעב איהר בלום, און קוקט אויף די וואָרצלען און בלעטער ווי אויף זאכען וואָס האבען א ווערטה דער עיקר וויל זיי זענען די מיטלען ארויסצובריינגען די בלום. בעת אבער וואָס די בלום, אלס דער ענדליכער פראדוקט, איז די איינציגע זאך, לגבי וועלכער אלעס אנדערע רעכענט זיך ניעדעריגער אין ראנג, וויים אבער דער בלומען־פלעגער גאנץ גוט, אז בעצם זענען די וואָרצלען און די בלעטער פון א גרעסערער וויכטיגקייט, וויל פון זיי העננט אב די ענטוויקלונג פון דער בלום. ער ניט זיך יעדע מיה צו ערציהען א נעזונדע פלאַנץ, און ער וויים אז עס וואָלט געווען א דומהייט, וועו ציטערענדיג אזוי שטארק צו בעקומען די בלום, וואָלט ער פערנאכלעסיגט די פלאַנץ. דאָס אייגענע איז אויך בנוגע צום פרט, וואָס לינט דא אונז פאר. די ארכיטעקטור, די סקולפטור, מאהלעריי, מוזיק, פּאָעזיע א. ד. ג. קענען באמת טאקי אנגערופען ווערען די בליהונגען פון ציוויליזירטען לעבען. אבער אנגעהמענדיג אפילו אז זיי בעזיצען אזא איבערשטייגענדען ווערטה, אז דאָס ציוויליזירטע לעבען פון וועלכען זיי וואקסען ארויס, מוז אוועקגעשטעלט ווערען אויף א ניעדעריגערער מדריגה איידער זיי (וואָס מען קען קוים בעהויפטען), וועט מען אלץ מודה זיין, אז די ערסטע זאָרג מוז זיין צו שאפען א געזונד ציוויליזירט לעבען, און אז דאָס דאזיגע וויסען וואָס פיהרט דערצו מוז פערנעהמען דאָס העכסטע פלאַץ.

און אט דא זעהען מיר טאקי אם קלארסטען די פערדאָרבענקייט פון אונזער ערציהונגס־סיסטעם. זי פערנאכלעסיגט די

פּלאַנץ צוליעב דער בלום. אין איהר ציטערן איבער דער עלעגאַנץ, פּערגעסט זי די סובסטאַנץ. בעת זי גיט ניט קיין למוד וואָס פיהרט צו זעלבסטערהאַלטונג — בעת וואָס פון די למודים, וועלכע העל־פען צו מאכען א לעבען, גיט זי נור די התחלות, און דעם גרעס־טען טייל לאָזט זי איבער יערערער זאָל עס ווי עס איז אַליין אוים־געפינען שפּעטער אין לעבען — בעת וואָס פאר דער ערפילונג פון די פליכטען פון עלטערן גיט זי ניט די קלענסטע פאַרבריוטונג — און בעת וואָס פאר די בירגערליכע פליכטען גרייט זי צו ״זיכדעם וואָס זי טיילט אריין א מאַסע מיט פאַקטען, פון וועלכע די מעהר־סטע פאקטען האָבען גאָר קיין שיכות ניט צום צוועק, אין צו די איבעריגע פעהלט דער שליסעל — פלייסט זי זיך זעהר צו לערנען אלץ וואָס גיט מעהר פערפיינערונג, מעהר פוּן און שיק. ווי שטארק מיר זאָלען ניט צוגעבען, אז א בריטע בעקאַנטשאפט מיט מאַדערנע שפּראַכען איז א טייערע השלמה, וועלכע העלפט, דורך לעזען, געשפּרעכען און רייזען צו געבען א מעניען א געוויסע פערפאַלקאָמענונג, איז נאָך בשום אופן דערפון ניט געדרונגען, אז עס איז רעכט זיך איינצוקויפען אָט דעם רעזולטאַט אויפ׳ן חשבון פון די לעבענס־וויכטיגע קענשאפטען, וועלכע מען מוז אָפּפערן צו־ליעב דעם. אָנגענומען אז א קלאַסישע בילדונג ברייגט עלעגאַנץ און א קאַרעקטען סטיל, איז נאָך אָבער ניט געזאָגט, אז עלעגאַנץ און א קאַרעקטער סטיל קענען זיך פערגלייכען אין וויכטיגקייט מיט דער ידיעה פון די פרינציפּען וואָס דאַרפען מדריך זיין די ערציהונג פון קינדער. צוגעגעבען אז דער געשמאק קען פיעל אויסגעבעסערט ווערען, לעזענדיג די גאַנצע פאָעזיע וואָס איז גע־שריבען געווארען אין די אָבגעשטאַרבענע שפּראַכען, איז נאָך אלץ דערפון ניט געדרונגען, אז אוא אויסבעסערונג פון דעם גע־שמאק פערגלייכט זיך אין וועדטה מיט דער נאָהענטער בעקאַנט־שאפט פון די געזעצען פון געזונד. השלמות, שהנע קונסט, „בעל־לעטרם" און אלע איבעריגע זאכען, וועלכע שטעלען צונויף, ווי געזאָגט, די בליהונגען פון ציוויליזאציע, דארפען נאָר אין גאַנ־צען אונטערטעניג זיין אונטער דעם וויסען און דער דיסציפּלין, אויף וועלכער די ציוויליזאציע איז געבויט. אזוי ווי זיי בעשעפטיגען דעם לעדיגען טייל פון

לעבען, אזוי דערפען זיי אויך בעשעפטיגען דעם לעדיגען טייל פון דער ערציהונג.

אנערקענענדיג אויף דעם אופן דאָס ריכטיגע פלאץ פון דער עסטעטיק, און האלטענדיג אז הגם איהר קולטיווירונג דארף גלייך פון אנהויב אן זיין א טייל פון ערציהונג, מוז אבער די דאזיגע קולטיווירונג זיין נישט מעהר ווי א מיטווירקענדע — דערפען מיר איצט זיך נאכפרעגען וואָסער וויסען בריינגט די מעהרסטע נוצען פאר דעם צוועק: וואָסער וויסען גרייט צו אם בעסטען צו אט דעם איבערגעבליבענעם קרייז פון טהעטינקייט. דער ענטפער אויף אט דער פראגע בלייבט אלץ דער זעלביגער וואָס פריהער. ווי אונערוואַרטעט די בעהויפטונג זאָל ניט זיין, איז עס דאָך ריכטיג, אז די העכסטע קונסט פון יעדער ארט איז בעגרינדעט אויף דער וויסענשאפט — אז אָהן וויסענשאפט קען ניט זיין קיין פאָלקאָמענעס שאפען, ניט קיין פאָלקאָמענע אבשאצונג פון דאָס געשאפענע. עס קען זיין, אז ניט פיעל קינסטלער מיט גרויסע נעמען האבען פערמאָגט די וויסענשאפט, אין דעם בענרעניצטען טעכנישען זין פון וואָרט וואָס ווערט אָנגענומען אין געוועלשאפט; אבער, שארפע בעאבאכטער ווי זיי זענען נעווען, האבען זיי אלעמאָל פערמאָגט אן אוצר פון אזוינע עמפירישע כללים, וועלכע זענען די נידערינסטע שטופע פון וויסענשאפט; און טיילווייז טאקי דערפאר ווייל זייערע כללים (געוועלזאציעס) זענען נעווען פערהעלטנים־מעסיג וועניג און ניט־פינקטליך, זענען זיי נעווהנלעך געשטאנען אויף א פיעל־נידעריגער שטופע איידער די פאָלקאָמענהייט. אז די וויסענשאפט ליגט אין גרונד פון דער קונסט, איז קלאָהר פאר אונז א פריאָרי (על פי שכל), וועז מיר נעדענקען ערסטענס, אז אלע פראָדוקטען פון קונסט שטעלען פאָר מעהר אָדער וועניגער אבייעקטיוועט אָדער סובייעקטיוועט ערשיינונגען; צווייטענס, אז די קונסט־פראָדוקטען קענען זיין ריכטיג נור לפי ערך וויפיעל זיי נעהען נאָך די נעזעצען פון די דאזיגע ערשיינונגען; און דריטענס, אז איידער זיי קענען פאָלגען די דאזיגע נעזעצען, מוז דער קינסטלער א פריהער וויסען וואָס די נעזעצען זענען. אז אט דער א

פ ר י א ר י שלום שטימט מיט דער ערפאהרונג, וועלען מיר גלייך זעהען.

יונגע לייט, וועלכע גרייטען זיך צו צו ארבייטען אין דער סקולפטור, מוזען בעקאנט ווערען מיט די ביינער און מוסקולען פון מענשלעכען קערפער, וואו זיי זענען פארטיילט, צו וועלכע זאכען זיי זענען בעהעפט און וואָס פאר בעוועגונגען זיי מאכען. דאָס אלץ איז א טייל פון וויסענשאפט, און מען האָט עס אויסגעפונען פאר נויטיג צו לערנען, כדי אויסצומיידען די פיעלע טעות'ן וואָס עס בענעהען יענע סקולפטארען, וועלכע ווייסען דאָס ניט. כדי וויעדער אויסצומיידען אנדערע טעות'ן, פאדערט זיך צו האָבען א ידיעה אין די פרינציפען פון מעכאניק; און אזוי ווי ניט אלע גע־וועהנליך האָבען אזוינע ידיעות, ווערען טאקי אָפט בעגאנגען שוועי־רע מעכאנישע טעות'ן. נעהמט א ביישפיעל. כדי א פיגור זאָל קע־נען שטעהן, איז נויטיג אז דער פערפענדיקולאר פון צענטער פון גרא־ויטעט — די דירעקציאָנס־ליניע, ווי מען רופט עס — זאָל פאלען ריכטיג אין מיטען פון דעם פוס־אויפהאלט; און דערביבער קומט אויס, אז וועז א מענש נעהמט אן די פאָזע וואָס מען רופט „שטעהן פרוי", אין וועלכער איין פוס שטעהט גלייך און דער אנדער פוס איז נאָכגעלאָזען, פאלט די דירעקציאָנס־ליניע אין מיטען פון דעם אויסגעגלייכטען פוס. די סקולפטארען אָבער, וועלכע זענען ניט בעקאנט מיט דער טעאָריע פון עקוויליבריום, שטעלען אָפט פאר די דאָזיגע פאָזע אזוי, אז די דירעקציאָנס־ליניע פאלט אין דערמיט צ ו ו י ש ע ן די פיס. אונווויסענהייט אין די נעזעצען פון געוויכט פיהרט צו עהנליכע טעות'ן, ווי דאָס צייגט צ. ב. ש. די בעריהמטע סטאטוע „דיסקאָבאָלוס" (דער רינג־ווארפער) וועלכע איז אזוי פאָזירט, אז זי מוז אונפערמיידליך פאלען אויפן פנים אין דעם מא־מענט וועז דער רינג איז אָבגעווארפען.

אין מאהלעריי זעהט זיך נאָך מעהר בולט ארויס די נויטיגקייט פון וויסענשאפטליכע קענטשאפט, לכל הפחות פון עמפירישען ווי־סען, אויב ניט פון ראציאָנאלען וויסען. אין וואָס בעשטעהט די אומגעלומפערטקייט פון די כינעזישע בילדער, וועז ניט אין דעם וואָס זיי קימערן זיך גאָר ניט וועגען די געזעצען פון אָנבליק, ד .ה. אין זייער אונזיניגען שטריכען־פערספעקטיוו, און אין דעם וואָס זיי

האָבען ניט קיין לופט־פערספּעקטיוו? פּאַרוואָס זענען א קינד'ס געמעלאָכץ אזוי פּעהלערהאפטיג, אויב ניט צולייב אן עהנליכען פּעה־לען פון וואהרהייט — א פּעהלען וואָס קומט גרויסענטיילס פון דעם ניט־וויסען וויי אזוי דער אויסזעהען פון זאכען ענדערט זיך לויט די אומשטענדען? דערמאָנט זיך נור די ביכער און די לעקציעס פון וועלכע די סטודענטען לערנען זיך, אָדער טראכט איבער רָאס־קין'ס קריטיק, אָדער טהוט א קוק וואָס די פּאָר־ראפּאָעליטען האָ־בען געטהון — וועט איהר זעהען, אז פּאַרטשריט אין מאהלערי שלייסט איין אלץ א גרעסערן וויסען וויי אזוי עפּעקטען וועלען גע־שאפען אין דער נאטור. די פּלייסיגסטע בעאָבאכטונגען, אויב זיי האָבען ניט די הילף פון וויסענשאפט, קענען ניט פערהיטען פון טעות'ן. יעדער מאהלער וועט בעשטעטיגען די בעהויפּטונג, אז אויב מען וויים ניט וועלכע אָנבליקען עם מוזען עקזיסטירען אוג־טער געווייסע אומשטענדען, וועט מען זיי נאנץ אָפּט ניט איינזעהען; און וויסען וועלכע אָנבליקען עם מוזען עקזיסטירען, מיינט, אין דעם ערך, פערשטעהן די וויסענשאפט פון אָנבליקען. וויי עם פעהלט איהם וויסענשאפט, נעהמט ד ז ש. ל י ו א י ס, וויי ער איז ניט א פאָרזיכטיגער מאהלער, און וואָרפט דעם שאָטען פון א נעץ־פענס־טער אין שארף־קלאָרע לינייען אויף א געגענאיבערדיגע וואנט: וואָס ער וואָלט ניט געטהון, וועו ער וואָלט בעקאנט געווען מיט די ער־שיינונגען פון האלב־שאטענס. ר א ז ע ט י, אויך וויי עם פעהלט איהם וויסענשאפט, דערזעהענדיג א מאָדנע רעגענבויגען־פּאַרביג־קייט, וואָס האָט זיך אַרויסבעווייזען פון געווייסע האריגע אויבער־פלעכען, שטעהענדיג אונטער א בעזונדער בעלייכטונג, (א קאָלער־קייט וואָס קומט פון דעם, וואָס דאָס ליכט וועדט צובראכען אויף צוויי דורכגעהענדיג די האָר), בעגעהט ער דעם פעהלער פון בע־וויזען די דאָזיגע רעגענבויגען־פּאַרביגקייט אויף אזוינע אויבער־פלעכען און אין אזוינע פאָזיציעס, וואו דאָס האָט קיינמאל ניט געקענט טרעפען.

זאָגען אז די מוזיק האָט אויך נויטיג די הילף פון וויסענשאפט, וועט אויסקומען נאָך מעהר איבערראשענד. דאָך איז עס א זאָך וואָס לאָזט זיך בעווייזען, אז מוזיק איז נישט מעהר וויי א אידעא־ליזירונג פון דער נאטירליכער שפּראָך פון די נעמיטה־בעווענונגען:

הייסט עס בכן, אז עס קען זיין גוטע אָדער שלעכטע מוזיק, יע נאָכ־דעם צי זי פאָלגט די נעזעצען פון דער דאָזיגער נאטירליכער שפראך, צי ניט. עס איז בעוויזען געוואָרען, אז די פערשיעדענע בייגונגען פון דער שטים, וועלכע אקאָמפּאָנירען געפיהלען פון פערשיעדענע סאָרטען און שטאַרקייטען, זענען די זריעה פון וועלכער די מוזיק האָט זיך ענטוויקעלט. עס איז ווייטער בעוויזען געוואָרען, אז אָט די בייגונגען און טאָן־פאָלען זענען ניט צופעליגע אָדער קאַפּריזנע, נור זיי וועדען בעשטימט דורך געוויסע אַלגעמיינע פרינציפּען פון די לעבענסטהעטיקייטען, פון וועלכע עס הענגט אויך אָב זייער אויסדרוקפולקייט. פאָלגליך קומט אויס, אז די מוזיקאַלישע פראָזען, און די מעלאָדיען וואָס וועדן אויפגעבויט פון זיי, קענען מאכען א ווירקונג נור דאן, וועז זיי זענען אין הארמאָניע מיט די דאָזיגע אל־געמיינע פרינציפּען. עס איז שווער דאָ צו אילוסטרירען די פאָ־זיציע ווי עס דארף צו זיין. נור עס קען אפשר זיין גענוג צו גע־בען אלם ביישפיעל די מענגע נישטיגע באַדערן וואָס פערפעסטען אונזערע זאַלען, ווי קאָמפּאָזיציעס וועלכע די וויסענשאפט וואָלט אויפ'ן שוועל ניט ארויפלאָזען. זיי זינדיגען אנטקעגען דער ווי־סענשאפט, דערמיט וואָס זיי שטעלען אריין אין מוזיק אידעען, וועלכע זענען ניט גענוג געמיטבעוועגליך ארויסצורופען מוזיקאַלישע אויסדרוקען; און זיי זינדיגען אויך אנטקעגען דער וויסענשאפט, וועז זיי געברויכען מוזיקאַלישע פראָזען, וועלכע האָבען ניט קיין נאטירליכע שיכות מיט די אידעען וואָס זיי דריקען אויס, אפילו בעת די אידעען זענען יאָ געמיטבעוועגליכע. עס איז שלעכטע מו־זיק, ווייל עס איז ניט קיין אמת'ע: און זאָגען אז עס איז ניט קיין אמת'ע, איז אלץ איינס ווי זאָגען אז עס איז ניט־וויסענשאפטליך.

דיזעלביגע זאך האלט אויס אפילו אין דער פּאָעזיע. די פּאָעזיע האָט, אזוי ווי די מוזיק, איהר וואָרצעל אין יענע נאטירליכע פאָר־מען פון אויסדרוק, וועלכע אקאָמפּאָנירען די טיעפע געפיהלען. איהר קלאַנג, איהרע שטארקע און אָפּטע מעטאַפּאָרען, איהרע הי־פערבאָלען (איבערטרייבונגען), איהרע געוואָלטיגע איבערדרעהונגען פון וועדטער, זענען איינפאך פערגרעסערונגען פון די כאראקטער־שטריכען פון אויפגערעגטען רעדנער. כדי די פּאָעזיע זאָל זיין גוט, מוז זי דעריבער געבען אכטונג אויף יענע געזעצען פון נערוועזע

האנדלונגען, לויט וועלכע דאָס אויפגערעגטע רעדען קומט פאָר. בעת זי קאָמבינירט די כאַראַקטער־שטריכען פון אויפגערעגטען רעדען און מאכט זיי מעהר אינטענסיוו, מוז זי ריכטיג אכטונג געבען אויף דער פֿראַפּאָרציע: זי מוז ניט געברויכען איהרע כלים אָהן א געוויסער בעשרענקונג, נור וואו די אידעען זענען אם וועניגסטען געמיטבעוועגליך, מוזען די פאָרמען פון פּאָעטישען אויסדרוק גע־ברויכט ווערען קאַרגענדיג, וואו די געמיטבעוועגונג שטייגט, מוז זי זיי געברויכען פרייער, און נור וואו די געמיטבעוועגונג גרייכט איהר הויך־פונקט, מוז זי פיהרען די פּאָעטישע פאָרמען ביז צו זייער העכסטען פערנעהם. וועז מען טרעט אין נאָנצען אריבער די פּרינ־ציפּען, איז דער רעזולטאט א באַמבאַסטיש שטיק אָדער א בּרחנ׳יש ליעדעל. די פּאָלגען פון א ניט־געניגענדער אכטונג פאר די פּרינ־ציפּען זעהען זיך אָן אין דער יידאַקטישער פּאָעזיע. און וויל אין נאָנצען אָבגעהיט ווערען זיי אזוי זעלטען, דערפאר האָבען מיר אזוי־פיעל פּאָעזיע, וועלכע איז ניט אַרטיסטיש.

און ניט נור קען ניט דער קינסטלער פון וועלכען עס איז פאָר אַרויסבריינגען אן אמת׳ע ארבייט, אוואו ער פערשטעהט ניט די געוועצען פון די ערשיינונגען, וועלכע ער שטעלט פאָר, נור א חוץ דעם מוז ער אויך פערשטעהן וואָס פאר אן אינדרוק די פערשיע־דענע אויגענטימליכקייטען פון זיין ארבייט וועלען מאכען אויף דעם צושויער אָדער צוהערער — אויגענטליך א פסיכאָלאָגישע פראָגע. דער אינדרוק, וואָס א וועלכער עס איז קונסט־פראָדוקט מאכט, הענגט אָב פון דעם גייסטיגען כאַראַקטער פון די וואָס פער־נעהמען דעם קונסט־פראָדוקט; און אזוי ווי אלע גייסטיגע כאַראַק־טערען האָבען געמיינשאפטליך געוויסע אלגעמיינע פרינציפּען, מו־זען דערפון אַרויסקומען געוויסע ענטשפרעכענדע אלגעמיינע פרינ־ציפּען, לויט וועלכע אליין מען קען בויען קונסטווערק מיט ערפאָלג. די אלגעמיינע פרינציפּען קען מען ניט אין נאָנצען פערשטעהן און אָנוועגדען, סיידען דער קינסטלער זעהט ווי זיי קומען אַרויס פון די געוועצען פון גייסט. פרעגען אויב די קאַמפּאָזיציע פון א בילד איז א גוטע, מיינט אין דער ווירקליכקייט פרעגען, וואָס פאר אן אינדרוק וועט עס מאכען אויף דער בענעהמונג און אויף די גע־פיהלען פון די בעאַבאַכטער. פרעגען אויב א דראַמא איז גוט נע־

בויט, מיינט פרענען צי איהרע סיטואציאָנען זענען אזוי איינגע־ אָרדענט, אז זיי רעכענען זיך ווי געהעריג איז מיט דער אויפמערק־ זאמקייטס־קראפט פון דעם עולם אין טאָטער, און צי זיי מיידען אוים ווי עס דארף צו זיין, אז וועלכער עס איז איין קלאָס פון גע־ פיהלען זאָל ניט איבערלעסטיגט ווערען. פונקט אזוי אין דעם איינאָרדנען די הויפט־אָבטיילונגען פון א פאָעמא אָדער א נאָוועל, אָדער אין דעם פערבינדען די ווערטער פון אן איינציגען זאץ: די גוטסקייט פון דעם עפעקט העננט אָב פון דער פעהיגקייט, מיט וועלכער די נייסטיגע ענערגיען און די עמפינדליכקייטען פון'ם לע־ זער ווערען עקאָנאָמיזירט. יעדער קינסטלער קלייבט אָן אין פער־ לויף פון זיין בילדונג, און שפעטער אין לעבען, אן אוצר פון כללים, דורך וועלכע ער רעגולירט זיין פראקסים. שפיהרט נאָך אָט די כללים ביז די ווארצלען פון וואנען זיי נעהמען זיך, וועט איהר געפינען, אז זיי פיהרען איהך אונפערמיידליך צו פסיכאָלאָגישע פרינ־ ציפען. און נור וועז דער קינסטלער פערשטעהט די פסיכאָלאָגישע פרינציפען און זייערע פערשיעדענע שלוסען אויף א ראציאָנאלען אופן, קען ער ווירקען אין האַרמאָניע מיט זיי.

מיר הויבען ניט אָן צו גלויבען פאר איין מאָמענט, אז די ווי־ סענשאפט קען מאכען איינעם פאר א קינסטלער. בעת מיר בע־ הויפטען, אז דער קינסטלער מוז פערשטעהן די הויפטנעזעצען פון די אָביעקטיווע און סוביעקטיווע ערשיינונגען, מיינען מיר בשום אופן ניט צו בעהויפטען, אז דאָס וויסען פון אזוינע געזעצען קען פערנעהמען דאָס פלאץ פון דער נאטירליכער בעגריפס־פעהיגקייט. וואָס מיר בעהויפטען יא איז, אז די מיטגעבאָרענע פעהיגקייט אליין איז נאָך ניט גענוג; אז זי מוז האָבען די מיטהילף פון אָרגאָניזיר־ טען וויסען. די אינטואציאָן קען געבען א סך, אָבער זי קען ניט געבען אלץ. נור פון דעם זיווג פון זשעניע מיט וויסענשאפט קע־ נען געשאפען ווערען די העכסטע רעזולטאטען.

ווי מיר האָבען שוין אויבען בעהויפטעט, איז די וויסענשאפט נויטיג ניט נור כדי צו בעקומען דעם בעסטען ערפאָלג אין שאפען, נור אויך כדי צו קענען אין גאנצען אָבשאצען די קונסט־שאפונגען. אין וואָס בעשטעהט א מענשען'ס גרעסערע פעהיגקייט איידער א קינד'ס צו פערגעהמען די שעהנקייטען פון א בילד, אויב ניט אין

זיין ברייטערן וויסען פון יענע וואהייטען אין דער נאטור און אים לעבען, וועלכע דאָס בילד גיט איבער? ווי אזוי קומט עס וואָס דער קולטוויורטער מענש האָט אזוי פיעל מעהר הנאה פון א פיי־נער פּאָעמא איידער דער עם־הארץ, אויב ניט דערפאר וויל זיין ברייטערע בעקאנטשאפט מיט זאכען און טהאטען גיט איהם בכח צו זעהען אין דער פּאָעמא פיעלעם, וואָס דער עם־הארץ קען ניט זעהען? היינט ווי באלד — ווי מען זעהט עס דאָ אזוי קלאָר — מען מוז האָבען א בעקאנטשאפט מיט די ז א כ ע ן וואָס ווערען פאָרגעשטעלט, אייידער מען קען אָבשאצען די פּ א ר ש ט ע ל ו נ ג פון זיי, הייסט דאָך דאָס, אז כדי צו קענען פּ א ל ש ט ע נ ד י ג אָבשאצען די פאָרשטעלונג, מוז פיען פאָלשטענדיג פערשטעהן די פאָרגעשטעלטע זאכען. דער אמת איז, אז וואָס מעהר וואהרהייט א קונסט־ווערק דריקט אוים, אלץ מעהר פערגעניגען גיט עס דעם פערנעהמענדען גייסט — א פערגעניגען, וועלכען די אונוויסענדע פון דער דאָזיגער וואהרהייט, פערפעהלען צו בעקומען. וואָס מעהר ווירקליכקייטען א קינסטלער צייכענט אָן אין א וועלכער עס איז געגעבענער סומע ארבייט, אלץ צו מעהר חושים אפּעלירט ער, אלץ מעהר צופריעדענשטעלונגען פערשאפט ער. כדי אָבער צו בעקומען די דאָזיגע צופריעדענשטעלונגען, מוז דער צושויער, דער הערער, אָדער דער לעזער קענען די ווירקליכקייטען, וועלכע דער קינסט־לער האָט אָנגעווויזען: און קענען די ווירקליכקייטען מיינט קענען אזוי פיעל וויסענשאפט.

און איצט לאָמיר ניט פערזעהן דעם ווייטערדיגען גרויסען פאקט, אז ניט נור איז די וויסענשאפט דער פונדאָמענט פון סקולפ־טור, מאהלערי, מוזיק און פּאָעזיע, נור אז זי איז אליין פּאָעטיש. די געוועהנליכע מיינונג, אז וויסענשאפט און פּאָעזיע זענען הפכים, איז א גרויסער טעות. עס איז בלי ספק אמת, אז די ערקענטנים און די נעמיטהבעוועגונג (קאָגנציאָן און עמאָציאָן), אלס בעוואוסטזיינס־צושטאָנדען, האָבען א טענדענץ אויסצושליסען אייניע די אנדערע. און עס איז אויך גאָר אָהן ספק אמת, אז א שטאַרקע טהעטיגקייט פון די דענקונגס־קרעפטען האָט א טענדענץ צו פער׳חלשן די נעפיהלען, אזוי ווי פערקעהרט, א שטאַרקע טהעטיגקייט פון די נעפיהלען האָט א טענדענץ אָבצו׳חלשן די דענקונגס־קרעפטען. אין דעם זין

זענען ווירקליך אלע בעזונדערע מינים פון טהעטיגקייט אנטאגאניסטיש איינע צו די אנדערע. עס איז אבער ניט אמת, אז די פאקטען פון דער וויסענשאפט זענען ניט פאעטיש, אדער אז די קולטיווירונג פון דער וויסענשאפט איז נויטיגערווייז ניט פרייגדליך צו דער איבונג פון דער פארשטעלונגס־קראפט, אדער צו דער ליעבע פון דאם שהנע. אדרבא פערקערט, די ווי־סענשאפט עפענט נאר אויף נייע וועלטען פון פאעזיע דאדט וואו פאר דעם אונווייסענשאפטליכען איז אלץ וויסט און לעער. די וואם זענען פערנומען מיט וויסענשאפטליכע פארשונגען בעווייזען אונז שטענדיג, אז זיי בעגרייפען די פאעזיע פון זייערע נעגענשטאנדען ניט וועניגער לעבעדיג, נור דוקא מעהר לעבעדיג, אידער אנדערע. יעדער איינער וואם וועט זיך פערטיעפען אין הונא מי־לער'ס ווערק איבער נעאלאגיע, אדער וואם וועט לעזען ליועס' „שטודיען בייס ברעג ים", וועט איינזעהן, אז די וויסענשאפט רופט אדרבא ארויס די פאעזיע, אנשטאט, זי צו פערשטיקען. און וועד עס וועט נור נאכדענקען וועגען דאם לעבען פון ג ע ט ה ע, וועט זעהען, אז דער פאעט און דער וויסענשאפטס־מאן קענען הויזען צוזאמען אין ביידע טהעטיגקייטען גלייך. איז עס ניט אין דער אמת'ן אן אונזיניגער גלויבען, א חלול השם כמעט, צו מיינען, אז וואם מעהר א מענש שטודירט די נאטור, אלץ וועניגער פערהייליגט ער זי? דענקט איהר, אז א טראפען וואסער, וועלכער איז פאר דעם וואולנארען אויג נישט מעהר ווי א פשוט'ער טראפען וואסער, פערליהרט עפעס אין די אויגען פון דעם פיזיקער, וועלכער וויים אז זיינע עלעמענטען האלטען זיך צוזאמען דורך אזא קראפט, וואם וועז זי זאל וועהרען פלוצלונג פריי, וואלט זי ארויסגעבראכט א בליץ? דענקט איהר אז דאם, אויף וואם דער ניט־קענער קוקט ווי אויף א פשוט'ן שנעע־פערעריל, רופט ניט ארויס העכערע גראנקען־פער־בינדונגען ביי דעם, וואם האט נעזעהען דורך א מיקראסקאפ די וואונדערליך־פארשיעדענע און עלעגאנטע פארמען פון שנעע־קריס־טאלען? דענקט איהר, אז דער רונדער פעלז, אנגעקאדבט מיט גליי־כע קריצען, דערוועקט אזוי פיעל פאעזיע אין קאפ פון דעם אונווי־סענדען, ווי אין דעם נעאלאג, וועלכער וויים, אז אן אייזבערג האט זיך ארבענגליטשט ארבב דעם פעלז א מיליאן יאהרען צוריק?

דער אמת איז, אז די וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט פערנומען מיט וויסענשאפטליכע ארבייט, וווייסען ניט א טויזענדטייל פון דער פאָעזיע, מיט וועלכער זיי זענען ארומגערינגלט. דער וואָס האָט אין דער יוגענד ניט נעמאכט קיין קאָלעקציעס פון פלאנצען און אינזעקטען, דער וויים ניט א העלפט פון דעם צויבער און אינטערעסאנטקייט, מיט וועלכער עס זענען פערווויקעלט די קליינע שטענגלעך און די ראָנדען בוימער ביי די זייטען. ווער עס האָט ניט גענוכט קיין פאָסילען (פערשטיינערטע קערפער פון אלערלייי ברואים), דער האָט א קנאפע אידעע וועגען די פאָעטישע געדאנקען־פערבינדונגען, וואָס רינגלען ארום די פלעצער וואו די דאָזיגע פערגראָבענע אוצרות זענען געפונען געוואָרען. דער וואָס האָט ניט געהאט, וועט ער האָט פערבראכט ביים ים, קיין מיקראָסקאָפ מיט אן אקוואריום, דארף נאָך ערסט אויסגעפינען וואָס די העכסטע פערגענינגען פון בערג ים זענען. טרויעריג, באמת טרויעריג, איז צו־צוקוקען ווי מענשען בעשעפטיגען זיך מיט נארישקייטען און זענען אינדיפערענט צו די גרויסארטיגסטע ערשיינונגען — ווי עס הויבט זיי ניט אָן צו אהרען צו פערשטעהן די ארכיטעקטור פון די הימלען, נור זענען טיף פעראינטערעסירט אין א נישטיגע מחלקה וועגען די אינטריגעס פון מערי די שאָטלענדישע קעניגין! — ווי זיי זענען פערטהון אין א חריפות'ע קריטיק איבער א גריכישען לייער, און נעהען פערבייי ניט שענקענדיג א קוק אויף יענע גרויסארטיגע פאָעמע, וואָס איז געשריבען פון גאָט'ס פינגער אויף די שיכטען פון דער ערד!

מיר געפינען, אלזא, אז אפילו פאר אָט דער איבערגעבליבענער אָבטיילונג פון מענשליכער טהעטיגקייט איז א וויסענשאפטליכע בילדונג די ריכטיגע פאָרבערייטונג. מיר געפינען, אז די עסטעטיק בכלל איז נויטיגערווייז בעגרינדעט אויף וויסענשאפטליכע פרינציפען, און אז מען קען זי ערפאָלגרייך שטודירען נור יעמאָלט, וועט מען איז בעקאָנט מיט אָט די פרינציפען. מיר געפינען, אז פאר דער קריטיק און ריכטיגער אָבשאצונג פון די קונסטווערק איז א ידיעה וועגען דעם געביי פון זאכען, אָדער אין אנדערע וועגען, א ידיעה אין וויסענשאפט, א נויטיגע פאָדערונג. און מיר גפינען, אז די וויסענשאפט איז ניט נור די בעדינגערין צו אלע

פּאָרמען פון קונסט און פּאָעזיע, נור אז אויב מען קוקט אויף איהר ריכטיג, איז די וויסענשאפט אליין אויך פּאָעטיש.

ביז אהער איז פּאר אונז געשטאנען די פראגע: וואָס פּאר א ווערטה האָט דער אָרער יענער סאָרט וויסען פּאר די צוועקען פון א ו י פ י ה ר ו נ ג; איצטער דאַרפען מיר אורטיילען די רעלא־ טיוע ווערטהען פון די פערשיעדענע סאָרטען וויסענס פּאר די צוועקען פון ד י ס צ י פ ל י ן. די אָבטיילונג פון אונזער ענין ווערט מיר זיין געצוואונגען צו בעהאנדלען לפי ערך קורץ; און צום גליק איז קיין זעהר לאַנגע בעהאנדלונג ווענען דעם נאָר ניט נויטיג. אזוי ווי מיר האָבען שוין אויסגעפונען וואָס עס איז דאָס בעסטע פּאר אין צוועק, איז על פי סברא שוין קלאָר וואָס עס איז דאָס בעסטע פּאר דעם אנדער צוועק. מיר קענען זיין גאַנץ זיכער, אז די ארבייט פון אויסלערנען יענע קלאסען פּאקטען, וועלכע זענען העכסט ניצליך פּאר דער רעגולירונג פון די אויפּפיהרונגען, האלט אין זיך אין א גייסטיגע איבונג, וואָס איז אם בעסטען אָנגעמאָס־ טען אויף אויף צו שטארקען די גייסטיגע פעהיגקייט. עס וואָלט אין גאַנצען גענאַנגען כנגד דער פּראַכטפאָלער עקאָנאָמיע פון דער נאַטור, וועז עס וואָלט נויטיג געווען צו האָבען אין סאָרט קולטור אויף צו בעקומען ידיעות, און אנאנדער סאָרט קולטור פּאר דער גייסטיגער גימענאסטיק. אומערום אין דער וועלט געפינען מיר, אז די פעהיגקייטען ענטוויקלען זיך פון דעם ערפילען גופא די פונקציעס, וועלכע עס איז זייער זאך צו ערפילען, ניט דורך דעם וואָס זיי מאכען־דורך קינסטליכע איבונגען, וועלכע מען האָט אויס־ געקלערט כדי זיי צו־צוגרייטען פּאר די דאזיגע פונקציעס. דער רויטער אינדיאַנער לערנט זיך אויס די פלינקייט און געשיקטקייט, וואָס מאכט איהם פּאר אן ערפאָלגרייכען יעגער, דורך דעם פּאק־ טישען יאָגען־זיך נאָך חיות; און ער קריגט דורך די פערשיע־ דענערליי טהעטיגקייטען פון זיין לעבען א סך א בעסערען באלאנס פון פיזישע קרעפטען, איידער די גימענאסטיק קען וועז עס איז נעבען. די פעהיגקייט צו דערשפּיהרען פיינד און רויב, וועלכע ער האָט בעקומען דורך לאנגע פּראקסיס, האָט אין זיך אזא פיינעם כח השגה, וואָס שטייגט אריבער יעדע זאך, וועלכע א קינסטליכע

ערציהונג קען געבען. און דאָס אייגענע געפינט מען אומעדום. אַנ־הויבענדיג פון דעם בושמען, וועמעס אויג האָט בעקומען אזא וויי־טען קוק, כמעט ווי פון א טעלעסקאָפּ, צוליעב דעם וואָס ער איז שטענדיג פערנומען אין דערקענען זאכען פון ווייטען, נאָך וועלכע זיך נאָכצויאָגען אָדער פון וועלכע צו ענטלויפען — ביז דעם היינ־טיגען ספּעציאליסט בעל־חשבון, וועמעס טעגליכע פּראָקסים עס גיט איהם די מעגליכקייט צו מאכען א חבור פון עטליכע בעזונדערע ציפער־שורות אויף איין מאָל; געפינען מיר, אז די העכסטע קראפט פון א חוש קומט ארויס דורך דעם אויפטהו פון יענע פליכטען, וועלכע די אומשטענדען פון לעבען פּאָדערן עס זאָל אויפטהון. און מיר קענען לכתחילה (א פּריאָרי) זיין זיכער, אז דאָסזעלבע געזעץ האלט אויס אין דער ערציהונג בכלל. די ערציהונג וואָס האָט דעם מעהרסטען וועדטה פאר'ן אויספיהר, מוז אין דערזעלבער צייט זיין די ערציהונג פון מעהרסטען וועדטה פאר דער דיסציפלין. לאָמיר בעטראכטען די ראיות.

איין מעלה, וועלכע מען גיט אָן צו גונסטען פון דער התמדה פון לערנען שפּראכען, וואָס איז אזא בולט'ער שטריך אין דעם געוועהנליכען סדר הלמודים, איז, וואָס מען שטאַרקט דורכדעם דעם זכרון. און ווי עס ווייזט אויס, נעהמט מען אָן אז דאָס איז א מעלה, וועלכע געפינט זיך בעזונדערס אין דעם שטודיום פון ווער־טער. דער אמת איז אָבער, אז די ווייסענשאפט פערשאפט א סך א בריייטערן פעלד אויף צו איבען דעם זכרון. עס איז צ. ב. ש. נאָר ניט קיין לייכטע אויפגאבע צו געדענקען אלע פאקטען וואָס זענען בעקאנט וועגען אונזער זונען־סיסטעם; און א פשיטא שוין נעדענ־קען אלץ וואָס איז בעוואוסט בנוגע צו דער צונויפשטעלונג פון אונ־זער „מילך־גאס". די נייע פערבינדונגען, וואָס די כימיע קלייבט אָן יעדען טאָג, זענען אזוי גרויס אין צאָהל, אז א חוץ די פּראָפעסאָ־רען קענען נור עטליכע מענשען וויסען זייער אלעמענס נעמען; און נעדענקען די אטאָמישע בנינים און די אפּיניטעטען פון די דאָזיגע אלע פערבינדונגען איז כמעט גאָר אונמעגליך, סיידען וועג מען מאכט די כימיע פאר א לעבענס־בעשעפטיגונג. אין דער אונגעהויערער מאסע פון ערשיינונגען וואָס געפינט זיך אויף דער ערד, און אין דער נאָך גרעסערער מאסע פון ערשיינונגען וואָס געפינט זיך אין

די פאָססיליען אין דער ערד, איז דאָ נענוג שטאָף פאר דעם פאָר־
שער פון נעאָלאָגיע אָבצוגעבען יאָהרען ארבייט דאָס אליין צו בע־
הערשען. אין יעדער הויפט־אָבטיילונג פון דער פיזיק — וועגען
קאָנג, היטץ, ליכט און עלעקטריציטעט — זענען פאראן אזוי פיעל
פאקטען, אז עס איז נענוג צו וואַרפען אן אימה אויף יעדען אייגעם
וואָס האָט בדעה זיי אליע אויסצולערנען. און וועז מיר געהען איבער
צו די אָרגאַנישע וויסענשאפטען, וועדט די אָנשטרענגונג פון זכרון
וואָס מען דאַרף צו זיי האָבען, נאָך גרעסער. אין דער אָנאָטאָמיע
פון מענשען איז דער סכום פון די פּרטים אזוי גרויס, אז דער יונגער
כירורג מוז זיך נעהמען פאר זיי א האַלב־דוצען מאָל איידער ער
איז ביכולת צו בעהאַלטען עס אין זכרון אויף שטענדיג. די צאָהל
פון די מינים פון פלאַנצען, וואָס די באָטאַניקער שיידען אונטער,
בעטרעפט אן ערך פון 320,000 ; און די פערשיעדענע פאָרמען פון
לעבעדיגע ברואים, מיט וועלכע די זאָאָלאָגען בעשעפטיגען זיך,
שאצט מען אזוי גרויס ווי צוויי מיליאָן. די אָנגעקליבענע פאקטען,
וואָס די וויסענשאפטם מענער האָבען פאר זיך, זענען אזוי גרויס
אין צאָהל, אז זיי מוזען צוטיילען און וויעדער צוטיילען זייערע אר־
בייט, איידער זיי קענען זיך נעהמען פאר זיי. צו דעם פאַלשטענ־
דיגען וויסען וואָס יעדערער האָט אין זיין אייגענער אָבטיילונג,
קען ער צוגעבען נישט מעהר ווי אן אלגעמיינעם וויסען פון די
איבעריגע. די וויסענשאפט, הייסט עס, לערנענדיג זי אפילו אין א
זעהר מעסיגען ערך, גיט אודאי נענוג איבונג פאר'ן זכרון. זי גיט,
לכל הפחות, פונקט אזא גוטע צוגרייטונג פאר דער דאָזיגער מע־
הינקייט, ווי עס גיט דער למוד פון שפראכען.

איצט אָבער מערקט אייך, אז בעת וואָס פאר דער ענטוויקלונג
פון סתם זכרון איז די וויסענשאפט אזוי גוט אויב ניט בעסער איי־
דער די שפראכען־לעהרע, האָט זי א געוואַלטיגען יתרון בנוגע צו
דעם סאָרט זכרון, וואָס זי בילדעט אויס. וועז מען לערנט א שפראך,
בעציהען זיך די אידעען־פערבינדונגען, וועלכע דארפען בלייבען
אין מוח, אויף פאקטען וואָס זענען גרויסענטיילס צופעליגע ;
בעת אָבער וועז מען לערנט וויסענשאפט, בעציהען זיך די אידעען־
פערבינדונגען וואָס דארפען בלייבען אין מוח, אויף פאקטען, וועל־
כע זענען מעהרסטענטיילס נויטיגע. עס איז אמת, אז די

שיכות פון די וועלטער צו זייער בעריטונג איז אין א געוויסען זין א נאטירליכע, און אז מען קען אויסשפיהרען דעם אורשפרונג פון די דאזיגע שיכות'ן א געוויסען מרחק צוריק אין דער ענטוויקלונג, וועלן אפילו נור זעלטען צום רעכטען אנהויב; (לאמיר אנב בעמערקען, אז די געזעצען פון דעם דאזיגען אורשפרונג בילדען נאר א בעזונדער צווייג פון גייסטיגער וויסענשאפט — די וויסענשאפט פון דער פילאלאגיע.) אזוי ווי מען וועט דאך אבער ניט זאגען, אז לערנענדיג שפראכען, ווי מען לערנט זיי נעווענליך, זוכט מען ווירקליך נאך אט די שיכות'ן צוויישען די וועלטער און זייערע בעדייטונגען, און אז מען ערלערט טאקי די געזעצען וואס רעגולירען זיי — מוז מען מודה זיין, אז געווענליך לערנט מען זיי נור ווי צופעליגע שיכות'ן. פון דער אנדער זייט, זענען די שיכות'ן וואס די וויסענשאפט שטעלט פאר קאוזעלע, אורזאכליכע, שיכות'ן, און מען פערשטעהט זיי אלס אזעלכע, וועלן זיי וועלען ריכטיג איבערגענעבען. אנשטאט וואס יענע זענען פראקטיש צופעליגע, זענען די נויטוועדיגע, און אלס אזעלכע גיבען זיי איבונג אויך פאר די פעהיגקייטען פון דענקען. בעת א שפראך בעקענט אונז מיט ניט־ראציאנאלע שיכות'ן, בעקענט אונז די וויסענשאפט מיט ראציאנאלע שיכות'ן. בעת איינע גיט איבונג דעם זכרון אליין, גיט די אנדערע איבונג פאר ביידען, אי פאר'ן זכרון, אי פאר'ן שכל.

בעמערקט נעכסטענס, אז א גרויסער יתרון, וואס די וויסענשאפט האט איבער שפראכען אלס מיטעל פון דיסציפלין, בעשטעהט אין דעם, וואס זי בילדעט אויך די קראפט פון אורטיילען. דער נעוועהנליכסטער חסרון פון שכל, ווי פראפעסאר פארריי האט ריכטיג בעמערקט (אין א פארטראג וועגען גייסטיגער בילדונג, געהאלטען אין קעניגליכען אינסטיטוט), איז די ניט געניגענדע אויסבילדונג פון דער אורטיילס־קראפט. „בכלל רעדענדיג, זאגט ער, איז די נעזעלשאפט ניט נור אונווייסענד אין פרט פון בילדען די אורטיילס־קראפט, נור זי וויים אפילו ניט אז זי איז אונווייסענד". און די סבה, צו וועלכער ער שרייבט צו דעם דאזיגען צושטאנד, איז דער דוחק אין וויסענשאפטליכער בילדונג. די אמת'קייט פון זיין שלום איז קלאהר פון אויבען־אויף. האבען א ריכטיגען אורטיל בנוגע צו אלע ארומינע זאכען, פאסירונגען און פאלנען איז

מענליך נור יעמאָלט, ווען מען וויים ווי אזוי די ארומינע ערשיינונגען הענגען אָב איינע פון די אנדערע. קיין נראד פון בעקאנטשאפט מיט די פערטייטשונגען פון ווערטער קען ניט געבען די קראפט צו ציהען ריכטיגע שלוסען בנוגע אורזאכען און ווירקונגען. די שטענדיגע געוועהניים צו ציהען שלוסען פון פאקטען, און דערנאָך בעשטעטיגען די שלוסען דורך בעאבאכטונגען און עקספערימענטען, איז דאָס איינציגע וואָס קען אונז געבען די קראפט ריכטיג צו אורטיילען. און דאָס וואָס זי מאכט די געוועהניים פאר א נוטיגקייט, איז איינע פון די גרעסטע מעלות פון דער וויסענשאפט.

אָבער ניט נור פאר דער אינטעלעקטועלער דיסציפלין איז די וויסענשאפט דער בעסטער מיטעל; עס איז אויך דאָס בעסטע פאר דער מאראלער דיסציפלין. דער למוד פון שפראכען, אויב עס פיהרט יא צו עפעס, איז עס נור צו פערגרעסערען נאָך מעהר דעם אזוי־אויך שוין־איבערוגען רעספעקט פאר דער אויטאריטעט. די ווערטער האבען אָט אזא און אזא בעטייטונג, זאָגט דער לעהרער אָדער דאָס ווערטערבוך. אזוי און אזוי איז דער רעגעל אין דעם פאל, זאָגט די גראמאטיק. דער תלמיד נעהמט אָן די זאָגונגען, ווי עפעס אויך וואָס מען דארף קיין קשיות ניט פרעגען. זיין פערשטאנד האלט זיך שטענדיג אין דער לאָגע פון אונטערוואָרפענקייט אונטער דאָגמאטישע לעהרען. און דער נויטוועגדיגער רעזולטאט דערפון איז — א טענדענץ אָנצונעהמען אָהן שאלות אלץ וואָס עס איז אן איינגעפיהרטע זאך. נאָר דער היפך פון דעם איז די האלטונג פון׳ם פערשטאנד, וועלכע ווערט געשאפען ארבייטענדיג אין דער וויסענשאפט. דורך די וויסענשאפט אפעלירט מען נאָכאנאנד צו יעדען איינעמם שכל. די וויסענשאפטליכע וואהרהייטען ווערען ניט אָנגענומען אויפ׳ן סמך פון אויטאריטעט אליין, נור אלע האבען די פרייהייט זיי צו פרובירען — מעהר נאָך, אין א סך פעלען פאָדערט זיך פון׳ם תלמיד, אז ער זאל אליין אויסדענקען זיינע אייגענע שלוסען. יעדער טריט אין א וויסענשאפטליכער פארשונג ווערט אונטערוואָרפען אונטער זיין אורטייל. מען פערלאנגט ניט פון איהם ער זאל עפעס מודה זיין, אוואו ער זעהט ניט איין, אז עס איז אמת. און דאָס פערלאָזען־זיך אויף די אייגענע כחות, וואָס קומט דערפון ארויס, ווערט נאָך מעהר פערשטארקט דורך די

בעשטענדיגקייט מיט וועלכער די נאטור בערעכטיגט זיינע בעשלוסען, אויב זיי זענען נור ריכטיג געצויגען. פון דעם אלעם פליעסט ארויס אן אונאבהענגיגקייט, וועלכע איז דער טיירסטער עלעמענט פון א מענשענ'ס כאראקטער. און דאס איז נאך ניט די איינציגע מארעלע נוצען, וואס מען בעקומט פון דער וויסענשאפטליכער בילדונג. וועז די ארבייט ווערט אנגעפיהרט, ווי זי דארף אלעמאל אנגעפיהרט ווערען, אזוי פיעל ווי מעגליך אין דער פארם פון אונאבהענגיקער פארשונג, איז עס אויך אן איבונג פאר דעם כח פון אויסדויער און פאר דער אויפריכטיגקייט. ווי פראפעסאר ט י נ ד א ל זאגט וועגען דער אינדוקטיוער פארשונג, „זי פאדערט גרודיגע ארבייטספליסיגקייט און פערלאנגט מען זאל אנעהמען ענידיג און געוויסענהאפטיג אלץ וואס די נאטור ענטפלעקט. דער ערסטער בעדינג פון ערפאלג איז אן עהרליכע פערנעהמבארקייט און א ווילינקייט אוועקצוואַרפען אלע א פריהער־אנגענומענע מיינונגען, ווי טייער מען זאל זיי ניט האבען גענאלטען, אויב עס וועלט אויסגעפונען אז זיי ווידערשפרעכען די וואהריט. גלויבט מיר, א זעלבסטפערלייקענונג וואס האט עטוואס נאבעלעם אין זיך, און פון וועלכער די וועלט הערט קיינמאל ניט, שפיעלט זיך אפט אב אין דער פערזענליכער ערפאהרונג פון דעם אמת־איבערגעבענעם דיענער פון וויסענשאפט".

צולעצט מוזען מיר נאך מאכען די בעהויפטונג — און, עס איז ביי אונז קיין ספק ניט, אז זי וועט ארויסרופען א זעהר גרויסע אי־בערראשונג — אז די דיסציפלין פון דער וויסענשאפט איז אויך דערפאר העכער פאר דער דיסציפלין פון אונזער געווענהנליכער בילדונג, ווייל זי ניט א ר ע ל י ג י ע ז קולטור. עס פערשטעהט זיך, די וועלטער „וויסענשאפטליך" און „רעליגיעז" געברויכען מיר דא ניט אין זייער געווענהנליכען בעגרעניצטען זין, נור אין זייער בריייטסטען און העכסטען זין. בלי ספק, געגענאיבער די אבנארגלויבענם וואס געהען אונטער דעם נאמען פון רעליגיאן, איז די וויסענשאפט גאנץ געווים פיינדליך, אבער ניט צו דעם עצם פון רעליגיאן, וועלכען די דאזיגע אבארגלויבענם פערדעקען נור. עס איז אויך דעריין קיין ספק ניט, אז אין א סך פון די היינטיגע וויסענשאפטען דרינגט דורך א אונרעליגיעזער גייסט, אבער ניט אין דער

אמת'ער וויסענשאפט, וועלכע איז אריבערגענאנגען דאָס אויבער־פלעכליכע און איז אריינגעדרונגען אין דאָס טיעפע.

„אמת'ע וויסענשאפט און אמת'ע רעליגיאָן — זאָגט פראָפ. ה א ק ס ל י, ביים' סוף פון א קורס לעקציעס, וואָס ער האָט ניט לאַנג צוריק געהאלטען — זענען צוויי־עלינג־שוועסטער, און טיילט מען זיי אָב איינער פון דער אנדערער, איז עס א זיכערער טויט פאר זיי ביידען. די וויסענשאפט גדייט פונקט אזוי פיעל, אויף וויפיעל זי איז רעליגיעז, און די רעליגיאָן בליהט אקוראט אין דעם ערך, אויף וויפיעל איהר יסוד האָט א וויסענשאפטליכע טיעפקייט און שטאַרקייט. די גרויסע טהאטען פון די פילאָסאָפען זענען ניט געווען אזוי פיעל די פרוכט פון זייער אינטעלעקט, וויפיעל עס איז געווען די פרוכט פון דער ריכטונג, וואָס א שטאַרק־רעליגיעזער טאָן פון פערנונפט האָט דעם דאָזיגען אינטעלעקט געגעבען. די וואר־הייט האָט זיך אָבגענעבען צו זייער גערולד, זייער לעבע, זייער גע־טריישאפט און זייער זעלבסט־פערליקענונג, גיכער ווי צו זייער לאָגישער שארפזיניגקייט".

די וויסענשאפט איז זעהר ווייט פון זיין אונרעליגיעז, ווי פיע־לע מיינען; פערקעהרט נאָר, עס איז אונרעליגיעז צו פערנאכלע־סיגען די וויסענשאפט: ענטזאגען זיך צו שטודירען די אַרומיגע שעפפונג איז אונרעליגיעז. נעהמט א בעשיידענעם משל. שטעלט זיך פאָר א שריפטשטעלער, וועמען מען בעגריפט טאָג־טעגליך מיט שבחים, איינגעפאסט אין די ערהאבענסטע אויסדרוקען. שטעלט זיך פאָר, אז די שטענדיגע טהעמאָס פון די לויבגעזענג, וואָס מען אדרעסירט צו איהם, זענען די חכמה, די ערהאבענקייט און די שעהנקייט פון זיינע ווערק. שטעלט זיך פאָר, אז די וואָס זינגען אָהן אויפהער די לויבגעזענג פאָר זיינע ווערק, זענען צופריעדען גע־ווען צו קוקען אויף זיי נור פון דרויסען, האָבען זיי קיינמאָל ניט געעפענט אריינצוקוקען אינעוועניג, ווער רעדט נאָך, זוכען זיי צו פערשטעהן. וואָס פאָר א וועדע וואָלטען ביי אייך געהאט זייע־רע שבחים? וואָס וואָלט איהר געדענקט וועגען זייער אויפריכטיג־קייט? און דאָך — קלייגע זאכען להבדיל פון גרויסע — אָט דאָס איז דער אויפפיהר פון דער מענשהייט אין אלגעמיין אנטקעגען דעם אונ־ווערזום און זיין סבה העליונה! יא, עס איז נאָך ערגער. ניט נור

געהען זיי פּאַרביי און שטודירען ניט די זאַכען וועגען וועלכע זיי שרייען יעדען טאָג אז זיי זענען אזוי וואונדערבאר, נור זעהר אָפּט פּערדאַמען זיי נאָך יענע מענשען, וואָס גיבען אָב זייער צייט צו בעאַבאכטען די נאַטור, און רופען זיי אָן צייט־פּערטרייבער: זיי פּערשפּאָטען פּשוט די מענשען, וועלכע ווייזען ארוים א טהעטיגען אינטערעס אין די וואונדער! מיר זאָגען דעריבער נאָך אמאָל: ניט די ווייסענשאפט, נור די פּערנאַכלאָזיגונג פון דער ווייסענשאפט איז אונרעליגיעז. איבערגעבענהייט צו דער ווייסענשאפט איז א שטיר לער נאָטעסדיענסט — א שטילע אנערקענונג פון דעם וועזטה פון די זאכען וואָס מען שטודירט, און על פי סברא, אן אנערקענונג אויך פון זייער סבה העליונה. עס איז ניט פּשוט א לעפּצען־פּערוהרונג, נור עס איז א פּערוהרונג וואָס דריקט זיך אוים אין טהאטען: עס איז ניט א סתם־גזעאָגטע אכטונג, נור עס איז אן אכטונג וואָס איבערצייגט אייך דורך די אָפּפערונג פון צייט, נעדאנקען און ארבייט.

און ניט נור אויך דעם אופן אליין איז די אמת'ע ווייסענשאפט בעצם רעליגיעז. זי איז אויך רעליגיעז אין דעם ערך וויפיעל זי שאפט א טיעפע אכטונג און א אומבעדינגטען צוטרויען צו יענע בעשטענדיגע געזעצען, וועלכע זענען דער יסוד פון אלע זאכען. דורך די אָנגעקליבענע ערפאהרונגען קריגט דער ווייסענשאפטסמאן א נרינדליכען גלויבען אין די אונפּערענדערליכע שיכות'ן פון ערשיינונגען, אין דער אונענדערליכער פערבינדונג פון אורזאך און פּאלגע, אין דער נויטוועגדיגקייט פון גוטע אָדער שלעכטע רעזולטאטען. אנשטאָט דעם שכר ועונש פון טראדיציאָנעלען גלויבען, וואָס מענשען האָפּען ניט־קלאָרליך צו בעקומען דעם ערסטען און אויסדרעהען זיך פון דעם אנדערן, טראָץ זייער ניט־פּאלגען, געפינט דער ווייסענשאפטסמאן, אז עס איז פּאראן א שכר ועונש אריינגעפיהרט אין דעם בנין פון די זאכען גופא, און אז די שלעכטע רעזולטאטען פון ניט־פּאלגען זענען אונפערמיידליך. ער זעהט, אז די געזעצען, אונטער וועלכע מיר מוזען זיך אונטערגעבען, זענען ניט נור אזעלכע וואָס ווערען ניט געריהרט פון בקשות און תפלות, נור זיי זענען אויך וואויל־טהעטיגע. ער זעהט, אז א דאנק אט די געזעצען איז דער נאנג פון זאכען שטענדיג צו דערגרייכען גרעסערע פּאלקאָמענהייט

און העכערע גליקזעליגקייט. דעריבער טרייבט עס איהם שטענדיג צו האלטען זיך פעסט פאר אָט די געזעצען, און דעריבער איז ער בייז וועז מענשען שיינקען זיי ניט קיין אכטונג. אָט אזוי, בעהויפּטענדיג אויף דעם אופן די אייביגע פרינציפּען פון זאכען און די נויטוועגדיגקייט זיי צו פאלגען, בעווייזט ער, אז ער איז בעצם רעליגיעז.

צו אלעם דעם דארף מען צוגעבען נאָך א רעליגיעזען בליק פון דער וויסענשאפט, און דאָס איז, וואָס נור זי אליין קען אונז געבען אמת'ע בעגריפען וועגען אונז און אונזער שיכות צו די סודות היצירה, די מיסטעריען פון עקזיסטענץ. אין דערזעלבער צייט וואָס זי ווייזט אונז אלץ וואָס מען קען וויסען, ווייזט זי אונז אויך די גרעניצען, ווייטער אידער וועלכע מיר קענען נאָרנישט ניט וויסען. ניט על פי דאָגמאטישע בעהויפּטונגען לערנט זי אונז אז עס איז אונמעגליך צו בעגרייפען די אלערלעצטע אורזאך פון זאכען, נור זי פיהרט אונז צו דערקענען קלאָר אָט די אונמעגליכקייט, דורכדעם וואָס זי בריינגט אונז, אין וועלכער ריכטונג מיר זאלען ניט געהן, צו גרעניצען וועלכע מען קען ניט אריבערשפרייזען. זי מאכט פאר אונז קלאָהר, ווי דאָס קען קיין אנדער זאך אזוי ניט טהון, די קלייניקייט פון דער מענשליכער פערנונפט אין אָנגעזיכט פון דאָס וואָס שטייגט אריבער די מענשליכע פערנונפט. בעת אנטקעגען די טראָדיציעס און די מענשליכע אויטאָריטעטען קען איהר האלטען־זיך זיין שטאלץ, איז איהר האלטען־זיך קעגענאיבער דעם אונדורכדרינגליכען צודעק וואָס פערדעקט דעם א ב ס א ל ו ט ו ם, אן ענווות־דיגע — עס איז אן אמת'ער שטאלץ און אן אמת'ע ענווות. נור דער אויפריכטיגער וויסענשאפטסמאן (און אונטער דעם נאָמען מיינען מיר ניט סתם דעם אויסרעכענער פון מרחקים, אָדער דעם אנאליטיקער פון כעמישע פערבינדונגען, אָדער דעם וואָס צעהלט די נעמען פון די מינים; נור מיר מיינען דעם, וועלכער זוכט דורך ניערעגערע וואהרהייטען די העכערע, און דאן אפשר די העכסטע) — נור דער אמת'ער וויסענשאפטסמאן, זאגען מיר, קען באמת וויסען ווי וויט העכער, ניט נור איבער דעם מענשליכען וויסען, נור אפילו איבער דעם מענשליכען כח פון השגה, שטעהט די „אוניוועדזאל־קראפט", פון וועלכער די נאטור, דאָס לעבען און דענקען זענען ענטפלעקונגען.

מיר שלייסען, אלזא, אז די וויסענשאפט האָט דעם העכסטען ווערטה פאר דער דיסציפלין, אזוי גוט ווי פאר דער הדרכה. לערנען די בעדייטונגען פון ז א כ ע ן איז פאר אלע צוועקען בעסער אייר דער לערנען די בעדייטונג פון ו ו ע ר ט ע ר. סיי פאר דער אינטעלעקטועלער, סיי פאר דער מאראלער אדער רעליגיעזער ערציהונג, איז דער שטודיום פון די ארומיגע ערשיינונגען ניט אין אן ערך העכער, איידער דער שטודיום פון גראמאטיקעס און לעקסיקאָגען.

אָט אזוי, הייסט עס, איז דער אינצידענט ענטפער אויף די פראגע, מיט וועלכער מיר זענען ארויסגעקומען — די פראגע, וואָר סער וויסען האָט דעם מעהרסטען ווערטה? — די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. דאָס איז דער פסק־דין אויף אלע פונקטען. דאָס אלע ווייכטיגסטע וויסען פאר דער דירעקטער זעלבסטערהאלטונג איז — די ווי ס ע נ ש א פ ט. דאָס וויסען וואָס האָט דעם גרעסטען ווערטה פאר דער אינדירעקטער זעלבסטערהאלטונג, וואָס מיר רופען אן מאכען לעבען, איז — די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. פאר דער ריכטיגער ערפילונג פון די פונקציעס פון עלטערן, קען מען געפינען די ריכטיגע הדרכה נור אין דער — ו ו י ס ע נ ש א פ ט. אויף אויסצוטייטשען דאָס פאלקס־לעבען פון אמאל און היינט, וואָס אהן דעם קען דער בירגער ניט רעגולירען ריכטיג זיין אויפפייהר, איז דער נויטוועניגער שליסעל — די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. אי פאר דעם פאלקאמענסטען שאפען, אי פאר דעם העכסטען גענוס פון קונסט אין אלע איהרע פארמען, איז די נויטיגע פארבריייטונג — אלץ די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. און פאר די צוועקען פון דיסציפלין — די אינטעלעקטועלע, מאראלע און רעליגיעזע — איז דער העכסט ווירקזאמער למוד — נאָך א מאל די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. די פראגע, וועלכע האָט אין אנהויב אויסגעזעהן אזא שווערע, איז אין פערלויף פון אונזער פארשונג געוואָרען לפי ערך לייכט. מיר האָבען גאָר ניט נויטיג אבצושאצען די מדריגות פון וויכטיגקייט פון די פערשיעדענע סארטען טהעטיגקייטען און פון די פערשיעדענע למודים, וואָס גרייטען אונז צו צו זיי, ווי באלד מיר געפינען אויס, אז דער שטודיום פון וויסענשאפט, נעהמענדיג זי אין איהר העכסטר אומפאסענדער בעדייטונג, איז די בעסטע פארבריייטונג פאר אלע

סאָרטען טהעטינקייט. מיר האָבען ניט נויטיג פאָנאָדערצוקלייבען צווישען די תביעות פון דעם סאָרט וויסען, וואָס האָט א גרויסען וועדטה וען אפילו נור א קאָנוועניציאָנעלען, און דעם וויסען וואָס האָט א קלענערען אָבער א אינערליכען וועדטה, ווי באלד מיר זעהען, אז דאָס וויסען וואָס האָט דעם העכסטען וועדטה אין אלע אנדערע פרטים, האָט אויך דעם גרעסטען אינערליכען וועדטה: ווייל זיין וועדטה הענגט ניט אָב פון דער עפענטליכער מיינונג, נור ער איז אזוי פעסט ווי עס איז דעם מענשען'ס שיכות צו דער ארומינער וועלט. אזוי ווי די וואהרהייטען פון דער וויסענשאפט זענען נויט־וועניגע און אייביגע, איז זי דעריבער נוגע דער גאנצער מענשהייט פאר אלע צייטען. פאר דער רעגולירונג פון די מענשען'ס פיהרונגען, אזוי נוט פאר איצטער ווי פאר דער וויטסטער צוקונפט, מוז עס חמיד זיין פון דער העכסטער וויכטיגקייט, אז זיי זאָלען פערשטעהן די וויסענשאפט פון לעבען — די פיזישע, גייסטיגע און סאָציאלע וויסענשאפטען — און זיי זאָלען אויך פערשטעהן אלע אנדערע וויסענשאפטען, וואָס קענען זיי דיענען ווי א שליסעל צו דער וויסענשאפט פון לעבען.

און דאָך, אין היינטיגער צייט פון בעריהמערישער בילדונג, קריגט דאָס וויסען וואָס בעזיצט אזא איבערשטייגענדען וועדטה, די קלענסטע אויפמערקזאמקייט. בעת אז וען ניט די וויסענשאפט, וואָלט קיינמאָל ניט געקענט אריסוואקסען דאָס וואָס מיר רופען אן ציוויליזאציע, איז די וויסענשאפט אליין קוים א בעמערקבארער עלעמענט אין דאָס, וואָס מענשען בעטראכטען פאר א ציוויליזיר־טער ערציהונג. הגם מיר האָבען נור דעם פראָגרעס פון דער וויסענ־שאפט צו פערדאנקען פאר דאָס וואָס איצטער געפינען מיליאָנען מענשען זייער חיונה דא, וואו א מאָל איז געווען שפייז נור פאר טויזענדער, פון דעסטוועגען געפינען זיך צווישען די מיליאָנען נוך עטליכע טויזענד, וועלכע גיבען אָב כבוד צו דאָס, וואָס האָט נע־מאכט מענליך זייער עקזיסטענץ. הגם אָט דער וואקסענדער וויי־סען מכח די אייגענשאפטען און שיכות'ן פין זאכען האָט ניט נור מענליך געמאכט פאר וואנדערענדע שבטים אויסצו־וואקסען צו בעפעלקערטע נאציאָנען, נור ער האָט אויך צאהלאָזע מיטגליע־דער פון אָט די בעפעלקערטע נאציאָנען געגעבען אזוינע בעקוועמ־

ליכקייטען און פערגעניגענס, וועלכע זייערע עטליכע נאקעטע אור־
עלטערן האבען אפילו ניט בעגריפען און נאר ניט נעקענט גלויבען
— פון דעסטוועגען הויבט אט דער סארט וויסען נור ערסט איצטער
אן צו בעקומען א ניט־פערגונענע אנערקענונג אין אונזערע העכסטע
בילדונגס־אינסטיטוציעס. מיר האבען צו פערדאנקען פאר אונזער
עמאנציפאציע פון די גרעבסטע אבערגלויבענס דער לאנגזאם־וואק־
סענדער בעקאנטשאפט מיט די בעשטענדיגע צוזאמען־עקזיסטענ־
צען און פאלגען פון ערשיינונגען, ד. ה. דער פעסטשטעלונג פון
אונפערענדערליכע געזעצען. וועג ניט די וויסענשאפט וואלטען
מיר נאך נעדיענט צו פעטישען, און וואלטען נאך אלץ מקריב נע־
וועז טויזענדער מענשליכע קרבנות כדי מפצה צו זיין טייוועלשע
געטער. און דאך אט די וויסענשאפט, וועלכע האט אונז געגעבען,
אנשטאט די העכסט־ערנידריגענדע בעגריפען פון זאכען, עפעס א
טיפערן קוק אין די ערהאבענקייטען פון דער שעפענונג, וועלט נע־
פעלט אין אונזערע טעאלאגישע ספרים, און מען קוקט אויף איהר
קרום אין אונזערע בתי מדרשים.

איבערבייטענדיג די נעמען פון א מזרח־לענדישען פאבעל, קע־
נען מיר זאגען, אז די וויסענשאפט איז אין דער נעזינד פון וויסענס
די דיענסט פון הויז, וועלכע בעהאלט אין זיך, א פערשטופטע אין
וויניקעל, ניט־אנערקענטע נרויסע מעלות. אויף איהר האט מען
ארויפגעוואלפען די גאנצע ארבייט; איהר נעשיקטקייט, פערשטאנד
און איבערגעבענקייט האט פערשאפט אלע בעקוועמליכקייטען און
נענוסען; און בעת זי איז כסדר נעווען בעשעפטיגט אלעמען צו
בעדיענען, האט מען זי אבנעשטופט אן א זייט, כדי איהרע שוועס־
טער די בעל־נאוה'טעם זאלען קענען אלעמען אויפרייסען די אוי־
נען מיט זייער פוסטען גלאנץ. דער משל האלט אוים וויטער אויך.
וואהרים מיר קומען שנעל צו דעם סוף־מעשה, וועו די פאזיציעס וע־
לען זיך בייטען: בעת אט די בעל־נאוה'טעם, די שוועסטער, וועלען
בלייבען פערנאכלעסיגטע, ווי זיי האבען עם פערדיענט, וועט די
וויסענשאפט ווערען פראקלאמירט אלס די העכסטע סיי אין ווערמה,
סיי אין שהנקייט, און וועט רעגיערען איבעראל. —

די גייסטיגע ערציהונג.

קאפיטעל II.

די גייסטיגע ערציהונג.

עס איז אונמעגליך עס זאל ניט זיין קיין פערוואנדשאפט צווישען די סיסטעמען פון ערציהונג, וואס זענען געקומען איינער נאך דעם אנדערן, און די כסדר׳דיגע געזעלשאפטליכע פארמען, מיט וועלכע זיי האבען צוזאמען עקזיסטירט. די אינסטיטוציעס פון יעדער עפאכע, וואס פאר ספעציעלע פונקציעס זיי זאלען ניט האבען, וויבאלד זיי האבען זייער געמיינשאפטליכען אורשפרונג אין דעם נאציאנאלען גייסט, מוזען זיי האבען א פאמיליען־עהנליכקייט. וועלכע מענשען האבען זייער אמונה און איהרע פירושים געהאט בקבלה פון א אונפעהלבארער אויטאריטעט, וועלכע האט ניט געהאלטען פאר ווירדיג פאר זיך צו געבען ערקלערונגען, איז עס געווען נאטירליך, אז דער וועג פון לערנען קינדער זאל זיין א ריין־דאגמאטישער. בעת דער כלל פון דער קירך איז געווען „גלויב און פרעג ניט קיין קשיות", איז דאס געווען דער פאסיגער כלל אויך פון דער שוהל. פערקעהרט, איצט אז דער פראטעסטאנטיזם האט געוואונען פאר די דערוואקסענע דאס רעכט צו האבען אן אייגענע מיינונג און האט איינגעפיהרט די געווהנהייט צו וועגדען זיך צום פערשטאנד, האדמאניזירט דער־מיט די ענדערונג, וואס איז געקומען אין דער ערציהונג, וועלכע מאכט דעם למוד מיט קינדער פאר א פראצעס פון אויפקלערונג, וואס רעדט צום שכל. צוזאמען מיט׳ן פאליטישען דעספאטיזם, וואס איז שטרענג אין זיינע געבאטען, וואס געווהלטיגט מיט דער מאכט פון טעראר, וואס בעשטראפט מיט׳ן טוידט פאר קליינע פערברעכען און וואס איז אונדערבארמליך אין זיין נקמה־נעהמען פון די אונגעטרייע, איז נויטיגערווייז אויסגעוואקסען אויך אזא שטרענגע אקאדעמישע דיסציפלין — א דיסציפלין פון פיעלפאכע פערבאטען מיט קלעפ פאר יעדעם מאל עובר זיין אויף זיי: א דיסציפלין פון אונבעגרענעצטער זעלבסטהערשאפט, וואס האט זיך געהאלטען

אויף ריטער, לינייקעם און דעם פינסטערען קאמער. פון דער אנדער זייט, די פערגרעסערטע פּאָליטישע פרייהייט, די אָבשאפונג פון געזעצען, וואָס צוימען איין די אינדיווידועלע טהעטיגקייט, און די מילדערונג פון די קרימינאל־געזעצען, זענען בעלייט געווארען פון א עהנליכען פּארטשריט אויפ'ן וועג פון צוואנגלאָזער ערציהונג: מען בינדט ניט די שילער אזוי פיעל ווי פריהער און מען געברויכט אנדערע מיטלען איידער שטראָף זיי צו רעגיערען. אין יענע אספּעטישע צייטען, וועו מענשען האָבען געהאנדעלט לויט דעם פּרינציפּ פון „וואָס מעהר יסורים" און האָבען געהאלטען, אז וואָס מעהר גענוסען זיי וועלען זיך פערבאָטען, אלץ טוגענדהאפטיגער וועלען זיי זיין, האָבען זיי, פערשטעהט זיך, געמיינט אז די בעסטע ערציהונג איז די, וואָס איז מבטל וואָס מעהר די פערלאנגען פון זיערע קינדער, און זיי האָבען יערע פון־זיך־אַרויסגערופענע טהעטיגקייט אבגעהאקט קורץ מיט דעם געשריי: „ניט טהון; מען טאָר ניט!" בעת פערקעהרט איצטער, וועו מען הויבט אָן בעטראכטען דעם פּרינציפּ פון „וואָס מעהר גליק" אלס א בערעכטיגטען צוועק: וועו מען האלט אין קירצען די שטונדען פון ארבייט, און עס וועלען בעזאָרגט פאָפּולערע ערהאָלונגען — הויבען די עלטערן און די לעהרער אָן צו זען, אז מען מעג גאנץ גוט נאָכגעבען די מעהרסטע קינדערשע פערלאנגען, אז מען דארף זיי גאָר צוגעבען חשק צו פערנעהמען זיך מיט קינדערשע שפּיעלערייען, און אז די נייגונגען פון דעם וואקסענדען גייסט זענען גאָר ניט אזוי טיוועלדיג־בייז ווי מען האָט געמיינט. אין דער צייט וועו אלע האָבען געמיינט, אז מסחר און פאבריקאציע מוז מען אינפיהרען דורך צאהלען פרעמיען און שטעלען מאריפען; אז די פאבריקאנטען מוז מען פּארשרייבען וועלכע מאטעריאלען צו געברויכען און וואָס פאר קוואליטעטען און מקחים צו מאכען; און אז דער וועלטה פון געלד קען בעשטימט וועלען דורכ'ן געזעץ — יעמאלט איז אויך געווען די צייט, וועו מען האָט זיך כסדר ארומגעטראָגען מיט'ן געדאנק, אז א קינד'ס פערשטאנד קען מען מאכען „אויף בעשטעלונג"; אז דער לעהרער קען אין איהם אריינלעגען גייסטיגע כחות; אז זיין מוח איז א כלי, אין וועלכער מען קען אריינגיסען אלערליי חכמות און מאכען עס זאל ארויסקומען דער־פון דעם לעהרער'ס אידעאל. אָבער אין היינטיגער צייט פון פרייען

האנדעל, וועו מיר דערנעהען, אז זאכען רעגולירען זיך אליין פיעל מעהר ווי מיר האבען געמיינט; וועו מיר זעהען איין, אז ארבייט אוו קאמערציע אוו אגריקולטור אוו נאוויגאציע קענען בעסער אנגעהן וועו מען לאזט זיי אליין, איידער וועו מען פיהרט זיי; אוו וועו מיר פערשטעהען אז כדי די פאליטישע רעגירונגען זאלען קענען טיכטיג טהוו זייער ארבייט, מוזען זיי זיך ענטוויקלען פוו אינוועניג אוו ניט ארויפגעלענט ווערען פוו דרויסען —איצט הויבען מיר אויף אן איינצוזעהען, אז עס איז פאראן א נאטירליכער פראצעס פוו גייסטיגער ענטקווילונג, וועלכען מען טאר ניט שטערען, אויב מען ווילל איהם ניט שאדען; אז מיר קענען ניט ארויפצווינגען אונזערע קינסטליכע פארמען אויפ'ן מוח וואס האלט זיך אין פונאנדערעפענען, נור אז אין דער פסיכאלאגיע בעווייזט זיך אויך א געזעץ פוו „אנבאט אוו נאכפראגע", וועלכען מיר מוזען אלגען, אויב מיר ווילען ניט אנטהוו קיין צרות. מיט איין וואָרט: דער אלטער ערציהונגס־רעזשים, לויט זיין קורץ־אוו־שארפען דאנמאטיזם, זיין שטרענגער דיסציפלין, זיינע פיעלפאכע אינצוימונגען, אפענעם אסקעטיציזם אוו זיין גלויבען אין קינסטליכע פלענער, איז נעווען א נאהענטער קרוב פוו די געזעלשאפטליכע סיסטעמען, מיט וועלכע ער האט זיך געפונען אין איין צייט; אוו אזוי אויך אונזערע מאדערנע פארמען פוו בילדונג, לויט זייערע פונקט־פערקעהרטע כאראקטער־שטריכען, שטימען מיט אונזערע היינטיגע מעהר־ליבעראלע רעליגיעזע אוו פאליטישע אינסטיטוציעס.

עס בליבען נאך אבער ווייטערע פראגעלעגן, אויף וועלכע מיר האבען ניט אנגעווייזען: דער פראגעל צווישען די פראצעסען, דורך וועלכע אט די ביידערליי עגדערונגען זענען אויסגעארבייט געווארען, אוו דער פראגעל צווישען די צושטענדען פוו אלערליי מיינונגס־פערשיעדענהייטען, צו וועלכע די פראצעסען האבען געפיהרט. עטליכע הונדערט יאהר צוריק איז נעווען א איינהייטליכקייט אין גלויבען — אין רעליגיעזען אוו פאליטישען גלויבען ווי אין דער ערציהונג. אלע האבען געגלויבט אין דער רוימישער קירך, אלע זענען נעווען מאנארכיסטען, אלע זענען נעווען תלמידים פוו אריסטאטעל אוו קיינער האט ניט בדעה געהאט צו פרעגען קשיות אויף די גע־וועהנליכע דרכים פוו דער מיטעל־שוהל, אין וועלכער זיי זענען אלע

ערציִונען געוואָרען. איין און די זעלבע אורזאַך האָט אין יעדען פאַל פערביטען אָט די איינהייטלעכקייט אויף א פערשיידענקייט וואָס וואָרט שטענדיג גרעסער. די טענדענץ צו וועלען אויסדריקען די אייגענע אינדיווידואַליטעט, וועלכע האָט געהאַלפען שאפען די גרויסע פּראָטעסטאַנטישע בעוועגונג, און האָט געווירקט זייט דאן צו שאפען א שטענדיג גרעסער וואַרענדע צאָהל סעקטען — די טענדענץ האָט אינגעפּיהרט די פּאַליטישע פּארטייען, און פון די גאַר ערסטע צוויי האָט זי ארויסגעבראכט אין אונזער מאָדערנער צייט כפל כפלים, צו וועלכע עס קומען־צו מיט יעדען יאָהר אלץ מעהר; די טענדענץ, וועלכע האָט געפּיהרט צו בעקאַנ׳ס אויפשטאַנד אנטקעגען דער סכאַלאַסטיק און האָט זייט דאן ארויסגעוואָרפען אי דאָ, אי אין אויסלאַנד פערשיידענע נייע סיסטעמען פון דענקען — איז די איינעגע טענדענץ, וועלכע האָט אויך אין דער ערציהונג פּראָוואָרזאכט חלוקי דעות און האָט ארויסגעבראכט א גאנצע זאמלונג פון מעטאָדען. אָט די פּראָצעסען, אלס אויסערליכע פאַלגען פון דער־זעלבער אינערליכער ענדערונג, האָבען געמוזט נויטיגערווייז קומען אין איין צייט. דער אונטערגאנג פון אויטאָריטעט, סיי פון דעם פּאבסט׳ס, די פילאָסאָפּישע, די קיוזערליכע, אָדער די לעהרערשע, איז בעצם איין ערשיינונג. אין יעדען פון איהרע געשטאַלטען זעהט זיך אָן א נייגונג צו א פרייער טהעטיגקייט, אי אין דעם אויסאַר־בייטען פון דער ענדערונג גופא, אי אין דער נייער פאָרם פון דער טעאָריע און פּראַקטיקע, וועלכע די ענדערונג האָט ארויסגערופען אין לעבען.

בעת א סך מענשען וועלען זיך ערגערען איבער דעם וואָס עס מעהרען זיך אזוי פיעל די פּלענער פאר דער בילדונג פון דער יוגענד, וועט אבער דער וואָס קוקט אויף דער זאך פון אלע זייטען איינזעהען, אז דאָס איז א מיטעל וואָס פערזיכערט אונז, אז סוף כל סוף וועט איינגעפּיהרט ווערען א ראציאָנאלער סיסטעם. וואָס מען זאל ניט דענקען וועגען דער מיינונגס־פערשיידענהייט אין דער טעאָלא־ייע, אין דעם ענין פון ערציהונג איז קלאָר, אז די מיינונגס־פערשיי־דענהייט האָט די פּעולה, וואָס זי העלפט די אויספּארשונג פון דער פראגע, דורך די צוטיילונג פון דער ארבייט. ווען ייר וואָלטען שׂוין געהאט די אמת׳ע מעטאָדע, פערשטעהט זיך, אז יעדע אָבווייכונג

פון איהר וואלט געווען א שאדען; אזוי ווי אבער די אמת'ע מעטא־
דע דארף מען נאך ערסט אויסגעפינען, זענען די אנשטרענגונגען פון
פיעלע אונאבהעגיגע פארשער, וואס מאכען אונטערזוכונגען אין
פערשיעדענע ריכטונגען, נאר דער בעסטער מיטעל וואס מען וואלט
נעקענט אויסקלערען. יעדען בעזונדער פארשער קען איינפאלען
עפעס א נייער געדאנק, וועלכער איז מעהר אדער וועניגער געוויס
אויף פאקטען. יעדער איינער פון זיי, מיט זיין אייפער צו גונסטען
פון זיין פלאן, געפינט אוים אלערליי וועגען צו פרוביירען ווי ריכטיג
ער איז, און ווערט ניט מיעד אנשטרענגענדיג זיך צו מאכען בע־
קאנט זיין ערפאלג. יעדער איינער קריטיקירט אהן רחמנות די פלע־
נער פון די איבעריגע פארשער. דעריבער מוזען אלע נויטיגערוויז,
דורך די צונויפגענאסענע קרעפטען, קומען שטופענווייז נעהענטער
צו דעם ריכטיגען דרך. דאס קלענסטע טיילכעל פון דער ריכטיגער
מעטאדע, וואס יעדער איינער פון זיי האט ענטדעקט, מוז, ארוים־
ווייזענדיג נאכאנאנד זייגע רעזולטאטען, פועל'ן מען זאל איהם אנ־
נעהמען; און פערקארט, עפעס פאלשעס וואס איז פערבונדען דער־
מיט, מוז פלאצען, נאכדעם ווי מען ווידערהאלט דעם עקספערימענט
און מען דערזעהט די פעהלערען. אט אזוי צונויפנעהמענדיג די
וואהרהייטען און אוועקווארפענדיג די טעות'ן, מוז מיט דער צייט
זיך ענטווייקלען א ריכטיגע און פאלשטענדיגע גרונד־לעהרע. פון די
דריי פאזען, וואס מענשליכע מיינונגען מאכען דורך — די אויב־
שטימינקייט פון די אונווייסענדע, די מחלוקות פון די פארשענדע
און די איינשטימיגקייט פון די געלעהרטע — איז קלאר, אז די
צווייטע איז דער פאטער פון דער דריטער פאזע. ניט נור אין סדר
פון צייט קומען זיי אייגע נאך די אנדערע; זיי פאלגען אויך אייגע
פון די אנדערע אין דעם סדר פון אורזאך און ווירקונג. איז דעריבער,
מיט וואס פאר אן אונגעדולד מיר זאלען ניט אנקוקען די היינטיגע
מחלוקות פון די ערציהונגס־סיסטעמען, און וויפיעל עס זאלען אונז
ניט ערגערען די שלעכטע זייטען, מיט וועלכע זיי זענען פערבונדען,
מוזען מיר קוקען אויף דעם ווי אויף אן איבערגאנגס־שטופע, וועלכע
מוז דורכגעמאכט ווערען, און וועלכע בריינגט סוף כל סוף וואויל־
טהעטיגע ווירקונגען.

דערווייל, אפשר וואלט געווען א פעולה דורכצוקומען דעם

סך־הכל פון אונזער פּאַרטשריט ? נאָך פּופּציג יאָהר פון דיסקוסיאָנען, עקספּערימענטען און פּערגלייכען די רעזולטאַטען, צי קענען מיר ניט ערווארטען, אז ביי דער צייט זענען שוין ווירקליך געמאכט גע־וואָרען עטליכע טריט נעהענטער צום ציעל ? עטליכע אלטע מעטא־דען זענען שוין אודאי ארויס פון געברויך ; אייניגע זענען איינגע־פיהרט געוואָרען, און פיעלע אנדערע מוזען זיך געפינען אין פּרא־צעס פון ווערען אָנגענומען אָדער פערוואָרפען. מיר וועלען וואהר־שיינליך געפינען אין אָט די פּערשיידענע ענדערונגען, וועו זיי וועלען שטעהן אייניג נעבען די אנדערע, גלייכע כאראקטער־שטריכען; מיר קענען אפשר געפינען ביי זיי א געמיינשאפטליכע טענדענץ: אזוי אזוי, על פּי סברא, וועלען מיר קענען קומען אויפ'ן שפּור פון דער ריכטונג וואוהין די ערפאהרונג פיהרט אונז, אויך כאפּען א וואונק ווי אזוי צו קענען איינפיהרען נאָך אנדערע וויטערדיגע פערבעסע־רונגען. לאָמיר דעריבער, איידער מיר גיהען טיעפער בעטראכטען דעם ענין, א קוק טהון אויף די הויפּט־קאָנטראסטען צווישען דער אמאָליגער ערציהונג און דער היינטיגער.

געווהנליך נאָך יעדען טעות וואָס ווערט אָבגעשאפט, קומט אן אויף א וויילע אנאדערער, פערקעהרטער טעות; און אזוי האָט עס פאסירט, אז נאָך די צייטען, וועו דער ציעל איז געווען נור פיזי־שע ענטוויקלונג, איז נעקומען א צייט, וועו די איינציגע זארג איז געווען די בילדונג פון גייסט: וועו מען האָט קינדער פון צווי־דריי יאָהר אלט געשטופט למודים־ביכלעך אין די הענד; וועו די שוהל־שטונדען זענען געווען זעהר לאנגע, און די איינציגע נויטיגע זאָך האָט מען געהאלטען איז — נור וואָס מעהר אריינלערנען. וויעדער, ווי עס טרעפט געווענליך, אז דער נעכסטער טריט נאָך אָט אזא רעאקציע ווערט נעמאכט דורך דעם וואָס מען שטעלט צונויף ביידע נעגענגעזעצטע טעות'ן און מען דערזעהט, אז זיי זענען די אומגע־קעהרטע זייטען פון איין וואהרהייט; אזוי אויך איצטער קומען מיר צו דער איבערצייגונג, אז דער גאנצער נפש מוז ענטוויקעלט ווערען, און מען מוז זארגען פאר ביידען, אי פאר'ן קערפער, אי פאר'ן גייסט. מען האָט אין א גרויסען ערך אויפגענעבען דעם סיסטעם פון „שטא־פען", און מען האלט ניט מעהר פון זיין „צייטיג פאר דער צייט". מענשען הויבען אָן איינצוזעהען, אז דער ערסטער בעדינג פון ער־

פאלג אין לעבען איז — צו זיין א גוטע חיה. דער בעסטער מאדך, לאזט זיך אוים, ברייגט וועניג נוצען, אויב עס איז ניטא געזונ לע־ בענס־ענערגיע איהם צו טרייבען; און דעריבער האלט מען עס איצ־ טער פאר א נארישקייט צו זארגען פאר איין זאך, אפפערענדיג צו־ ליעב דעם דעם מקור פון וואנען דאס אנדערע נעהמט זיך — א נא־ רישקייט וועלכע וועדט נאכאנאנד בעווייזען דורך דעם פאקט, וואס פון די יוננע עלוים לאזט זיך שפעטער גארנישט אוים. מיר ענטדע־ קען אט אזוי די חכמה, וואס שטעקט אין דעם שפרוך־וואדט, אז איינער פון די סעקרעטען אין דעם ענין פון ערציהונג איז — „ווי־ סען ווי אויף א קלוגען אופן צו פערליזען צייט".

די אמאליגע אלגעמיינע פראקטיקע פון לערנען אויף אוים־ וועניג, וועדט היינט וואס פון טאג אלץ מעהר דיסקרעדיטירט. אלע מאדערנע אויטאריטעטען פערדאמען די אלטע מעכאניש מעטאדע ווי צו לערנען דעם אלף־בית. די כפל־טאבעלע וועדט איצט גאנץ אפט געלערנט עקספערימענטאל. אין דעם למוד פון שפראכען וועדט דער אלטער פלאן פון די מיטעל־שוהלען פערביטען אויף נייע פלע־ נער, וואס זענען געבויט אויף דעם נאטירליכען פראצעס, וועלכען דאס קינד פאלגט בעת ער לערנט זיך רעדען אויף זיין מוטער־ שפראך. די „ראפאדטען וועגען דער ערציהונגס־שוהל אין באטער־ סי", בעשרייבענדיג די מעטאדען וואס וועדען דאדט געברויכט, זא־ גען אזוי: — „דער אונטערריכט אין דעם גאנצען פארבעריטונגס־ קורס איז מהרסטענטיילס א מינדליכער, און ער וועדט אילוסטרירט אזוי פיעל ווי מעגליך דורך דירעקטע ביישפיעלען פון דער נאטור". און אזוי געהט עס דורכאוים. דער מכאנישער סיסטעם, ווי די אנ־ דערע סיסטעמען פון זיין צייט, האט זיך מעהר אבגעגעבען מיט די פארמען און סימבאלען, אידער מיט די זאכען וואס זיי האבען סימ־ באליזירט. די הויפטזאך איז געווען, איבערגעבען פינקטליך די וועדטער; פערשטעהן זייער בעדייטונג — דאס איז געווען גארנישט: דעם גייסט האט מען געאפפערט צוליעב'ן בוכשטאב. ענדליך הויבט מען שוין אן איינזעהען — דער פועל יוצא אין דעם פאל, ווי אין אלע אנדערע, איז ניט קיין צופעליגער, נור א נויטוועגדיגער — אז לפי ערך וויפיעל אויפמערקזאמקייט עם וועדט פערוועגדעט אויף די צייט־ בענס, אזוי פיעל מוז פעהלען אויפמערקזאמקייט אויף די זאכען

וואָס וועלן בעצייכענט; אָדער, ווי **מאָנטעין** האָט שוין לאָנג גע־זאָגט, אז „לערנען אויף אויסוועניג איז נאָרניט געלערנט".

צוזאַמען מיט דעם לערנען אויף אויסוועניג געהט אויך אונטער די כמעט־עהנליכע מעטאָדע פון לערנען על פּי כללים. די פּרטים אפריהער און דעם כלל נאָכהער איז די נייע מעטאָדע — א מעטאָדע, ווי די באָטערסי שוהל־ראַפּאָרטען בעמערקען, „וואָס געהט אפילו להיפּך צו דער געוועהנליכער, וועלכע גיט דעם תלמיד אפריהער די כללים", אָבער דאָך האָט די ערפּאָהרונג בעוויעזען, אז זי איז די ריכטיגע. כללים לערנען פערדאָמט מען איצטער ווי א מעטאָדע, וואָס גיט נישט מעהר ווי עמפּירישעס ווייסען, וואָס בריינגט ארויס נור א שיין פון פערשטעהן, אָבער ניט קיין אמת'ן פערשטעהן. נע־בען נור דעם נעט פּראָדוקט פון א פּאַרשונג אָהן די פּאַרשונג גופא, וועלכע האָט געפּיהרט צו דעם רעזולטאַט, איז א חוץ וואָס עס שוואַכט אָב דעם פערשטאַנד, האָט עס גאָר קיין פּעולה ניט. כדי אלגעמיינע וואהרהייטען זאלען האָבען א ריכטיגע און דויערענדע ווירקונג, מוז מען זיי פערדיענען. „גרינג אָנגענקומען — גרינג פער־לאָרען" איז א ווערטל וואָס פּאַסט זיך אזוי גוט אויף וויסען, ווי אויף רייכקייט. בעת די כללים וואָס ליגען אָבגעזונדערט אין מוח, וואָס זענען ניט צונויפגענומען מיט די איבעריגע אידעען פון קאָפּ ווי ארויסגעווואקסענע פון זיי, ווערען נאָכאַנאַנד פערגעסען, זע־נען דאָגעגען די פּרינציפּען, וואָס יענע כללים דריקען זיי אוים נור שטיקלעכווייז, אן אייביגער פערמעגען, אויב זיי האָבען נור איין מאָל געגרייכט דעם פערשטאַנד. בעת דער תלמיד, וואָס האָט זיך אויסגעלערנט כללים, איז אונבעהילפיג ערגעץ וואו ווייטער ווי זיינע כללים, קען דער תלמיד, וואָס האָט געלערנט די פּרינציפּען, דער־קלערען א נייעם פאל אזוי גרינג ווי אן אלטען. צוויישען א קאָפּ פול מיט כללים און א קאָפּ פון פּרינציפּען איז דערזעלביגער חלוק, וואָס צווישען אן אָנגעוואַרפענער קופּה מאטעריאלען, און די אייגענע מאטעריאלען ווען זיי זיינען ארגאניזירט אין א פאלשטענדיג גאנצע זאך, וועלכע האָט אלע איהרע טיילען צונויפּגעבונדען אין אייעם. פון די צוויי טיפּען האָט דער אנדער טיפּ די מעהר, ניט נור וואָס זיינע טיילען האלטען זיך בעסער, נור אויך די פיעל גרעסערע מעלה, וואָס ער פּארמירט א טיכטיגע כלי פאר פּאַרשונגען, פאר אונאבהענ־

גיגען דענקען, פאר ענטדעקונגען — אלץ אזוינע צוועקען, פאר וועלכע דער ערסטער טיפּ איז נאָרנישט ווערטה. און זאָל מען נאָר ניט מיינען, אז דאָס איז נור א משל: עס איז די בוכשטעבליכע וואהרהייט. די פעראייניגונג פון פאקטען אין געזעראליזאציעס — אט דאָס א י ז די אַרגאַניזאציע פון וויסען, סיי מען האלט די דאָזיגע אַרגאַניזאציע פאר אן אָביעקטיווע ערשיינונג, סיי פאר א סוביעקטיווע: און מען קען אָבמעסטען די גייסטיגע השגה לויט דעם ערך נאָך ווי ווייט אט די אַרגאַניזאציע איז געפיהרט געוואָרען.

פון דעם געבען פריניציפּען אנשטאָט כללים, און פון דעם דרך, וואָס קומט נויטיגערווייז אינאיינעם דערמיט, איבערצולאָזען דעם למוד פון אבסטראקציעס אויף שפעטער, וועו דער פערשטאנד איז שוין בעקאנט געוואָרען מיט די פאקטען פון וועלכע די אבסטראקציעס נעהמען זיך, איז מען געקומען אָבצולענען ביז א שפעטערע פעריאדע אייניגע למודים, וואָס מען פלעגט אמאל לערנען גאנץ פריה. איין ביישפיעל איז, וואָס מען האָט אוועקגעוואָרפען דעם זעהר נאריישען מנהג פון לערנען מיט קינדער גראמאטיק. ווי הערר מאָרסעל זאָגט: „מען קען מאבען די בעהויפטונג גאָר אָהן שום ישוב הדעת, אז די גראמאטיק איז ניט דאָס ערסטע טרעפּיל, נור גראָד דאָס לעצטע געצייג". און ווי הערר וויין ארגומענטירט: — „גראמאטיק און סינטאקס (דרכי הלשון) זענען א זאמלונג פון געוועזען און רעגעלען. רעגעלען וועדען געזאמעלט פון פראקסיס; זיי זענען די רעזולטאטען פון דער אינדוקציע (פאקטען־פאָרשונג), צו וועלכער מיר קומען דורך לאנגע בעאבאכטונג און פערגלייכונג פון די פאקטען. די גראמאטיק, אין קורצען גערעדט, איז די וויסענשאפט, די פילאָסאפיע פון דער שפראך". געהענדיג מיט'ן נאטירליכען גאנג, קומען, סיי איינצעלנע מענשען, סיי גאנצע פעלקער, קיינמאל ניט גלייך די ע ר ס ט ע זאך צו דער וויסענשאפט. מען רעדט אין א שפראך און מען שרייבט פאעזיע א סך יאָהרען פריהער, איידער וועד עם איז האָט אפילו געטראכט נאָך וועגען א גראמאטיק אדער וועגען רעגעלען פון מעסטען די זילבען (משקל החרוזים). מענשען האָבען ניט געוואָרט ביז אריסטאָטעל האָט אויפגעבויט זיין לאָגיק, איידער זיי האבען אָנגעפאנגען דענקען. מיט איין וואָרט, אזוי ווי די גראמאטיק איז געשאפען געוואָרען נאָך דער שפראך, אזוי דארף מען

זי לערנען נאָך דער שפראך. דאָס איז א שלום, וועלכען אלע וואָס אָנ־ערקענען די שיכות צווישען דער ענטוויקלונג פון דער ראסע און פון דעם אינדיווידום, וועלען איינזעהען, אז ער איז אונפארמייד־ליך ריכטיג.

די וויכטיגסטע פון די נייע ערפאָהרונגען, וועלכע זענען ארויסגעוואקסען זינט אָט די אלטע זענען אונטערגעגאנגען, איז די סיסטעמאטישע אויסבילדונג פון די בעאָבאכטונגס־קרעפטען. נאָך לאָנגע יאָהרען פון בלינדקייט הויבען מענשען ערסט אָן צו זעהען, אז די פון־זיך־דיגע טהעטיגקייט פון די בעאָבאכטונגס־חושים ביי קינדער האָט א בעדייטונג און א נוצען. וואָס מען פלעגט אמאל האלטען פאר פשוט צווישקאָוע טהעטיגקייט, אָדער איינפאכע שפיע־לעריי, אָדער סתם צוליאָזונקייט, אָנערקענט מען איצט אלס דעם פראָצעס פון איינשאפען זיך א וויסען, אויף וועלכען דאָס גאנצע שפעטערע וויסען איז געבויט. דערפון נעהמט זיך דער גוט־געמיינ־טער אבער שלעכט־אויסגעפיהרטער סיסטעם פון ז א כ ע ן - א ו נ - ט ע ר ר י כ ט (ד. ה. נעהמען א זאך וואָס דאָס קינד האָט פאר זיינע אויגען, אָדער א שפיעלציג וואָס מען גיט איהם און ערקלעדען איהם פון וואַנען די זאך נעהמט זיך, ווי אזוי זי איז געמאכט, א. אז. וו.). בעקאָנ׳ס שפרוך, אז די פיזיק איז די מוטער פון די וויסנשאפ־טען, האָט אָנגעהויבען קריגען א נייע בעדייטונג אין דער ערציהונג. וועז מען האָט ניט קיין געניע בעקאָנטשאפט מיט די אייגענשאפטען וואָס מען קען זעהען און אָנטאפען אין זאכען, מוזען אונזערע בע־גריפען זיין פעהלערהאפטיג, אונזערע שלוסען פאלש, און אונזער ארבייט ניט ערפאלגריך. „אינמאל האָט מען פערנאכלעסיגט די בילדונג פון די חושים, קריגט די גאנצע שפעטערע ערציהונג א כאראקטער פון פערשלאפענקייט און בענעבלטקייט — א פעהלער, וועלכען מען קען ניט קורירען". אין דער ווירקליכקייט, וועז מיר זאלען א טראכט טהון וועגען דעם, וועלען מיר געפינען, אז די גרינדליכע בעאָבאכטונג איז אן עלעמענט פון יעדען גרויסען ערפאלג. דאָס איז נויטיג ניט נור פאר קינסטלער, נאטורפארשער און וויסנשאפטס־מענער אליין; די בעאָבאכטונג איז ניט נור די זאך, אויף וועלכער דער פעהיגער ארצט פערלאזט זיך אין דער ריכטיגקייט פון זיין דיאגנאז, און וועלכע איז אזוי וויכטיג פאר'ן אינזשינער, אז ער

מוז דעריבער פערבריינגען א פּאָר יאָהר ביים וואַרשטאַט: מיר קע־
נען זעהען, אז אויך דער פילאָסאָף איז אין נרונד געזומען א מענש
וואָס בעאַבאַכטעט שיכות'ן פון זאכען, וועלכע אנדערע הא־
בען ניט דערזעהן, און אז דאָס אייגענע איז דער פּאָעט, א מענש
וואָס זעהט די פיינע פאקטען אין דער נאטור, וועלכע אנדערע
דערקענען וועז מען צייגט עס זיי אָן, אָבער אליין האָבען זיי עס פרי־
הער ניט בעמערקט. אויף קיין זאך דארף מען ניט אזוי דריקען, ווי
אויף דעם פונקט, אז לעבהאפטע און פאָלשטענדיגע איינדרוקען זענען
דאָס אלערווויכטיגסטע. פון שלעכטע רויה־מאטעריאלען קען מען קיין
נעזונדען געווינען פון חכמה ניט אויסוועבען.

לויט דעם ערך ווי די אלטע מעטאָדע פון דערקלערען וואהר־
הייטען אין אבסטראקט האָט אנגעהויבען ארויסגעהן פון געברויך,
איז אנגענומען געוואָרען די נייע מעטאָדע פון דערקלערען זיי אויף
א קאָנקרעטען אופן. די עלעמענטארע פאקטען פון די עקזאקטע
(נענויע) וויסענשאפטען ווערען איצט געלערנט על פּי דירעקטען
פערנעהמען פון די חושים, ווי מען לערנט די נעווענבען פון זאכען,
די געשמאקען אדער קאָלאָרען. בענוצען פאר די ערסטע לעקציאָנען
אין אריפמעטיק די „חשבון־רעדלאך" (רעדלאך אנגעצויגען אויף
דרעטלאך אין א ראהם צום חשבונ'ען), איז א בייספיעל פון א
קאָנקרעטען אופן פון לערנען. א גוטע אילוסטראציע איז אויך פּרא־
פעסאָר דע מאָרגאַן'ס מעטאָדע פון דערקלערען די רעכענונג פון
צעהנטלען. הערר מאָרסעל, גאנץ ריכטיג אוועקווארפענדיג דעם
אלטען סיסטעם פון טאבעלען, לערנט וואָגען און מאָסען, בעווייזענ־
דיג דעם אמת'ן ארשיין און פוס, פונט און אונצע, גאלאָן און קוואָרט,
און לאָזט די קינדער אויסגעפינען די שיכות'ן צווישען וואָגען און
מאָסען עקספּערימענטאל. נאָך אזוינע באקטען זענען די נעאָגראפי־
שע מאָדעלען און די מאָדעלען פון רעגולערע קערפער־פאָרמען א. ד.
ג. וועלכע מען נעברויכט אלס התחלה־למודים אין נעאָגראפיע און
נעאָמעטריע. עס איז קלאָר, אז דער נעמיינשאפטליכער שטריך פון
אט די אלע מעטאָדען איז, וואָס זיי פיהרען יערען קינד'ס בערשטאנד
דורך אן עהנליכען פּראָצעס ווי דעם, דורך וועלכען דער פערשטאנד
פון דער מענשהייט בכלל איז דורכגענאנגען. די וואהרהייטען פון
צאָהלען, פאָרמען, פאזיציאָן־שיכות'ן, זענען אלע אורשפּרינגליך נע־

נומען געווארען פון די זאכען גופא; אט דעריבער בעווייזען דעם קינד די וואהרהייטען אין די קאנקרעטע זאכען, הייסט לאזען איהם לערנען זיי ווי די מענשליכע ראסע האט זיי געלערנט. מיט דער צייט וועט מען נאך אפשר איינזעהען, אז א קינד קען זיי טאקי בשום אופן אנדערש נאר ניט לערנען; ווארים בעת מען צווינגט איהם ער זאל זיי איינחזר'ן ווי אבסטראקציעס, האבען זיי פאר איהם נאר קיין בעדייטונג ניט, ביז וואנען ער געפינט אוים, אז זיי זענען נישט מעהר ווי נעמען פון דאם וואס ער זעהט בחוש.

אבער די וויכטיגסטע פון אלע ענדערונגען וואס קומען פאר איז, וואס עס וואקסט אלץ מעהר דער וואונש צו מאכען אז דאס לערנען־זיך זאל זיין גיכער א פערגניגען איידער אן אבקומענישׂ: א וואונש וואס איז בעגרינדעט אויף דעם מעהר אדער וועניגער קלארען איינזעהען, אז אין יעדען אלטער איז די קאפּ־ארביט, וואס דאס קינד ליעבט, געזונד פאר איהם; און אזוי אויך פארקעהרט. עס פערשפּרייט זיך א מיינונג, אז וועז עס וואקסט אויס א פערלאנג פאר א וועלכען עס איז סארט למוד, איז עס א סימן אז דער וואקסענדער מוח איז געווארען פערטיג איהם צו פערנעהמען און נוטיגט זיך אין איהם כדי צו קענען וויטער וואקסען; און פארקעהרט, וועז עס פיהלט זיך א וויידערווילען געגען א וועלכען עס איז למוד, איז עס א סמן, ענטוועדער אז עס איז נאך צו־פריה צו געבען אזא למוד, אדער אז ער איז נעגעבען געווארען אין א פארם, אין וועלכער דאס קינד קען איהם ניט פערדייהען. דערפון נעהמען זיך די בעמיהונגען, וואס מען גיט זיך, צו מאכען אז די אנפאנגליכע ערציהונג זאל זיין אמוזאנט און די נאנצע ערציהונג איבערהויפט זאל זיין אינטערעסאנט. דעריבער הערען מיר די לעקציעס וועגען דעם ווערטה פון שפּיעלען־זיך. דערפון שטאמט וואס מען פערטיידיגט די קינדערשע ליעדערלאך און די צויבער־מעשׂיות. וואס־פון־טאג פאסען מיר צו אלץ מעהר אוגזערע פלענער צו די מיינונגען פון די יונגווארג. האט דאס קינד ליעב דעם סארט לערנען? נעהמט ער זיך פאר איהם מיט חשק? זענען שאלות וואס מיר פרעגען נאכאנאנד. „מען דארף נאכגעבען, זאגט הערר מארסעל, זיין נאטירליכען פערלאנג נאך פערשיידענארטיגעם, זון די בעפרידיגונג פון זיין נייגיריגקייט דארף זיין פערבונדען מיט זיין פארטשריט". „די לעקציאנען — בעמערקט

ער וויעדער — דארפען אויפהערען איידער דאָס קינד צייגט ארויס סמנים פון מיעדיגקייט". און אזוי אויך מיט דער שפעטיגער ער־ציהונג. אין די קורצע אברוהען צווישען די שוהל־שטונדען, די לוסט־רייזען אין די פעלדער הינטער'ן שטאָדט, די אמוזירענדע לעקציעס, די כאָר־געזעגג — דערייַן, ווי אין נאָך אנדערע אזויגע שטריכען, קען מען איינזעהען די ענדערונג. דער אסקעטיציזם פערשווינדט פון דער ערציהונג, אזוי גוט ווי פון לעבען; און די געווהנליכע פראָבע פון דער פאָליטישער געזעצגעבונג — איהר טענדענץ צו פערשאָפען גליק — הויבט אָן אין א היבשען ערך אויך צו ווערען די פראָבע פון דער געזעצגעבונג פאר דער שוהל זון דעם קינדער־צימער.

וואָס, אלזא, איז דער געמיינשאפטליכער כאראקטער־שטריך פון אָט די אלע ענדערונגען? איז עס ניט אן אלץ־גרעסערע צופאסונג צו די מעטאָדען פון דער נאטור? יאָ, דאָס אויפהערען צו־פריה צו שטאָפען דעם קינד'ס מוח, אנטקעגען וואָס די נאטור רעבעלירט שטענדיג, און דאָס איבערלאָזען די ערסטע יאָהרען פאר דער אי־בונג פון די גליעדער און די חושים, בעווייזט עס. דאָס אויסבייטען דעם לערנען אויף אויסוועניג אויף לעקציאָנען וואָס ווערען גע־נעבען מינדליך און עקספעריפענטאל, ווי א שטייגער די למודים אויפ'ן פעלד און שפיעל־פלאץ,בעווייזט עס. דאָס אָבגעווהנען זיך פון לערנען כללים און דער איינפיהר צו לערנען דורך פרינציפען — ד. ה. לאָזען די נענעראליזאציעס ביז וואנען די שילער האָבען די פרטים, פון וועלכע זיי צו בויען — בעווייזט עס. דער סיסטעם פון „זאכען־אונטערריכט" בעווייזט עס. די מעטאָדע פון לערנען די עלעמענטען פון וויסענשאפט אין קאָנקרעט, אנשטאָט אין אב־סטראקט, בעווייזט עס. און דערהויפט בעווייזט זיך אָט די טענדענץ אין די אנשטרענגונגען וואָס מען מאכט אויף אלערליי אופנים אי־בערצוגעבען די למודים אין צוציהענדע פארמען, כדי דאָס לערנען זאל זיין אנגענעהם. וואָרים אזוי ווי עס איז דער נאטירליכער סדר ביי אלע בעשעפענישען, אז די ציפרידענשטעלונג, וואָס קומט בעת דער ערפילונג פון די נויטיגע פונקציעס, דיענט גופא ווי א סטימול, אן אנרעגונג, צו ערפילען די דאזיגע פונקציעס — ווי א שטייגער דאָס פערגניגען, וואָס דאָס יונגע קינד האָט אין פערלויף פון זיין זעלבסט־ערציהונג אין בייסען זיינע קרעלען און צערריסען אויף

שטיקלעך זיינע שפיעלצייג, איז גופא דער אַרויסרופער פון טהאטען, וועלכע לערנען איהם די אייגענשאפטען פון מאטעריע — איז דער־פון געדרונגען, אז וועו מיר קלייבען אויס כסדר די זאכען און די אופנים פון אונטערריכט, וועלכע אינטערעסירען וואָס מעהר דעם תלמיד, ערפילען מיר יעמאלט די געבאטען פון דער נאטור און פאסען־צו אונזערע גייִנג צו די נעזעצען פון לעבען.

אט אזוי, הייסט עס, נעהען מיר אויפ'ן בריטען וועג אלץ נע־הענטער גרייבעדיג די לעהרע, וועלכע איז שוין א לאנג צייט צו־ריק דערקלערט געווארען פון פעסטאלאצי, אז די ערציהונג, סיי אין איהר אַרדנונג, סיי אין איהרע מעטאדען, מוז שטימען מיט דעם נאטירליכען פראצעס פון דער גייסטיגער ענטוויקלונג: אז עס איז פאראן א געוויסער סדר אין וועלכען די פעהיגקייטען ענטוויקלען זיך פון־זיך, און אויך א געוויסער סאָרט וויסען, וואָס יעדער חוש פאדערט אין פערלויף פון זיין ענטוויקלונג; און אז אונזער עובדא איז אויסצוגעפינען אט דעם סדר און בעזאָרגען אט דעם למוד. די אלע פערבעסערונגען וואָס מיר האבען פריהער דערמאהנט, זענען טייל־ווייזיג אנוועגדונגען פון אט דעם אלגעמיינעם פרינציפ. א טונקע־לער בעגריף דערפון הערשט איצט צווישען די לעהרער, און די ווערק איבער ערציהונג דריקען אויף דעם וואָס־פון־טאג מעהרער. „די מעטאדע פון דער נאטור איז דער מוסטער־טיפ פון אלע מע־טאדען", זאגט הערר מארסעל. „דאָס לעבענס־פרינציפ פון אונזערע בעשטרעבונגען איז צו געבען דעם תלמיד די מעגליכקייט זיך אליין ריכטיג צו אונטערריכטען", שרייבט הערר וויין. וואָס מעהר די וויסענשאפט מאכט אונז בעקאנט מיט דעם געביי פון זאכען, אלץ מעהר זהען מיר אין זיי אן איינגעבאָרענע נאנצקייט אין־זיך. א העבערעם וויסען בריינגט אונז שטענדיג־מיט צו בעגרעניצען אונזע־ריינמישען זיך אין די פראצעסען פון לעבען. פונקט ווי אין דער מעדיצין האט די אלטע מעטאדע פון „הערראישער בהאנדלונג" אב־גענעבען איהר פלאץ דער מילדער בהאנדלונג, און אפט ווערט איצט נאר קיין בהאנדלונג ניט נענעבען אחוץ שטעלען אויף א נארמאלען רעזשים; פונקט ווי מיר האבען אויסגעפונען, אז עס איז ניט נוטיג צו פורעמען די קערפערלעך פון נייִ־נעבאָרענע, איינבא־דאזשירען זיי ווי פאפוזשיקלעך אדער אויף אנדער־ע כאסאנען ;

פונקט ווי מען געפינט איצט אויס אין די תפיסות, אז קיין פער־שפּיצטע דיסציפּלין האָט ניט אזא רעפּארמירענדע ווירקונג אויף די געפּאנגענע, ווי די נאטירלעכע דיסציפּלין פון לאָזען זיי אלײן פער־דינען אויף זייער לעבען דורך פּראָדוקטיווע ארבייט: אזוי געפינען מיר אויך אין דער ערציהונג, אז א פּעולה קען מען האָבען נור דאן, ווען מיר שטעלען אונזערע מיטלען און מעטאָדען אין דינסט ביי דער פון־זיך־דיגער פונאנדערווירקלונג, וועלכע אלע מוחות מאכען־דורך אין זייער פּראָגרעס פון אָנהויבען וואקסען ביז צו צייטיגקייט.

עס פערשטעהט זיך, אָט דער פונדאמענטאלער פרינציפּ פון אונטערריכט, אז די איינאָרדנונג פון דעם ענין הלמוד און פון דער מעטאָדע מוז שטימען מיט'ן סדר פון פון ענטוויקלונג און מיט'ן אופן פון טהעטיגקייט פון די פּעהיג־קייטען — א פרינציפּ, וועלכער איז אזוי פון אויבען־אויף ריכטיג, אז מען דארף איהם נור ארויסזאָגען, בעווייזט זיך שוין זיין ריכ־טיגקייט כמעט פון זיך אלײן — איז אייגענטליך קיינמאל ניט נעווען אין גאנצען פּראָכטעט. לעהרער האָבען אונפערמיידליך אלעמאל געזעהען, אז זייערע שוהל־קורסען זאלען וויפיעל־ניט־איז שטימען מיט דעם פרינציפּ, מהמת דעם פשוט'ען טעם וואָס אויף אנאנדער אופן קען ניט זיין קיין ערציהונג. מען האָט קיינמאל ניט נעלערנט ביט יונגלעך דעם דרייער־רעגעל, איידער זיי האָבען נעלערנט חבור. מען האָט זיי ניט אוועקגענעזעצט שרייבען קאָמפּאָזיציעס, איידער זיי האָבען נעקענט נאָכשרייבען נאָך אן אפיהר. מען האָט אלעמאל פריהער נעלערנט אויקליד, איידער מען האָט זיי נעלערנט קאָנישע סעקציעס. דער פעהלער אָבער פון די אלטע מעטאָדען בעשטעהט אין דעם, וואָס זיי אָנערקענען ניט בפרט דעם אייגענעם פרינציפּ, וועל־כען זיי זעלבען נעצוואונגען אָנצוערקענען בכלל. און דער פרינציפּ איז דאָך אָנגענומען אויף אלע פרטים גלייך אומעדום. אויב עס מוז אוועקגעהן יאָהרען פון דער צייט וואָס א קינד קען בעגרייפען די שיכות פון צוויי זאכען אין א נעוויסער פּאָזיציע, ביז ער קען זיך מאכען אן אמת'ן בעגריף פון'ם גאנצען ערד־קוגעל, וואָס בעשטעהט פון יבשה און ימים, און איז בעדעקט מיט בערג, וועלדער, טייכען און שטעדט, וואָס דרעהט זיך ארום איהר אקס און פליהט ארום דער זון — אויב ער גרייכט פון איין בעגריף צו דעם אנדערן שטו־

פענוויז, און יעדער ווייטערדיגער בעגריף וואָס ער מאכט זיך איז כסדר אלץ גרעסער און מעהר קאָמפּליצירט — איז עס דען ניט קלאָר, אז עס איז פּאראן אן אלגעמיינער סדר פון פּריהער און שפּעטער, וועלכען דאָס קינד מוז דורכמאכען? איז עס דען ניט קלאָר, אז יעדער בריי־טערער בעגריף וועלט געמאכט דורך א פערבינדונג פון קלענערע בעגריפען, אויף וועלכע ער בעציהט זיך? אז פּארשטעלען פּאר'ן קינד איינעם פון אָט די צונויפּגעשטעלטע בעגריפען, אייידער ער בעזיצט די טיילען וואָס שטעלען איהם צונויף, איז אן אונזין, וואָס איז נור א ביספל קליגער פּאר דעם אונזין פון געבען א קינד דעם גאנץ לעצטען בעגריף פון א גאנצער רייה, אפּריהער אייידער דעם גאנץ ערסטען? אין דעם בעהערשען פון וועלכען עס איז נעגענשטאנד, מוז מען דורכגעהן א קורס פון וועניגער קאָמפּליצירטע ביז אלץ מעהר אן מעהר קאָמפּליצירטע אידעען. די ענטוויקלונג פון די ענטשפּרעכענדע פעהיגקייטען בעשטעהט אין זייער פערנעהמען די דאָזיגע אידעען, וואָס עס איז אין א ריכטינען זין אונמעגליך, סיידען מען לעגט זיי אריין אין קאָפּ אין א נאָרמאלען סדר. וואָרים וען מען פּאלנט ניט אָט דעם סדר, איז דער פּועל יוצא, אז דאָס קינד נעהמט זיי אויף אהן א געפיהל אדער וויידערווילען; אן אויב דער תלמיד איז ניט נענוג אינטעליגענט אליין שפּעטער אנצופּלען די לעדיגע ערטער, בלייבען די למודים לויעגען אין זיין זכרון ווי טוידטע פאקטען, פון וועלכע מען קען זעהר וועניג אדער גאָר קיין געברויך ניט מאכען.

„אויב אבער יא אזוי, קען מען פרעגען, איז נאָך וואָס גאָר אין נאנצען זיך דרעהען דעם קאָפּ וועגען א סדר הלמודים? אויב עס איז אמת, אז דער גייסט ווי דער קערפּער האָט א פון־פּריהער בעשטימטען גאנג פון ענטוויקלונג; אויב ער וויקעלט זיך פונאנדער פון־זיך; אויב זיינע כסדר'דיגע פערלאנגען נאָך דעם אדער יענעם סאָרט ידיעות וואקסען ארויס בעת זיי זענען, יעדער אין זיין צייט, נויטיג פאר זיין ערנעהרונג; אויב עס געפינט זיך אויף דעם אופן אין איהם נופא א דערמאָנער, וואָס רופט ארויס דעם ריכטיגען סאָרט טהעטיגקייט אין דער ריכטיגער צייט—איז צו וואָס אריינמישען זיך אזוי צי אזוי? פאר וואָס ניט לאָזען די קינדער גאָר אין גאנצען אליין זען דאָס וואָס זיי ווילען?“ פאר וואָס זאָל אונזער

טעאָריע ניט אויסהאלטען דורכאויס גלייך?" — אין פלוג איז עס א גאנץ האַרבלִיכע קשיא. צופיהרענדיג דעם נעדאנק מיט א פּנים פון ריכטיגקייט צו דעם פונקט, אז די לאַנגישע פאַלגע פון די לעהרען וואָס זיינען דערקלערט געוואָרען, איז א סיסטעם פון פאַלשטענדיגען „לעסעי־פער" (לאָז געהן ווי עס געהט), קוקט עס אויס, ווי די קשיא בעווייזט זייער פאַלשקייט, בריינגענדיג זיי ביז צום אונזין (רעדוקציאָ אד אבסורדום). אין אמת'ן אָבער, ווען ריכטיג פער־שטאַנען, פיהרען אונז נאָר ניט די דאָזיגע לעהרען אָנצוגעהמען אזא אונמעגליכע פאָזיציע. א בליק אויף די פערגלייכען מיט'ן פיזישען וואקסען וועט עס קלאָר בעווייזען. עס איז אַן אלגעמיין געזעץ פון אלע פאַרמען פון לעבען, אז וואָס מעהר קאָמפליצירט אן אָרגאַניזם איז, אלץ א לענגערע צייט איז ער אָבהענגיג אין זיין שפּייז און בעשיצונג פון דעם אָרגאַניזם פון זיין מוטער. דער קאָנטראַסט צווישען דאָם פיצעל זוימען־צווייגעל פון א קאָנפערווא (א קליין וואסער־פלאַנץ), וואָס פאַרמירט זיך שנעל און בעווענט זיך זעלבסט, און דער לאַנגזאַם־ענטוויקעלטער זריעה פון א בוים, מיט איהרע פיעל־פאַכיגע צודעקונגען און גרויסען פאַרראַטה פון נאַהרונג, וואָס איז אָבגעלענט געוואָרען צו שפּייזען די זריעה אין פערלויף פון איהרע ערסטע שטופען פון וואקסען, אילוסטרירט אָט דעם געזעץ בנוגע צו דער פלאַנצען־וועלט. ביי די אָרגאַניזמען פון לעבעדיגע בראָאים קענען מיר אויסשפיהרען דאָם דאָזיגע געזעץ אין א רייה פון קאָנ־טראַסטען, אָנהויבענדיג פון דער מאַנאַדע, וועמעס פון־זיך צו־מיילטע העלפטען זיינען אין ידעם מאָמענט נאָך זייער צוטיילונג פונקט אזוי זעלבסטשטענדיג וויי די פריהערדיגע גאַנצע; ביז צום מענשען, וועמעס קינד מוז דורכמאכען א פערלענגערטע ענטוויק־לונג אין דער מוטער'ס לייב, און איז נאָכהער לאַנג אָבהענגיג אין זיין חיונה אויף דער מוטער'ס ברוסט. און ניט נור אלס זויגלינג, נור אויך שפעטער מוז דאָס קינד קריגען קינסטלִיך־צוגעגרייטע שפּייז; און אפילו נאָכדעם ווי עס האָט זיך אויסגעלערנט אליין צו עסען, מוז מען איהם בעזאָרגען מיט ברויט, קלייד ונג און בעשיצונג, און עס גרייכט ניט די קראפט פון פאַלשטענדיגער זעלבסט־ערהאלטונג ביז אונגעפעהר פונפצעהן אָדער צוואַנציג יאָהר נאָכ'ן געבורט. נון, דאָס דאָזיגע נעזעץ בעציהט זיך אויפ'ן גייסט אזוי

גוט ווי אויפ'ן קערפער. פאר זיין גייסטיגער שפייז איז יעדע העכע־
רע בריאה, און ספעציעל דער מענש, אויך צוערסט אבהענגיג פון
דער הילף פון די דערוואקסענע. וועז עס האט נאך ניט די פע־
היגקייט ארומצוגעהן, איז דאס קליין קינד פונקט,אזוי מאכטלאז צו
בעקומען די מאטעריאלען אויף וועלכע אויסצואיבען זיינע חושים,
ווי עס איז מאכטלאז צו בעקומען עסעניואירג פאר זיין מאגען. אזוי
ווי ער איז ניט בכח צו־צוגרייטען זיינע איגענע שפייז, אזוי אויך
האט ער ניט ביכולת צו ברייגען פיעלערליי וויסענס אין דער
פאסיגער פארם וואס ער זאל קענען פערנעהמען. די שפראך, צב"ש,
דורך וועלכע ער וועט קענען געווינען אלע העכערע וואהרהייטען,
בעקומט ער אין גאנצען פון די ארומיגע מענשען. און מיר זעהען
טאקי אין אזא ביישפיעל ווי פון „דעם ווילדען יונגעל פון אווע־
ראן", אז די ענטוויקלונג שטעלט זיך אב, וועז מען קריגט ניט קיין
הילף פון עלטערן אדער אנדערע אויפפאסער. הייסט עס, אז אין
דעם בעזארגען פון טאג צו טאג מיט דעם ריכטיגען סארט פאקטען,
צוגעגרייט אויפ'ן ריכטיגען אופן, און געבענדיג זיי בשופע אין
דער ריכטיגער צייט, איז דאס פונקט אזוי פיעל פלאץ א ק ט י ו ו צו
טהון עפעס פאר'ן קינד'ס גייסט, אזוי גוט ווי פאר זיין קערפער.
די הויפט פונקציע פון עלטערן אין אט די ביידע פעלען איז צו
זהען, עס זאלען זיין די נויטיגע א ו מ ש ט ע נ ד ע ן, וואס פאר־
דערן זיך פאר'ן קינד'ס וואקסען. און פונקט אזוי ווי זיי קענען בע־
זארגען פאר איהם שפייז, קליידער און וואהנונג, און בעת מעשה א
האר ניט שטערען זיין נאטירליכע ענטוויקלונג פון די נליעדער און
אינווענדיגסטע ארגאנען, ניט אין זייער סדר און ניט אין זייער פארם;
אזוי קענען זיי אויך בעזארגען קלאנגען, וועלכע ער זאל קענען
נאכמאכען, זאכען וועלכע ער זאל קענען אונטערזוכען, ביכער צום
לעזען, פראבלעמען צו פערענטפערען, און דערביי, אויב זיי געברוי־
כען ניט קיין דירעקטען אדער אינדירעקטען צוואנג, אויף קיין אופן
ניט שטערען דעם נארמאלען פראצעס פון גייסטיגער ענטוויקלונג,
אדער ריכטיגער, נאך זהער פיעל העלפענדיג אפילו דעם דאזיגען
פראצעס. איז דעריבער, וועז מען איז מודה אין די לעהרען, וואס
זענען פריהער דערקלערט געווארען, מיינט נאר ניט, ווי אייניגע
קענען ארגומענטירען, אז מען מוז אויפגעבען יעדע פארם פון אונ־

טערריכט; נור עס בלייבט נאָך נענוג פּלאַץ פּאַר אַן אקטיוון און אויסגעארבייטען קורס פון בילדונג.

אריבערגעהענדיג פון די אלגעמיינהייטען צו די בעטראכטונגען פון די פּרטים, דאַרף מען בעמערקען, אז דער פּעסטאלאָצישער סיסטעם שיינט קוים צו האָבען דערפּיעלט אויף דער פּראקטיקע די פערשפּרעכונגען פון זיין טעאָריע. מיר הערען וועגען קינדער, וואָס זענען גאָר אין גאַנצען ניט פּראַיניטערעסירט אין זייערע למודים, וואָס די למודים זענען גאָר נמאס געוואָרען די קינדער; און ווי ווייט מיר קענען אויסגעפינען, זעהען מיר ניט, אז די פּעס־טאלאָצישע שוהלען זאָלען האָבען ארויסגעגעבען עפּעס אן אונגע־וועהנליכע פּראָפּאָרציע פון בעריהמטע מענער, אויב זיי האָבען אפּילו געגרייכט דעם דורכשניט. עס איז פּאר אונז ניט קיין אי־בערראשונג. דער ערפּאָלג פון יעדען מיטעל העננט מעהרסטענטיילס אָב פון׳ם שכל ווי מען געבראוכט איהם. עס איז אן אלטעגליכע בע־מערקונג, אז אפּילו מיט די בעסטע געציייג וועט א ניט־געניטער בעל מלאכה פּערדארבען זיין ארבייט, און שלעכטע לעהרער וועלען ניט האָבען קיין פּעולה אפּילו מיט די בעסטע מעטאָדען. אין פּאקט, אין אזא פאל ווערט די גוטסקייט גופא פון דער מעטאָדע אן אוהאָך פון דעם דורכפאל; אקוראט ווי די פּאלקאָמענהייט פון דאָם געציייג, אנהאלטענדיג ווייטער דעם פערגלייך, איז אין ניט־גענוטע הענד אליין די סבה פון די ניט־פּאלקאָמענע רעזולטאטען. אן איינפאכע, ניט־געענדערטע, כמעט מכאנישע מעטאָדע פון לערנען קען אָנגענפיהרט ווערען פון מענשען מיט א גאנץ געווענהנ־ליכען שכל און בריינגען די קליין ביסעל נוצען, וואָס זי האָט בכח צו בריינגען. אָבער א פּאלשטענדיגער סיסטעם—א סיסטעם, וועל־כער איז אזוי פערשיידענארטיג אין זייער אנווענדונגען, ווי דער פערשטאנד איז פערשיידענארטיג אין זייער פּהיגקייטען — א סים־טעם וואָס האָט א ספּעציעלען מיטעל פאר יעדען ספּעציעלען צוועק, פאדערט אזוינע כחות אויף איהם ריכטיג צו בענוצען, וואָס נור וועניג לעהרער פערמאָגען. די לעהרערקע פון א טעכטער־שוהל קען געבען שטונדען אין אויסלעגען; יעדער דרדקי מלמד קען אריינ־פּויקען די קינדער די כפל־טאבעלע; אָבער לערנען אויסלעגען וויי עם דארף צו זייַן געברויכענדיג די קראפט פון די בוכשטאבען אנ־

שטאָט זייערע נעמען, אָדער נעבען אונטערריכט אין די צאָהלקאָמבינאַציאָנען דורך עקספּערימענטאַלען סינטעז, דערוויף דאַרף מען שוין האָבען א ביסעלע פּראַקטישע אָנדענק: און אויסצוהאַלטען אזא ראַציאָנאַלע מעטאָדע דורך דעם נאַנצען שטודיר־קורס, פּאָדערט זיך אזויפיעל אורטיילס־קראַפט, ערפינדונג, אינטעלעקטועלע סימפּאַטיע און אַנאַליטישע פּעהיגקייט, אז מיר האָבען מורא מיר וועלען עס קיינמאָל ניט זעהען אָנגעווענדעט, כל זמן דעם לעהרער'ס אַרבייט וועט וועלען אזוי וועניג געשעצט. אַן אמת'ע ערציהונג קען אויסגעפיהרט ווערען נור פון אן אמת'ן פילאָסאָף. היינט אורטיילט, וואָס פאַר אויסזיכטען עס זענען איצט פאַראן צו פּראַקטישע צירען א פילאָסאָפישע מעטאָדע! מיט די וועניג קענטניס וואָס מיר האָבען אין פּסיכאָלאָגיע, און מיט דער אונווויסענהייט פון אונזערע לעהרער אין דאָם ביסעל אפילו וואָס מיר קענען—וואָס פאַר אויסזיכטען קען האָבען א סיסטעם, וואָס פאָדערט פּסיכאָלאָגיע אלס זיין גרונדלאָגע?

נאָך א ווייטערדיגע שטערונג און ענטמוטיגונג איז אויסגעוואַקסען פון דעם וואָס מען האָט צונויפגעמישט דעם פּעסטאַלאָצישען פּרינציפּ מיט די פאַרמען, אין וועלכע ער איז פערקערפּערט געוואָרען. דערפאַר וואָס בעשטימטע פּלענער האָבען ניט פערווירקליכט אונזער ערוואַרטונג, האָט מען געוואָרפען אן אום־חן אויף די לעהרע וואָס איז פערבונדען מיט זיי—ניט נאָכפּרי־ענדיג זיך צי האָבען גאָר די פּלענער באמת נעשטימט מיט דער דאָזיגער לעהרע. אזוי ווי מענשען אורטיילען געוועהנליך גיכער לויט דעם קאָנקרעטען פאַל איידער לויט דעם אבסטראַקטען, האָבען זיי ארויפגעוואָרפען דעם פון די שולד אויף דער טעאָריע צוליב די פעהלערען פון דער פּראַקטיקע. עס קומט אויס פונקט ווי מען וואָלט וועלען איבערצייגען אז דאמפף קען ניט געברויכט ווערען אלס בעוועגונגס־קראַפט, וויל די ערסטע פּראָבע אויפצובויען א דאמפף־מאשין איז ניט געווען קיין גלונגענע. זאָל מען שטענדיג האָבען אין זינען, אז גערעכט ווי פעסטאַלאָצי איז געווען אין זיינע גרונד־אידעען, האָט ער דאָך ניט נעמוזט זיין גערעכט אין אלע זיינע אָנווענדונגען פון זיי: און מיר גלויבען אז דער פאַקט איז, אז ער איז טאקי אפט געווען אומגערעכט. אפילו ווי זיינע בעוואונדערער בעשרייבען

איהם, איז פּעסטאלאָצי געווען א מאן מיט טיילווייזע קענטניסען— ער איז מעהר געווען א מאן, וואָס האָט אָפּט געקענט אריינקוקען אין דער נשמה, אייבער א מאן פון סיסטעמאטישען דענקען. זיין ערסטען גרויסען ערפּאָלג אין סטאַנץ האָט ער געמאכט בעת ער האָט ניט געהאט קיין ביכער אָדער אנדערע מיטלען פון געווהנליכען אונטערריכט, און וועז „זיין אייגיצער צוועק איז געווען אויסצוגעפינען אין יעדען מאָמענט אין וואָס פֿאר למוד זיינע קינדער האָבען זיך ספּעציעל נענויטיגט, און וואָס איז בעת מעשה געווען דער בעסטער וועג וויי צו פערבינדען יענעם למוד מיט די קענטניסען וואָס זיי האָבען שוין געהאט". א גרויסער טייל פון זיין קראפט איז געקומען ניט פון רוהיג־בעקלערטע בילדונגס־פלענער, נור פון זיין טיעפער סימפּאטיע, וועלכע האָט איהם געגעבען א שנעלע השגה וועגען די קינדערשע נויטען און שווערי־קייטען. עס האָט איהם געפעהלט די פעהיגקייט לאָגיש צונויפצובינדען און עניקלען די וואהרהייטען, וואָס ער האָט אויף דעם אופן פון צייט צו צייט בעגריפען, און ער האָט דאָס אין א גרויסען טייל געמוזט איבערלאָזען פאר זיינע אסיסטאנטען, קרוזיי, טאָבלער, בוס, נידערער און שמיד. דער רעזולטאט איז, אז זיינע אייגענע פלענער און די וואָס זענען געמאכט געווארען אנשטאָט זיי, עגטהאלטען אין זייערע פרטים פיעלע פונקטען, וואָס זענען ניט רייף און וואָס זענען סותר איינע די אנדערע. זיין קינדער־שטוב מעטאָדע, וועלכע איז בעשריבען אין דעם „האנדבוך פאר מוטערס", וואָס פאנגט זיך אן מיט די נעמען פון פערשיעדענע טיילען פון קערפער, און ניט זייער פאָזיציע און שיכות איינע צו די אנדערע, און דערנאך זייערע פערבינדונגען, — קען מען בעווייזען, איז גאר ניט אין איינקלאנג מיט די ערשטע שטופען פון גייסטיגער ענטוויקלונג. זיין ארט פון לערנען די מוטער־שפּראך דורך פּארמאלנע איבונגען אין די בעדייטונגען פון די ווערטער און אין דעם געביי פון די זאצען, איז א גאנץ איבעריגער און מוז גורם זיין דעם תלמיד א פערלוסט פון צייט, ארבייט און גליק. זיינע פּארנעשלאָגענע שטונדען אין געאָגראפיע זענען גאר אין נאנצען ניט פעסטאלאָצישׁ. אָפּט טרעפט אז וואו זיינע פלענער זענען בעצם ריכטיג, זענען זיי ענטוועדער ניט פאלשטענדיג, אָדער פערדאָרבען

דורך עפעס אן איבערגעבליבענעם טייל פון דעם אלטען רעזשים. אין דערזעלבער צייט, דערביבער, וואס מיר זענען פערטיג צו בערטיידיגען אזוי ווייט ווי זי געהט, די אלגעמיינע לעהרע, וועלכע פעסטאלאצי האט איינגעפיהרט, האלטען מיר אז עס קענען ארויסקומען זעהר שלעכטע פאלגען, וועז מען זאל אהן קריטיק אננעהמען זיינע ספעציעלע מעטאדען. די טענדענץ, וואס די מענשהייט ווייזט תמיד ארוים, צו פערהיילגען אינאיינעם מיט יעדער גרויסער וואהריט וואס איז איהר געגעבען געווארען, אויף איהרע פארמען אין פראקטישע אויספיהרונגען; די נעניינטקייט פון די מענשען צו לאזען זייער שכל זיך קניהען פאר דעם נביא און שוועהרען ביי זיין יעדען וואהרט; זייער געווענהנהייט אנצונעהמען על פי טעות דעם מלבוש פון דער אידעע פאר דער אידעע נופא — מאכט עס נויטיג מען זאל דא שטארק דריקען אויף דעם אונטערשייד צווישען דעם גרונד־פרינציפ פון דעם פעסטאלאצישען סיסטעם אין די מיטלען וואס זענען בעשטימט געווארען פאר זיין פראקטישער דורכפיהרונג; און מען זאל אנווייזען, אז בעת דער פרינציפ מעג בעטראכט ווערען אלס בעשטעטיגט, זענען די פראקטישע פלענער וואהרשיינליך נישט מעהר ווי שאטען־שטריכען פון דאם וואס א נארמאלער קורס דארף זיין. אין דער אמת'ן, וועז מיר טהוען א קוק אויף דעם צושטאנד פון אונזערע קענטענים, קענען מיר זיין זיכער, אז די זאך איז טאקע אזוי. איידער מען קען בריינגען דעם כאראקטער און איינארדנונג פון אונזערע ערציהונגס־מעטאדען און הארמאניע מיט דעם אופן און סדר, אין וועלכען די פעהיגקייטען וויקלען זיך פונאנדער, מוז מען דאך אפריהער וויפיעל ניט איז פאלשטענדיג פעסטשטעלען ו ו י א ז ו י די פעהיגקייטען וויקלען זיך פונאנדער. אונזער וויסען אבער וועגען דעם פונקט בעשטעהט דערווייל נור פון עטליכע אלגעמיינע בעגריפען. אט די אלגעמיינע בעגריפען מוזען עכטווייקלט ווערען אין זייערע פרטים; זיי מוזען איבערגעארבייט ווערען אין א גאנצע מאסע ספעציעלע פארשלאגען, איידער מיר קענען זאגען אז מיר בעזיצען די ו ו י ס ע נ ש א פ ט, אויף וועלכער די ק ו נ ס ט פון ערציהונג קען בעגרינדעט ווערען. און דאן, וועז מיר האבען בעשטימט אויסגעפונגען אין וועלכען סדר און אין וועלכע קאמבינאציעם די גייסטיגע קרעפטען ווערען טהעטיג, מוז

מען אויסקלייבען פון די פיעלע מענליכע וועגען, אויף וועלכע יעדע איינע פון זיי קען אויסגעאיבט ווערען, יענעם אופן, וועלכער פאסט אם בעסטען צו איהר נאטירליכער פאַרם פון טהעטיגקייט. עס איז דעריבער נאנץ קלאָר, אז מען קען ניט מיינען אפילו אויף אונזערע העכסט־פאַרטגעשריטענע מעטאָדען פון אונטערריכט, אז זיי זענען די ריכטיגע אָדער קרוב צו די ריכטיגע.

וועז דער לעזער וועט, אלזא, האלטען אין זינען אָט דעם אונטערשייד צווישען דעם פעסטאלאָצישען פרינציפ און זיין פראקטיקע, און וועט פערשטעהן פון די אָנגענעבענע טעמים, אז די לעצטע מוז על פי נויט זיין זעהר פעהלערהאפטיג, וועט ער יעמאלט קענען ריכטיג אבשאצען דעם וועדטה פון דער אונצופריעדענהייט, וואם איינ־ניגע האבען אויסגעדריקט מיט דעם סיסטעם, און וועט איינזעהען, אז די פערווירקליכונג פון דער פעסטאלאצישער אידעע דארף נאך ערשט אויפגעטהון וועדען. זאל ער אבער וועלען טענה'ן, אויפ'ן סמך פון דאם וואם מיר האבען אקזארסט געזאגט, אז אזא פערווירקליכונג איז ביי היינטיגען טאג גאר ניט מעגליך, און בכן דארף מען בעסער אנוועגדען אלע כחות אויף די פארבריטענדע אונטערזוכונגען; ענטפערן מיר, אז הגם א פאלקאמענער פלאן פון בילדונג איז ניט מעגליך, ניט לויט'ן עצם און ניט לויט דער פארם, ביז וואנען עס וועט ניט פעסטגעשטעלט ווערען א ראציאנאלע פסיכאלאגיע, איז אבער מיט דער הילף פון געוויסע לייטענדע פרינציפען עמפיריש יא מעגליך צו־צוטרעטען נאהענט צו א פאלקאמענער מעטהאדע. כדי צו־צוגרייטען דעם וועג פאר ווייטערדיגע פארשונגען, וועלען מיר איצט פארבריינגען אט די פרינציפען. איניגע פון זיי זענען שוין מעהר אדער וועניגער דייטליך געווען אויסגעשפראכען אין די פאריגע זייטען; דאך דענקען מיר, אז ס'איז רעכט צו בריינגען זיי דא אלעמען אין לאגישער ארדנונג.

1. אז אין דער ערציהונג דארף מען געהן פון איינפאכע זאכען צו פיעלפאכע, איז א וואהרהייט לויט וועלכער מען האט ביז א גע־וויסען גראד אלעמאל געהאנדעלט: אמת, ניט קלאר אויסגעשפראכען און אויך בשום אופן ניט אויסגעהאלטענערהייט. דער גייסט ענט־וויקעלט זיך. ווי אלע זאכען וואם ענטוויקלען זיך, פראגרעסירט ער פון אן איינארטיגען צושטאנד צו א פערשיעדענארטיגען; און אזוי

ווי א נאַרמאַלער ערציהונגס־סיסטעם איז דער אָביעקטיווער נעגע־
טיוו פון אָט דעם סוביעקטיוון פּראָצעס, מוז ער אַרויסווייזן אַן
עהנליכען פּראָגרעסיוון גאַנג. נאָך מעהר, ערקלעהרענדיג עם אויף
אָט דעם אופן קענען מיר איינזעהן, אז אָט־די פאַרמולע האָט א
פיעל ברייטערע אַנוועגדונג איידער מען זעהט עם אויפ'ן ערשטען
אַנבליק. וואָרים דער שכל פון דער זאַך איז מהיב ניט נור אז מיר
מוזען געהן פון די אייגצעלנע צו די צונויפגעבונדענע זאַכען ביי דעם
לעמד פון יעדען בעזונדערן צוויייג פון קענטענים, נור אז מיר דאַרפען
טהון דאָס אייגענע מיט אַלע קענטענים־כל. אַזוי ווי דער
פערשטאַנד, וואָס בעשטעהט צוערשט בלויז פון עטליכע טהעטיגע
פעהיגקייטען, רופט אַרויס די פעהיגקייטען וואָס ווערען שפּעטער
פערטיג איינע נאָך די אַנדערע, ביז צולעצט אַרביטען ביי איהם
אַלע פעהיגקייטען אין איין צייט; אַזוי, פאַלגט דערפון, דאַרף
אונזער אונטערריכט אויף אַנפאַנגען בלויז מיט עטליכע ענינים אויף
אמאָל, און כסדר צולענגדיג אַלץ מעהר לעמדים, דאַרף ער צולעצט
אַנפיהרען אַלע לעמדים אינאייגעם. די ערציהונג דאַרף געהן פון
איינפאַכען צום פיעלפאַכען ניט נור אין איהרע דעטאַלען (פּרטים),
נור אויך אין איהר אַ נ ס א מ ב ל, אין איהר נאַנצער דורכ־
פיהרונג.

2. די ענטוויקלונג פון'ם פערשטאַנד, ווי אַלע אנדערע ענט־
וויקלונגען, איז א כּאַרווערטסגאַנג פון דעם אונבעשטימטען צו דעם
בעשטימטען. דער מאַרך, אינאייגעם מיט די איבעריגע טיילען
פון'ם אָרגאַניזם, גרייכט די פערענדיגונג פון זיין געבוי ערשט נוען
דער קערפער איז שוין אין גאַנצען אויסגעוואַקסען; און לפּי ערך
וואָס זיין געבוי איז נאָך ניט פערענדיגט, זענען זיינע טהעטיגקייטען
נאָך ניט גענוי און פינקטליך. דעריבער זענען די ערשטע געדאַנקען
און פערנעהמונגען פון שכל, פונקט ווי די ערשטע בעוועגונגען און
די ערשטע פרובען פון דער שפּראַך, נאָך זעהר אונבעשטימטע. אזוי
ווי פון דעם אַנהויב־אויג, וואָס זעהט נור דעם חלוק צווישען ליכט
און פינסטערניש, איז דער פאַרווערטסגאַנג צו אַן אויג, וואָס אונ־
טערשיידט די סאָרטען און שאטירונגען פון פארבען און די אייג־
צעלהייטען פון פאָרם מיט דער גרעסטער גענויקייט; אזוי אויך דער
פערשטאַנד, אין נאַנצען גענומען און אין יעדער פעהיגקייט בעזונ־

דער, וועלכער פאנגט אן מיט די פשוט׳סטע חלוקים צווישען זאכען און האנדלונגען, פראגרעסירט צו קענען מאכען חלוקים וואס זענען אלץ פיינער און קלעהרער. צו אט דעם אלגעמיינעם געזעץ מוזען זיך צופאסען דער גאנג און די מעטאדען פון אונזער ערציהונג. עס איז ניט פראקטיש, און עס וואלט ניט געווען וויינשענסווערטה אפילו וועז עס זאל זיין פראקטיש, ארויסצוגעבען געוויסע־בעשטימטע אידעען אין דעם אונענטוויקעלטען פערשטאנד. מיר קענען ווירקליך אי־בערגעבען דעם יונגען קינד די וועלטער־פארמען, אין וועלכע די דאזיגע אידעען זענען אויסגעוויקעלט; און די לעהרער, וועלכע טהוען עס געווהנליך, מיינען, אז אויב די קינדער האבען ריכטיג אויס־געלערנט אט די וועלטער־פארמען, האבען זיי שוין אויך אריין־גענומען אין קאפ די אידעען וואס דארפען אויספילען די פארמען. אבער עס איז געווג גאנץ קורץ צו פערהערען דעם תלמיד, כדי צו איבערצייגען זיך אז עס איז ניט אזוי. עס לאזט זיך אויס, אז די וועלטער זענען ענטוועדער ארויסגענומען געווארען אין זכרון נאר־נישט דענקענדיג, אדער זהר וועניג דענקענדיג וועגען זייער בע־דייטונג; אדער אז דער בעגריף פון זייער בעדייטונג וואס זיי הא־בען בעקומען, איז זהר א פערוואלקענטער, א ניט־קלארער. נור בעת די וויעדערהאלטע ערפארונגען גיבען מאטעריאל פאר קלארע בעגריפען; נור וועז די בעאבאכטונג פון איין יאהר נאך דעם אנ־דערען דעקט אויף די וועניגער־בולט׳ע אויגענשאפטען, וואס אונ־טערשיידען זאכען און פראצעסען, וועלכע מען האט פריהער צו־נויפגעמישט אין איינעם; נור וועז יעדער קלאס פון ערשיינונגען וואס קומען צוזאמען (קא־עקזיכטענצען) און פון ערשיינונגען וואס קומען כסדר איינע נאך די אנדערע (סעקווענצען), ווערט בעקאנט דורך די וויעדערהאלונג פון די פעלען וואס געהערען צו דעם קלאס; נור יעמאלט, וועז די פערשיעדענע קלאסען פון שיכות׳ן וועלען שארף אבגעטיילט איינע פון די אנדערע דורך געגענזייטיגע בעגרעניצונ־גען — קענען די גענויע דעפיניציאנען פון העכערען וויסען באמת ווערען פערשטענדליך. מיר מוזען אין דער ערציהונג זיך אט אזוי בענוגענען אנצוהויבען מיט ניט קיין פערטיגע בעגריפען. אט די ניט־פערטיגע בעגריפען מוזען מיר זהן ביסלעכווייז קלערער צו מאכען, דורך דעם וואס מיר פערגרינגערן די ערווערבונג פון אזוינע

ערפאהרונגען, וועלכע פערריכטען צוערסט זייערע גרעסטע טעות'ן און דערנאך די כסדר־וועניגער מערקליכע טעות'ן. און נור יעמאלט קען מען געבען די וויסענשאפטליכע פארמולען, וועו די בעגריפען, וואס זיי ענטהאלטען, זענען געווארען פאלקאמענע.

3. דער גראנק, אז אונזער אונטערריכט דארף זיך אנהויבען פון קאנקרעטע זאכען און ענדיגען מיט אבסטראקטע, קען בעטראכט ווערען ווי טיילווייז א ווייטערהאלונג פון דעם ערשטען פון די פריהערדיגע פרינציפען. פון דעסטוועגען איז עס א פרינציפ, וועלכען מען מוז דאָ אוועקשטעלען: אויב ניט צוליעב אנאנדער צוועק, מוז מען עס טהון מיט דער אבזיכט צו בעווייזען אין בעשטימטע פעלען, וואס קען הייסען באמת איינפאך און וואס איז קאמפליצירט. וואָרים אונגליקליכערווייז זענען א סך מיספערשטענדענים פארגעקומען וועגען דעם פונקט. מען האט געמיינט, אז די אלגעמיינע פארמולען, וואס מענשען האבען אויסגעקלערט כדי אויסצודריקען גרופען פון איינצעל־פאקטען, וועלכע האבען איינפאכער געמאכט זייערע בעגריפען, פעראייניגענדיג א סך פאקטען אין אייגעם, מוזען איינפאכער מאכען אויך די בעגריפען פון דעם קינד. זיי האבען פערגעסען, אז א ענעראליזאציע איז נור איינפאך אין פערגלייך מיט דער נאנצער מאסע פון איינצעלנע וואהרהייטען, וועלכע זי פאסט אום; אז זי איז אבער מעהר קאמפליצירט פאר יעדער איינער פון די וואהרהייטען, וועו מען נעהמט זיי איינצעלווייז; אז די ענעראליזאציע מאכט גרינגער דעם זכרון און העלפט דעם פערשטאנד נור יעמאלט, וועו מען האט שוין ערווארבען א סך פון אט די איינצעלנע וואהרהייטען, און אז פאר דעם פערשטאנד וואס בעזיצט ניט אט די איינצעלנע וואהרהייטען, איז זי נויטיגערווייז גאר א בעהאלטענער סוד. אט אזוי צונויפמיישענדיג צווייי סארטען פראיינפאכונגען, האבען די לעהרער תמיד געמאכט דעם פעהלער אנהויבענדיג מיט „ערשטע פרינציפען": א פיהרונג וואס געהט בעצם, הגם ניט אויפ'ן אויסזעהען, להיפך צו דעם גרונדהענעל, וועלכער איז מחיב, אז מען דארף בעקאנט מאכען דעם פערשטאנד מיט פרינציפען נור דורך די פערמיטלונג פון ביישפיעלען, און אזוי דארף מען איהם פיהרען פון פרט צום כלל, פון די קאנקרעטע צו די אבסטראקטע זאכען.

4. די ערציהונג פון קינד מוז שטימען אי אין פאָרם, אי אין איינאַרדנונג, מיט דער ערציהונג פון דער מענשהייט, היסטאָריש בעטראכט. אין אנדערע ווערטער: די ענטשטעהונג פון ווי־סען ביי דעם אינדיווידום מוז גיהן דעמזעלבען וועג ווי די ענט־שטעהונג פון וויסען ביי דער ראסע. געוני בעטראכט קען מען זאָגען, אז דער פרינציפ איז שוין פריהער אויסגעדריקט געוואָרען על פי סברא; וואָרים ווי־באלד זיי זענען ביידע פראָצעסען פון ענטוויקלונג, מוזען זיי דאָך שטימען מיט די אלגעמיינע געזעצען פון ענטוויקלונג, וואָס זענען אויבען אָנגעוויזען געוואָרען, און בכן מוזען זיי אויך שטימען איינע מיט די אנדערע. פונדעסטוועגען האָט אָט די בעזונדערע בעטאָנונג פון דעם פערגלייך א ווערטה, צוליב דער ספעציעלער הדרכה, וואָס זי קען אונז געבען. די מענשהייט, גלויבן מיר, האָט צו אַרדאנקען אָ ג י ו ס ט ק א נ ט פאר אָנווייזען אויף דעם דאָזיגען פאראלעל; און מיר קענען אָננעהמען אָט דעם פרט פון זיין פילאָסאָפיע, לגמרי זיך ניט אונטערשריי־בענדיג אונטער די איבעריגע גראָנקען. די לעהרע קען ווערען אונטערשטיצט פון צוויי טעמים, נאָנץ אונאָבהענגיג פון א וועל־כער עם איז אבסטראקטער טעאָריע; און יעדער איינער פון די טעמים איז גענוג איהר צו בעפעסטיגען. איינער קען ארויסגעבראכט ווערען פון דעם געזעץ פון פערערבונג, בעטראכטענדיג עם אין זיינע בריטערע פאָלגען. וואָרים אויב עם איז אמת, אז מענשען וווייזען ארוים אן עהנליכקייט צו זייערע אורעלטערן אי אין אָנבליק, אי אין כאראקטער — אויב עם איז אמת, אז געווייסע גייסטיגע ער־שיינונגען, ווי משוגעת, קומען פאָר דורות נאכאנאנד אין די מיט־גליעדער פון דערזעלביגער פאמיליע אין דעמזעלביגען עלטער; אויב, אויסלאָזענדיג אינדיווידועלע פעלען, ביי וועמען די שטריכען פון פיעלע טוידטע אורעלטערן, וואָס מישען זיך דורך מיט די שטריכען פון אייניגע לעבעדיגע, פערדעקען דאָס דאָזיגע געזעץ, נעהמען מיר די נאציאָנאלע טיפען און בעמערקען ווי די קאָנטראסטען צווישען זיי האלטען זיך פעסט פון דור אויף דור —— וועז מיר געדענקען, אז די אלע בעזונדערע טיפען זענען נעקומען פון א געמיינשאפט־ליכען שטאם, און בכן אז די איצטיגע קענטיגע חלוקים צווישען זיי האבען געמוזט ארויסוואקסען פון דער ווירקונג פון מאדיפי־

צירענדע אומשטענדען אויף די כסדר־קומענדיגע דורות, וועלכע האָבען אלע איבערגעגעבען די אָנגעקליבענע אומענדערונגען צו זייערע קינדער — אויב מיר געפינען, אז די דיפערענצען זענען איצט אָרגאַנישע, אזוי אז א פראַנצויזיש קינד, למשל, וועט אויס־וואקסען א פראַנצויז אפילו ווען ער זאל ערציגען ווערען צווישען פרעמדע; און אויב דער אלגעריינער פאקט אין אָט דער בע־לייכטונג איז אמת בנוגע צו דער גאנצער נאטור פון מענשען, אריינגענומענדיג אין חשבון אויך זיין שכל — דאן פאלגט דערפון, אז אויב עס איז פאראן א געוויסע אָרדנונג, אין וועלכער די מענש־לייכע ראסע האָט ערווארבען איהרע בעריש־יעדענע סאָרטען קענטניסען, מוז אויך אויסוואקסען א נייגונג אין יעדען קינד צו ערווערבען אָט די סאָרטען קענטניסען אין דערזעלבער אָרדנונג. דאָס הייסט, אז אפילו ווען די דאָזיגע אָרדנונג וואלט בעצם געווען א גלייכגילטיגע, וואלט עס אויך אויסגעהאלפען די ערציהונג, ווען מען פיהרט דעם אינדיווידועלען בערשטאנד אין די טריט וואָס דער אלגעמיינער פערשטאנד האָט דורגעמאכט. אָבער די אָרדנונג איז בעצם נאָר נייט קיין גלייכגילטיגע; דעריבער איז עס א גרינדליכער טעם פאר וואָס די ערציהונג דארף זיין א ווידערהאָלונג פון דער ציוויליזאציע אין א קלייגעם מאָסשטאב: מען קען בעווייזען, אי אז דער היסטאָרישער סדר איז אין זיינע הויפּטשטריכען געווען א נויטוועדיגער, אי אז די אורזאכען וואָס האָבען איהם ארויסגערופען, פאסען זיך צום קינד, אזוי גוט ווי צו דער ראסע. ניט אויס־רעכענענדיג די אלע אורזאכען איינציגווייז, וועט דאָ געגנוג זיין אָנצורוייזען, אז היות ווי דער בערשטאנד פון דער מענשהייט, זיך געפינענדיג אין מיטען פון ערשיינונגען און שטרעבענדיג זיי צו בעגרייפען, האָט געגרייכט, נאָך ענדלאָזע פערגלייכונגען, חקירות, עקספּערימענטען און טעאָריען, זיין היינטיגען וויסען דורך א גע־וויסען בעשטימטען גאנג; איז דער שכל מחיב, אז די שיכות צווישען גייסט און ערשיינונגען איז מסתמא אזעלכע, וואָס דער־לאָזט ניט גרייכען דאָס דאָזיגע וויסען דורך קיין שום אנדער נאנג; און אזוי ווי יעדען קינד'ס בערשטאנד שטעהט צו די ערשיינונגען אין דערזעלביגער שיכות, הייסט עס, אז ער קען זיי גרייכען אויף נור דורך דעמזעלביגען גאנג. איז דעריבער, ווען

מיר ווילען בעשליסען מכח א ריכטיגער מעטאדע פון ערציהונג, קענען מיר בעקומען א הילף פון דער פאַרשונג וועגען דעם גאנג פון דער ציוויליזאציע.

5. איינער פון די שלוסען, צו וועלכען אזא פאַרשונג פיהרט אונז, איז, אז מיר דארפען אין יעדען צוויייג פון אונטערריכט נעהן פון דעם עמפירישען צו דעם ראציאנאלען. אין פערלויף פון דער גאנצער צייט פון מענשליכען פראגרעס האט יעדע וויסענשאפט זיך ענטוויקעלט פון דער קונסט, וואס ענטשפרעכט איהר. עס קומט פון דער נויטוועגדיגקייט, וועלכע מיר פיהלען אי אינדיווידועל, אי אלס ראסע, צו דערגרייכען דאס אבסטראקטע דורך דאס קאנקרעטע, אז עס מוז פריהער זיין פראקטיקע און א וואקסענדע ערפאהרונג מיט איהרע עמפירישע גענעראליזאציעס, איידער עס קען זיין א וויסענשאפט. וויסענשאפט איז אָרגאניזירטע קענטניס; איידער אבער די קענטניס קען וועלען אָרגאניזירט, מוז מען זיי דאָך וויפיעל עס איז פריהער האבען. יעדער למוד מוז דעריבער האבען א ריין־עמפירישע איינלייטונג, און ערסט יעמאלט וועט עס האט זיך שוין אנגעקליבען א גרויסער אוצר פון בעאבאכטונגען, קענען זיך אנפאנגען וועגען דעם די חקירות פון שכל. אלס בעלייכטענדע אנוועגדונג פון אט דעם רעגעל, קענען מיר בריינגען א ביישפיעל פון דער מאדערנער מעטאדע פון געבען גראמאטיקע ניט פאר דער שפראך, נור נאך איהר; אדער די אלגעמיינע געוואהנהייט פון געבען פריהער א קורס פון פראקטישען צייכענען איידער מען גיט די לעהרע פון פערספעקטיוון. שפעטער־צו וועט נאך אנגעוויזען וועלען אויף וויטערדיגע אנוועגדונגען פון דעמזעלביגען רעגעל.

6. א צווייטער שלום פון דעם פריהערדיגען אלגעמיינעם פרינציפ, אויף וועלכען מען קען נאר ניט צו־שטארק דריקען, איז, אז דער פראצעס פון זעלבסטענטוויקלונג מוז אין דער ערציהונג אזויפיעל ערמוטיגט ווערען, ווי נור מעגליך. קינדער דארף מען פיהרען, זיי זאלען מאכען זייערע אייגענע אונטערזוכונגען און ציהען זייערע אייגענע שלוסען. מען דארף זיי אויסזאגען, אזוי וועניג ווי מעגליך, און מאכען זיי זאלען אליין ענטדעקען אזויפיעל ווי מעגליך. די מענשהייט האט אין גאנצען פראגרעסירט

נור דורך אליין לערנען־זיך; און אז יעדער פערשטאנד מוז פּראָ־
גרעסירען אונגעפעהר אויפ'ן זעלביגען אופן, כדי צו דערגרייכען
די בעסטע רעזולטאטען, ווערט נאָכאנאנד בעוויזען דורך דעם אויס־
געצייכענטען ערפאָלג, וואָס די אליין־נעלערנטע מענשען האָבען
תמיד געמאכט. די וואָס זענען ערציענען געווארען אויף די נע־
וועהנליכע שוהל־ניינג און האָבען ארויסגעטראָגען די אידעע, אז
נור אין דער דאָזיגער נעווענהנליכער פאָרם קען מען פּראקטיש
דורכפיהרען די ערציהונג, וועלען דענקען, אז עס איז ארויסגע־
וואָרפענע ארבייט צו מאכען אז די קינדער זאָלען זיין זייערע
אייגענע לעהרער. וועו אָבער זיי וואָלטען איבערדענקען, אז די
העכסט־וויכטיגע קענטניס וועגען די ארומיגע זאכען וואָס א קינד
קריגט אין זיינע ערסטע יאָהרען, בעקומט עס אָהן קיינעמס הילף —
אויב זיי וועלען זיך עראינערען, אז דאָס קינד לערנט זיך אליין
פון־זיך דעם געברויך פון זיין מוטער־שפּראָך — אויב זיי וועלען
אָבשאצען די סומע פון לעבענס־ערפאָהרונגען, פון דער אויסער־
שוהליגער געלערנטקייט, וואָס יעדער יונגעל זאמעלט אָן אליין
פאר־זיך — אויב זיי וועלען בעמערקען דעם אונגעוועהנליכען
שארפזין פון דעם פערלאָזענעם לאָנדאָנער גאסען־יונגעל, ווי מען
זעהט עס ארויס אויף אלע זייטען וואו ער שטרענגט נור אָן זייגע
פעהיגקייטען — און אויב זיי וועלען נאָך וויטער דענקען ווי־
פיעל קעפ עס האָבען אליין אָהן הילף נעראָנגעלט זיך און דורכ־
געקאָכען די פערבאָרגענישען פון אונזער אונפערזינפטיג־פלאָ־
נירטען סדר הלמוד, ווי אויך מאסען אנדערע היגדערניסען א חוץ
דעם: וועלען זיי איינזעהן, אז עס איז נאָר ניט קיין אונפער־
זינפטיגער שלום צו גלויבען, אז אויב מען זאָל איהם פאָרלעגען די
למודים אין ריכטיגער אָרדנונג און ריכטיגער פאָרם, וועט יעדער
תלמיד מיט געווענהנליכע פעהיגקייטען בייקומען אלע כסדר'דיגע
שווערקייטען מיט קנאפּוואָם זייטיגער הילף. באמת, וועו קען
צוקוקען די שטענדיגע בעאָבאכטונג, פאָרשונג און בעשלוסונג, וואָס
קומט פאָר אין דעם קינד'ס פערשטאנד, אָדער וועו קען צוהערען
זיינע שארפזיניגע בעמערקונגען וועגען זאכען וואָס שטעהען אין'ם
קרייז פון זיינע פעהיגקייטען, און ניט איינזעהען, אז אויב מען
וואָלט אָט די קרעפטען, וואָס ער ווייזט ארויס, סיסטעמאטיש פער־

וועגדעט אויף למודים אין דעמזעלביגען קריז, וואלט ער זיי לייכט נעקענט בעהערשען נאר אהן הילף? די נויטיג־קייט נאכאנאנד רק צו דערצעהלען, נעהמט זיך פון אונזער דומהייט, ניט פון דעם קינד'ס. מיר רייסען איהם אוועק פון די זאכען, אין וועלכע ער איז פעראינטערעסירט און איז שטארק אריינגעטהון צו בענעהמען אליין פון־זיך. מיר בריינ־גען איהם פאקטען, וואס זענען צו־קאמפליצירט ער זאל זיי קענען פערשטעהן, דעריבער וועלען זיי איהם נמאס. זעהענדיג אז ער וויל ניט מיט'ן גוטען וויללען אויסלערנען די דאזיגע פאקטען, שטופען מיר זיי איהם אריין אין קאפ מיט געוואלט דורך דראהונגען און שטראפען. ענטזאגענדיג איהם אט אזוי די קענטנים וואס ער פערלאנגט, און אנשטאפענדיג איהם מיט קענטנים, וועלכע ער קען ניט פערדייהען, שאפען מיר א קרענקליכען צושטאנד פון זיינע פעהיגקייטען און א וויידערווילען צו קענטענים איבערהויפט, וואס שטאמט אב דערפון. און דאן, וועז דאס קינד, אלס רעזולטאט טיילוויז פון דער נאריישער פוילקייט וואס מיר האבען גורם געווען, און טיילוויז פון דעם וואס זיינע למודים זענען נאך אלץ אוג־פאסיגע, קען דאס קינד נאר נישט ניט פערשטעהן אהן ערקלערונגען, און ער וועדט בלויז א פאסיוועד פערנעהמער פון אונזער אונטער־ריכט, קומען מיר און בעשלוסען, אז מען מוז נויטיגערווייז אט אזוי אנפיהרען די ערציהונג. נאכדעם ווי מיר האבען מיט אונזער מעטאדע געשאפען אן אונבעהאלפענקייט, מאכען מיר די אונבע־האלפענקייט פאר דעם גרונד פון אונזער מעטאדע. עס איז קלאר, אז מען קען קיין ראיה ניט בריינגען פון דער ערפאהרונג פון פע־דאגאגען אנטקעגען דעם סיסטעם, וואס מיר פערטיידיגען. און יע־דערער וואס זעהט דאס, וועט אויך איינזעהען, אז מיר מעגען גאנץ רוהיג פאלגען די דיסציפלין פון דער נאטור דורכאוים; אז מען קען דורך א פעהיגע הדרכה מאכען דער פערשטאנד זאל זיך אליין ענטוויקלען אויף זיינע שפעטיגערע שטופען, אזוי ווי ער ענטוויקעלט זיך אליין אויף זיינע פריהערדיגע; און אז נור אויף דעם וועג אליין קען מען ארויסבריינגען די העכסטע קראפט און טהעטיגקייט.

7. אלס די לעצטע פראבע, לויט וועלכער צו אורטיילען יעדען פאלן פון בילדונג, דארף אונז דיענען די פראגע: שאפט דער

פּלאן אין די תּלמידים אן אנגענעהמע אויפרעגונג? אויב מיר זענען אין ספק צי א געוויסע פּאַרט אדער אינאַרדנונג איז מעהר אין אינקלאַנג מיט די פּריהערדינע פּרינציפּען איידער אנאנדער פּאַרט, קענען מיר זיך זיכער האלטען בייַ אָט דעם קריטעריום. אפילו וועז דער פּאַרגעשלאָגענער קורס, טעאַרעטיש בעטראכט, שיינט צו זיין דער בעסטער, דאָך אויב ער רופט ניט ארויס קיין אינטערעס, אדער ער רופט ארויס א קלענערן אינטערעס ווי אנאנדער קורס, דארפען מיר איהם אוועקווארפען; ווארים מען דארף זיך מעהר פערלאָזען אויף דעם קינד'ס גייסטיגע אינסטינקטען אידער אויף אונזערע חקירות. בנוגע צו די גייסטיגע פעהיגקייטען קענען מיר מיט צופערטרויען זיך פערלאָזען אויפ'ן אלגעמיינעם נעזעץ, אז אונטער נארמאלע אומשטענדען זענען געוונדע בעשפּטיגונגען אנגענעהם, בעת פערקעהרט, בעשעפּטיגונגען וואָס פערשאפען שמערץ, זענען ניט קיין נעזונדע. הגם היינטיגען טאג שטימען אונזערע געפּיהלען און לויידענשאפטען ניט גאנץ פּאַלשטענדיג מיט דעם נעזעץ, דאָך די אינטעלעקטועלע נאטור פון מענשען, אדער צום וועניגסטען די טיילען פון איהר וואָס דאָס קינד צייגט ארויס, שטימען כמעט אין גאנצען מיט'ן נעזעץ. די אבנייגונגען וואָס דער תּלמיד פיהלט צו דעם אדער יענעם למוד, וועלכע ערגערן דעם געוועהנליכען לעהרער, זענען ניט איינגעבארענע געפיהלען, נור זיי קומען ארויס פון דעם לעהרער'ס ניטפערשטענדיגען סיסטעם. פ ע ל ל ע נ ב ע ר ג זאגט: „די ערפאהרונג האָט מיך געלערנט, אז פּוילקייט בייַ יונגע מענשען געהט דירעקט אזוי לחיפּך צו זייער טבע פון צו זיין טהעטיג, אז אויב עס איז ניט די פּאַלגע פון שלעכטער ערציהונג, איז עס כמעט אלעמאל פערבונדען מיט עפּעס א קאָנסטיטוציאָנעלען פעהלער". און אָט די נאטירליכע טהעטיגקייט, צו וועלכער די קינדער זענען אזוי גענייגט, איז נישט מעהר ווי א יאָגען זיך נאָך זיי פערגניגענס, וואָס די געזונדע איבונג פון די פעהיגקייטען פערשאפט. עס איז אמת, אז איניגע פון די העכערע גייסטיגע קרעפטען, וועלכע זענען דערווייַלע נאָך וועניג ענטוויקעלט בייַ דער ראַסע, און זענען איינגעבארען בייַ א געוויסען גראד נור בייַ די גרעסטע קעפּ, זענען ניט אויפגעלעגט צו פּארטראָגען די סומע אנשטרענגונג וואָס עס פּא-

דערט זיך פון זיי. אָט די קרעפטען אָבער, טאקי מחמת זיי זענען אזוי קאָמפּליצירט, וועלען אין א נאָרמאלען בילדונגס־קורס קומען אין איבונג ערסט צום סוף, און מען וועט דעריבער אויף זיי ניט אַרויפלעגען קיין ארבייט ביז דער תלמיד גרייכט דעם עלטער, וען עס קענען שוין אויף איהם ווירקען וויטערע מאָטיוון, און מען קען מאכען, אז א ניט־דירעקטער פערגעניגען זאָל אריבער־וועגען א דירעקטען פערגעניגען. אָבער ביי אַלע פעהיגקייטען, וואָס זענען ניעדעריגער אייַדער יענע, איז דער נאָרמאלער סטימול, די דירעקטע בעפרידיגונג וואָס קומט פון דער טהעטינקייט גופא; און אוכטער א גוטער הדרכה איז דאָס דער איינציגער נויטוועגדי־גער סטימול. וועו עס וועלט נויטיג צו זוכען עפעס אן אנדער אָנרעגונג, מוזען מיר יעמאָלט אָננעהמען דעם פאקט גופא פאר א בעוויזן, אז מיר זענען אויף א פאלשען וועג. די ערפאהרונג בע־וויזט אונז וואָס א טאָג אלץ מיט מעהר קלארקייט, אז מען קען אלעמאל געפינען א מעטאָדע, וועלכע זאָל אריסרופען אן אינטע־רעס און אפילו א פערגעניגען; און אלעמאל לאָזט זיך אויס, אז אזא מעטאָדע איז לויט אלע אנדערע פראָבעם טאקי די ריכטיגע.

ביי דעם רוב מענשען וועלען אָט די לייטענדע פרינציפּען האָ־בען א קנאפען געוויכט, וועו מען זאָל זיי איבערלאָזען אין אָט דער אבסטראקטער פאָרם. טיילס, דעריבער, כדי צו געבען ביי־שפיעלען פון זייערע אנוועגדונגען, און טיילס מיט דער אבזיכט צו מאכען פערשיעדענע ספעציעלע פארשלאגען, וועלען מיר איצט איבערגעהן פון דער טעאָריע פון ערציהונג צו איהר פראקטיקע.

עס איז געווען פעסטאלאָצי'ס מיינונג — און עס איז א מיי־נונג, וואָס איז אלע שטארקער געוואָרען זינט זיין צייט — אז די ערציהונג, וואָסערע זי זאָל ניט זיין, דארף זיך אנהויבען פון וניעג־אן. וועו עס האָט נור אויפמערקזאם בעמערקט, וויי דאָס פיצעל קינד קוקט מיט וויייט־געעפענטע אויגען אויף די ארומיגע זאכען, וויים נאָנץ גוט, אז די ערציהונג הויבט זיך וויירקליך אן אזוי פריה, צי דאָס איז אונזער כונה, צי ניט. דער פאקט איז, אז דעם קינד'ס טאפען מיט די פינגערלעך און לעגען אין מויל יעדע זאך וואָס עס קען דערלאנגען, וויי אויך זיין צוהערען־זיך

מיט אן אפענעם מויל־כעל צו יעדען קלאנג, זענען די ערסטע טריט פון דער רייה, וועלכע ענדיגט זיך מיט אן ענטדעקונג פון ניט־גע־זעהענע פֿלאנעטען, מיט אן ערפינדונג פון "עכען־מאשינען, מיט א בעשאפונג פון גרויסע גענעלדען אדער מיט קאמפאזיציעס פון סימפאניען און אפעראס. עס שטעלט זיך א פראגע, וויבאלד אז אט די טהעטיגקייט פון די חושים איז גאנץ פון אנהויב אן א נא־טירליכע און אן אונפערמיידליכע, צי זאלען מיר ניט בעזאָרגען גענוג פערשיעדענע מאטעריאלען, כדי די חושים זאלען האבען גענוג איבונג? און עס פערשטעהט זיך, אז וועו מען שטעלט אט אזוי די פראגע, קען מען קיין אנדער ענטפער ווי יא אויף איהר ניט געבען. אבער, ווי מיר האבען שוין פריהער געזאגט, די איינשטימונג מיט פעסטאלאצי'ס טעאריע איז נאך ניט מחיב, אז מען מוז איינשטי־מען מיט זיין פראקטיקע; און אט דא האבען מיר א פאל וואס פאסט זיך צום פונקט. רעדענדיג וועגען דעם למוד פון אויס־לעגען, זאגט ער אזוי: —

„דאס אויסלעגען־בוך דארף דעריבער ענטהאלטען אלע קלאנ־גען פון דער שפראך, און מען דארף זיי לערנען אין יעדער פאמיליע פון דער פריהעסטער קינדהייט אן. דאס קינד וואס לערנט זיך אויסלעגען, דארף איבערזאגען די ווערטער פאר דעם עופה'לע אין וויעג, אייידער עס קען נאך ארויסרעדען א ווארט, כדי אז די ווער־טער וואס עס הערט, זאלען דורך די אפטע ווידערהאלונג טיעף איינגעדריקט ווערען אויף זיין מוח".

צונויפבינדענדיג אט די רייד מיט די עצות פאר א „קינדער־שטוב מעטאדע", וואס נעפינען זיך אין זיין „האנדבוך פאר מו־טערס", אין וועלכען זיינע ערסטע שטונדען בעשטעהען פון די נעמען, די ערטער, די פערבינדונגען, די צאהלען, די אייגענשאפטען און געברויכען פון די גליעדער פון קערפער, ווערט אונז קלאר, אז פעסטאלאצי'ס בעגריפען וועגען דער ערסטער גייסטינער ענטוויקלונג זענען נעווען צו־רויה, ער זאל קענען ערפינדען פערשטענדיגע פלע־נער. לאמיר בעטראכטען דעם גאנג וואס די פסיכאלאגיע דיקטירט אונז.

די ערסטע איינדרוקען, וואס דער מוח קען פערנעהמען, זענען די עלעמענטארע עמפינדונגען, וועלכע ווערען געשאפען פון ווידער־

שטאנד, ליכט, קלאנג א. ז. וו. עס איז קלאר, אז עס קענען ניט זיין קיין צונויפגעשטעלטע בעוואוסטזיינס־צושטאנדען אפריהער פאר די אוינצעלנע בעוואוסטזיינס, פון וועלכע זיי זענען צונויפגעשטעלט. עס קען ניט זיין קיין פארשטעלונג פון פארם, אוואו מען האט ניט א בעקאנטשאפט מיט ליכט אין זיינע שאטירונגען און אייגנשאפטען, אדער מיט וויידערשטאנד אין זיינע פערשיעדענע גראדען פון שטארקייט; וואָרים, ווי מען וויים עס שוין פון לאנג, מיר דערקענען די זיכטבארע פארם דורך פערשיידענהייטען פון ליכט, און די פיהלבארע פארם דורך פערשיידענהייטען פון ווידערשטאנד. דאסגלייכען קען מען ניט דערקענען קיין צונויפגעשטעלטען (ארטיקולירטען) קלאנג, כל זמן מען איז ניט בעקאנט געווארן מיט די איינפאכע קלאנגען, פון וועלכע דער צונויפגעשטעלטער בעשטעהט. און אזוי מוז עס זיין אויך ביי יעדען אנדער פאל. איז דעריבער, פאלגענדיג דעם נויטיגען געזעץ פון געהען פון איינפאכען צום פיעלפאכען, דארפען מיר פערזארגען פאר'ן קינד א געניגענדע צאהל זאכען, וואס שטעלען פאר פערשיעדענע מדריגות און סארטען פון ווידערשטאנד, א געניגענדע צאהל זאכען, וואס שלאגען אב ליכט אין פערשיידענע סומען און אייגנשאפטען, און א געניגענדע צאהל קלאנגען וואס הילבען אין א קאנטראסט לויט זייער שטארקייט, זייער הויכקייט און זייער „טעמבער". אז די קינדערשע אינסטינקטען בעשטעטיגען אין גאנצען אט דעם שלוס וואס מיר גרייכען אפריארי (על משקל ראשון), וועלען אלע אויינזעהען, דערמאנענדיג זיך אן דעם פערגעניגען, וואס א קינד האט בעת ער בייסט זיינע שפיעלצייג, בעת ער טאפט ארום די גלאנציגע קנעפלעך פון זיין ברודער'ס רעקל, אדער בעת ער רייסט דעם טאטע'ס בארד — דערמאנענדיג זיך ווי א קינד איז אין גאנצען ארויסגעטהון קוקענדיג אויף א בונט־געפארבטען געגענשטאנד, וועלכען ער בעצייכענט מיט'ן וואָרט „שעהן", וועז ער וויים דאס וואָרט, נור צוליעב זיינע העלע פארבען; אדער ווי זיין געזיכטל ציהט זיך אויס אין א געלעכטער פון די ווערטלעך וואס זיין מאמע פלאפעלט צו איהם, פון די פינגער־קלאנגען וואס א גאסט מאכט צו איהם, אדער פון יעדען קלאנג וואס עס האט ביזאהער ניט געהערט. צום גליק ווערען אט די ערסטע פאדערונגען פון דער ערציהונג אין א

גרויסען ערך דערפילט דורך די געוועהנליכע פיהרונגען פון קינדער־ציהער. עס בלייבט אבער נאך פיעל איבער וואס מען דארף טהון, און עס איז מעהר וויכטיג ווי מען מיינט, אז מען זאל עס טאקי טהון. יעדער חוש האט בכח אריינצונעהמען מעהר לעבעדיגע איינדרוקען אין דעם משך פון זיין פון־זיך־דיגער טהעטיגקייט, וועלכע בעגליים זיין ענטוויקלונג, איידער אין וועלבער עס איז אנדער ציים. א חוץ דעם אבער, וויבאלד אז אט די איינפאכסטע עלעמענטען מוזען דאך אמאל אויסגעלערנט ווערען, און וויבאלד אז דאס אויסלערנען זיך, צי פריהער, צי שפעטער, מוז דאך אוועק־נעהמען ציים, איז עס פשוט אן עקאנאמיע צו בעשעפטיגען די ערסטע שטופע פון דער קינדהייט, וועו עס איז ניט מעגליך קיין אנדער אינטעלעקטועלע טהעטיגקייט, אויף צו קריגען א פאלשטענ־דיגע בעקאנטשאפט מיט די דאזיגע עלעמענטען אין אלע זייערע פערשיידענע פארמען. און לאמיר אויך אגב ניט אויסלאזען דעם פאקט, אז די שטענדיגע בעפריידיגונג, וועלבע דאס קינד פיהלט וועו מיר פערשאפען איהם ווי געהעריג איז אט די איינדרוקען, וואס עס ציהט אין זיך אריין אזוי גערן, מוז אויך האבען א גוטע פעולה אויף זיין געמיטה, ווי אויף זיין געזונד. מען וואלט דא גע־קענט, וואלט נור אזוי פיעל פלאץ געווען, גאנץ גוט געבען עטליכע אנדייטונגען, ווי אזוי צו בעזארגען מעהר סיסטעמאטיש יענע נוי־טיגע איינפאכסטע איינדרוקען. מיר מוזען זיך אבער בענוגענען אנצייגענדיג נור, אז האלטענדיג זיך ביי'ן ענטוויקלונגס־געזעץ, וואס פיהרט פון אונבעשטימטען צום בעשטימטען, מוז יעדע דערארטיגע בעזארגונג זיין געבויט אויף דעם שלוס, אז אין דער ענטוויקלונג פון יעדען חוש ווערען צוערסט בעגריפען די איינדרוקען וואס הא־בען קיינטיגע קאנטראסטען. דעריבער דארף מען צוערסט בעזארגען די קלאנגען וואס אונטערשיידען זיך פיעל אין זייער שטארקייט און הויבקייט פון טאן, די פארבען וואס זענען אין קאליר זעהר ווייט אייגע פון די אנדערע, און די געגענשטאנדען וואס זענען זעהר פערשיידען אין זייער הארטקייט און גענויי. און דאן, אין יעדען פאל, מוז דער איבערגאנג פון אט די איינדרוקען צו אנדערע מעהר־עהנליכע זיין א לאנגזאמער און א שטופענמעסיגער.

נעהענדיג ווייטער צו דעם „זאכען־אונטערריכט", וועלבער

שטעלט נאנץ געווים מיט זיך פאר א נאטירליכע פארטזעצונג פון יענער אנפאנגליכער זינען־בילדונג, מוז מען בעמערקען, אז דער סיסטעם, וואס ווערט געווענליך געברויכט, געהט אין נאנצען להיפך צו דער נאטור־מעטאדע, ווי מען קען זי געפינען אי אין קינדהייט, אי אין דערוואקסענעם לעבען, אי אין'ס נאנג פון ציווי־ליזאציע. „דעם קינד, זאגט מ א ר ס ע ל, מוז מען צ י י נ ע ן, ווי אלע טיילען פון א זאך זענען צונויפגעבונדען, א. אז. וו." און די פערשיידענע האנדביכער פון „זאכען־אונטערריכט" האבען נאנצע רשימות פון די פאקטען, וואס מען דארף דעם קינד ד ע ר צ ע ה ־ ל ע ן מכח יעדער זאך וואס מען גיט איהם אין האנד אריין. עס איז אבער נעניג נור א בליק צו טהון אויפ'ן קינד'ס טעגליכען לעבען כדי אייגצוזעהען, אז אלע ידיעות פון זאכען וואס עס בעקומט איידער עס האט זיך אויסגעלערנט רעדען, זענען זעלבסט־נע־וואונענע; אז די אייגענשאפטען פון הארטקייט און נעווייכט וואס זענען פערבונדען מיט דעם אויסזעהן פון נעווייסע זאכען, די בע־זונדערע פארמען און פארבען וואס נעהערען צו בעזונדערע פער־זאנען, די ספעציעלע קלאנגען וואס חיות פון ספעציעלע נעשטאלטען בריינגען ארוים, זענען אלע ערשיינונגען, וועלכע דאס קינד בע־מערקט אליין. אויך אין דערוואקסענעם עלטער, וועו קיין לעהרער ביי דער האנד זענען ניטא, מוז מען אליין, אהן קיינעמס הילף, מאכען די בעאבאכטונגען און ציהען די שלוסען, וועלכע זענען נויטיג אלעוויילע פאר'ן אויפפיהר; וואהרים פון די ריכטיגקייט און פאלשטענדיגקייט פון די בעאבאכטונגען הענגט אב דער ערפאלג פון לעבען. היינט אויב אזוי, זעהט עס דען אוים וואהרשיינליך, אז ביים מאן און ביים קינד קומט פאר דערזעלביגער פראצעס וואס נעהט אן אין דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט בכלל, און אין דער פעריאדע צווישען קינדהייט און מאנהייט זאל מען נאר דער־פען פאלגען א פערקעהרטען פראצעס? און דערצו גראד אין אזא איינפאכען פרט, ווי לערנען די אייגענשאפטען פון זאכען? איז עס ניט, פערקעהרט נאר, קלאר פון אויבען אויף, אז מען מוז פאל־גען איין מעטאדע אומעדום? און רוקט אונז דען ניט נאכאנאנד די נאטור אליין אט די מעטאדע אין די אויגען, וועו מיר האבען נור דעם שכל דאס צו פערשטעהן און די ענייות זי אנצונעהמען?

וואָס קען האָבען א קלערערע בעדייטונג, ווי דער פערלאַנג פון קינדער נאָך גייסטיגער סימפּאטיע? מערקט ווי דאָס קינד, זיצענ־דיג אויף אייערע קניע, שטופּט אייך אין געזיכט דאָס שפּיעלצייג וואָס ער האָלט, כדי איהר זאָלט קוקען אויף דעם. זעהט ווען ער טהוט א סקריפּ מיט'ן נאָסען פינגער אויפ'ן טיש, ווי ער דרעהט זיך אום און קוקט אויף אייך, טהוט עס נאָך אמאָל און קוקט וויעדער אויף אייך, זאָגענדיג אויף אזא אופן אזוי קלאָר ווי עס קען: „הערסט דעם נייען קלאַנג?" קוקט זיך צו, ווי די עלטערע קינדער קומען אריין אין צימער מיט קולות: „מאמא, זעה וואָס פאר א מאָדנע זאַך", מאמא, קוק אהער," „מאמא, קוק אויף דאָס"—א געוועהנ־הייט וועלכע זיי וואָלטען אָנגעהאַלטען, ווען די נארישע מאמא וואָלט ניט אָנגעשריען זיי זאָלען איהר ניט דרעהען א קאָפּ. בע־מערקט בעת די קינדער שפּאַציערען מיט זייער שטוב־מיידעל אין נאָרטען, ווי יעדער „פיזיקל" לויפט־צו צו איהר מיט דער פרישער בלום וואָס ער האָט אָנגעריסען, צו צייגען איהר ווי שעהן זי איז, און צוריסקריגען א וואָרט פון איהר אויך, אז די בלום איז שעהן. הערט זיך צו מיט וואָס פאר אן אימפּעט יעדער „וויסער חברה'ניק" וועט אייך בעשרייבען עפּעס א נייאינקייט וואָס ער האָט געזעהען, ווען ער קען נור געפינען וועמען עס איז וואָס זאָל זיך אינטערעסירען צו הערען. לייגט ניט דער שלום, וואָס מען קען דערפון ציהען, פון אויבען־אויף? איז עס ניט קלאָר, אז מיר מוזען צופאַסען אונזערע וועגען צו אָט די גייסטיגע אינסטינקטען? אז מיר מוזען נור סים־טעמאטיזירען דעם נאטירליכען פראָצעס? אז מיר מוזען זיך צו־הערען צו אלץ וואָס דאָס קינד האָט אונז צו זאָגען וועגען יעדען געגענשטאנד, און פיהרען איהר דערצו אז ער ז א ל זאָגען אלץ וואָס ער קען נור דענקען וועגען דעם געגענשטאנד? אז מיר מוזען אָפּטמאָל ארויסרופען זיין אויפּמערקזאמקייט אויף אזוינע פאַק־טען, וואָס ער האָט נאָך ניט געהאַט בעמערקט, כדי ער זאָל זיי אליין בעמערקען וועלען נור זיי וועלען וויעדער פּראָקומען; און אז מיר מוזען געהן אלץ וויטער און מיט דער צייט אָנצייגען איהם אָדער בעזאָרגען איהם מיט א נייער רייה פון זאכען, אויף פאר אזא טיעפער אונטערזוכונג? בעמערקט ווי אזוי, לויט אָט דער מע־טאָדע, די אינטעליגענטע מוטער פיהרט אן איהר אונטערריכט.

ערסטענס מאכט זי איהר קלייגעם יונגעל בעקאנט טריט ביי טריט מיט די נעמען פון די איינפאכע אייגענשאפטען, ווי האדטקייט, ווייכקייט, קאלור, געשמאק, גרוים: און בעת זי טהוט עם, געפינט זי ווי ער העלפט איהר מיט, דא ברייגענדיג איהר עפעם צו ציינען אז עם איז רויט, דאדט עפעם אנאנדער זאך זי זאל פיהלען אז עס איז האדט, אזוי שנעל ווי זי גיט איהם ווערטער פאר אט די אייגענשאפטען. דאן, בעת זי מאכט איהם אויפמערקזאם אויף נאך אן אייגענשאפט אין עפעם א נייער זאך וואס ער ברייגנט איהר, נהמט זי זיך די מיה אינאיינעם צו דערמאהנען יענע אייגענשאפטען וואס ער ווייס שוין, כדי דורך די נאטירליכע נייגונג פון נאכאהמונג זאל ער זיך צוגעוועהנען איבערצוזאגען זיי איינע נאך די אנדערע. שטופענווייז, ווען עס טרעפען פעלען וואו ער פערפעהלט אנצורופען איינע אדער מעהרערע פון די אייגענשאפטען מיט וועלכע ער איז שוין בעקאנט געווארען, פיהרט זי איין די מאדע פון פרעגען איהם צי איז ניט פארגאן נאך עפעם וואס ער קען איהר דערצעהלען ווענען דער זאך וואס ער האלט. עס קען זיין אז ער פערשטעהט ניט. נאכדעם ווי זי לאזט איהט טראכטען א ווייל, זאגט זי איהם אויס; אפשר לאכט זי פון איהם א ביסעל פאר וואס ער האט ניט געטראפען. ווייערהאלט עס זיך א פאר מאל, בעגרייפט ער שוין וואס מען דארף טהון. ווען זי זאגט נעכסטען מאל, אז זי ווייס נאך עפעם ווענען דעם גענענשטאנד, מעהר אייידער ער האט איהר געזאגט, דערוועקט זיך אין איהם זיין שטאלץ; ער קוקט אויף דעם מיט גרוים אויפמערקזאמקייט; ער דענקט איבער אלץ וואס ער האט געהערט, און אזוי ווי די שאלה איז א לייכטע, געפינט ער עס אוים אין א ווייל ארום. ער איז מלא שמחה פון זיין ערפאלג, און זי סימפאטיזירט מיט איהם. ווי אלע קינדער, האט ער גרוים הנאה ווען ער ענטדעקט זיינע קרעפטען. ער ווייל נאך מעהר נצחונות, און געהט ארום זוכען נאך זאכען, ווענען וועלכע איהר צו דערצעהלען. ווי נור זיינע פעהיגקייטען וויקלען זיך פונאנדער, לענט זי צו אין אייגענשאפט נאך דער אנדערער צו זיין צעטיל: נעהענדיג ווייטער פון האדטקייט און ווייכקייט צו קראציגקייט און נלאטקייט, פון קאלור צו גלאנציגקייט, פון אייגענאכע קערפער צו צונויפגעזעצטע—אט אזוי שטענדיג קאמפליצירענדיג די פראגע,

וואָס מעהר קאָמפּעטענט ער ווערט, שטענדיג ארויפֿלעגענדיג מעהר ארבייט אויף זיין אויפמערקזאמקייט און זכרון, שטענדיג אָנהאַלטענדיג זיין אינטערעס, פערזאָרגענדיג איהם אלץ מיט אזוינע נייע איינדרוקען, וועלכע זיין מוח קען בעגרייפען, און שטענדיג פערשאַפענדיג איהם צופרידענהייט, דורכדעם וואָס ער קען בייקומען די דאָזיגע קלייגע שווערקייטען. אָט אזוי האנדלענדיג איז קלאָר, אז זי פיהרט נור אויס יענעם פון־זיך־דיגען פּראָצעס, וועלכער איז אָנגענאָנגען אין משך פון נאָך א פריהערדיגער פעריאָדע— פשוט זי העלפט די זעלבסט־ענטוויקלונג; און זי העלפט אויף דעם אופן, וואָס ווערט אָנגעדייטעט דורך דעם יונגעל'ס אינסטינקטיוון פערהאלטען זיך צו איהר. עס איז קלאָר, אז "י מעטאָדע וואָס זי נעהמט אָן איז די בעסטע וואָס מען קען אויסרעכענען אויף אייגצופיהרען א הרגל פון טיעפער בעאַבאכטונג, און דאָס איז טאקי דער אויסגעשפּראָכענער צוועק פון דעם גאנצען למוד. ז א ג ע ן א קינד דאָס אין צ י י ג ע ן איהם יענעם, הייסט ניט לערנען איהם ווי צו בעאַבאכטען, נור מאכען איהם פאר א פשוט'ן מקבל פון אנאנדערען'ס בעאַבאכטונגען: א פיהרונג וועלכע שוואכט אָב אנשטאָט צו שטארקען זיינע קרעפטען פון זעלבסט־אונטערריכט; וועלכע בערויבט איהם פון די פערגעניגענס וואָס קומען פון ערפאָלגרייכער טהעטיגקייט; וועלכע גיט איבער אָט די גאנץ־אָנציהענדע קענטניסען אין א פאָרם פון א געצוואונגענעם למוד; און וועלכע שאפט די גליכגילטיגקייט און אפילו דעם וויידערווילען, וואָס די קינדער פיהלען נאָר ניט זעלטען צו די דאָזיגע זאכען־אונטערריכטען. פערקאהרט, געהן מיט דעם גאנג וואָס מיר האָבען בעשריבען, הייסט איינפאך פיהרען דעם פערשטאנד וואו ער קען קריגען זיינע ריכטיגע שפייז; עס הייסט פעראיניגען מיט די גייסטיגע אפעטיטען זייערע נאטירליכע בעגליטער—דאָס זעלבסט־פערטרויען און דעם פערלאנג נאָך סימפּאטיע; עס הייסט מיטברייננען דורך די דאָזיגע פעראיניגונג א שטארקען כח פון אויפמערקזאמקייט, וואָס פערזיכערט אז די בעגריפען וועלען זיין לעבעדיגע און פאָלשטענדיגע; און דאָס מיינט אויך צוגעוואהנען דעם פערשטאנד פון אָנהויב־אָן צו פראקטיזירען יענע זעלבסט־הילף, וועלכע ער וועט סוף כל סוף מוזען אָננעהמען.

דעם „זאכען־אונטערריכט" דארף מען אָנפיהרען ניט נור אויף א גאנץ פערשיידענער ארט ווי ער ווערט געוועהנלעך אָנגעפיהרט, נור מען דארף איהם אויך אויסשפרייטען אויף א פיעל ווייטערן קרייז פון זאכען און מען דארף איהם אָנהאלטען ביז א פיעל שפעטערע פעריאָדע, איידער מען טהוט עם איצטער. ער דארף ניט בעגרעניצט ווערען אויף די זאכען וואָס געפינען זיך אין הויז, נור ער דארף אריינגעהמען די זאכען פון די פעלדער און די וועלדלעך, פון די שטיין־גרייבער אין פון ברעג ים. ער דארף ניט אויפהערען מיט דער פריהעסטער קינדהייט, נור ער דארף אָנהאלטען אין פערלויף פון דער יוגענד־פעריאָדע, אויף אן אופן וואָס זאל אונבעמערקטערהייט אריבערגעהן אין די אונטערזוכונגס־ארבייט פון דעם גאטור־פאָרשער און דעם וויסענשאפטס־מאן. דא דארף מען אויף נור פאָלגען די הדרכה פון דער נאטור. וואו קען מען אָנטרעפען א שטארקערע פרייד, ווי די שמחה פון קינדער בעת זיי קלייבען אן נייע בלומען און בעטראכטען נייע אינסעקטען, אדער בעת זיי זאמלען שטיינדלעך און ים־שיסלעך? און ווער קען עס ניט בעגרייפען, אז סימפאטיזירענדיג מיט זיי קען מען זיי אריינפיהרען אויף א הויכע שטופע פון פאָרשונג אין דעם געביי און די אייגענשאפטען פון די אלע זאכען? יעדער באָטאניקער, וואָס האָט מיטגענומען קינדער מיט זיך אין די וועלדער און אלעען, האָט געמוזט בעמערקען מיט וואָס פאר א חשק זיי האָבען זיך בעטייליגט אין זיינע פאָרשונגען, ווי פלייסיג זיי האָבען אויסגעזוכט פלאנצען פאר איהם, מיט וואָס פאר א געשפאנטקייט זיי האָבען געקוקט בעת ער האָט אונטערזוכט די פלאנצען, און ווי זיי האָבען איהם פערוואָרפען מיט פראגען. דער געטרייער אָנהענגער פון ב ע ק א ן — „דער דיענער און אויסטיטשער פון דער נאטור"—וועט איינזעהען, אז מיר דארפען ענדות'דיג אָננעהמען דעם וועג פון בילדונג, וואָס וועלט אונז אויף דעם אופן אָנגעצייגט.

וועז דאָס קינד איז שוין בעקאנט געוואָרען מיט די אינפאָרמאציאָנען פון אונאָרגאנישע זאכען, דארף מען איהם פיהרען דורך דעמזעלבען פראָצעס ער זאל פאָלשטענדיג אונטערזוכען די זאכען וואָס ער קלייבט אויף אין זיינע טעגליכע שפאציירנייגע. צוערסט דארף מען איהם לאָזען בעמערקען די וועניגער־

קאמפליצירטע פאקטען וואס זיי שטעלען מיט זיך פאר: ביי פלאנצען, די צאהל, דעם קאליר און די פארמען פון די בלומען־בלעטלעך, די געשטאלט פון׳ם שטאק און די בלעטער; ביי אינסעקטען, די צאהל פון די פליגלען, פיסלעך און פיהל־הערנער, און זייערע קאלירען. וועז ער האט די פונקטען גענוי בעמערקט און ריכטיג אבגעשאצט, קען מען כסדר ארויסברייננען וועיטערדיגע פאקטען: אין איין פאל, די צאהל פון די בלומען־פעדים און זוימען־שטעקלעך, די פארמען פון די בלומען, צי שטראהלען־ארטיג, צי פארמעסיג; די איינארדנונג און געביי פון די בלעטער, צי איינע אנטקעגען די אנדערע, צי איבערהיפיג, מיט שטעקלעך אדער אהן שטעקלעך, גלאט אדער האריג, ווי צאקען, ווי צעהנער, אדער געקארבט; אין דעם אנדער פאל, די איינטיילונגען פון קערפער, די טיילען פון בויך, די צייכענס פון די פליגלען, די צאהל שלעסער פון די פיס, און די פארמען פון די קלענערע ארגאנען—דער סיסטעם דארף אומעדום זיין, מאכען עס זאל ווערען ביי׳ן קינד אן אמביציע צו דערצוהלען אלץ ווענען יעדער זאך וואס ער געפינט. שפעטער, וועז ער האט דערגרייכט דעם פאסיגען עלטער, קען מען איהם געבען, אלס א גרויסע טובה, די מיטלען צו קאנסערווירען די פלאנצען, וועלכע זענען איהם געווארען טייער צוליב דעם וויסען וואס ער האט בעקומען פון זיי; און מיט דער צייט, אלס נאך א גרעסערע טובה, קען מען איהם אויך געבען אן אפפאראט אויף צו האלטען די לאר־ווען פון די געווהנליכע זומער־פויגעלעך און מאטטען אין דעם משך פון זייער פערוואנדלונג—א בעשעפטיגונג, וועלכע, ווי מיר קענען אליין עדות זאגען, גיט די העכסטע בעפרידיגונג. מען האלט עס אן מיט גרויס חשק יאהרען־לאנג, און אויב מען פערבינדט עס נאך מיט אן ענטאמאלאגישע (פון פליגען און אנדערע אינסעקטען) קאלעקציע, גיט עס צו א שטארקען אינטערעס צו די שבת־נאכמיטאג׳דיגע שפאציערגיינג, און איז אגב א פארטרעפליכע איינלייטונג צום שטודיום פון פיזיאלאגיע.

מיר ריכטען זיך אז פיעלע וועלען אונז זאגען, אז אט די נאנצע ארבייט הייסט ארויסוואַרפען צייט און ענערגיע לאיבוד, און אז עס וואלט א סך ניצליכער געווען די קינדער זאלען זיך בעשעפטיגען מיט שרייבען און רעכענען, און אזוי זיך צוגרייטען פאר די

געשעפטען פון לעבען. מיר בעדויערען וואָס אזעלכע רויהע אידעען וועגען ערציהונג און אזא ענגער בעגריף פון ניצליכקייט זאָלען נאָך עקזיסטירען ביי היינטיגען טאָג. ניט זאָגענדיג מעהר נאָרנישט וועגען דער נויט סיסטעמאטיש צו בילדען די חושים און וועגען דעם וווערטה פון די אויבען־דערקלערטע האנדלונגען אויף צו פערענטפערען יענע נויט, זענען מיר גרייט זיי צו פערטיידיגען אפילו אין דעם פּרט פון די קענטנים גופא וואָס מען געווינט דורך זיי. אויב מענשען דאַרפען מעהר ניט זיין ווי פשוטע בעלי בתים, מעהר ניט ווי קרעמער וואָס גריבלען זיך אין זייערע קאָנטאָר־ביכער, אָהן וועלכע־עס־איז אנדערע נעדאַנקען אחוץ זייער מסחר—אויב עס איז רעכט זיי זאָלען זיין ווי דער שטאָדט־יונג, וועמעס בעגריף וועגען די פערגענגיגענס פון לאנד גרייכט ניט ווייטער איידער צו זיצען אין א שענק, רויכערען א פּיפּקע און טרינקען ביער; אָדער ווי דער פּריץ, וועלכער דענקט וועגען וועלדער ווי פלעצער וואו צו שיסען, ניט־קולטיווירטע פלאַנצען זענען ביי איהם נישט מעהר ווי ווילדע גראָזען, און ביי וועמען דאָס נאנצע טיער־ריך טיילט זיך איין אין דריי קלאסען: חיות, שרצים און פיה—דאָן איז טאקי געווים אין בעריג צו לערנען עפּעס וואָס העלפט ניט דירעקט פול צו מאכען דעם טיש־קעסטיל און אָנפאַקען דעם שפּייז־קאַמער. אויב אָבער מיר האָבען פאר זיך א מעהר־ווירדיגען ציעל אייד־ער צו זיין פּשוט'ע לאסט־פיה—אויב עס שטעקען אויך אנדערע נוצען אין די זאכען וואָס רינגלען אונז ארום, אחוץ זייער כח איינצובריינגען געלד—אויב עס זענען פאראן העכערע פעהיגקייטען צו בילדען אחוץ די פעהיגקייטען פון האבוונן און נעניעסען—אויב די פערגענגענס וואָס פאַעזיע און קונסט און ווייסענשאפט און פילאָסאָפיע קענען בריינגען, האָבען אויך עפּעס א בעטרעף: דאָן איז כדאי אז מען זאָל אויפמונטערן די אינסטינקטיוועז נייגונג, וואָס יעדעס קינד צייגט ארויס, צו בעאַבאכטען נאטירליכע שעהנקייטען און אונטערזוכען נאטירליכע ערשיינונגען. אָבער אָט די גראָבע נוצען־אויסרעכענונג, וועלכע איז צופרידען צו קומען אויף דער וועלט און אוועק־געהן פון איהר, ניט וויסענדיג וואָס פאר א וועלט דאָס איז און וואָס עס איז פאראן אין איהר, קען בעקעמפּפט ווערען אויף איהר אייגענעם באָדען. מיט דער צייט וועט מען אויסגעפינען, אז עס איז

מעהר וויכטיג צו וויסען די געזעצען פון לעבען, אירער וועלכע עס איז אנדערע קענטניסע אויף דער וועלט; אז די לעבענס־געזעצען זענען דער פונדאמענט, ניט נור פון אלע קערפערליכע און גייסטיגע פראצעסען, נור אויך, וויי די סברא איז מחיב, פון אלע געשעפטען פון הויז און פון גאס, פון אלע מסחרים, פון דער גאנצער פאליטיק און דער גאנצער מארא; און אז דעריבער איז ניט מעגליך צו רעגולירען וויי עס דארף צו זיין, ניט דעם פערזוענליכען, ניט דעם געזעלשאפטליכען אויפפיהר, כל זמן מען האט ניט קיין ריכטיגע השגה פון זיי. מען וועט אויך איינזעהען, אז די לעבענס־געזעצען זענען בעצם אומעדום אין דער גאנצער ארגאניישער שעפפונג די זעלביגע, און אז מען קען זיי ריכטיג ניט פערשטעהן אין זייערע צונויפגעזעצטע ערשיינונגען, כל זמן מען האט זיי ניט שטודירט אין זייערע איינפאכע ערשיינונגען. און וועט כען וועט דאס איינזעהן, וועט מען שוין אויך זעהען, אז דערמיט וואס מען העלפט דעם קינד צו בעקומען א קענטשאפט פון דאס וואס עס טהוט זיך אין דרויסען, פאר וועלכער ער צייגט ארויס אזא גרויסען חשק, און דערמיט וואס מיר שטיצען דער ערווערבונג פון אזוינע קענטניסען אין פערליוף פון דער יוגענד, בריינגען מיר איהם איינפאך־מיט עס זאל אנזאמלען דעם רויה־מאטעריאל פון דעם צוקינפטיגען בנין—די פאקטען, וועלכע וועלען איין שעהנעם טאג איהם קלאר מאכען מיט דער עכטער קראפט יענע גרויסע וויסענשאפטליכע גענעראליזאציעס, דורך וועלכע עס קענען ריכטיג אנגעפיהרט ווערען אלע מענשליכע טהאטען.

איינער פון די פיעלע צייכענס פון די מעהר־ראציאנאלע בלי־קען איבער גייסטיגע בילדונג, וואס הויבען איצט אן צו גילטען, איז די וואקסענדע אנערקענונג וואס עס קריגט איצט דער לעמד פון צייכענען אלס אן עלעמענט פון ערציהונג. מען מעג נאך אמאל מא־כען די בעמערקונג, אז לעהרער נעהמען ענדליך אויף דעם קורס, וואס די נאטור האט זיי שטענדיג נערוקט אין די אויגען. די פרא־בעס, גאנץ פון־זיך, וואס קינדער מאכען אויסצומאלען מענשען, הייזער, בוימער און חיות, וועלכע זיי זעהען ארום זיך, אויף א טאפעל אויב זיי קענען קיין בעסערע זאך ניט קריגען, אדער מיט א בליי־פעדער אויף פאפיער, וועו זיי קענען זיי אויסבעסטלען—

זענען אלעמען בעקאנט. קריגען דורכצובלעטערן א בוך פון בילדער איז איינס פון זייערע העכסטע פערגעניגענס; און ווי גרויסע רופט זייער שטארקע נאכאהמונגס־טענדענץ באלד אין זיי ארויס די אמביציע אליין צו מאכען בילדער. דאס שטרעבען צו מאכען א בילדל פון די אויפפאלענדע זאכען וואס זיי זעהען, איז א ווייטערדיגע אינסטינקטיווע איבונג פון די חושים — א מיטל ווי צו פועל'ן נאך גרעסערע פינקטליכקייט און פאלשטענדיגקייט פון בעאבאכטונג. סיי זוכענדיג צו פראינטערעסירען אוגו אין זייערע ענטדעקונגען וועגען די זינליכע אייגענשאפטען פון זאכען, און סיי דורך זייערע בעמיהונגען צו צייכענען, בעטען זיי זיך ביי אוגו אקוראט דעם סארט בילדונג, וואס איז זיי נויטיגער פאר אלץ.

וואלטען די לעהרער געפאלגט די וואונקען וואס די נאטור גיט זיי, ניט נור צו מאכען דאס צייכענען פאר א טייל פון ערציהונג, נור אויך אויסצוקלייבען מעטאדען ווי דאס צו לערנען, וואלטען זיי אויפגעטון מעהר אידער זיי האבען אויפגעטון. וואס זוכט דאס קינד די ערסטע זאך פארצושטעלען? די זאכען וואס זענען גרויס, זאכען וואס האבען אנציהענדע קאראקטערן, זאכען ארום וועלכע זיינע אנגענעהמע עראינערונגען דרעהען זיך מיסטענס ארום—דאס זענען, מענשליכע וועזענס פון וועמען עס האט בעקומען אזויפיל גענפיהלען; קיה און הינט, וועלכע אינטערעסירען איהם צוליב די פיעלע ערשיינונגען וואס זיי שטעלען פאר; הייזער, וואס מען קען אלע וויילע זעהען און זענען אויפפאלענד מיט זייער גרויס און דורך דעם קאנטראסט פון זייערע טיילען. און וועלכער פון די פראצעסען פון פארשטעלונג גיט איהם דאס גרעסטע פערגעניגען? מאלען אין פארבען. פאפיער און בליי־פעדער זענען גוט, וועז עס איז קיין בעסערע זאך ניטא, אבער א קעסטל פארבען מיט א פינזעל— דאס איז אן אמת'ר אוצר. האט ער די פארבען, איז צייכענען די אויסערע שטריכען ביי איהם ניט אזוי וויכטיג, ער מאכט די שטריכען דערהויפט כדי צו קענען זיי קאלאירירן; און אויב ער קען קריגען די ערלויבנים צו קאלאירירן א בוך פון געדרוקטע בילדער, וואס פאר א גרויסע געפעליגקייט דאס איז פאר איהם! איז דעריבער ווי אט אזא פאזיציע זאל ניט אויסזעהען לעכערליך אין די אויגען פון די לעהרער פון צייכענען, וועלכע לענען אב דאס

קאָלאָרירען אויף שפּעטער, און לערנען די פּאָרם דורך א פּאַראַלעלער מערטע דיסציפּלין פון קאָפּירען, גלויבען מיר דאָך, אז דער בילדונגס־קורס, וואָס איז דאָ אָנגעצייכענט געוואָרען, איז דער אינציג־ריכטיגער. דער פּאַקט אז די פּאַרב קומט פריהער פּאַר דער פּאָרם, וועלכער האָט, ווי עס איז שוין אָנגעצייגט געוואָרען, א פּסיכאָלאָגישען גרונד, דאַרף אָנערקענט ווערען גלייך אין אָנהויב; אין די זאכען, וועלכע די קינדער מאכען־נאָך, דאַרפען אויך גלייך פון אָנהויב טאקי זיין ווירקליכע זאכען. די גרעסערע פרייד, וואָס ניט נור קינדער אליין האָבען אזוי שטאַרק פון פּאַרבען, נור וואָס עס פערבליבט אויך אויפֿן גאַנצען לעבען ביי א רוב מענשען, דאַרף שטענדיג בענוצט ווערען אלס דער נאַטירליכער סטימול אויסצולערנען זיך די פערהעלטניסמעסיג שוועריע און ניט־אָנציהענדע פּאָרם: דאָס פערגעניגען פון דעם שפּעטיגערן פּארבען דאַרף זיין די בעלוינונג וואָס ער וועט האָבען אין אויסזיכט פאר דער ארבייט פון צייכענען. און מען דארף ערמונטערן די שטרעבונגען פּאַרצוציטעלען אינטערעסאַנטע ווירקליכקייטען, מיט דער איבערצייגונג, אז וען זייער ערפאָהרונג וועט ווערען ברייטער, און די איינפאַכערע, מעהר פּראַקטישע זאכען וועלען אויך ווערען אינטערעסאַנט, וועלען זיי יענע זאכען אויך פרובירען מאָלען: ביז וואַנען זיי וועלען בים־לעכווייז זיך דערנעהנטערן צו אזוינע נאַכאָהמונגען וואָס האָבען עפּעס אן עהנליכקייט צו די ווירקליכע זאכען. די שטאַרקע אונבעשטימטקייט, אין איינקלאַנג מיט׳ן געזעץ פון ענטוויקלונג, וואָס אָט די ערסטע פּראָבעס ווייזען ארויס, איז גראָד ניט קיין גרונד פּאַרוואָס מען זאָל זיי איגנאָרירען. עס מאכט ניט אויס, ווי אומגעלומפּערט די געשטאַלטען וואָס זיי מאָלען זאָלען ניט זיין; עס מאכט ניט אויס, ווי גראָב און שרייענד די קאָלירען זאָלען ניט זיין. די פּראָגע איז ניט, צי דאָס קינד מאכט גוטע צייכענונגען. די פּראָגע איז, צי דאָס קינד ענטוויקעלט זיינע פעהיגקייטען. ער דארף צוערסט בעקומען א געוויסען קאָנטראָל איבער זיינע פינגער, ער דארף קריגען אייניגע עלעמענטארע געדאַנקען פון עהנליכקייט; און אָט די פּראַקטיקע איז־פאר די דאָזיגע צוועקען בעסער איידער יעדער אנדער מיטעל, ווייל זי איז א פּריוויליגע און א אינטערעסאַנטע ארבייט. מען קען קיין פּאַרמאָלע שטונדען פּן צייכענען אין

די ערסטע קינדער־יאָהרען ניט געבען. זאָלען מיר דעריבער אונטערדריקען, אָדער פערפעהלען צו העלפען, די שטרעבונגען צו זעלבסט־בילדונג? אָדער מיר זאָלען, פערקעהרט, אויפמונטערן און זיי מדריך זיין אלם נאָרמאָלע איבונגען פאר די חושים און די טעכנישע קרעפטען? אויב מיר קענען, געבענדיג זיי ביליגע גראַוויורען אויף צו קאָלאָרירען, אָדער איינפאַכע אומרים־קאַרטען אויף צו בעפאַרבען זייערע גרעניץ־ליניען, אַרויסרופען אויף אן אנגענעהמען אופן, ניט נור דעם חוש פון פארבען, נור צופעליג אויך אַרויסבריינגען עפעס א בעקאַנטשאַפט מיט דעם אויסזעהען פון זאַכען און לענדער, ווי אויך א געוויסע פעהיגקייט פריי אַרומצופיהרען; און דעם פינזעל; און אויב, בעזאָרגענדיג אָנציהענדע זאכען, קענען מיר אין זיי אויפהאלטען די אינסטינקטיוועּ אַרבייט פון מאָלען בילדלעך, ווי רויה זיי זאָלען אפילו ניט זיין—וועלען מיר האָבען דעם רעזולטאט, וואָם בעת די צייט וועט קומען צו נעהמען שטונדען אין צייכענען, וועלען זיי שוין בעזיצען א געוויסע גענויטקייט, וועלכע זיי וואָלטען זאָנסט ניט געהאט. מען וועט האָבען געוואונען צייט, און מען וועט איינשפּאָדען מיה און אַרבייט אי פאר'ן רבי'ן, אי פאר'ן תלמיד.

מען קען לייכט איינזעהן פון דאָם וואָם איז געזאָגט געוואָרען, אז מיר פערדאָמען די פּראַקטיקע פון צייכענען נאָך א פארשריפט; און נאָך מעהר פערדאָמען מיר די פאַרמאָלנע דיסציפלין פון לערנען צו מאכען גלייכע ליניען און געבויגענע ליניען און צוזאַמענגעזעצטע ליניען, מיט וועלכע אייניגע לעהרער האָבען א מאָדע אָנצופאַנגען דעם לימוד. מיר בעדויערן וואָם די „געזעלשאפט פאר קונסט" האָט, ניט לאַנג צוריק, אין איהר סעריע פון האַנדבוכער איבער דעם „עלעמענטארען קונסט־אונטערריכט", נעגעבען איהר הסכם אויף אן עלעמענטארען צייכען־בוך, וועלכער איז אין פרינציפ דער פעהלערהאפטעסטער וואָם מיר האָבען וועּן עס איז געזעהען. מיר מיינען דאָם ביכעל "Outline from Outline or from the Flat". פון דזשאָהן בעלל, שטיינשניצער. ווי ער דערקלערט אין זיין פאַרדעדע, איז די כונה פון'ם ווערק „צו געבען דעם שילער אן איינפאכע אָבער לאָגישע מעטאָדע פון אונטערריכט";

און מיט דעם צוועק הויבט ער אָן מיט א צאָהל דעפיניציאָנען, ווי פאָלגט:—

„אַן אייגפאַכע ליניע אין צייכענען איז א דיענער שטריך געצויגען פון איין פונקט צו אַנאַנדערן.

לויט זייער טבע אין צייכענען, קען מען די ליניען אייגטיילען אין צוויי קלאַסען:

1. גלייכע, ד. ה. שטריכען, וואָס געהען דעם קירצעסטען וועג צווישען צוויי פונקטען, ווי א. ב.
2. אָדער געבויגענע, ד. ה. שטריכען, וואָס געהען ניט דעם קירצעסטען וועג צווישען צוויי פונקטען, ווי ג. ד."

און אָט אזוי געהט זיך די אייגלייטונג וווייטער צו האָריזאָנטאַלע ליניען, פערפענדיקולאַרע ליניען, קרומע ליניען, פערשיידענע סאָרטען ווינקלען און צו די פערשיידענע פיגורען, וועלכע ליניען און ווינקלען שטעלען צונויף. דאָס ווערק איז אין קורצען א גראַמאַטיק פון פאָרם, מיט איבונגען. אָט אזוי, הייסט עס, ווייל מען אין דעם למוד פון צייכענען וועדער אייגפיהרען דאָס סיסטעם, וואָס הויבט אָן מיט א טרוקענעם אַנאַליז פון עלעמענטען, וועלכער איז אין דעם למוד פון שפּראַכען שוין צוקלאַפּט געוואָרען. מען הייסט אונז אָנפאַנגען מיט דעם בעשטימטען, אנשטאָט מיט דעם אונבעשטימטען. דאָס אבסטראַקטע זאָל זיין די פאָרשטופע פון דעם קאָנקרעטען. די וויסענשאפטליכע בעגריפען זאָלען קומען פריהער פאר די עמפּירישע ערפאָהרונגען. אז דאָס איז דער היפּך פון דעם נאָרמאַלען סדר, האָבען מיר קוים נויטיג צו ווידערהאָלען. וועגען דעם מנהג אָנצוהויבען די קונסט פון רעדען א וועלכע עם איז שפּראַך דורך איבונגען אין די שפּראַך־עלעמענטען און זייערע פונקציעס, איז ריכטיג בעמערקט געוואָרען, אז עם איז אונגעפעהר אזוי קלוג ווי, למשל, אייגצולייטען די קונסט פון גענן דורך א קורס לעקציעס איבער די ביינער, מוסקולען און נערוועז פון די פיס. גאַנץ דאָס זעלבע קען מען זאָגען וועגען דעם פּלאַן אייגצולייטען די קונסט פון מאָלען זאכען דורך א נאָמענקלאַטור און דעפיניציאָנען פון ליניען, וועלכע די זאכען וווייזען ארויס וועז מען אַנאַליזירט זיי. אָט די טעכנישע אייגצעלהייטען זענען פונקט אזוי אָבשטויסענד, ווי זיי זענען

איבעריג. זיי פערמיאוס'ן דעם למוד גלייך ביים אנהויב; און צו־ליב וואס? כדי צו לערנען עפעס אווינס, וואס אין משך פון דער פראקסים וועט מען אויסלערנען אליין פון זיך! פונקט אזוי ווי דאס קינד לערנט זיך אויס צופעליג די בעדייטונג פון די געווענליכע ווערטער, פון די געשפרעכען ואס ער הערט זיך אן, אהן דער הילף פון ווערטערביכער, אזוי וועט ער מיט דער צייט, פון די בעמערקונגען וועגען זאכען, פון בילדער און פון זיינע אייגענע צייכנונגען, זיך אויסלערנען, ניט נור אהן מיה, נור אפילו מיט פערגעניגען, די אייגענע וויסענשאפטליכע טערמינען, וועלכע זענען פאר איהם אונפערשטענדליך און אן אבקומעניש, וועו ער לערנט זיי אלס דעם ערסטען אנפאנג.

אויב מען קען נור זיך וויפיעל עס איז פערלאזען אויף די פריהער געגעבענע אלגעמיינע פרינציפיען פון ערציהונג, דאן מוז אויך דער פראצעס פון לערנען זיך צייכענען זיין דורכאוים א פארט־זעצונג פון יענע אויבען־בעשריבענע שטרעבונגען, וואס פערדינען מען זאל זיי ערמונטערן. ביי דער צייט, וואס די פרייוויליג־אנגע־פאנגענע פראקסים וועט האבען געגעבען א געוויסע פעסטקייט אין האנד און וויפיעל עס איז נישקשה'דיגע אידעען פון פראפארציע, וועלען זיי שוין האבען אן אונבעשטימטען בעגריף פון א קערפער, ווי ער שטעלט פאר זיינע דריי דימענסיאנען (לענג, בריים און טיעפקייט) אין פערספעקטיוו. און שפעטער, נאך די פערשיידענע ניט־נעלונגענע, כינעזען־ארטיגע פראבעס איבערצוגעבען דעם אויס־זהען אויף פאפיער, וועו עס איז שוין אויסגעוואקסען א היבש־קלארער בעגריף וועגען דער זאך, וואס ער ווייל פארשטעלען, און עס האט זיך בעווייזען א פערלאנג דאס פארצושטעלען, קען מען איהם געבען די ערסטע שטונדע אין עמפיריישער פערספעקטיוו מיט דעם אפאראט וואס מען געברויכט אפטמאל אויף צו דערקלערען די פער־ספעקטיוו וויסענשאפטליך. דאס קלינגט שרעקליך; דער עקספערי־מענט איז אבער אי אינטערעסאנט, אי בעגרייפליך פאר יעדען יונגעל און מיידעל פון א גאנץ געווענהליכען פערשטאנד. נעהמט א פלאטע גלאז, איינגעראהמט אזוי, אז עס זאל קענען שטעהן ווער־טיקאל אויפ'ן טיש; שטעלט עס אוועק פאר'ן שילער און לענט אוועק אויף דער אנדער זייט א בוך אדער אן עהנליכען אייגפאכען

געגענשטאנד; הייסט איהם האלטען זיין אויג אין איין פאזיציע און מאכען פינטלעך מיט טינט אויפ'ן גלאז אזוי, אז די פינטלעך זאלען טרעפען אדער בעדעקען די ווינקלען פון אט דעם געגענשטאנד. הייסט איהם נאכהער פערבינדען אט די פינטלעך דורך ליניען; ער וועט יעמאלט דערזעהען, אז די ליניען וואם ער מאכט, פערדעקען אדער טרעפען זיך צוזאמען מיט די אומריסען פון דעם געגענשטאנד. וועז מען לעגט נאכהער אוועק א בלאט פאפיער אויף דער אנדער זייט פון גלאז, דערזעהט ער קלאר, אז די ליניען, וועלכע ער האט אויף דעם אופן געצייכענט, שטעלען פאר דעם געגענשטאנד ריכטיג ווי ער זעהט איהם. און ניט נור זעהען זיי אוים עהנליך, נור אך בעגרייפט אז זיי מוזען זיין עהנליך צום געגענשטאנד, וואהרים ער האט דאך זיי געמאכט זיי זאלען שטימען מיט זיינע. אוועקנעהמענדיג דאם פאפיער קען ער זיך איבערצייגען, אז זיי שטימען טאקי מיט זייגע אומריסען. עס איז א נייער און אויפפאלענדער פאקט, אז ער דיענט איהם אלס אן עקספערימענטאלער בעווייז, אז ליניען פון נעווייסע לענגען, וועז מען שטעלט זיי אוועק אין נעווייסע ריכטונגען אויף א פלאך, קענען פארשטעלען ליניען פון אנדערע לענגען, וואם האבען אנדערע ריכטונגען אין רוים. ביסלעכווייז בייטענדיג די פאזיציע פון דעם געגענשטאנד, קען מען איהם מיטברייגען צו בעמאכטען, וויי נעווייסע ליניען וועלען קיינער אן פערשווינדען, בעת אנדערע וועלען אנזיכטיג אן ציהען זיך אוים אין דער לענג. פון צייט צו צייט קען מען אויפ'ן זעלביגען אופן איהם בעווייזען דאם צוזאמענלויפען אין איין פונקט פון פארלענגע ליניען, ווי טאקי אוך אלע הויפט־פאקטען פון פערספעקטיוו. אויב ער האט זיך ריכטיג צוגעוועהנט צו זעלבסט־הילף, וועט ער מיט פערגעניגען פרובירען, וועז מען וועט עס איהם פארשלאגען, צו צייכנען אויף פאפיער אייגע פון אט די אומריסען מיט'ן אויג אליין; און באלד קען עס ביי איהם נעהן אין נצחון צו צייכענען א פארשטעלונג גאר אהן הילף, וואם זאל זיין אזוי עהנליך ווי מעגליך צו א צייכענונג וועלכע ער וועט נאכהער סקיצירען אויף גלאז. מען קען אט אזוי קריגען א בעקאנטשאפט מיט די ליניען־ערשיינונגען פון זאכען און א פעהינקייט זיי פארצושטעלען, גאר אהן דער אונפערשטענדליכער, מעכאניישער מעטאדע פון קאפירען אנדערע ציי־

כענונגען, נור מיט א מעטאדע וועלכע איז אין דערזעלבינער צייט אי איינפאך, אי אנציהענד, ראציאנאל און דאך ניט אבסטראקט. צו די דאזיגע מעלות זייט נאך מוסיף אט די: ערסטענס, אז אפילו אט אזוי פריה לערנט זיך שוין דער תלמיד אויס, כמעט אונבעוואוסטזיניג, די אמת'ע טעאריע פון א בילד (אז עס איז אן אויסלינירען פון זאכען, ווי זיי ערשיינען פאר'ן אויג וועז מען ווארפט זיי ארויף אויף א פלאך, וואס שטעהט צווישען זיי און איהם); און צווייטענס, אז וועז ער וועלט אלט נעגוג אנצוהויבען די וויסענשאפטליכע פערספעקטיוו, איז ער שוין גרינדליך בעקאנט מיט די פאקטען, וועלכע שטעלען צונויף איהר לאגישען פונדאמענט.

אויף צו בעווייזען א ראציאנאלען וועג פון איבערגעבען עלעמענטארע בעגריפען אין נעאמעטריע, האבען מיר ניט קיין בעסערן מיטעל ווי צו בריינגען דעם פאלגענדען זאץ פון וויין:—

„א קינד איז געווען גענוהגט צו בענוצען ק ו ב ע ן (פיער עקיגע קלייצלעך פון דערזעלביגער מאס אין לענג, בריים און טיעף) אין אריפמעטיק: לאז ער זיי אויך געברויכען פאר די עלעמענטען פון גע־אמעטריע. איך וואלט אנפאנגען מיט סאליד (הארטע) קערפער, דער חיפך פון דעם געווענליכען פלאן. עס שפארט אוין די גאנצע שווער־קייט פון אונזיניגע דעפיניציאנען און שלעכטע ערקלערונגען מכח פונקטען, לינייען און פלעכען, וועלכע זענען נישט מעהר ווי אבסטראק־ציעס... א קוב שטעלט פאר א סך פון די תויפט עלעמענטען פון גע־מעטריע: עס בעווייזט אויף אוין מאל פונקטען, גלייכע לינייען, פארא־לעלע לינייען, ווינקלען, פאראלעלאגראמען, א. ז. ו. ו., א. ז. ו. די קובען קענען צוטיילט ווערען אין פערשיעדענע טיילען. דער תלמיד איז שוין בעקאנט גענוג מיט אזוינע טיילען אין חשבונ־ען, איצט נעהמט ער זיך פערגליכען זייערע בעזונדערע טיילען, און זייער שיכות אוינע צו די אנדערע... פון דאנען גענט ער ווייטער צו קוגלען, וועלכע גובען בכלל א. אז. ו. ווי ער וועלט נישקשה־דיג בעקאנט מיט סאליד קער־פער, קען ער איצטער נעהמען אנשטאט זיי פלעכטן. דער איבערגאנג פער, קען ער איצטער נעהמען אנשטאט זיי פלעכטן. דער איבערגאנג קען געמאכט ווערען גאנץ לויכט. זאל מען דעם קוב, צ. ב. צושנוידען אויף דיעגע טיילען און אוועקלעגען אויף א פאפיער: ער וועט דאן זעהן אזוי פיעל פלאכע פיער־עקען, וויפיל ער האט טיילען: דאסגליכען מיט

אַלע איבעריגע. קוגלען קענען בעהאַנדעלט ווערען אויפֿן זעלבען אופן; אָט אַזוי וועט ער זעהן וויִ אויבערפֿלעכען ענטשטעהען אין דער ווירקליכ־קייט, און ער וועט זיי לייכט קענען אָבציהען (אַבסטראַהירען) אין יעדען סאַלידען קערפּער.

ער לערנט זיך אויף דעם אופן אויס דעם אַלף־בית און לעזען פון געאַמעטריע. דערנאָך געהט ער זיי שרייבען.

די אוינפאַכסטע, און דערויבער די ערשטע אויפגאַבע, איז בלויז אַוועקלעגען אָט די פֿלעכען אויף אַ שטיקעל פּאַפּיער און אַרומפֿיהרען מיט'ן בליי־פּעדער אַרום זיי. וועלן ער האָט דאָס אָפּט געטהון, קען מען דעם פּלאַן אַוועקלעגען אַבסיעל פון ווייטען און הייסען דאָס קינד איהם קאָפּירען; און אזוי ווייטער".

וועלן דער תלמיד האָט בעקומען א געוויסע סומע פון געאַמעט־רישע בעגריפען אויף אזא מין אופן ווי דער, וואָס ווייז רעקאַמענ־דירט, קען מען געהן א טריט ווייטער, איינפיהרענדיג די פּראַק־טיק פון פּ ר ו ב י ר ע ן די ריכטיגקייט פון די פיגורען, וואָס זענען גע־צייכענט געווארען מיט'ן אויג: דערוועקענדיג אויף אָט דעם אופן ערסטענס, אן אַמביציע צו מאַכען זיי פינקטליך, און צווייטענס, בע־וויזענדיג נאָכאַנאַנד ווי שווער עס איז צו פערווירקליכען די דאָזיגע אמביציע. עס קען כמעט קיין ספק ניט זיין, אז די געאַמעטריע האָט זיך אורשפרינגליך גענומען (ווי, באמת, דאָס וואָרט גופא איז מחיב) פון די מעטאָדען, וואָס די בעלי מלאכות און אנדערע האָבען אויסגעפונען אויף צו מאַכען געוויע אויסמעטונגען פאר די פונ־דאַמענטען פון געביידען, פאר פּלעצער־אָבצוימונגען, און דערגלייי־כען; און אז מען האָט זיך געמומען אָנקלייבען איהרע וואַרהייטען נישט מעהר ווי מיט דער כונה, וואָס זיי קענען זיין פון דירעקטע נוצען. זיי דאַרפען פּאַרגעבראכט ווערען פאר'ן תלמיד אונטער עהנליכע פערהעלטנישען. בעת'ן אויסשניידען שטיקער פּאַפּיער אויף צו מאַכען זיינע קאָרטען־בזינים, צייכענענדיג ציערליכע פיגורען כדי זיי צו קאַלאָרירען, און ביי זיינע פערשיידענע בעלעהרענדע בעשעפטיגונגען, אין וועלכע אן ערפינדערישער לעהרער קען איהם אריינפיהרען, מעג מען איהם מיט נוצען לאָזען פאר א געוויסע צייט אויף דער שטופע, אין וועלכער דער פּרימיטיווער בוי־מייסטער האָט זיך געפונען—פון פּאַרלויפיגע, ניט־זיכערע פּראָבעס: ער

וועט אויף דעם אופן לערנען פון ערפאהרונג, ווי שווער עס איז צו פערווירקליכען זיינע צוועקען מיט די חושים אליין. שפעטער, אז ער האָט שוין דורכגעמאכט די פאסענדע צייט צו געברויכען א צירקעל, וועט ער אפילו פערשטעהן דעם וועדטה פון דעם דאָזיגען אינסטרומענט, וועלכע גיט איהם די מעגליכקייט צו בעשטעטיגען אָב ער האָט געטראָפען בלויז מיט'ן אויג, אָבער ער וועט נאָך אלץ זיין געשטערט אין דער ארבייט צוליב די אונפאָלקאָמענהייטען פון דער התחלה־מעטאָדע. אויף דער שטופע קען מען איהם לאָזען נאָך א ווייטערדיגע שטיקעל צייט: טיילווייז וויל עס איז כדאי מען זאָל איהם מאכען נאָך שטארקער פיהלען דעם מאנגעל פון סיסטעמאטישע מיטלען און פלענער. אויב מען דארף זעהן אז דער פראָצעס פון אָנזאמלען קענטנים זאָל אלעמאָל זיין א אינטערעסאנטער; און אויב די ערסטע ציוויליזירונג פון קינד, אזוי גוט ווי אין די פריהע ציווילייזאציע פון דער ראסע, האָט וויסענשאפט א וועדטה נור בעדף וואָס זי דיענט דער קונסט — איז עס קלאָר, אז די ריכטיגע אייניילייטונג אין געאָמעטריע איז, ארבייטען לאנג אויף די אייגענע אויפבויענדע (קאָנסטרוקטיווע) פראָצעסען, וועלכע די געאָמעטריע וועט מאכען לייכטער דורכצופיהרען. בעמערקט, אז אויף דא צייגט די נאטור אלליין אָן דעם וועג. קינדער וויזזען ארויס א שטארקע נייגונג אויסצושניידען זאכען פון פאפיער, מאכען, בויען—דאָס איז א נייגונג, וואָס אז מען זאָל זי אויפמונטערן און דירעקטירען, וועט זי גיט נור פארבריטען דעם וועג פאר וויסענשאפטליכע בעגריפען, נור זי וועט אויך ענטוויקלען די קרעפטען פון מאניפולירען (שאפען־זיך מיט זאכען), אין וועלכע דאָס רוב מענשען זענען אזוי פעהלער־האפטיג.

וועו די בעאָבאכטונגס און ערפינדערישע פעהיגקייטען האָבען שוין דערגרייכט די נויטיגע מדרגה פון קראפט, קען מען דעם תלמיד אריינפיהרען אין עמפירישע געאָמעטריע; ד. ה. אין געאָמעטריע, וועלכע האָט צו טהון מיט מעטאָדישע לעזונגען פון פראָבלעמען, אָבער נאָך גיט מיט די בעווייזען (דעמאָנסטראציעס) פון די לעזונגען. דאָס, וויי אלע אנדערע איבערגאנגס־שטופען פון ערציהונג, דארף גיט געמאכט ווערען פארמאל, נור צופעליג; און מען דארף נאָך

אלץ האלטען אין אויג די שיכות פון דעם צו דער קאנסטרוקטיוועד קונסט. א פראבלעם וואס וועט אינטערעסירען דעם תלמיד און דיענען ווי א גוטע התחלה, איז איהם געבען נאכמאכען פון קארטפאפיער א טעטראהעדער—א פיגור פון פיער גלייכע דרייעקען. פרובירעדיג דאס מאכען געפינט ער, אז מען מוז צייכענען פיער גלייכזייטיגע דרייעקען, וואס זענען איינגעארדענט אין ספעציעלע פאזיציעס. אזוי ווי, ניט האבענדיג קיין ענווייע מעטאדע, קען ער עס ניט מאכען פיגקטליך, געפינט ער אויס, וועו ער שטעלט אוועק די דרייעקען אין זיערע פאסענדע פאזיציעס, אז ער קען ניט מאכען די זייטען זאלען זיך צופאסען, און אז די ווינקלען ביי שפיץ קומען זיך ניט צונויף. איצטער מעג מען איהם צייגען ווי מען קען, אז מען זאל בעשרייבען א פאר קרייזען, יעדען פון אט די דרייעקען צייכענען מיט פאלקאמענער ריכטיגקייט און גאר אהן טרעפענים; און נאך זיין פריהערדיגער ארויסגעווארפענער ארבייט וועט ער טייער האלטען די בעלעהרונג. האבענדיג אט אזוי איהם געהאלפען צו לעזען דאס ערסטע פראבלעם, מיט דער כונה כדי צו בעלייכטען פאר איהם די טבע פון געאמעטרישע מעטאדען, דארף מען איהם ווייטער לאזען אליין, ער זאל די פראגען וואס מען שטעלט איהם לעזען אזוי גוט ווי ער קען. איבערהאקען א ליניע אין צוויי, אויפשטעלען א פערפענדיקולאר, בעשרייבען א קוואדראט, איבערהאקען א ווינקל, ציהען א ליניע פאראלעל צו אנאנדערער, בעשרייבען א זעקס־עק—זענען פראבלעמען, וועלכע ער וועט קענען, מיט א ביסעל נעדולד, אליין אויסגעפינען. פון די, וויעדער, קען מען איהם פיהרען טריט ביי טריט צו מעהר־קאמפליצירטע פראגען, וועלכע ער וועט דורכקריכען, אונטער א ריכטיגער אויפזיכט, אליין אהן הילף.

פיעלע מענשען, וועלכע זענען ערצויגען געווארען אונטער דעם אלטען רעזשים, וועלען בלי ספק קוקען סקעפטיש אויף אט די בעהויפטונג. מיר רעדען אבער פון פאקטען, און זיי זענען ניט קיין קלייגע צאהל, און אויך ניט קיין אויסנאהמס־פאקטען. מיר האבען געזוהען א קלאס פון יונגלעך, וועלכע זענען אזוי פעראינטערעסירט געווארען אין אויסארבייטען לעזונגען פאר אזוינע פראבלעמען, אז זיי האבען געווארט אויף זייער שטונדע אין געאמעטריע ווי

אויף די הויפט־פאסירונג פון וואך. אין משך פון לעצטען מאנאט האבען מיר געהערט פון א שוהל פאר מיידלעך, וואו עטליכע פון די יונגע פרוילינס בעשעפטיגען זיך פרייוויליג מיט געמעטרישע פראגען נאך די שוהל־שטונדען; און פון נאך א שוהל, וואו ניט נור זיי טהוען דאס, נור וואו איינע פון זיי בעט זיך מען זאל איהר געבען פראבלעמען אויף צו לעזען אין פערלויף פון די יום־טוב פעריון: די ביידע פאקטען גיבען מיר איבער אויף די נאמנות פון׳ם לעהרער. דאס זענען שטארקע בעווייזען וויי אויספיהרבאר עס איז און ווי גרויס עס זענען די נוצען פון זעלבסטענטוויקלונג! א צווייג פון קענטנים, וועלכער אין דעם געווהנליכען שטייגער ווי מען לערנט איהם, איז טרוקען און אפילו אבשטויסענד, קען ווערען, ווען מען פאלגט די מעטאדע פון דער נאטור, שטארק אינטערעסאנט און אן א שיעור ניצליך. מיר זאגען אהן א שיעור ניצליך, וויל די ווירקונגען בעשרענקען זיך ניט נור אויף דעם געווינם פון נעמעטרישע פאקטען, נור זיי רעווילוציאנירען אפט דעם גייסטיגען צושטאנד. עס האט נאכאנאנד געטראפען, אז קינדער וואס זייערע מוחות זענען פערדולט געווען פון דעם שטענדיגען קנעלען מיט זיי—פון די אבסטראקטע פארמולען, די לאסטיגע אויפגאבען און אנשטאפען זיך דעם קאפ — האבען מיט אמאל דערשפיהרט אן אויפוואכען פון זייער פערשטאנד, ווי נור מען האט אויפגעהערט זיי צו מאכען פאר פאסיווע מקבלים און געפיהרט זיי צו ווערען אקטיווע ענטדעקער. ווי נור מען האט דורך אביסעל סימפאטיע קלענער געמאכט די ענטמוטיגונג, וואס זיי האבען געפיהלט דורך די שלעכטע וועגען פון לערנען, און ווי נור מען האט ארויסגערופען אין זיי גענוג געדולד און אויסדויער צו געווינען דעם ערסטען ערפאלג, וואקסט ארויס א געפיהל־איבערקעהרעניש, וואס מאכט אן אייגדרוק אויף זייער גאנצער נאטור. זיי האלטען זיך ניט מעהר פאר אונפעהיגע; זיי פיהלען אז זיי קענען אויך עפעס אויפטהון. און ביסלעכווייז, ווי אין ערפאלג קומט נאך דעם אנדערן, פערשווינדט די דריקענדע לאסט פון פערצווייפלונג און זיי נעהמען זיך אטאקירען די שווירינקייטען פון זייערע אנדערע למודים מיט א קוראזש וואס מאכט זיכער דעם זיעג.

עטליכע וואכען נאכדעם ווי די דאזיגע בעמערקונגען זענען

צום ערסטען מאל געדרוקט געוואָרען, האָט פראָפעסאָר טינדאל, אין א פאָרטראג אין קענינגליכען אינסטיטוט, „וועגען דער וויכטיגקייט פון דעם שטודיום פון פיזיק אלס א צווייג פון ערציהונג", געגעבען ענטשיידענדע ראיות פאר דיזעלבע געדאנקען. זיין ערות, וואָס איז בעגרינדעט אויף פערזענליכע בעאָבאכטונגען, האָט אזא גרויסען וווערטה, אז מיר קענען זיך ניט אבהאלטען פון צו ציטירען זיינע וווערטער. ער דערצעהלט: —

„איינע פון די פליכטען, וואָס איז אויסגעפאלען אויף מיין חלק, אין משך פון יענער פעריאָדע, וועגען וועלכער איך האָב פריהער גערעדט, איז געווען צו אונטערריכטען א קלאס אין מאטעמאטיק: און איך האָב אויסגעפונען, אז אויקליד און די אלטע געמעטריע בכלל, אויב מען האָט זיך נור געווענדעט צום פערשטאנד, איז געווען א זעהר אנציהענדער למוד פאר די יוגגוואָרג. מיין געווהנליכער פיהר איז אָבער געווען, אוועקצונעהמען די יונגלינג פון דעם סקאָרבאָווען סדר פון בוך און וועגדען זיך צו זייער אויענער קראפט אין דער בעהאנדלונג פון פראגען, וואָס זענען ניט אריינגעגאנגען אין יענעם סדר. אין אנהויב האָט די ענדערונג, אבקעהרענדיג זיך פון דעם אויסגעטראטענעם וועג, געווהנליכליך אריויסגערופען אביסעל אונצופריידענהייט: דאָס יונגוואָרג האָט געפיהלט ווי א קינד וואָס מען האָט איבערגעלאָזען צווישען פרעמדע; איך האָב אָבער אין קיין אויגנבליק פאל ניט בעמערקט, אז דער וויידער-ווי-לען זאל לאנג אנהאלטען. וועו א יונגעל האָט אמאל אין גאנצען פערלאָרען דעם מוטה, פלעגט איך איהם דערמונטערן, דערצעהלענדיג איהם דעם אנעקדאָט וועגען ג י ו ט א ן, וואו ער שרייבט-צו דעם חלוק צווישען איהם און אנדערע מענשען דערהויבט צו זיין געדולד; אדער די מעשה וועגען מ י ר א ב א, וועלכער האָט פערזאָגט זיין דיענער, וועו יענער האָט איהם געזאגט אז עפעס א זאך איז געווען אונמעגליך, ער זאל קיינמאל מעהר אזא נאריש וואָרט ניט געברויכען. געטרייסט דערמיט, פלעגט דער יונגעל זיך וויעדער נעהמען פאר זיין אויפגאבע מיט א שמויכעלע, וואָס האָט אפשר בעטייט א מין ספק אין מיינע רייד, יעדענפאלס אבער האָט ער אריסגעוויזען אן ענטשלוס צו פרובירען נאך א מאל. איך האָב געזעהען וויי דעם יונגעלס אויגען האָבען אנגעתויגען מיט שמחה, אין פערגלייך מיט וועלכער די פריוד פון ארבימעד איז נור ג-

וועו אַ צופרידענער שמייכעל, „איך האָב עס געפונען, הערר לעהרער!“ דאָס בעוואוסטזיין פון דער אייגענער קראַפט, וואָס האָט זיך אין איהם אויף דעם אופן דערוועקט, האָט געהאָט אַן אונגעהויערען ווערטה: און דער פֿראָגערעס פון־ם קלאָס איז דורך אָט די ערמונטערונג באמת געווען אַ וואונדערבאַרער. מיין מנהג איז אָפט געווען, געבען די יונגלעך די בריוה, ענטוועדער אויסצוארבייטען זייערע פֿראָאַזיצעס אין בוך, אָדער פֿרובירען זייערע קרעפטען אויף אַנדערע אופגאַבען וואָס זענען דאַרט־ניט געשטאַנען. זיי האָבען קיינמאָל ניט, איך וויים ניט פון קיין אויסנציגען פֿאַל, אויסגעקליבען דאָס בוך. איך בין שטענדיג געווען פער־טיג זיי אויסצוהעלפען, וועו איך האָב געדענקט, אַז מיין הילף איז גע־וועו נויטיג: מיין אַנגעבאָטענע הילף פֿלעגען זיי אָבער אַלעמאָל אָב־זאָגען. די חברה־לויט האָבען פערזוכט דעם טעם פון אַ גייסטיגען נצחון און האָבען געפֿאַדערט מען זאָל זיי לאָזען געווינען אויגענע זיעגען. איך האָב געזעהען זייערע געאַמעטרישע פיגורען אַנגעשריבען אויף די וועגט, אויגעשניטען אין די שטאַנגען אויף זייער שפּיעל־פּלאַטץ, און אַ סך אַנדערע בעווייזען פון דעם לעבעדיגען אינטערעס, וואָס זיי האָבען געזומען אין דעם געגענשטאַנד. איך אליין, וואָס געהערט צו ערפֿאַ־רונג אין לערנען מיט קינדער, בין געווען אַן אמת׳ער פריטע: איך האָב קיין ברעקיל ידיעה ניט געהאַט אין די רעגעלן פון „פּעדאַגאָגיע“, ווי די דייטשען רופען עס אָן; איך האָב זיך נור געהאַלטען אָן דעם גייסט, וואָס איז אַנגעווויזען געווארען אין אַנהויב פון מיין פֿאַרטראָג, און האָב זיך געמיהט צו מאַכען די געאַמעטריע ניט פֿאַר אַ צ ו ו י ג, נור פֿאַר אַ מ י ט ע ל פון ערציהונג. דער עקספּערימענט איז געווען ער־פֿאָלגרייך, און אייניגע פון די העכסט אַנגענעהמע שטונדען פון מיין לעבען זענען פערבראַכט געווארען צוזוקעגדיג ווי קרעפטיג און פרויי־לער עס וואקסען די גייסטיגע קרעפטען, וועו מען וועגדט זיך צו זיי לויט דעם אופן וואָס איך האָב דאָ בעשריבען“.

די עמפּירישע געאַמעטריע, וועלכע גיט אן אונענדליכע רייה פון ראַבלעמען, דאַרף מען אָנהאַלטען צוזאַמען מיט אַנדערע למודים אַהרען לאַנג; און מען קען עס מיט גרויסע נוצען אלעמאָל צור־וויפּהרען מיט יענע קאָנקרעטע אָנוועגדונגען פון איהרע פּריני־פּען, וועלכע דיענען איהר אלס איינלייטונג. נאָך דעם קוב, דעם כט־עק (אָקטאַהעדער) און די פערשיידענע פּארמען פון פּירא־

מידען און פריזמען, קענען קומען די מעהר־קאָמפּליצירטע רעגולערע קערפער — דער צוועלף־עק (דאָדעקאָהעדער) און דער צוואַנציג־עק (איקאָסאָהעדער) — וואָס עס פאָדערט זיך, אויף אויפצובויען זיי פון איינצעלנע שטיקלעך קאָרט־פאַפּיער, א היבש ביסעל שארפזין. פון זיי קען מען אויף א נאטירליכען אופן אריבערגעהן צו אזוינע מאָדיפיצירטע פארמען פון רעגולערע קערפער, וועלכע מען בענעגנט ביי קריסטאַלען — דעם אבגעשטומפטען קוב, דעם קוב מיט אן אבגעשטומפטען דיהעדראל (צוויי־עק) און סאָלידעווינקלען, דעם אקטאהעדער און די פערשיידענע פריזמען, וועלכע זענען מאדיפיצירט אויפ'ן זעלביגען אופן: בעת'ן נאכמאכען די צאהלרייכע פארמען, וואָס פערשיידענע מעטאלען און זאלצען נעהמען אן, קען מען אגב געווינען א בעקאנטשאפט מיט די הויפט פאקטען פון דער מינעראלאגיע.*)

נאכדעם ווי מען האט פאר א לאנגע צייט געמאכט אזוינע איבונגען וועט דר. א צ י א נ א ל ע געאמעטריע, ווי מען קען זיך פארשטעלען, ניט נעבען קיינע שטערונגען. זייענדיג נעוועהנט צו בעטראכטען די שיכות'ן צווישען פארם און צאהל, און ניט נאכן קלאר איינזוהענדיג פון צייט צו צייט, אז געוויסע רעזולטאטען מוזען על פי נויט ארויסקומען דורך געוויסע מיטלען, הויבט דער שילער אן צו קוקען אויף די בעווייזען פון אייקליד ווי אויף הוספות, וואָס האבען איהם אויסגעפעהלט אין זיינע בעקאנטע פראבלעמען. זיינע גוט־דיספיפלינירטע פעהיגקייטען גיבען איהם די מענליכקייט לייכט צו פערשטעהן איין פראפאויציע נאך דער אנדערער אן צו שעצען זייער ווערטה; און אפטמאל האט ער די בעפרידינונג צו נעפינען, אז עטליכע פון זיינע אייגענע מעטאדען ווערען בעווייזען אלס ריכטיגע. אט אזוי האט ער א פערגעניגען פון דאָס, וואָס פאר דעם ניט פארבערייטעטען איז א טרויעריגע אויפנאבע. מיר דארפען נאך דערצו מוסיף זיין, אז זיין פערשטאנד וועט באלד דערגרייכען א צושטאנד, וואָס האט פון אלע איבונ־

*) די וואָס זוכען תילף דורכפיהרענדיג דעם אויבען־בעשריבענעם בילדונגס־סיסטעם, קענען עס געפינען אין א קליין ווערקיל מיטין נאמען Inventional Geometry, געדרוקט פון Williams & Norgate.

נען דעם נרעסטען וועלטה פאר די דענקענדע פעהיגקייטען — ארויספיהרען אייגענע אריגינעלע בעווייזען. אין ניכען וועט ער קענען אויספיהרען אזוינע טעאָרעמען, ווי די וואָס קומען צום סוף פון די שפעטיגערע ביכער פון טשאמבער'ס אייקליד; און בעת'ן בעווייזען זיי, וועט דער פּראָצעס פון זעלבסטענטוויקלונג ניט זיין בלויז אן אינטעלעקטועלער, נור אויך א מאָראַלער.

פּאַרטזעצען אָט די אָנדייטונגען נאָך ווייטער, וואָלט היסען שרייבען א פּרטים'דיגע אָבהאַנדלונג איבער ערציהונג, וואָס מיר האָבען ניט בדעה צו טהון. די פאָריגע אָנצייכנונגען פון פּלענער ווי צו איבען די חושים אין די ערסטע קינדער יאָהרען, ווי אָנצוּפיהרען דעם זאכען־אונטערריכט, ווי צו לערנען צייכנען און נעאָמעטריע, מוזען בעטראכט ווערען נישט מעהר ווי ביישפּיעלען וואָס בעלייכטען די מעטאָדע, וועלכע די פּריהער־בעצייכענטע אלגעמיינע פּרינציפּיען דיקטירען. מיר גלויבען, אז זיי וועלען זיך ארויס־ווייזען, ביי אן אונטערזוכונג, ניט נור אלס אזוינע, וואָס פּראָגרעסירען פון איינפאכען צום פיעלפאכען, פון'ס אונבעשטימטען צום בעשטימטען, פון'ס קאָנקרעטען צום אבסטראקטען, פון'ס עמפּירישען צו דעם ראציאָנאלען, נור אויך אלס אזוינע וואָס שטעלען צופרידען די ווייטערדיגע פאָדערונגען, אז די ערציהונג זאָל זיין א ווידערהאָלונג פון דער ציוויליזאציע אויף א קלייגעם מאָסשטאב, אז זי זאָל זיין אזוי פיעל ווי מעגליך א פּראָצעס פון זעלבסט־ענטוויקלונג, און אז זי זאָל אויך זיין אקוראט אזוי פיעל אנגענעהם. וועז אָט די אלע קאָנדיציעס ווערען דערפילט דורך איין סאָרט מעטאָדע, זעהען מיר אין דעם אי א בעשטעטיגונג פאר די דאָזיגע קאָנדיציעס, אי א בעוויין, אז דער סאָרט מעטאָדע איז דער ריכטיגער. מערקט אייך אויך, אז אָט די מעטאָדע איז דער לאָגישער פּועל יוצא פון דער טענדענץ, וואָס כאראקטעריזירט אלע מאָדערנע פערבעסערונגען אין דער ערציהונג — זי נעהמט אן אין נאנצען דעם נאטור־סיסטעם, וואָס זיי נעהמען נור אן טייל־ווייז; און זי ווייזט ארויס די דאָזיגע פאָלשטענדיגע אנגאהמע פון דעם נאטור־סיסטעם, אזוי גוט דורכדעם וואָס זי פאלגט די אויבען־בעשריבענע פּרינציפּיען, ווי דורכדעם וואָס זי פאלגט די אָנדייטונגען, וועלכע דער פונאָנדערווויקלענדער פערשטאנד נוצא

ניט: זי העלפט זיינע פון־זיך׳דינע טהעטינקייטען און העלפט אויף דעם אופן די ענטוויקלונג, מיט וועלכער די נאטור איז בעשעפטיגט. עס שיינט, אלזא, אז מיר האבען געגנג גרונד צו בעשלוסען, אז די ארט האנדלונג, פון וועלכער מיר האבען אויבען געגעבען ביישפיעלען, קומט־צו זעהר נאהענט צו דער ריכטיגער האנדלונג.

נאך א פאר פראגראפען מוז מען צולעגען, אום פעסטצושטעלען נאך ווייטער די צווייי אלגעמיינע פרינציפען, וועלכע זענען צו גלייכער צייט אי די וויכטינסטע, אי די וואס מען היט אב אם וועניגסטען: ערסטענס, אז דער פראצעס פון ערציהונג, דורך די נאנצע יוגענד־פעריאדע, אזוי גוט ווי אין דער קינדהייט און אין דערוואקסענעם עלטער, דארף פאקומען אין דער פארם פון זעלבסט־אונטערריכט; און צווייטענס, דער פרינציפ, וועלכער איז נור די אנדער זייט פון דעם ערסטען, אז די ארויסגערופענע גייסטיגע טהעטיגקייט זאל אין עצם זיין דורכאוים אנגענעהם און צופרידענשטעלענד. אויב דער פארווערטס־נאנג פון אייגפאכען צום פיעלפאכען, פון אונבעשטימטען צום בעשטימטען און פון קאנקרעטען צום אבסטראקטען מוז בעטראכט ווערען אלס די גרינדליכע פערונג, וואס די ווייסענשאפטליכע פסיכאלאגיע דיקטירט, דאן וועלכע רען די פארערונגען, אז קענטנים מוז זיין זעלבסט־ערוואַרבען און עס מוז זיין אויף אן אנגענעהמען אופן ערוואַרבען, די פראבע, לויט וועלכע מיר קענען אורטיילען, צי די פארשריפטען פון דער ווייסענשאפטליכער פסיכאלאגיע וועלכע ווירקליך אבגעהיט. אויב די ערסטע פערקערפערן אין זיך די הויפט נעגעראליזאציעס פון דער ו ו י ס ע נ ש א פ ט פון גייסטיגען וואקסען, זענען די אנדערע די הויפט עיקרים פון דער ק ו נ ס ט ווי צו פלעגען דאס גייסטיגע וואקסען. וואהרים עס איז קלאר ערסטענס, אז אויב די טרעפ פון אונזער סדר הלמודים זענען אזוי נעאַרדענט, אז דער תלמיד קען אליין אויף זיי כסדר ארויפגעהן אהן זייטינער הילף, אדער מיט נאר קנאפוואם הילף, דאן מוזען זיי מסתמא שטימען מיט די שטופען פון דער ענטוויקלונג פון זיינע פעהינקייטען; און צווייטענס, אויב דאס כסדר׳דינע קלעטערן אויף די טרעפ בעפרידינט איהם אינערליך, איז דערפון נעדרונגען, אז מסתמא פא־

דערט די ארבייט פון איהם נישט מעהר ווי א נאַרמאַלע איבונג פון זיינע קרעפטען.

אָבער מאכען די ערציהונג פאר א פּראָצעס פון זעלבסט־ענטוויקלונג האָט נאָך אנדערע נוצען, א חוץ דאָס וואָס עס האלט אונזערע למודים אין דער ריכטיגער אַרדנונג. די ערסטע זאך, גאראנטירט עס א לעבהאפטיגען און דויערענדיגען אייגדרוק, וואָס די געוועהנליכע מעטאָדען קענען קיינמאָל ניט פּועל'ן. יעדע ברעקיל קענטניס, וואָס דער תלמיד האָט אליין ערווארבען, יעדעם פּראָבלעם וואָס ער האָט אליין געלעזט, ווערט צוליעב דעם נצחון דערפון א סך מעהר־גרינדליך זיינס, איידער עס וואלט געקענט ווערען אויף א וועלכען עס איז אנדער אופן. די פּאַרבערייטענדע טהעטיגקייט פון פערשטאנד, אָהן וועלכער ער וואלט ניט געקענט האָבען זיין ערפאָלג, די קאָנצענטראציע פון געדאנק וואָס איז נויטיג דערצו, און די אויפרעגונג וואָס קומט וען ער געווינט דעם נצחון, ווירקען אינאייגעם צו רעגיסטרירען די פאקטען אין זיין זכרון אויף אזא אופן, ווי עס וואלט קיינמאָל ניט געקענט רעגיסטרירט ווערען בלויז פון הערען וואָס דער לעהרער זאָגט אָדער פון לעזען אין שוהל־ביכעל. אפילו וען עס געלינגט איהם ניט אליין צו לעזען דאָס פּראָבלעם, וועט די שפּאנונג, אין וועלכער זיינע פעהיגקייטען האָבען זיך איינגעפונען בעת ער האָט נעארבייט אויף דעם, פערזיכערן זיין גערענקען דעם ענטפער, וען מען זאָגט איהם אוים, א סך בעסער איידער וען ער וואלט עס איבערגעחזרט א האלב־דוצען מאָל. היינט וויעדער, בעמערקט אז אָט די דיסציפלין רופט נויטיגערווייז ארוים א שטענדיגע אַרנאַניזירונג פון די קענטניסען וועלכע ער בעקומט. עס לויגט אין דער נאטור גופא פון די פאקטען און שלוסען, וועלכע מען פערנעהמט אויף אָט דעם נאַרמאַלען אופן, אז זיי ווערען כסדר די גרונד־זאצען (פּרעמיזען) פון וויטערדיגע שלוסען — די מיטלען אויף צו לעזען וויטערדיגע פראגען. די לעזונג פון דעם נעכטינען פּראָבלעם העלפט דעם תלמיד בייצוקומען דעם היינטיגען. אזוי ווערט דאָס וויסען, גלייך ווי מען נעהמט עס אריין אין קאָפּ, פערוואנדעלט אין א פעהיגקייט, און העלפט שוין דערמיט דער אלגעמיינער פונקציע פון דענקען: עס לויגט ניט בלויז אָנגעשריבען אויף די בלעטער פון א אינעווע־

ניגסטער ביבליאטעק, ווי אז מען לערנט עס אויף אויסוועניג. מערקט אייך ווייטער די מאראל אויסבילדונג, וואס אט די שטענדיגע זעלבסט־הילף ברייגט מיט. קוראזש אין דעם נעהמען זיך פאר שווירigקייטען, געדולדיגע קאנצענטרירונג פון דער אויפמערקזאמקייט, אויסדויער וועז די פראבעס געלינגען ניט — דאס זענען כאראקטער־שטריכען, וועלכע דאס שפעטערע לעבען פאדערט זעהר שטארק, און אט דער סיסטעם, וואס מאכט דעם פערשטאנד אר־בייטען פאר זיין ערנעהרונג, בריינגט אקוראט אט די כאראקטער־שטריכען ספעציעל ארויס. אז עס איז דורכאויס פראקטיש דורכצופיהרען דעם אונטערריכט אויף אזא אופן, קענען מיר גופא זאגען עדות, האבענדיג אליין געהאט אזוי צו לעזען די לפי ערך קאמפליצירטע פראבלעמען פון פערספעקטיווע. און אז די פיהרער צווישען די לעהרער האבען אנגענהויבען צו גיהן אויף דעם וועג, קען מען ארויסזעהען צוגלייך אי פון דעם וואס פעלענבערג האט נעזאגט: „די אינדיווידועלע, זעלבסטשטענדיגע טהעטיגקייט פון דעם תלמיד איז א סך מעהר וויכטיג, איידער דאס אלטגליכע פער'עסק'טע בעל־הבית'עוען פון די, וואס נעהמען זיך אונטער צו זיין ערציהער"; אי פון הארריס מאן'ס מיינונג, אז „אונגליקליכערוויז בעשטעהט היינטיגען טאג ביי אונז די ערציהונג צופיעל פון זאגען, ניט פון ערציהען" ; אי אויך פון דער בעמערקונג, וואס מארס על האט נעמאכט, אז „וואס דער לערנער געפינט אוים דורך נייסטיגע אנשטרענגונג, וויים ער בעסער איידער דאס, וואס מען האט איהם אויסגעזאגט".

דאס אייגענע איז אויך מיט דער פאדערונג, וועלכע איז די אנדער שיכות־זייט פון דער פאריגער, אז די אנגעוועגדטע מעטאדע פון בילדונג מוז זיין אזוינע, וואס רופט ארויס אן אינערליך־גליכליכע טהעטינקייט — ד. ה. א טהעטיגקייט וואס איז א גליקליכע, וויל זי איז בעצם אליין א געזונדטע, ניט וויל מען קען דורך איהר בעקומען אינערליכע בעלוינונגען. פאלגט מען אט די פאדערונג, איז א חוץ וואס זי האלט אונז אב פון צו גיהן להיפך צו דעם נארמאלען פראצעס פון ענטוויקלונג, בריינגט זי אגב אורחא טאקי פאזיטיווע וויכטיגע נוצען אויף. אויב מיר האלטען ניט ביי'ן אומקעהרען זיך צו אן אסקעטישער מאראל(אדער ריכטיגער,

אונמאראל), מוז די אויפהאלטונג פון יוגענדליכער גליקזעליגקייט בעטראכט ווערן אלס א טייערער צוועק פאר זיך אליין. אבער, ניט אבשטעלענדיג זיך אויף דעם פונקט, וועלען מיר גלייך מאכן די בעמערקונג, אז אן אנגענעהמער געמיטה־צושטאנד איז א סך מעהר גינסטיג פאר אינטעלעקטועלער ארבייט, איידער א צושטאנד פון גלייכגילטיגקייט אדער פון עקעל. יעדער איינער ווייס, אז די זאכען וואס מען האט געלעזען, געהערט אדער געזעהן מיט אן אינטערעס, געדענקען זיך בעסער, איידער די זאכען וואס מען האט געלעזען, געהערט אדער געזעהן אהן חשק. אין איין פאל זענען די בעטרעפענדע ארגאנען אקטיוו פערנומען מיט די זאכען וואס ווערען זיי פארגעשטעלט; אין דעם אנדער פאל זענען זיי ניט פערנומען מיט זיי אקטיוו, און די אויפמערקזאמקייט ווערט נאכאנאנד אוועקגעריסען פון אנדערע, מעהר אנציהענדע געדאנקען. דעריבער זענען די איינדרוקען אין איין פאל שטארקע, און אין דעם אנדערן, שוואכע. א חוץ דעם אבער, וואס אויב דער תלמיד האט ניט קיין אינטערעס אין דעם למוד, איז זיין שכל פערשלאפען, מוז מען נאך צו־לענען די פארשיידענע ווירקונג, וואס די מורא פאר די פאלגען ברייגט מיט. אט די מורא, אבציהענדיג זיין אויפמערקזאמקייט, פערגרעסערט נאך מעהר די שווירינקייט וואס ער פיהלט צוגויפצונעהמען זיינע גייסטיגע כחות אויף צו בעגרייפען זאכען, וועלכע זענען איהם נמאס. עס איז דעריבער קלאר, אז די ווירקזאמקייט פון דעם לערנען וועט, אונטער גלייכע אומשטענדען, זיין פראפארציאנאל צו דער אנגענעהמליכקייט, מיט וועלכער די ארבייט ווערט געטהון.

מען מוז אויך נעהמען אין אבעטראכט, אז פון דעם שטענדיגען פערגעניגען אדער שמערץ, וואס די טעגליכע למודים פערשאפען, העננען אב גאנץ שוועריע מאראלע פאלגען. יעדער איינער וואס וועט פערגלייכען די פנים'ער און די מאניערען פון צוויי יונגלאך — פון איינעם וואס פיהלט זיך גליקליך דורכדעם וואס ער לערנט זיך אויס אינטערעסאנטע ענינים, און פון אנאנדערן, וואס פיהלט זיך אונגליקליך, דורכדעם וואס זיינע למודים זענען איהם נמאס און ער קען זיי דעריבער ניט בעגרייפען, און וואס מען קוקט אויף איהם קרום און מען שרעקט איהם און מען בע־

שטראָפט איהם — וועט מוזען איינזעהן, אז איינעם׳ס כאראקטער וועלט פערבעסערט, און דעם אנדערן׳ס וועלט צוקאָליעטשעט. וועל עס האָט נור בעמערקט די ווירקונגען וואָס ערפאָלג פון איין זייט, און א דורכפאל, פון דער אנדער זייט, האָבען אויף גייסט, און אויך דעם איינפלוס וואָס דער גייסט האָט אויפן קערפער, דעו וועט איינזעהן, אז אין איין פאל איז די ווירקונג אי אויפן טעמפּעראמענט, אי אויפן געזונד זעהר א גינסטיגע, בעת אין דעם אנדער פאל שטעקט א סכנה, אז עס קען זיך אָבשטעלען א שטענדיגע פעראומערטקייט און מוטהלאָזיגקייט, אדער אפילו א שטענדיגע קערפערליכע אבשוואכונג.

עס פערבליבט נאָך צו בעטראכטען אנאנדער אינדיראקטען רעזולטאט, וועלכער איז אויך ניט פון קיין קלייגער וויכטיגקייט. די בעציהונג צווישען די לעהרער און זיערע תלמידים וועלט, איז טער זאָנסט גלייכע אומשטענדען, א פרייגדליכע און אן איינפלוסרייכע, אדער פערקעהרט, א פיינדליכע און א מאכטלאָזע, יע נאָכדעם צי דער סיסטעם פון בילדונג פערשאפט נחת אדער צער. מענשליכע בעשעפענישען שטעהען אונטער דער שליטה פון זייערע אסאָציאירטע אידעען. אויף דעם וואָס פערשאפט טעגליך שמערצען קען מען ניט אנדערש קוקען ווי מיט א בעהאלטענער שנאה; און אויב ער רופט ניט ארויס קיין אנדערע נעפיהלען א חוק שמערצליכע, וועט מען איהם אונבעדינגט האסען. פערקעהרט, דער וואָס העלפט נאָכאנאנד די קינדער צו דערגרייכען זייערע צוועקען, דער וואָס בעזאָרגט זיי אלע ווייליע מיט די בעפרידיגונגען פון נצחון, דער וואָס ערמונטערט זיי אלע ווייליע אין זייערע שווירעריקייטען און סימפאטיזירט מיט זיי אין זייערע ערפאָלגען, דעם וועט מען האָלט האבען; און אויב ער איז אלעמאָל קאָנסעקווענט אין זיינע האנדלונגען, מוז מען איהם ליעב האבען. און אויב מיר נעדענקען ווי אויפלוסרייך און גוט עס איז דער קאָנטראָל פון א לעהרער אין וועלכען מען פיהלט א פרייגד, אין פערגלייך מיט קאָנטראָל פון דעם, אויף וועמען מען קוקט מיט שנאה אדער אפילו נור מיט גלייכגילטיגקייט, וועלען מיר דערפון קענען דרינגען, אז די אינדיראקטע נוצען פון אָנפיהרען די ערציהונג לויט פרינציפּ פון גליקליכקייט, זענען ניט פיעל וועניגער וויכטיג אידער איהרע

דירעקטע נוצען. פֿאר די וועלכע צוויפלען נאָך אין דער מענליכ־
קייט דורכצופֿירען דעם סיסטעם, וועלכען מיר פערטיידיגען דאָ,
האָבען מיר דעם פּריהערדיגען ענטפֿער, אז ניט נור די טעאָריע אליין,
ווייזט אָן אויף איהם, נור אז אויך די ערפֿאהרונג רעקאָמענדירט
איהם. צו די פֿיעלע ערקלערונגען פון בעריהמטע לעהרער, וועלכע
האָבען דערוויף עדות געזאָגט זינט פֿעסטאלאָצי׳ם צייט, קען מען
דאָ נאָך צוגעבען די מיינונג פון פֿראָפֿעסאָר פֿ י ל ל א נ ס, וועל־
כער מאכט די בעהויפטונג אז „דאָ וואו די יונגע לייטע ווערען אונ־
טערריכטעט ווי זיי דאַרפען ווערען אונטערריכטעט, ענטען זיי
פֿונקט אזוי גליקליך אין שוהל, ווי ביים שפּיעלען זיך, און זעלטען
וועניגער צופֿריעדען, אפּטמאל אפּילו נאָך מעהר צופֿריעדען, מיט די
ריכטיג־אָנגעפֿיהרטע איבונגען פון זייערע גייסטיגע ענערגיען, אייי־
דער מיט די איבונגען פון די קרעפֿטען פון זייערע מוסקולען".

אלס א לעצטען גרונד פאר וואס מען זאל מאכען די ערציהונג
פאר א פֿראָצעס פון זעלבסט־אונטערריכט, און ממילא פאר א
פֿראָצעס פון אן אנגענעהמען אונטערריכט, קענען מיר אָנווייזען
אויף דעם פאקט, וואס נור אין דעם ערך אויף וויפיעל זי איז
אזעלבע, קען מען דערווארטען, אז זי וועט ניט אויפהערען וועז די
שוהל־צייט הערט אויף. כל זמן די ערווערבונג פון קענטעניסען
איז געווענליך אן אבשטויסענדע ארבייט, וועט זיך געפינען א
נייגונג איהר אוועק־צו־וואַרפען, אזוי שנעל ווי מען קען זיך בע־
פרייען פון דעם צוואנג פון די עלטערן און די רביים. וועז אבער
די ערווערבונג פון קענטעניסען וועט געמאכט ווערען עס זאל זיין א
געווענליך אנגענעהמע ארבייט, יעמאלט וועט פונקט אזוי זיך
געפינען א נייגונג אנצוהאלטען אהן קיינעמס אויפזעהערשאפט די
איינענע זעלבסט־בילדונג, וואס איז פריהער אנגעפיהרט נעווא־
רען אונטער אן אויפזעהערשאפט. אזוינע רעזולטאטען זענען אונ־
פערמיידליך. כל זמן די נעזעצען פון אידעען־פערבינדונגען וועי־
לען זיין אמת, כל זמן מענשען וועלען פיינט האבען די זאבען און
פלעצער וואס רופען אין זיי ארויס שמערצליכע ערינערונגען, און
וועלען הנאה האבען פון די וואס רופען אין זיי ארויס אמאלינע
פערגניגענס — אזוי לאנג וועט א שמערצליכער אונטערריכט מא־
כען די לומדים אבשטויסענד, און א פערגניגענדליכער אונטערריכט,

אנציהענד. די מענשען, וועמען דאס לערנען אין זייערע יונגעלשע יאהרען איז אנגעקומען אין דער פארם פון אומעטיגע לאסטען מיט דראהונגען און בעשטראפונגען, און וועלכע זענען קיינמאל ניט געפיהרט געוואָרען אויף די דרכים פון זעלבסשטענדיגען פארשען, וועלען, ווי עס שיינט, ניט זיין קיין לערנער אין זייערע שפעטיגערע יאהרען; בעת פערקעהרט, די וועמען דאס לערנען איז אנגעקומען אין נאטירליכע פארמען און אין די פאסענדע צייטען, און וועלכע נעדענקען די פאקטען וואס זיי האבען געלערנט, ניט נור אלס אינטערעסאנטע זאכען אין־זיך, נור אויך אלס די געלענהייטען מיט וועלכע עס איז געקומען צו לאנגע רייהе פון בעפריעדיגענדע ערפאלגען, די וועלען גאנץ וואהרשיינליך אנהאלטען אויפ'ן נאכ־צען לעבען דעם זעלבסט־אונטערריכט, וואס האט זיך אננעהויבען אין זייער יונגענד.

די מאָראַלע ערציהונג.

קאפיטעל III.

די מאָראַלע ערציהונג.

דער גרעסטער חסרון פון אונזערע ערציהונגס־פראָגראַמען ווערט גאָר אין גאַנצען פערזעהען. בעת עס ווערט א סך אויפגעטהון אין פּרט פון אייגצעלנע אויסבעסערונגען אין אונזערע סיסטעמען, אי אין זייער עצם, אי אין זייערע פּאַרמען, איז דערווייל אָבער די העכסט דרינגענדע פּאָדערונג נאָך גאָר ניט אנערקענט געוואָרען פּאר א פּאָדערונג. פּאָרבריטען די יוגענד פּאר די פּליכטען פון לעבען, איז מען שוין בשתיקה מודה, אז עס איז א צוועק, וועלכען די עלטערן און די לעהרער דארפען האָבען אין זינען; און גליקלעכערווייז ווערט שוין דער ווערטה פון די זאכען ו ו אָ ס מען לערנט זיי, און די גוטסקייט פון די מעטאָדען ו ו י מען לערנט זיי, בעשייגפערלעך געאורטיילט לויט דעם ערך אויף וויפיעל זיי זענען צוגעפאסט צו דעם דאָזיגען צוועק. אויף דעם גרונד ווערען אָנגעפיהרט די ויכוחים, וויפיעל עס איז רעכט אַריינצופיהרען אויפ'ן אָרט פון דער אויסשליסלעך־לאסישער ערציהונג, אן ערציהונג אין וועלכער די מאָדערנע שפּראַכען זאָלען אויך האָבען א חלק. און צוליעב די אייגענע טעמים טענה'ט מען שוין אויך פאר דער נויטיגקייט צו פערגרעסערן דעם סכום פון די ווייסענשאפטס־לימודים. אָבער הגם מען זאָרגט זיך פיעל־ווינציג צוצוגרייטען די יוגענד פון ביידע געשלעכטער פאר זייער געוועלשאפטליכער פאָזיציע און פאר דעם בירגערשטאַנד, הויבט מען א האָר זיך ניט אָן צו זאָרגען זיי צו צוגרייטען פאר דער פאָזיציע פון עלטערן. בעת מען זעהט איין, אז מען מוז האָבען גאנץ טיכטיגע פאָרבריטונגען כדי צו קענען פערדיענען אויפ'ן לעבען, קומט עס אויס ווי מען וואָלט זיך געטראכט, אז פאר אויפהאָדעווען קינדער איז נאָר קיין שום פאָרבריטונג ניט נויטיג. בעת א יונגעל פערבריינגט א סך יאָהרען אויף אזוינע קענטענים, וואָס

זייער הויפט וועדטה איז נור וויל „די ערציהונג פון א זשענטל־מאן" בעשטעהט אין דעם; און בעת וואס א מיידל פערבריינגט פיעלע יאהרען אויף אזוינע ציערליכע השלמות, מיט וועלכע זי זאל קענען שיינען אויף בעלער — גיבען זיי קיין אויגציגע שטונדע ניט אב אויף צוצוגרייטען זיך פאר דער שווערסטער פון אלע פעראנט־וואָרטליכקייטען: די אויפגאבונג פון א פאמיליע. זאל עס זיין דערפאר, וואס די פעראנטוואָרטליכקייט איז נישט מעהר ווי א ווייטליפיגע מעגליכקייט? ניין, אין געגענטייל, זי וועט זיכער אויספאלען אויף ניין צהנטל פון זיי. איז עס אפשר דערפאר, וויל מען קען עס אזוי לייכט דערפילען? געווים ניט: פון אלע פונק־ציעס, וואס א דערוואקסענער מענש האט צו דערפילען, איז זי גראד די שווערסטע. זאל עס זיין דערפאר, וויל מען קען יעדען איינעם געטרויען, אז דורך זעלבסט־אונטערריכט וועט ער אדער זי שוין צוגרייטען־זיך פאר דער אויפגאבע פון פאטער־אדער־מוטערשאפט? ניין: ניט נור האלט מען ניט אזא זעלבסט־אונטערריכט פאר נויטיג, נור עס איז גאר א קנאפע סברא, אז ביי אזא קאמפליצירטען ענין קען דער זעלבסט־אונטערריכט האבען אן ערפאלג. עס איז ניטא קיין שכל'דיגער אויסרייד פאר וואס מען זאל די קונסט פון ערציהונג ארויסלאזען פון אונזער קוריקולום. מיר מוזען מודה זיין, אז סיי פון'ם שטאנדפונקט פון דעם איינפלוס וואס עס קען האבען אויפ'ן גליק פון די עלטערן, סיי מחמת דעם איינפלוס וואס עס קען האבען אויפ'ן כאראקטער און לעבען פון די קינדער אין זייערע קומענדע דורות, איז די קענטענים אנצוועדען די ריכטיגע מעטאדען פון דער קערפערליכער, גייסטיגער און מארעלער בילדונג פון דער יוגענד, א קענטענים וואס איז פון דער העכסטער וויכטיג־קייט. אין א קורס פון למודים, וואס יעדער מאן אדער פרוי מאכט דורך, דארף אט דער געגענשטאנד זיין דער לעצטער. אזוי ווי דער סמן פון קערפערליכער צייטיגקייט איז די פעהיגקייט צו געבעהרען קינדער, אזוי איז דער סמן פון גייסטיגער צייטיגקייט די פעהיגקייט צו ערציהען די קינדער. די טעאריע און פראק־טיק פון ערציהונג איז דער געגענ־שטאנד וואס שלישט איין אין זיך אלע אנדערע געגענשטענדען, און דערביא

דארף דאס זיין דער הויך־פונקט פון דער ערציהונג.

וועו אזא פאַרבריטונג איז ניטא, געפינט זיך די הדרכה פון קינדער, און ספעציעל די מאראלע הדרכה, אין א זעהר טרויעריגען צושטאנד. די עלטערן דענקען ענטוועדער גאר ניט וועגען דער זאך, אדער אויב זיי דענקען יא, זענען זייערע שלוסען רויהע און ניט־אויסגעהאלטענע. די בעהאנדלונג וואס ווערט מעהרסטענטייל־ם אנגעווענדעט, און דערהויפט פון די מוטערם, ביי יעדער געלעגענ־היים, איז די וועלכע דער אימפולס רופט ארויס אין׳ם מאמענט: זי קומט ניט ארויס פון א וועלכער עס איז איבערלעגטער איבערציי־גונג מכח וואס עס וועט פאר׳ן קינד זיין מעהר טובה, נור זי דריקט נישט מעהר אויס ווי די בעת מעשה׳דיגע געפיהלען, סיי גוטע, סיי שלעכטע, פון די עלטערן, און זי בייט זיך פון שטונדע צו שטונדע אקוראט ווי די געפיהלען בייטען זיך. אדער אויב א חוץ די בע־פעהלען פון זייערע געפיהל־שטיכונגען, האלטען זיי אויך פון וועלכע עס איז בעשטימטע לעהרען און מעטאדען, זענען דאס אזוינע לעה־רען, וואס זענען איבערגעגעבען געוואָרען פון דער פערגאנגענהייט, אדער אזוינע מעטאדען, אויף וועלכע די עראינערונגען פון דער קינדהייט האבען זיי ארויפגעפיהרט, אדער גאר אזעלכע וואס זיי האבען איבערגענומען פון ניאנעם און בעדיינטע — מעטאדען וועל־כע זענען ערפונען געוואָרען ניט פון דער אויפקלערונג, נור פון דער אונווויסענהייט פון זייער צייט.

קריטיקערענדיג דעם כאַטישען צושטאנד פון די מיינונגען און האנדלונגען, וואס זענען שייך צו דער זעלבסט־רעגיערונג (אין דער פאמיליע), שרייבט ר י כ ט ע ר (זשאן פאול) אזוי: —

„וועו מען זאל א שטייגער פערפענטליכען די פערדעקטע חלוקי דעות פון א געוועהנליכען פאטער און מאבען פון דעם א פלאן פון למודים, א קאטאלאג פון לעקציעס פאר א מארלער ערציהונג, וואלט עס קליינגען אונגעפעהר אזוי: אין דער ערסטער שטונדע „מוז מען לייענען דעם קינד — ענטוועדער איך אליין זאל לייענען, אדער דער לעהרער—די רייגע מארל״; אין דער צווייטער שטונדע—געמוישטע מא־רל, אדער אזוינע וואס ביגן קען אנווענדען פאר די אויגענע נוצען״; אין דער דריטער — „זעהסטו נוי ויאס דוין פאטער טהוט?״ אין דער פיער־

טער -- „דו ביזט נאָך אַ קליינער, און דאָס פּאַסט נור פּאַר דערוואַקסענע“; אין דער פּינפטער — „דער עיקר איז, דו זאָלסט זעהען זיך אַרויפּאר-בייכען אין דער וועלט און דערדיענען זיך צו עפּעס אין שטאַט“; אין דער זעכסטער — „ניט דאָס צייטווייליגע, נור דאָס אייביגע בעשטימט דעם ווערטה פון מענשען“; אין דער זיבענטער — „דעריבער פּאר-לייד בעסער אַן אונרעכט און זיי פּריוינדליך“; אין דער אַכטער — „דו זאָלסט זיך אָבער מוטהיג פערטיידיגען וועז אייגער גרויפּט דיך אָן“; אין דער נייגטער — „מאַך ניט קיין טומעל, מיין ליעב קינד“; אין דער צעהנטער — „אַ יונגעל מוז ניט זיצען אַזוי שטיל“; אין דער עלפּטער — „דו מוזט אביסעל מעהר פּאַלגען דיינע עלטערן“; אין דער צוועלפּטער שטונדע — „אוּן דו מוזט זיך אליין ערציהען“. אָט אַזוי יעדע שטונדע בייטענדיג זייגע פּרינציפּען, בעהאַלט דער פּאַטער זייער ניט-אויסגעהאַלטענקייט און זייער אויגזויטיגקייט. אוּן וואָס סׂאיז שויך צו זיין פּרוי, איז זי ניט גלייך צו איהם אוּן אויך ניט גלייך צו יענעם קאָמיקער, וועלכער איז אַרויפּגעקומען אויפֿן סצענע אין הויף-טעאַטער מיט אַ פּעקיל פּאַפּיערען אונטער יעדען אָרים, אוּן אַז מען האָט איהם געזאָגט, וואָס טראָגסטו אונטערן רעכטען אָרים? האָט ער געגענטפערט: „בעפּעהלען!“ אוּן וואָס טראָגסטו אונטערן לינקען אָרים? — „געגענבעפּעהלען!“ נויון, די מוטער קען מען אַ סך בעסער פּערגלייכען צו יענעם ריעז ב ר י אַ ר ע ו ס, וועלכער האָט געהאַט הונדערט אָרימס אוּן אַ פּעקיל פּאַפּיערען אונטער יעדען אָרים....“

אזא מין צושטאַנד לאָזט זיך ניט אזוי גיך ענדערן. דורות מוזען פערבייגעהן איידער מען וועט קענען דערוואַרטען א גרויסע פערבעסערונג. די ערציהונגס-סיסטעמען, אזוי גוט ווי פאָליטישע אינסטיטוציעס, מאכט מען ניט: זיי ו ו א ק ס ע ן; אוּן אין א קורצען משך זעהט זיך דאָס וואקסען ניט אַן. ווי לאַנגזאם אבער יעדע פערבעסערונג זאָל ניט קומען, היימט עס אלץ אז מען מוז אַנוועגדען מיטלען כדי אפילו די לאַנגזאמע פערבעסערונג זאָל קע-נען אַנקומען; אוּן איינס פון די מיטלען איז — דיסקוסיאָן.

מיר געהערען ניט צו יענע וועלכע גלויבען אין לאָרד פּאל-מערסטאָן'ס דאָגמע, אז „אלע קינדער וועלען געבוירען נוטע“. בכלל געדענקט, שיינט אונז אז די פערקעהרטע דאָגמע, ווי ניט ריכטיג זי

זאל ניט זיין, איז דאך וועניגער ווייט אוועק פון דעם אמת, איידער יענע. מיר שטימען אויך ניט איין מיט די וואס דענקען, אז מען קען דורך א פעהיגע ערציהונג מאכען פון קינדער אלץ וואס מען ווייל זיי זאלען זיין. אדרבא פערקעהרט, מיר זענען איבערצייגט, אז אויב אפילו עס איז מעגליך צו פערקלענערן דורך א קלוגע פיהרונג גענוייסע נאטירליכע פעהלערען, איז אבער אונמעגליך זיי אין גאנצען אוועקצונעהמען. דער גרעאנק אז מען וואלט קענען דורך א פאלקאמענעם סיסטעם פון ערציהונג גלייך בעשאפען א אידעאלע מענשהייט, איז א נאהענטער קרוב צו דעם אנדער גרעאנק, וואס ליעגט אויסגעשלאסען אין שעלל'ס פאעמען, אז אויב די מענשהייט וואלט נור אויפגעגעבען איהרע אלטע אינסטיטוציעס און איהרע פאראורטיילען, וואלטען גלייך פערשווינדען אלע צרות פון דער וועלט: ניט דער און ניט יענער גרעאנק קען ניט זיין אנגענומען ביי די, וועלכע האבען אונפארטייאיש שטודירט די מענשליכע אנגעלעגנהייטען.

פון דעסטוועגען קענען מיר דאך ווי געהעריג איז סימפאטיזירען מיט די וואס האלטען זיך פאר אזוינע צוהיטציגע האפענונגען. ענטוזיאזם, געטריבען אפילו ביז צום פאנאטיזם, איז א ניצליכע בעוועגונגס־קראפט — אפשר גאר אזא קראפט, וואס מען קען אהן איהר ניט אויסקומען. עס איז קלאר, אז דער בעגייסטערטער פאליטישער טהוער וואלט קיינמאל אזוי פיעל ארבייט ניט אויפגעטהון און קיינמאל אזוי פיעל אפפער ניט געבראכט, אויב ער וואלט ניט געגלויבט, אז די רעפארם פאר וועלכער ער קעמפפט איז די איניציגע זאך וואס איז אזוי נויטיג. דער געגנער פון שטארקע געטרענק וואלט אגיטירען א סך וועניגער ענערגיש, וויען ער וואלט ניט געווען איבערצייגט, אז שכרות איז דער וואראלל פון אלע געזעלשאפטליכע צרות. אין פילאנטראפישע זאכען, ווי אין אלע אנדערע, קומען ארויס גרויסע נוצען פון א „צוטיילונג דער ארבייט"; און כדי עס זאל קענען זיין א צוטיילונג פון דער ארבייט, מוז יעדער מין פילאנטראפ זיך מעהר אדער וועניגער אונטערוואַרפען אונטער זיין אויפגאבע — ער מוז האבען אן איבערטריבענעם גלויבען אין זיין ארבייט. דער־פאר קענען מיר זאגען וועגען די וואס האלטען די אינטעלעקטועלע אדער מאראלע ערציהונג פאר א פאנאצעא (א רפואה צו אלץ), אז

זייערע צו־גרויסע ערווארטונגען זענען ניט אהן נוצען; אז אפשר איז עס גאר א שטריך פון דער „וואוילטעטיגער אַרדנונג פון אלע זאכען", וואס מען קען פון אַרט ניט ריהרען זייער פערטרויאונג אין זייער ארבייט.

אבער וועז עס וואלט אפילו אמת געווען, אז מען קען דורך א וועלכען עס איז מעגליכען סיסטעם פון מאראלען קאנטראל פורעמען די קינדער אין דער געווינשטער פארם, און אפילו וועז מען וואלט געקענט אלע עלטערן מאכען גלויבען אין דעם סיסטעם, וואלטען מיר נאך אלץ געשטאנען וויט פון אויסצופיהרען דעם צוועק וואס מיר בעאבזיכטיגען. מען פערגעסט, אז די דורכפיהרונג פון אזא מין סיסטעם פאדערט מצד פון די דערוואקסענע אזא מדרגה פון פערנונפט און גוטסקייט און זעלבסטבעהערשונג, וואס קיינער פער־מאגט עס ניט. דער טעות וואס וועלט געמאכט פון די, וועלכע דיס־קוטירען די פראגען פון הויזליכער דיסציפלין, ליעגט אין דעם, וואס זיי שרייבען צו אלע פעהלערן און שווירינקייטען צו די קינדער און נאר קיין פעהלערן ניט צו די עלטערן. די אלגעמיין־אנגענומענע מיינונג וועגען פאמיליען רעגירונג, ווי וועגען דער נאציאנאלער רעגירונג, איז, אז די גוטע מדות זענען ביי די הערשער און אלע חטאים געפינען זיך ביי די בעהערשטע. אז מען זאל וועלען אורטיילען ליוט די טעאריען פון ערציהונג, קומט אוים, אז די מענער און פרויען וועלען אינגאנצען אנדערע מענשען אין זייערע בעציהונגען צו קינדער. די בירגער מיט וועמען מיר פיהרען געשעפטען, די מענשען וועלכע מיר בעגעגענען אין דער וועלט — זיי, וויסען מיר, זענען זעהר ניט קיין פאלקאמענע בראאים. אין די טעגליכע סקאנדאלען, אין די מחליקות צווישען פריינד, אין די באנקראטען־ערקלערונגען, אין די געריכט־פראצעסען, אין די פא־ליציי־ראפארטען, קומט אונז נאכאנאנד פאר צו זעהן די דורכדרינ־גענדע אייגענוציגקייט, אונעהרליכקייט און פשוט'ע ברוטאליטעט. דאך, וועז מיר נעהמען זיך קריטיזירען די פיהרונגען אין קינדער־ציממער און נעהמען פונאנדערקלייבען די שלעכטע אויפפיהרונגען פון די יונגווארג, איז על פי הרגל גאר ביי אונז קיין פראגע ניט, אז אין דער בעהאנדלונג פון זייערע יונגלעך און מיידלעך זענען אט די זינדיגע מענשען אין גאנצען פריי פון מאראלער שולדיגקייט!

אזוי ווייט איז דאס פון דעם אמת, אז מיר שטעלען זיך ניט אב ארויפצוואַרפען אויף די שלעכטע אויפפיהרונג פון די עלטערן די שולד פון א גרויסען טייל פון די חויזליכע חטאים, וואס מען שרייבט געווענליך־צו צו די פערדאַרבענקייטען פון די קינדער. מיר זאַגען עס ניט וועגען יענע מעהר־סימפּאטעטישע מענשען און אייגענאלטענע נאטורען, אין וועלכען קלאַס מיר האָבען אז מען קען אריינרעכענען די מעהרסטע פון אונזערע לעזער: אבער מיר זאַגען עס יא וועגען דער מאסע. וואס פאר א סארט מאראלע בילדונג קען מען דערוואַרטען פון א מוטער, וועלכע שאקעלט יעדעם מאל מיט כעס איהר ברוסט־קינד פארוואס עס וויל ניט זויגען, ווי מיר האבען אלעין איין מאל געזעהן ווי א מוטער האט עס געטהון? ווייפיעל גענהיל פון גערעכטיגקייט קען א פאטער איינפלוסען, וועלכער אז ער דערהערט די קולות פון קינד, וואס האט זיך פערקוועטשט דעם פינגער צווישען פענסטער, כאפט ער זיך איהם שלאגען, אנשטאט גלייך לויז צו מאכען דעם פינגער? אז עס זענען פארען אזוינע מאטעס, האט אונז דערצעהלט איינער, וואס האט אלעין מיט זיינע אויגען געזעהען אזא מעשה. אדער, מיר וועלען נעהמען נאָך א שטארקערן פאל, וועלכען מיר ווייסען אויף פון א דירעקטען עדות — וואס פאר ערציהונגס־אויסזיכטען קען האבען אזא יונגעל, וועמען מען האט מכבד געווען מיט שמיטץ, בעת מען האט איהם געבראכט א היים מיט אן אויסגעלונקענעם פוס? אמת, דאס זענען זעהר שטארקע ביישפיעלען — פעלען וואס בעווייזען אין מענשליכע וועזענס יענעם בלינדען אינסטינקט, וועלכער טרייבט די ווילדע חיות צו טוידטען די שוואכליכע און פערוואונדעטע פון זייער אייגענעם מין. אבער הגם זיי זענען ביישפיעלען פון די ערגסטע פעלען, דאָך כאראקטעריזירען זיי די געפיהלען און דעם אויפפיהר, וואס מען קען אלע טאג זעהען ביי פיעלע פאמיליען. וועהר האט ניט געזעהען א סך מאל ווי טאטע־מאמע, אדער די ניאנע האט אנגעפאטשט א קינד פאר אויפגערעגטקייט, וואס די סבה איז מסתמא געווען עפעס א קערפערליכער ליידען? צוקוקענדיג אמאל ווי א מוטער כאפט אויף דאס פיעל קינד וואס איז געפאלען, וועהר האט ניט געקענט דערזעהן אי אין דער גראבקייט, אי אין איהר שאפען געשריי „אה, דו שלים־מזל!“ א בייזקייט וואס זאגט פארויס

צוקינפטיגע רייסערייען אהן א סוף? געפינט זיך ניט אין דעם האר־טען טאָן, מיט וועלכען א פאָטער הויסט די קינדער זיין רוהיג, דער בעווייז, אז ער האָט ניט נעגוג מיט־געפיהל מיט זיי? זענען ניט די שטענדיגע און אפט גאָר ניט נויטיגע שטערונגען, וואָם די קינדער מוזען אויסשטעהן — די בעפעהלען צו זיצען רוהיג, וואָם א לע־בעדיג קינד קען ניט פאָלגען, ניט ליידענדיג דערפון גרויסע נערוונע אויפרעגונג; די פערבאָטען, פאָהרענדיג אין וואָגאָן, ניט ארויסצו־קוקען פון פענסטער, וואָם יעדען קינד מיט וויפיעל עס איז אינ־טעלידענץ מוז עס פערשאפען גרויסע לייד־ען — זענען ניט, פרעגען מיר, אָט די שטערונגען צייכענם פון א שרעקליכען פעהלען פון סימ־פאטיע? דער אמת איז, אז די שווירינקיטען פון דער מאָראלער ערציהונג האָבען נויטיגערווייז א דאָפעלטען אורשפרונג: זיי קו־מען נויטיגערווייז פון די פעהאיניגטע פעהלערען אי פון די על־טערן, אי פון די קינדער. אויב כאראקטער־פערערבונג איז א נעוועץ פון דער נאטור, ווי יעדער נאטור־פאָרשער וויים אז עס איז, און ווי אונזערע טעגליכע בעמערקונגען און געוועהנליכע שפרוך־וועלט־ליך זענען מודה אין דעם, דאָן איז אין דורכשניט די קינדערשע פעה־לערען אן אָבשפיגלונג פון די פעהלערען פון די עלטערן. מיר זאָגען אין דורכשניט, ווארים אזוי ווי די רעזולטאטען זענען קאָמפליצירט, מחמת די שטריכען וואָם זענען איבערגעגעבען געווארען פון ווייטערע אורעלטערן, איז די עהנליכקייט ניט קיין אויסדריקליכע, נור אן אל־געמיינע. און ווי באלד דורכשניטליך עקזיסטירט אָט די פעהלערן־פערערבונג, קומט דאָך ממילא אויס, אז די שלעכטע לייד־ענשאפטען, וואָם די עלטערן דארפען ניט דערלאָזען ביי די קינדער, געפינען זיך אין זיי גופא: עס קען זיין, אז זיי זענען בעהאלטען פון דער עפענטליכקייט, אדער פערשטעלט אפשר פון אנדערע געפיהלען, אבער פאראן זענען זיי. עס איז דעריבער קלאָר, אז עס איז קיין האָפנונג ניטא אלע זאלען קענען פראקטיצירען עפעס א אידעאלען סיסטעם פון דיסציפלין: די עלטערן זענען ניט גוט גענוג.

נאָך מעהר: וואלטען שוין אפילו געווען אזוינע מעטאָדען, דורך וועלכע מען זאָל קענען גלייך דערגרייכען דעט צוועק וואָם מען וויל; און וואלטען אפילו די פאטערס און מוטערס געהאט גענוג אייגזיכט, סימפאטיע און זעלבסטבעהערשונג צו קענען דורכפיה־

רען די דאזיגע מעטאדען אויסגעהאלטענערהייט — וואלט מען יע־
מאלט נאך אלץ געקענט ארגומענטירען, אז עס וואלט קיין פעולה
ניט געווען צו רעפארמירען די פאמיליען־רעגיערונג, איידער די אנ־
דערע זאכען זענען געווארען רעפארמירט. וואהרים וואס בעצוו־
קען מיר אייגענטליך? איז דען ניט דער נעהענטסטער צוועק פון
יעטוועדער סארט ערציהונג פארצובריייטען א קינד פאר די עסקים
פון לעבען — ד. ה. מאכען פון איהם א בירגער, וועלכער זאל זיך
גוט אויפפיהרען און אין דערזעלבער צייט אויך קענען מאכען א וועג
פאר זיך אין דער וועלט? און מאכען זיך א וועג אין דער וועלט
(אונטער וואס מיר מיינען ניט אנקלייבען רייכקייט, נור גענוג מיט־
לען צו קענען ערציהען א פאמיליע) — צי שליסט דאס ניט איין א
געוויסען צופאסען־זיך צו דער וועלט וויי זי איז איצט? און אויב
מיר וואלטען געקענט דורך א וועלכען עס איז סיסטעם פון בילדונג
ארויסבריינגען א אידעאלען מענשליכען וועזען, איז עס ניט צוויי־
פעלהאפט צי אזא מענש וואלט געטויגט פאר דער וועלט וויי זי איז
איצט? קענען מיר ניט אדרבא האבען א פערדאכט, אז זיין צו־
שארפער געפיהל פון גערעכטיגקייט און זיין צו־הויכער מאססטאב
פון אויפפיהרונג וואלט איהם געמאכט דאס לעבען אונערטרעגליך
אדער אפשר גאר אונמעגליך? און ווי אפילו בעוואונדערונגסווערטה,
פון זיין אינדיווידועלען שטאנדפונקט, דער רעזולטאט זאל ניט זיין,
צערשטערט עס דען ניט זיך אלײן אויף וויפיעל עס איז נוגע דער
געזעלשאפט און דעם קומענדיגען דור? עס איז פארען גענוג גרונד
צו דענקען, אז אין דער פאמיליע, אזוי גוט ווי אין דער נאציאן, איז
אין כלל נערעדט דער סארט רעגירונג וואס איז דא, אונגעפעהר אזוי
גוט, ווי דער אלגעמיינער צושטאנד פון דער מענשליכער נאטור
לאזט איהם זיין. מיר מעגען האלטען די מיינונג, אז דער דורכ־
שניטס־כאראקטער פון די מענשען בעשטימט אין איין פאל, אזוי
גוט ווי אין דעם אנדער פאל, די אייגענשאפט פון דעם קאנטראל
וואס וועלט אויסגעאיבט. אין בייזע פעלען, מעגען מיר קומען צום
בעשלוס, פיהרט די פערבעסערונג פון דעם דורכשניטס־כאראקטער
צו א פערבעסערונג פון דעם סיסטעם; און ווייטער נאך, אז אויב
עס וואלט מעגליך געווען צו פערבעסערן דעם סיסטעם איידער דער
דורכשניטס־כאראקטער איז א פריהער פערבעסערט געווארען, וואלט

דער פּוּנקט יוצא געווען גיכער א שלעכטער איידער א גוטער. דער גראַד פון שטרענגקייט, וואָס די קינדער שטעהען איצט אויס פון זייערע עלטערן און לעהרער, קען בעטראכט ווערען נור ווי א פאַרבריי־טונג פאר דער גרעסערער שטרענגקייט, וואָס זיי וועלען אָנטרעפען אריינטרעטענדיג אין דער וועלט. און כּען מעג טענה'ן, אז אויב עס וואָלט מעגליך געווען פאר די עלטערן און די לעהרער צו בעהאַנדלען די קינדער מיט פאַלקאָמענער גערעכטיגקייט און גאַנצער סימפּאַטיע, וואָלט עס יעמאַלט נור שוערפער געמאכט די ליידען, וועלכע זיי וואָל־טען שפּעטער אין לעבען נעהאט אויסצושטעהן פון דער גייציגקייט און זעלבסטזוכט פון די מענשען. *)

וועד עס איז קען אָבער פרעגען, „בעווייזט שוין דאָס אפשר ניט צופיעל?" „אויב אז קיין סיסטעם פון מאַראַלער ערציהונג קען

*) פון אָט דעם סאַרט איז דער ארגומענט, וואָס אייניגע גיבען אָן, פאַר דער גראָבער בעהאַנדלונג וואָס די יונגלעד שטעהען אויס אין אונזע־רע פאַלקס־שוהלען; וואו די קינדער וועדען אַרויסגעפיהרט, ווי זיי זאָגען, אין א מיניאַטורנע וועלטיל מיט איהרע שטרענגקייטען, וועלכע גרייטען זיי צו פאַר די שטרענגקייטען פון דער ווירקליכער וועלט. מען מוז מזדה זיין, אז די טענה האָט א געווּיסע קראַפט; זי איז אָבער ניט קיין גענוג־שטאַרקע טענה. וואָרים בעת וואָס די דיסציפּלין פון הויז און שוהל, וועלכע דאַרף טאַקי ניט זיין א ס ך בעסער איידער די דיסציפּלין פון דערוואַקסענעם לעבען, מוז דאָך אָבער זיין ו ו י פ י ע ל ע ס א י ז בעסער, איז די דיסציפּלין וואָס די יונגלעך טרעפען אָן אין א י ט א ן, ו ו י נ ט ש ע ס ט ע ר, ה א ר ר א ו א. אז. וו. גאַר ערגער ווי פון דערוואַקסענעם לעבען, מעהר אונגערעכט און גרויזאַם. אַנשטאָט וואָס זי זאָל זיין א היל̈ף צום מענשליכען פראָגרעס, ווי יעדע בילדונג דאַרף זיין, איז דערמיט וואָס זי געווענהנט די יונגלעך צו א דעספּאָטישער פּאַרם פון רעגיערונג און צו א פערקעהר וואָס איז רעגולירט דורך א ברוטאַלע מאַכט, פיהרט זי זיי פאַרצוברייטען פאַר א נידערייגערן צושטאַנד. פון גע־זעלשאַפט ווי דער איצטיגער. און אַזוי ווי אונזערע געזעצגעבער ווערען געווענהנליך אויסגעקליבען פון די וואָס זענען ערציהען געווארען אין אַזוינע שוהלען, ווערט דער באַרבאַריש־ווירקענדער איינפלוס א שטערונג, צו דעם נאַציאָנאַלען פּאַרטשרים.

ניט גלייך מאכען פון די קינדער וואס זיי זאלען זיין; אויב אז עס וואלט אפילו יא געווען אזא סיסטעם, זענען די היינטיגע עלטערן צופיעל אונפאלקאם צו קענען דאס דורכפיהרען; און אויב אז מען וואלט שוין אפילו געקענט ערפאלגרייך דורכפיהרען אזא סיסטעם, וואלטען די רעזולטאטען שרעקליך געגאנגען לחיפה צום היינטיגען צושטאנד פון דער גענעלשאפט: קומט דען דערפון ניט ארוים, ניט נור אז עס איז אונפראקטיש צו רעפארמירען דעם סיסטעם וואס ווערט איצטער געברויכט, נור אז עס איז אפילו גאר ניט כדאי?" זיין. אלץ וואס עס פאלגט פון דעם איז, אז די רעפארם אין דער הויזליכער רעגיערונג מוז אנגעהן אינאיינעם מיט אנדערע רעפארמען. עס פאלגט נור דערפון, אז די מעטאדען פון דיסציפלין קענען ניט און דארפען ניט אנדערש פערבעסערט ווערען, סיידען נור ביסלעכווייז יעדעם מאל. עס פאלגט נור דערפון, אז די פאדערונגען פון דער אבסטראקטער גערעכטיגקייט ווערען מוזען אין דער פראקטיקע ארונטערגעלאזען ווערען צוליעב דעם היינטיגען צושטאנד פון דער מענשליכער נאטור, צוליעב די אונפאלקאמענהייטען אי פון די קינדער, אי פון די עלטערן, אי פון דער גענעלשאפט; און אז די דאזיגע פאדערונגען ווערען קענען פערבעסערט ווערען נור יעמאלט, ווען דער אלגעמיינער כאראקטער וועט ווערען בעסער.

„ווי די מעשה איז — קען אונזער קריטיקער ענטפערן צוריק — זעהט מען קלאר, אז עס האט קיין נוצען ניט אויפצושטעלען א ווערכען עס איז אידעאלען מאסשטאב פון פאמיליען-דיסציפלין. עס קען ניט זיין קיין פעולה פון אויסארבייטען און רעקאמענדירען מעטאדען, ווערכע שטעהען ווייטער פאר זייער צייט". מיר טענה'ן ווידער פערקעהרט. פונקט ווי אין דעם פאל פון דער פאליטישער רעגירונג, ווען עס קען זיין אז די ריינע גערעכטיגקייט איז היינטיגען טאג נאך ניט פראקטיש, פאדערט זיך דאך מען זאל ווייסען ווען די גערעכטיגקייט ליענט, כדי די ענדערונגען ווען מיר מאכען זאלען געהן נעהענטער צו איהר, אנשטאט ווייטער אוועק פון איהר; אזוי אויך אין דעם פאל פון דער הויזליכער רעגירונג, מוז אויפגעשטעלט ווערען א אידעאל, כדי מען זאל קענען בהדרגה זיך אלץ מעהר און מעהר דערנעהענטערן צו איהם. מיר דארפען קיין מורא ניט האבען טאמער ווערען ארויסקומען שלעכ-

טע פאלגען פון אויפהאלטען דעם אידעאל. דער נאטירליכער קאנ־סערוואטיזם פון דער מענשהייט איז דורכשניטליך שטארק געגוג ניט צו דערלאזען קיין צו־שנעלע ענדערונג. עס איז אלץ אזוי ארגא־ניזירט, אז ביז וואנען מענשען זענען ניט דערוואקסען צו דער הויך פון א נייעם גדאנק, קענען זיי איהם ניט תופס זיין: נאמינעל קע־נען זיי דעם גדאנק האלטען, אבער זיין עצם קענען זיי ניט. אפילו ווען די וואהרהייט ווערט שוין יא אנערקענט, בלייבען די הינדערני־סען, וואס לאזען איהר ניט ווערען פערווירקליכט, אזוי פעסט, אז זיי לעבען אריבער די גרעוולד פון די מענשענ־פרייהד און אפילו די גע־דולד פון די פילאסאפען. מיר קענען דעריבער זיכער זיין, אז די שווע־ריגקייטען וואס שטעהען אין וועג פון א נארמאלער רעגיערונג איבער די קינדער, וועלען אלע מאל האבען גענוג כח אבצושוואכען די אנ־שטרענגונגען וואס ווערען געמאכט זי צו פערווירקליכען.

מיט אט די איינלייטענדע ערקלערונגען, לאמיר איצט זיך נעה־מען בעטראכטען די אמת'ע ציעלען און מעטאדען פון א מאראלער ערציהונג. נאכדעם ווי מיר וועלען אבגעבען אייניגע זייטלעך אויף אבצופערטיגען זיך מיט די אלגעמיינע פרינציפען, וועלכע מיר בע־טען מען זאל לעזען מיט גרעוולד, וועלען מיר דורך ביישפיעלען זעהען קלאר צו מאכען די ריכטיגע מעטאדען, ווי אזוי די עלטערן דארפען זיך אויפפיהרען אין די שוועריגע לאגען, וואס קומען אלע ווייל פאר אין דער רעגיערונג פון דער פאמיליע.

וועז א קינד פאלט, אדער שלאגט אב דעם קאפ אן טיש, ליידט עס א וועהטאג, און די עראינערונג דערפון האט די טבע צו מאכען ער זאל זיין מעהר פארזיכטיג. דורך די וויעדערהאלונג פון אזוינע ערפאהרונגען וועלט דאס קינד מיט דער צייט דיסציפלינירט גוט אכטונג צו געבען אויף זיינע בעוועגונגען. וועז עס ריהרט אן דאס הייסע אייזען פון אויוועז, רוקט אריין די האנד אין פלאם פון ליכט, אדער גיסט אויס קאכעדיג וואסער אויף א טיש פון זיין קערפער, איז דער בראן אדער בריה וואס ער האט געקריגען, א לעקציאן וואס וועלט ניט לייכט פערגעסען. איינע אדער צוויי אזוינע פאסירונגען לאזען איבער אזא טיפען אינדרוק, אז מען קען איהם שפעטער מיט קיין זאך ניט איינרעדען צו פעראכטען אויף דעם אופן נאך אמאל די געזעצען פון זיין קערפערליכען געביי.

אט אין די פעלען בעווייזט אונז די נאטור, אויף דעם פשוט'סטען אופן, די אמתע טעאריע און פראקטיקע פון מאראלער דיסציפלין — א טעאריע און א פראקטיקע, וועלכע ווי זיי זאלען פאר אויבער־פלעכליכע מענשען ניט אויסזעהן גאר עהנליך צו די וואס מיר האלטען געווענליך, וועלען מיר אבער אונטערזוכענדיג זיי אויסגעפינען, אז זיי אונטערשיידען זיך פון יענע זעהר פיעל.

בעמערקט ערשטענס, אז אין די בעשעריגונגען פון קערפער און אין די בעשטראפונגען פאר זיי, זעהען מיר דעם בעגריף פון א שלעכטען אויפפיהר און זיינע פאלגען צוריקגעפיהרט צו זיינע איינפאכסטע פארמען. הגם, לויט זייער פאפולערער בעדייטונג, קען מען קוים אנווענדען די ווערטער „רעכט" און „אונרעכט" אויף טהאטען, וועלכע האבען ניט קיין אנדער ווירקונג אויסער דירעקט קערפערליכע; דאך ווער עם טראכט די זאך איבער ווערט איינזעהן, אז אזוינע טהאטען מוז מען פונקט אזוי קענען קלאסיפיצירען, ווי אלע אנדערע טהאטען. פון וואסער שטאנדפונקט זיי זאלען ניט ארויסגעהן, שטימען אלע טעאריען פון מאראל איין, אז אן אויפ־פיהר, וואס דער סך הכל פון זיינע רעזולטאטען, פון די אונמיטעל־בארע ווי פון די ווייטע, איז וואויל־טעטיג, איז א גוטער אויפפיהר; און פערקעהרט, אז אן אויפפיהר, וואס דער סך הכל פון זיינע אונ־מיטעלבארע ווי פון די ווייטע רעזולטאטען איז שעדליך, איז א שלעכ־טער אויפפיהר. די ענדליכע מאסשטאבען, לויט וועלכע אלע מענ־שען אורטיילען די אויפפיהרונג, זענען די גליקליכקייט אדער די צרות וואס קומען דורך איהר. מיר האלטען שכרות פאר אונרעכט, בון וועגען די קערפערליכע פערהאלבענקייטען און די בעגלייטענדע מא־ראלע פעהלערען, וואס קומען אן אויף דעם שכור און אויף די וואס זענען אבהענגיג פון איהם. וועז גניבה וואלט געבראכט פערגעניגען אי דעם גנב, אי דעם בע'גנב'טען, וואלטען מיר עס ניט געפונען אין אונזער קאטאלאג פון זינד. וואלט מען זיך געקענט פארשטע־לען, אז די גוטהערציגע טהאטען פערמעהרען מענשליכע ליידען, וואלטען מיר זיי פערדאמען: מיר וואלטען זיי ניט רעכענען פאר גוטהערציג. מען דארף נור איבערלעזען דעם ערסטען־בעסטען לייט־ארטיקעל פון א צייטונג, אדער צו־הערען זיך צו א וואסער־עס־איז געשפרעך איבער געזעלשאפטליכע עסקים, כדי איינצוזעהן, אז סיי

די געזעצען פון פּאַרלאַמענט, סיי די פּאָליטישע בעזונדערע, די פּי־לאָסאָפישע אָגיטאַציעס, אינויאַנעם מיט די טהאַטען פון אייג־צעלנע מענשען, ווערען אַלע געאורטיילט לויט די רעזולטאַטען וואָס מען דערוואַרט פון זיי: צי זיי וועלען פערגרעסערן די פריידען אָדער ליידען פון מענשען. און אויב מיר געפינען, בעת מיר אַנאַליזירען אַלע סעקונדערע, (צווייטע), צוגעפיהרטע אידעען, אז אָט די פונק־טען זענען אונזערע לעצטע פּראָבעם פון רעכט און אומרעכט, קענען מיר זיך ניט ענטזאָגען צו קלאָסיפיצירען אויך די פיהרונגען פון קער־פער אַלס רעכט און אומרעכט, לויט די וואויל־טהעטיגע אָדער שער־ליכע רעזולטאַטען, וואָס זיי בריינגען ארוים.

צווייטענס, בעמערקט דעם כאַראַקטער פון די שטראָפען, וועל־כע פערהינדערן די דאָזיגע קערפערלעכע עבירות. ש ט ר א פ ע ן רופען מיר זיי אָן, וויל מיר האָבען ניט קיין בעסערן וואָרט; וואָרים אין דעם בוכשטאבלעכען זין פון וואָרט זענען זיי ניט קיין שטראָפען. זיי זענען ניט קיין קינסטלעכע און אונווטיגע יסורים־אַנטהואונג, נור זיי זענען אייגפאַך די וואויל־טהעטיגע אָבהאַלטס־מיטלען פון טהאַטען, וועלכע געהען בעצם להיפּך צום וואויל־זיין פון קערפער — אָבהאַלטס־מיטלען, וואָס אָהן זיי וואָלט דאָס לעבען גיך חרוב גע־ווארען דורך די בעשעדיגונגען פון קערפער. עס איז אן אייגענ־טימלעכקייט פון אָט די שטראָפען, אויב מיר מוזען זיי אזוי אָנרו־פען, וואָס זיי זענען אייגפאַך די א ו נ פ ע ר מ י י ד ל י כ ע ק א נ ס ע ק ו ע נ צ ע ן פון די טהאַטען, נאָך וועלכע זיי קומען: זיי זענען נישט מעהר ווי די א ו נ פ ע ר מ י י ד ל י כ ע ר ע א ק־צ י ע ס, וואָס קומען דורך דעם קינד'ס טהאַטען.

מען דאַרף אויך האָבען אין זיך, אז די דאָזיגע שמערצליכע צו־ריקווירקונגען זענען פּראָפּאָרציאָנעל גלייך לויט'ן ערך פון די עבירות. א לייכטער אומגליקס־פאַל בריינגט א לייכטען שמערץ; א מעהר ערנסטער פאַל — א שטאַרקערן שמערץ. די נאַטור האָט ניט פער־אָרדענט, אז דאָס שטיפערל, וואָס קוליעט זיך איבער דעם שוועל, זאָל לייגען אריבער די נויטיגע מאָס, כדי עס זאָל איהם מאכען זיין נאָך מעהר פּאַרזיכטיג, אייגער די נויטיגע מאָס לייגען וואָלט איהם געלערנט צו זיין. ניין, זי לאָזט איהם לערנען זיך פון זיינע טעגליכע ערפאַהרונגען די גרעסערע אָדער קלענערע טעות'ן, און פיהרען זיך אין אייגקלאַנג דערמיט.

און דאן בעמערקט לעצטענס, אז אט די נאטירליכע צוריקווירקונגען, וועלכע קומען ווי א פאלגע פון דעם קינד'ס שלעכטע מעשים, זענען אלעמאל דיזעלביגע, זענען דירעקטע, פעסט־ענטשלאסענע און מען קען זיך פון זיי ניט אויסדרעהען. קיינע דראהונגען, נור א שטילער, שטרענגער פסק. אז א קינד פערשטעכט זיך דעם פינגער מיט א נאדעל, קומט דערפון א שמערץ. אויב ער טהוט עס נאך א מאל, קומט דערזעלביגער רעזולטאט וויעדער, און אזוי וויטער אהן א סוף. אומעדום וואו ער האט צו טהון מיט דער אונבעלעבטער נאטור געפינט ער אט די ניט־פערענדערטע אויסגעהאלטענקייט, וואם וויל ניט ווייכן פון קיינע תירוצים און וואם מען קען ניט אפעלירען אנטקעגען איהר. און דערקענענדיג גאנץ גיך אט די שטרענגע אבער גוטע דיסציפלין, וועלכע דאם קינד זעהר פארזיכטיג וויטער ניט צו טהון קיין עבירות.

נאך מעהר בעדייטונג בעקומען אט די אלגעמיינע וואהרהייטען, וועלכע מיר נעדענקען, אז זיי האלטען פונקט אזוי אוים אין פערלויף פון דערוואקסענעם לעבען, אזוי גוט ווי אין משך פון די ערסטע קינדערשע יאהרען. די ידיעות וועלכע די נאטירליכע פאלגען, וואם זיי געווינען דורך די ערפאהרונג, איז דאם וואם עס שטעלט אב דערוואקסענע מענשען, בעת זיי געהען אויף א פאלשען וועג. וועלכע הויז־ערציהונג האט אויפגעהערט און קיין עלטערן אדער לעהרער, וואם זאלען פערבאטען דעם אדער יענעם סארט אויפפיהר, זענען ניטא, יעמאלט הויבט אן וויטערקען א דיסציפלין, וואם איז עהנליך צו יענער, דורך וועלכע דאם יונגע קינד וועט ערצויגען אליין צו וויסען וויי צו פיהרען זיך. אויב דער בחור, בעת ער נעהמט זיך פאר א געשעפט אין לעבען, פערגיידעט זיין צייט, טהוט ניט־גענאילט אדער ניט־פעהיג די ארבייט וואם מען האט איהם פערטרויט צו טהון, וועט מיט דער צייט שוין קומען די נאטירליכע **שטראף:** מען זאגט איהם אב פון שטעל און ער מוז פאר א געוויסער צייט ליידען די צרות פון א לפי ערך ארימערער לאגע. אויף דעם אונפינקטליכען מענשען, וואם האלט ניט זיין אברייד אין געשעפט אדער פערגעניגען־זאכען, פאלען נאכאנאנד די פאלגליכע אונבעקווועמליכקייטען, הזיקות און דחקות. דער ענדלער וואם שטעלט זיך א צו־הויכען פראפיט, פערליערט זייגע קונדען, און קריגט אויף

דעם אופן אן אבשניט אין זיין גייציגקייט. א קלענער־געוואָרענע פראקטיקע לערנט דעם נאכלעסיגען דאקטאָר צו נעהמען זיך מעהר מיה מיט זיינע פאציענטען. דער צוקוניפטיגער קרעדיטאָר און דער צוהיציגער ספעקולאנט לערנען ביידע צוגלייך, דורך די שווירי־קייטען אין וועלכע זייער ניט־אויסגערעכענטקייט האָט זיי אריינגע־דרעהט, ווי נויטיג עס איז צו זיין מעהר פארזיכטיג אין זייערע גע־שעפטען. און אזוי געהט עס דורכ'ן גאנצען לעבען פון יעדען בור־גער. אין דעם שפריכווארטל, וואָס ווערט אזוי אפט געברויכט ביי אזוינע פעלען — „א קינד וואָס האָט זיך אבגעברענט, האָט כוראַ פאר פייער", זעהען מיר ניט נור אז דער פערגלייך צווישען דער דאָ־זיגער געזעלשאפטליכער דיסציפלין און דער פריהער נאטור־דיסציפ־לין פון יונגע קינדער, איז אן אלגעמיין אנערקענטער; נור מיר זעהען אין דעם אויך די געדרונגענע איבערצייגונג, אז אָט די דיסציפלין איז פון דעם העכסט ווירקזאמען כאַראַקטער. יא, דער אמת איז, אז די איבערצייגונג איז מעהר ווי א געדרונגענע: זי איז א קלאָר אויסגע־שפראָכענע. יעדער אייגענער האָט געהערט ווי אנדערע האָבען מודה געווען, אז נור „די טייער געקויפטע ערפאהרונג" האָט זיי מיטגע־בראכט אוועקצוואַרפען עפעס א שלעכטען אָדער נארישען גאנג פון אויפפיהרונג וואָס זיי פלעגען פריהער בעגעהן. קריטיקירענדיג די מעשים פון אָט דעם פערשוועדער אָדער פון יענעם ספעקולאנט, האָט יעדער אייגענער געהערט די בעמערקונג, אז עצית זענען געווען ארויסגעווארפען, און מעהר נאָר נישט ווי די „ביטערע ערבאהרונג" האָט אויף זיי עקעלנט מאכען א ווירקונג: דאָס הייסט, נאָר נישט א חוץ די לידען פון די אונפערמיידליכע פאלגען. און אויב מען נויטיגט זיך אין נאָך וויטערע בעווייזען, אז די נאטירליכע צוריק־ווירקונג איז ניט נור די ווירקזאמסטע שטראָף, נור אז קיין פין מענ־שען־אויסגעקלערטע שטראָף קען ניט פערגעהמען איהר פלאץ, האָ־בען מיר אזוינע וויטערע בעווייזען אין דעם גאנצן בעקאנטען פאקט, וואָס אונזערע פערשיידענע שטראָף־סיסטעמען האָבען אזא שלעכ־טען ערפאלג. פון די פיעלע מעטאָדען פון קרימינעלער דיסציפלין וואָס זענען פאָרגעשלאָגען און געזעצליך אייגעפיהרט געווארען, האָט קיין אייגע ניט פערווירקליכט די ערווארטונגען פון איהרע פער־טיידיגער. די קינסטליכע בעשטראָפונגען האָבען ניט געבראכט קיי־

נע בערבעסערונגען; אין פיעלע פעלען האבען זיי גאר פערגרע־סערט נאך די פערברעכען. די אויסציגע ערפאלגרייכע רעפארמא־טאריש אנשטאלטען זענען די פריוואט־אויסגעפיהרטע, וועלכע דער־נעהנטערן זייער רעזשים צו דער מעטאדע פון דער נאטור — וועלכע טהוען ניט פיעל מעהר א חוץ וואס זיי וועגדען אן די נאטירליכע פאלגען פון דעם קרימינעלען אויפפיהר: פערקלענערענדיג דעם פערברעכער׳ס פרייהייט אויף וויפיעל עס איז נויטיג פאר דער זי־כערהייט פון דער געזעלשאפט, און פאדערנדיג פון איהם זיך אליין אויסצוהאלטען, כל זמן ער לעבט אונטער דעם דאזיגען צוואנג. מיר זעהען, אלזא, ביידע זאכען: ערסטענס, אז די דיסציפלין, דורך וועל־כע דאס יונגע קינד לערנט זיך צו רעגולירען זיינע פיהרונגען, איז די אייגענע דיסציפלין דורך וועלכע דער גרויסער עולם פון דער־וואקסענע מענשען האלט זיך אין ארדנונג און וועהרט מעהר אדער וועי־ניגער אויסגעבעסערט; און צווייטענס, אז די מענשליך־ערפונדענע דיסציפלין באר די ערגסטע דערוואקסענע פערפעהלט דעם צוועק, וועז זי טרעט אב פון אט דער העבער־געשטעלטער דיסציפלין, און פערקעהרט, הויבט אן צו האבען אן ערפאלג, וועז זי דערנעהנטערט זיך צו איהר.

האבען מיר דא ניט, אויב אזוי, דעם הויפט פרינציפ פון דער מאראלער ערציהונג? זענען מיר ניט מחויב דערפון צו שליסען, אז דער סיסטעם וואס האט אזא גוטע ווירקונג אין פערלויף פון דער קינדהייט און די דערוואקסענע יאהרען, וועט זיין פונקט אזוי וואויל־טהעטיג אין משך פון דער יוגענד? קען וואר עס איז גלויבען, אז די מעטאדע וואס פאסט אזוי גוט אין די ערסטע אן אין די לעצטע פעריאדען פון לעבען, וועט ניט פאסען אין דער צווישענדיגער פער־יאדע? איז עס ניט קלאר, אז די עלטערן, אלס „אויספיהרער און אויסטייטשער פון דער נאטור", האבען אויף זיך די עובדא צו זעהען, אז זייערע קינדער זאלען נאכאנאנד דורכמאכען די אמת׳ע קאנסעק־וענצען פון זייער אויפפיהר, די נאטירליכע צוריקווירקונגען — ניט אבווענדיג זיי, אויך ניט פערשארפענדיג זיי, און ניט אויפשטע־לענדיג אנשטאט זיי קיין קינסטליך־געמאכטע קאנסעקווענצען? קיין לעזער אהן פאראורטיילען וועט זיך ניט פערקלערען צי ער זאל גע־בען דערצו זיין צושטימונג.

א היבשע צאָהל מענשען וועלען דאָך מסתמא טענה'ן, אז דאָס רוב עלטערן טהוען טאקי אזוי — אז די שטראָפען וואָס זיי לענען ארויף זענען מעהרסטענטיילס די ריכטיגע קאָנסעקווענצען פון'ם שלעכטען אויפפיהר; אז די עלטערן'ס כעס, וואָס דריקט זיך אויס אין בייזע ווערטער און טהאטען, איז דער רעזולטאט פון דעם קינד'ס פערזונדיגונג; און אז דאָס קינד מאכט טאקי דורך, אין די פיזישע און מאָראָלע ליידען וואָס ער האָט אויסצושטעהן, די נאטירליכע צוריקווירקונג פון זיין שלעכטער פיהרונג. אָט די בעהויפטונג ענטהאלט אינאיינעם מיט א סך טעות'ן אויך עטוואָס וואהרהייט. עס איז גאָר קיין פראגע ניט, אז דער כעס פון די פאָטערס און מוטערס איז א ריכטיגע פאָלגע פון די קינדערשע חטאים, און אז דער אויסדרוק פון דעם כעס איז א נאָרמאלער אבהאלטס־מיטעל פון אזוינע חטאים. די געשרייען, דראָהונגען און שלעג, וואָס א ליידענשאפטליכער פאָטער אדער מוטער טיילט אוים די פערזונדיגטע קליינווארג, זענען בלי ספק ווירקונגען, וואָס ווערען פאקטיש ארויסגערופען דורך די חטאים פון די קינדער; און בכן דארף מען זיי אין א געוויסען זין בעטראכטען ווי איינע פון די נאטירליכע צוריקווירקונגען פון זייערע אומגערעכטע טהאטען. מיר זענען אויך גאָר ניט פאָרבעריים צו זאָגען, אז אָט די אופנים פון בעהאנדלונג זענען ניט רעלאטיוו גערעכטע — דאָס הייסט, גערעכטע לפי שיכות צו די אונקאנטראָלירבארע קינדער פון שלעכט־קאנטראָלירטע דערוואקסענע; גערעכט, אויף וויפיעל דאָס איז שייך צו א געזעלשאפטליכען צושטאנד, וואו אזוינע שלעכט־קאנטראָלירטע דערוואקסענע שטעלען צונויף די גרויסע מאסע פון פאָלק. ווי מיר האָבען שוין געזאגט, די ערציהונגס־סיסטעמען, פונקט ווי די פאָליטישע און אנדערע אינסטיטוציעס, זענען בדרך כלל אזוי גוט, וויפיעל דער צושטאנד פון דער מענשליכער נאטור לאָזט זיי זיין. די בארבארישע קינדער פון בארבארישע עלטערן קען מען הפנים אנדערס ניט האלטען אין צוויק, סיידען דורך בארבארישע מעטאָדען, וואָס אזוינע עלטערן בענוצען ניט איבערגעלענטערהייט; בעת צו זיין אונטערוואָרפען אונטער אזוינע בארבארישע מעטאָדען איז אפשר גאָר די בעסטע פארבריטונג, וואָס אזוינע קינדער קענען האָבען פאר דער בארבארישער געזעלשאפט, אין וועלבער זיי וועלען מיט דער צייט דארפען שפּיעלען א ראָלע. פערקעהרט

וויעדער, די ציוויליזירטע מיטגליעדער פון א ציוויליזירטער געזעל־שאפט וועלען נאטירליכערהייט ארויסווייזען זייער אונצופרידענהייט אין וועניגער־געוואלטיגע פארמען — וועלען נאטירליכערהייט אנ־וועגדען וועלכע מיטלען, וועלכע וועלען פאר זייערע מעהר־ארטיגע קינדער אויך זיין גענוג שטארק. עס איז אמת, הייסט עס, אז אויף וויפיעל עס איז נוגע דעם אויסדרוק פון די עלטערן'ס געפיהלען וועלט דער פרינציפ פון נאטירליכער צוריקווירקונג טאקי אלעמאל מעהר אדער וועניגער דורכגעפיהרט. דער סיסטעם פון הויז־דעגיערונג גראוויטירט (ציהט זיך צום מיטעלפונקט) צו זיין פאסענדער פארם.

איצטער אבער בעטראכט צוויי וויכטיגע פאקטען. דער ערס־טער פאקט איז, אז אין אזוינע שכעלע איבערגאנגס צושטענדען וויי אונזערע, אין וועלכע עס געהט אן א שטענדיגער קאמפף צווישען אלטע און נייע טעאריען און אלטע און נייע פראקטיקעס, קענען די אנגעוענדעטע ערציהונגס־מעטאדען בדרך הטבע ניט שטעהען אין א גאנצער הארמאניע מיט די צייטען. בייגעגדיג זיך צו דאגמען, וואס האבען געפאסט נור פאר די דורות וועלכע האבען זיי ארויסגעגעבען, וועגדען פיעלע עלטערן אן בעשטראפונגען וואס פערלעצען זייערע איגענע גפיהלען, און אט אזוי ברייגגען זיי אויף זייערע קינדער א ו נ נ א ט י ר ל י כ ע רעאקציעס; בעת פערקעהרט, אגדערע עלטערן, האבענדיג ענטוויאסטיש אז די פאלקאמענהייט קומט גלייך אן, לויפען אוועק צו דעם אגדער עקסטרעם. דער צווייטער פאקט איז, אז די הויפט־וויכטיגע דיסציפלין איז ניט דורכצומאכען די ערפאהרונג פון די עלטערן'ס לויב אדער טאדעל, נור עס איז דורכ־צומאכען די ערפאהרונג פון יענע רעזולטאטען, וועלכע וואלטען שפעטער אליין ארויספליסען פון דער אויפפיהרונג, בעת עס איז ניטא קיין עלטערן'ס מיינונג אדער זייער ארויסמישען זיך. די אמת בעלעהרענדע און היילזאמע פאלגען זענען ניט די, וועלכע די עלטערן ווארפען ארויף, בעת זיי נעהמען אויף זיך די ראליע פון דער נא־טור'ס שטעלפערטרעטער; נור דאס זענען יענע פאלגען, וואס די נאטור אליין ווארפט ארויף. מיר וועלען זיך נעהמען די מיה קלאר צו מאכען דעם חילוק מיט עטליכע ביישפיעלען, וועלכע וועלען בע־וויזען וואס מיר מיינען ביי נאטירליכע, אין געגאנזאץ צו קינסט־ליכע צוריקווירקונגען, און צו דערזעלבער צייט וועלען זיי אויך געבען עטליכע פראקטישע אנדייטונגען.

אין יעדער פאמיליע, וואו עס זענען פארהן יונגע קינדער, קומען אלע טאג פאר אזוינע קינדערשע מעשים, וואס די מוטערס און די דיענסטען רופען אן „אנווארפען א פולען הויז". א קינד האט ארויסגעגומען זיין קעסטל שפיעלצייג און האט זיי געלאזט פונאנדערגעווארפען אויף דר'ערד. א הויפען בלומען, וואס מען האט גערבראכט פון'ם מארגען־שפאציער, ליעגט צעוואלקרפען אויף די טישען און שטולען. אדער א קליין מיידעל, וואס האט געמאכט קלייד־לעך פאר איהר קוקלע, האט אנגעווארפען דאס צימער מיט שמאטקעס. די ארבייט פון צוערכט מאכען די אונארדנונג פאלט מעהרטענטיילס אויף וועמען איהר ווילט, נור ניט אויף די, אויף וועמען עס דארף פאלען. טרעפט עס אין קינדער־צימער, וועט די ניאנע, פערדראסיג אונטערמולעדיג אויף „די קלייגע טויגעניכטסען", זיך נעהמען מאכען אן אנדנונג; קומט עס פאר אנדערש וואו אין הויז, פאלט די ארבייט געוועהנליך אויף וועמען עס איז פון די עלטערע קינדער, אדער אויף דעם שטוב־מיידעל: דער בעל עולה נופא קומט אב מיט נישט מעהר ווי א געשריי וואס מען שרייט אן אויף איהם. אין אט דעם גאנץ אינפאכען פאל אבער זענען פארהן א סך עלטערן, וועלכע זענען גענוג קלוג, מעהר אדער וועניגער אויסגעהאלטענערהייט, דורכצופיהרען דעם נארמאלען פלאן — מאכען אז דאס קינד זאל אלין צונויפקלייבען די שפיעלצייג אדער די שמאטקעס. די ארבייט פון בריינגען זאכען אין אונארדנונג איז די ריכטיגע פאלגע פון דעם בריינגען זיי פריהער אין אונארדנונג. דער פאקט איז א טענליכע ערפאהרונג פאר יעדען געשעפטסמאן אין זיין קאנטאר און פאר יעדער פרוי אין איהר בעל־הבית'ישקייט. און אויב די ערציהונג איז א פארבריטונג באר די עסקים פון לעבען, דאן דארף אויף יעדעם קינד פון אנהויב אן דורכמאכען אט די ערפאהרונג יעדען טאג. אויב דאס קינד ענטפערט אויף אט די נאטירליכע שטראף מיט א ווידערשפעניגען אויפפיהר, (וואס קען אפשר זיין, וואו דער פריהער־אנגעוועגדעטער סיסטעם פון מאראלער דיסציפלין איז געווען א שלעכטער), דאן איז דער ריכטיגער וועג, לאזען דעם קינד פיהלען די שפעטערדיגע צוריקווירקונג, וואס זיין ניט־פאלגען וועט האבען פעראורזאכט. האט ער זיך אבגעזאגט אדער פערפעהלט אויפצוקלייבען און אוועקלעגען אויף אן

ארט די זאכען וואס ער האט אנגעווארפען, ארויפלעגענדיג דורך דעם די ארבייט אויף אנדערע, דאדורך מען איהם ביי די נעכסטע געלעגנהייט ניט געבען די מיטלען מטריח צו זיין אנדערע. וועז ער בעט דאס נעכסטע מאל זיין קעסטל שפיעלצייג, דאדורך זיין מאמע איהם ענטפערן: „דאס לעצטע מאל בעת דו האסט זיך געשפיעלט מיט דיינע זאכען, האסטו זיי געלאזען ליגען אויף ד'ערד, און יאהאנא האט זיי געדארפט אויפקלייבען. יאהאנא האט קיין צייט ניט אלע טאג אויפקלייבען די זאכען, וואס דו לאזט זיך ארומוועלגערן, און איך אליין קען עס אויך ניט טהון. איז דעריבער, וויבאלד דו ווילסט ניט צוגויפקלייבען דיינע זאכען וועז דו האסט זיך אבגעשפיעלט, קען איך דיר זיי איצט ניט געבען". דאס איז פון אויבען אויף א נ א ט י ר ל י כ ע פאלגע, ניט פערגרעסערט און ניט פערקלענערט, און אזוי מוז עס אויך דאס קינד בעגרייפען. דערצו קומט די שטראף אקוראט אין דעם מאמענט, וועז זי פיהלט זיך אם שארפסטען. א פריש־ערוואכטער פערלאנג וועדט צוריקגעווייזען אין דעם מאמענט, בעת דאס קינד ריכט זיך אויף א בעפריעדיגונג, און דער שטארקער אייגדרוק, וואס וועדט דערמיט געמאכט, מוז האבען א ווירקונג אויף זיין צוקינפטיגער אויפפיהרונג — א ווירקונג, וועלכע וועט פועל'ן, אויב זי ווידערהאלט זיך מיט אויסגעהאלטענקייט, אלץ וואס איז נור מעגליך, אויסצוקווירען דעם פעהלער. דערצו קען מען נאך צוגעבען דעם פונקט, אז דורך די מעטאדע קריגט דאס קינד בעציטענס א לעקציאן, וועלכע וואס פריהער ער לערנט עס, אלץ בעסער איז עס, אז נור דורך ארבייט קען מען אין אונזער וועלט ריכטיג בעקומען פערגעניגען.

נעהמט אנאנדער פאל. ניט לאנג צוריק איז אונז אפט אויסגעקומען צו הערען די פארוואורפען וואס מען פלעגט מאכען א קליין מיידעל, וועלכע איז קיין מאל ניט פערטיג געווען בעת מען האט בעדארפט געהן שפאצירען. א לעבהאפטע נאטור ווי זי איז געווען, וועלכע פלעגט זיך אין גאנצען ארייגטהון אין דאס, מיט וואס זי איז בעת מעשה געווען פערנומען, פלעגט זי — קאנסטאנצע האט זי געהייסען — קיינמאל ניט רעכטמאכען זיך אנצוטהון איהרע זאכען ביז אלע זענען שוין געווען פערטיג צו גהן. די גובערנאנ־

טין און די איבעריגע קינדער האבען אלע מאל אהן אויסנאהמע געמוזט אויף איהר וואַרטען, און פון דער מאמען פלעגט מען תמיד אהן אויסנאהמע הערען כמעט דיזעלבע געשרייען. ווי אט דער סיסטעם פון שרייען האט לגמרי ניט געטויגט, פון דעסטוועגען איז דער מאמען קיין מאל ניט איינגעפאלען לאזען קאנסטאנצע'ן דערשפיהרען די נאטירליכע שטראף. דעם אמת געזאגט, האט זי עס ניט געוואלט פרובירען אפילו וועז מען האט דאס איהר ארויפגעבראכט אויפ'ן זין. אין לעבען וויים מען, אז אונפינקטליכקייט ברייענגט־מיט א פערלוסט פון געווייסע נוצען, וואס מען וואלט זאנסט געקענט בעקומען: צום ביישפיעל, מען קומט צום וואק־זאל וועז דער צוג איז שוין אוועק, אדער אקאָרסט ווי דער דאמפפער פערלאזט דעם ברעג, אדער וועז אין מארק זענען שוין אויספער־קויפט די בעסטע זאכען, אדער אין קאנצערט־זאל זענען אלע גוטע פלעצער שוין בעזעצט. און יעדער איינער קען זעהען, אין די פעלען וואס ווידערהאלען זיך נאכאנאנד, אז עס איז דער אויס־זיכט פון געווייסע פערלוסטען וואס עס האלט אב די מענשען ניט צו זיין צופרידען. איז ניט דער שלום קלאר פון אויבען־אויף? דאך ניט דער אויסזיכט פון די פערלוסטען קאנטראלירען אויך דעם קינד'ס אויפפיהרען? איז קאנסטאנצע ניט פערטיג אין דער בעשטימטער צייט, איז דער נאטירליכער רעזולטאט אז זי בלייבט אין דער היים און פערלירט איהר שפאציר־גאנג. און וועז זי איז איין מאל אדער צוויי מאל געבליבען אין דער היים, בעת די אנ־דערע האבען פערבראכט אין די פעלדער — נאכדעם ווי זי האט געפיהלט, אז פאר דעם פערלוסט פון אזא גרויסען פערגניגען האט זי צו פערדאנקען איהר אונפינקטליכקייט — וואלט זי אודאי נע־בעסערט זיך אויף וויטער. יעדענפאלס וואלט אזא מיטעל נע־האט א בעסערע ווירקונג אויפער די אייביגע געשרייען, וועלכע מאכען נור אז דאס קינד זאל וועלען אונעמפינדליך.

אזוי אויך, וועז זעהר נאכלעסיגע קינדער צערברעכען אדער פערלירען די זאכען וואס מען גיט זיי, איז די נאטירליכע שטראף — די שטראף וואס מאכט דערוואקסענע מענשען צו געבען מעהר אכטונג — די אונבעקוועמליכקייט וואס נעהמט זיך דערפון גופא. דער ארטיקעל, וואס איז פערלאזען געגאנגען אדער צערברעכען

געווארען, פעהלט, און עס קאָסט געלד אָבצוקויפען א נייעם — דאָס זענען די ערפאהרונגען וואָס מענער און פרויען האָבען אין אזוינע זאכען און זיי וועלען דורכדעם דיסציפלינירט: די קינדערשע ערפאהרונגען דארפען זיין גלייך צו זייערע, ווי וויט מעגליך. מיר רעדען דאָ ניט וועגען יענער פעריאָדע בעת דאָס קינד צערדייסט זיינע שפיעלצייג אויף שטיקלעך לערנענדיג זיך דורכדעם זייערע פיזישע אייגענשאפטען, און וועלן עס קען נאָך ניט פערשטעהן די רעזולטאטען פון נאָכלעסיגקייט; מיר מיינען א שפעטיגערע פעריאָדע, וועלן עס קען שוין בעגרייפען די בעדייטונג און די נוצען פון אייגענטום. וועלן א יונגל, וואָס איז שוין אלט נענוג צו קענען האָבען א מעסעריל, איז אזוי אונפארזיכטיג מיט איהם, אז ער צערברעכט דאָס קלינגל, אָדער ער לאָזט עס איבער אין גראָז נעבען די קוסטעם וואו ער איז געזעסען און געשניצט א שטעקיל, וועט קומען דער ניט־אויסגערעכענטער טאָטע, אָדער אזוי א דער־בארימדיגער קרוב, און וועט געוועהנליך איהם גלייך קויפען אן אנדער מעסעריל: ניט אייגזעהענדיג אז דערמיט וואָס ער טהוט עס, בערויבט ער דעם יונגל פון א טייערער לעקציאָן. אין אזא פאל מעג א טאטע נאָך ריכטיג דערקלערען איהם, אז מעסערלעך קאָסטען גלד, און אז מען מוז אפריהער האָרעווען אייבער מען קריגט גלד; אז ער קען ניט בעהויפטען צו קויפען נייע מעסערלעך פאר אזא יונגל וואָס פערלירט אָדער צערברעכט זיי, און אז ביז וואנען ער וועט ניט זעהען אין איהם קיין סמנים פון מעהר פאר־זיכטיגקייט, מוז ער זיך ענטזאָגען צו געבען איהם א נייעם פאר דעם וואָס ער האָט איבערגעפיהרט. א דיסציפלין וואָס נעהט אין דערזעלבער ליניע וועט דיענען אויף אָבצוהאלטען פערשוועדערייען.

די עטליכע בעקאנטע פעלען, וואָס מיר האָבען דאָ אויסגעקליבען צולייעב דער אייגפאכקייט מיט וועלכער זיי בעלייכטען אונזער פונקט, וועלען יעדען אייגעם קלאָר מאכען דעם חלוק צווישען די נאטירליכע שטראָפען, וועגען וועלכע מיר בעהויפטען אז זיי זענען באמת ווירקזאמע, און די קינסטליכע שטראָפען, וואָס וועלן גע־וועהנליך אָנגעוועגדעט אנשטאָט זיי. איידער מיר געהען ווייטער צו בעווייזען די העכערע און פיינערע אָנווענדונגען פון דעם גענע־בענעם פרינציפ, לאָמיר בעמערקען זיינע פיעלע און גרויסע מעלות,

מיט וועלכע ער וועגט אריבער דעם פרינציפ, אדער בעסער געזאגט די עמפירישע פראקטיק, וואס געהט אן אין די מעהרסטע פאלין.

איין מעלה איז, וואס אז מען האנדעלט לויט דעם פרינציפ, ווערען געשאפען ריכטיגע בעגריפען פון אורזאך און ווירקונג, וועלכע ווערען מיט דער צייט קלאר און פאלשטענדיג דורך די אפטע און אויסגעהאלטענע ערפאהרונג. מען איז א סך מעהר בטוח מיט א ריכטיגען אויפפיהר אין לעבען, ווען מען פ ע ר ש ט ע ה ט די גוטע און שלעכטע פאלגען פון טהאטען, איידער ווען מען ג ל ו י ב ט די אויטאריטעטען וועגען זיי. א קינד וואס געפינט אויס, אז אנמאכען אנכאדנונג ברייגט מיט די ארבייט צו ברייגען די זאכען אין אדדנונג; אדער אז אויב ער איז קריכעדינלאנגזאם, פערלירט ער א געווישען פערגענינגען, אדער אז נאכלעסיגקייט מאכט עס זאל איהם פעהלען עפעס א זאך וואס ער ווייל שטארק האבען — אזא קינד לערנט די פ ע ר ב י נ ד ו נ ג פון אורזאך און ווירקונג, אחוץ וואס ער ליידט פון דער שארף־געפיהלטער ווירקונג: ביידע זאכען, אי דאס לערנען, איז דאס ליידען, זענען אקוראט די אייגענע, וואס דאס ערוואקסענע לעבען וועט ברייגען. בעת אבער דאס קינד, וואס קריגט אין אזויע פעלען א פארוואורף אדער עפעס א קינסטליך־געמאכטע שטראף, האט אן ערפאהרונג, ניט נור פון אזא ווירקונג וואס קומערט איהם אפט גארנים, נור עס פערלירט אויך די בעלעהרונג מכח דער גרינדליכער טבע פון גוטע און שלעכטע פיהרונגען, וועלכע ער וואלט זאנסט יא געלערנט. עס איז א פעהלער פון דעם געווהנליכען סיסטעם פון קינסטליכע פערגעלטונגען און בעשטראפונגען — א פעהלער, וועלכען מענשען מיט א קלארען בליק האבען שוין לאנג בעמערקט — אז דערמיט וואס מען לענט ארויף, אנשטאט די נאטירליכע רעזולטאטען פון א שלעכטען אויפפיהר, געווייסע צוואנגארבייט אדער בעשטראפונגען, רופט מען ארוים א דורך־און־דורך פאלשען מאראלען מאסשטאב. אזוי ווי ער האט אין נאנצען משך פון קינדהייט און יוגענד אלעמאל בעטראכט די עלטערן'ס אדער דעם לעהרער'ס אונצופריעדענהייט פאר דעם הויפט רעזולטאט זואס קומט פון א פערבאטענער טהאט, האט דער יונגער מענש בעקומען

א פעסטע אידעען־פערבינדונג צווישען דער דאזיגער טהאט און יענער אונצופרידענהייט אלס אורזאך און ווירקונג. און דעריבער, ווי נור די ממשלה פון די עלטערן און לעהרער הערט אויף, און מען דארף מעהר ניט מורא האבען פאר זייער אונצופרידענהייט, ווערען אין א גרויסען ערך אבגעשאפט די צויכען וואס האלטען אב די פערבאטענע מעשים: וואהרים די אמת'ע צויכען, די נאטירליכע צוריקווירקונגען, וועלען זיי נאך האבען צו לערנען דורך טרויעריגע ערפאהרונגען. ווי עס שרייבט איינער, וואס האט געהאט א פערזעלבע בעקאנטשאפט מיט אט דעם קורצזיכטיגען סיסטעם: — „יונגע מענשען, וואס זענען ארויסגעלאזען געווארען פון דער שולע פראנק און פריי, בעזונדערס אזוינע אויף וועמען די עלטערן האבען פערנאכלעסיגט אויסצואיבען אן איינפלום, וואהרען זיך ארויין אין אלערליי מעגליכע סארטען פון פערשוועדונגען; זיי ווייסען ניט פון קיין אויפפיהרונגס־רעגעל, זיי זענען אונווייסענד אין די טעמים פון א מאראלען אויפפיהר, זיי האבען קיין פונדאמענט ניט אויף וואס זיך צו שטיצען — און ביז וואנען זיי ווערען ניט שטרענג דיסציפלינירט פון'ם לעבען, זענען זיי העכסט געפעהרליכע מיטגליעדער פון דער געזעלשאפט".

די נאטירליכע דיסציפלין האט נאך א גרויסע מעלה, וואס זי איז א דיסציפלין פון ריינער געראטענסטע; און יעדעם קינד וועט איהר אנערקענען אלס אזוינע. יעדער איינער וואס לוידט נישט מעהר ווי דאס שלעכטס, וואס קומט בדרך הטבע פון זיין אייגענער שלעכטער האנדלונג, איז פיעל וועניגער עלול צו פיהלען אז ער איז ניט גערעכט בעהאנדעלט געווארען, איידער וועו ער לוידט א קינסטלעך־ארויפגעלייגטע שטראף; און האס איז ריכטיג בנוגע צו קינדער, ווי בנוגע צו גרויסע מענשען. נעהמט דעם פאל פון א יונגעל וואס איז כסדר א שנאפער אויף קלייד־ער, וואס קריכט אויף פלאנקענער און היט זיך ניט, אדער עס הויבט איהם ניט אן צו אהרען אויב ער קויטיגט זיך איין. וועו מען שלאגט איהם דערפאר, אדער מען פערשיקט איהם אין בעט, וועט ער זיך א ודאי פיהלען ווי אן אומזיסט־בעשטראפטער, און וועט גיכער האלטען אין איין טראכטען וועגען די עולה וואס מען האט איהם געטהון, אידער וועגען חרטה האבען אויף זיינע חטאים. ווי איז אבער א

שטייגער אז מען הייסט איהם פּערריכטען וויפּיעל מעגליך דעם שאָדען וואָס ער האָט געטהון — אָברייניגען דעם קויט מיט וועלכען ער האָט זיך פּערשמירט, אָדער פּערריכטען דעם ריס אזוי גוט ווי ער קען: וועט ער דען ניט פּיהלען, אז די צרה איז אזוינע וואָס ער האָט אליין אַרויסגערופען? וועט ער דען ניט פּיהלען נאָכאָנאַנד, בעת ער קומט אָב זיין שטראָף, די פּערבינדונג צווישען דער שטראָף און איהר אורזאך? און וועט ער דען ניט, טראָץ זיין ערגערן זיך, אָנער־קענען פון דעסטוועגען מעהר אָדער וועניגער קלאָר די גערעכטיג־קייט פון דעם פּלאַן? אויב עטליכע אזוינע לעקציאָנען פּערפּעהלען צו ברייגען א פּערבעסערונג — אויב ער פּערדאַרבט וויטער זיינע בגדים, און אויב דער פּאָטער, האַלטענדיג זיך פּאר דעמזעלבען סים־טעם פון דיסציפּלין, ענטזאגט זיך אויסצוגעבען געלד אויף נייע בגדים און אויב דערווייל קומען פּאָר געלעגענהייטען, וועלן דאָס יונגעל קע־ניט אַרויספּאָהרען צוזאמען מיט די איבעריגע פון דער פּאמיליע אין יום־טוב'דיגע און אַנדערע פּאַראַדנע טעג, וויל ער האָט ניט אָנצוטהאָן קיין אָנשטענדיגען בגד — איז גאָנץ קלאָר, אז וויי שטראָף ער זאָל ניט פּיהלען די שטראָף, מוז ער בעת מעשה אויך שפּירען די קייט פון דער פּראַוראַזאָכונג, און מוז איינזעהען, אז דער אור־שפרונג נעהמט זיך פון זיין אייגענער נאָכלעסיגקייט. און וועלן ער זעהט עס איין, וועט ער ניט עמפּפינדען אזא געפּיהל פון אונרעכט, ווי ער וואָלט געפּיהלט אויב עס וואָלט ניט געווען קיין קלאָרע פּער־בינדונג צווישען דעם חטא און די שטראָף.

און וויעדער, אונטער אָט דעם סיסטעם איז אי די עלטערנ'ס, אי די קינדער'ס טעמפּעראַמענט פּיעל וועניגער עלול אויפּגעבראַכט צו ווערען, ווי אונטער דעם געווענליכען סיסטעם. וועלן די עלטערן לעגען אַרויף געווייסע שמערצליכע רעזולטאַטען, אנשטאָט צו לאָזען די קינדער פּיהלען די שמערצליכע רעזולטאַטען, וואָס קומען בדרך הטבע פון א שלעכטען אויפּפּיהר, בריינגען זיי דערמיט א דאָפּעלטען שאָדען. אזוי ווי די עלטערן מאכען פּיעלפּאכיגע געזעצען אין זייער פּאמיליע, און אזוי ווי אין דער אָבהיטונג פון די דאָזיגע געזעצען דריקט זיך ביי זיי אוים די ווירדע און דער אָנזעהען פון זייער אייגענער פּערזאָן, בעטראכטען זיי יעדע איבערטרעטונג ממש ווי

א בעלייגונג פאר זיך און ווי א גרונד פון זייער זייט אין כעם צו ווערען. דערצו קומט נאך די ווייטערדיגע ערנערנים פון דעם וואס זיי נעהמען אויף זיך, אין דער פאדם פון איבעריגער ארבייט אדער קאסטען, יענע שלעכטע פאלגען, וועלכע מען האט אייגענטליך געדארפט לאזען פאלען אויף די וואס האבען געטון דאס אונרעכט. און דאס אייגענע אויף בייי די קינדער. די שטראפען וואס די גויטיגע צוריקווירקונג פון די זאכען גופא ברייננט אן אויף זיי — שטראפען וואס ווערען ארויפגעלעגט פון אן אונפערזענליכער קראפט — שאפען א לפי ערך לייכטע און פאראיבערגעהענדע ערנערנים; בעת אבער די שטראפען, וואס ווערען וויללענדיג ארויפגעלעגט פון פאטער און מוטער, און וואס די קינדער דענקען דערנאך, אז ער אדער זי איז די סבה דערפון, ברייננען אי א שווערערע, אי א לענגער־אנהאלטענדע ערגערנים. בעטראכט נור וואס פאר אן אומגליכליכער רעזולטאט עם וואלט ארויסגעקומען, וועו מען וואלט זיך בענאנגען לויט דער עמפירישער מעטאדע פון אנפאנג אן. שטעלט זיך פאר אז עלטערן וואלטען געהאט בכח צו נעהמען אויף זיך די קערפערליכע ליידען, וואס אונווייסענהייט און אונגעשיקטקייט ברייננען אן אויף זייערע קינדער; און אז בעת זיי טראגען אליין איבער די דאזיגע שלעכטע פאלגען, ברייננען זיי אויף זייערע קינדער געוויסע אנדערע שלעכטע פאלגען בכיון, כדי זיי צו לערנען וויי ניט גוט זייער אויפפיהר איז. א שטייגער, וועו א קינד, וועמען מען האט פערזאגט ניט אנצוריהרען דעם קעסעל, האט ניט געפאלגט און בערגאסען קאכעדיג וואסער אויפ'ן פוס, נעהמט די מוטער דעם בריה אויף זיך און גיט איהם דערפאר א פאטש; און דערגליכען אין אלע אנדערע פעלען. וואלטען ניט אויף דעם אופן די טעגליכע סבות געווען א קוואל פון א סך מעהר נרימצארן ווי איצטער? וואלט דען יעמאלט ניט געווען אויף בויד זייטען א כראנישע בייזע שטימונג? און דאך פונקט אזא מעטאדע ווערט פראקטיצירט אין די שפעטיגערע יאהרען. א פאטער וואס שלאגט אן זיין יונגעל בארוואס ער האט אומגערן אדער מוטהוויליג צעבראכען זיין שוועסטער'ס א שפיעלצייג און בעצאהלט דערנאך פאר אן אנדערס, טהוט בעצם די אייגענע זאך: ער לעגט ארויף אויפ'ן פערברעכער א קינסטליכע שטראף און אויף זיך

אַליין נעהמט ער די נאַטירליכע שטראָף, און אי זיינע, אי דעם פּערזינדיגטען׳ס געפיהלען ווערען ביידע גלייך אומזיסט אויפגע־רענט. ווען ער וואָלט אייגפאַך איהם געהייסען פּערריכטען דעם שאָדען, וואָלט ער אַרויסגערופען א סך וועניגער האַרץ־עסענים. ווען ער וואָלט דעם יונגען געזאָגט, אז ער, דער יונגע, מוז אויף זיינע אייגענע קאָסטען אָבקויפען א ניי שפּיעלצייג, און אז ער וועט ניט קריגען קיין טאַשען־געלד ביז עם וועט זיך אָנקלייבען די נויטיגע סומע, וואָלט עס געווען א סך געזינטער פּאר זייערע בייד־דענס געמיטהען; און דער יונגע וואָלט פּאר אַיין גאַנג געהאַט א גוטע און גערעכטע ערפּאַהרונג, פּיהלענדיג א ביסעל ענגלאַך אין הוצאות שפּעטער. קורץ, דער סיסטעם פון א דיסציפּלין דורך נאַטירליכע צוריקווירקונגען איז וועניגער שעדליך פּאר׳ן געמיטה, ערסטענס וויל מען זעהט אַיין אז עס איז נישט מעהר ווי ריינע גערעכטיגקייט, ד׳ן צווייטענס, וויל ער פיהרט אַריין אין א גרויסען טיל די אונפּאַרזעגליכע קראַפט פון דער נאַטור, אנשטאָט די פּערזענליכע קראַפט פון די עלטערן.

דערפון פאָלגט אויך פון אויבען־אויף דער שלום, אז די שיכות צווישען עלטערן און קינדער אונטער אָט דעם סיסטעם וועט זיין א מעהר אינפלוסרייכע, וויל זי איז א מעהר־פּריינדליכע. כעם ביי׳ם פאָטער און מוטער אָדער ביי׳ם קינד, איז אלעמאָל שעדליך, קיין נפקא מינה ניט וועלכע סבה עס רופט איהם אַרויס, אָדער אנטקעגען וועמען ער איז געריכטעט. דער כעם אָבער פון פאָטער און מוטער צום קינד און פון קינד צום פאָטער און מוטער איז ספּעציעל שעדליך, וויל עס שוואכט אָב דעם באַנד פון מיטגעפיהל, וועלכער איז גרינדליך נויטיג פאר די צוועקען פון א וואוילטעטיגען קאָנטראָל. עס איז אן אונפּארמיידליכער רעזולטאַט, ביי יונגע ווי ביי אלטע, פון דעם געזעץ פון אידעען־פערבינדונג, אז מען קריגט א שנאה צו די זאכען, וועלכע זענען אין דער ערפאַהרונג פערבונ־דען מיט אונאַנגענעהמע געפיהלען. אָדער וואו ס׳איז פריהער ג׳ע־וען א פריינדשאפט, וועלכע זי קלענער, אָדער אמאָל פיהלט מען אנשטאט פריינדשאפט גאָר אן אבשטויסונג, אלץ לויט דער צאָהל פון שמערצליכע איינדרוקען וואָס מען האָט בעקומען. די עלטערנ׳ס צאָרן, וואָס גיסט זיך אויס אין געשרייען און שטראָפען, קען ניט

פערפעהלען, אויב ער קומט אפט פאר, ארויסצורופען א פערפרעמ־
דונג אין די קינדער; און פערקעהרט, דער פערדרום און די פערבי־
סענקייט פון די קינדער קען ניט פערפעהלען אבצושוואכען און צום
סוף אפילו פערניכטען די ליעבשאפט. וואם מען פיהלט צו זיי.
דערפון נעהמט זיך עס, וואם אין א סך פעלען קוקט מען אויף די
עלטערן (און איבערהויפט אויף די מאטעס, וועלכע נעהמען זיך
געווענליך די עובדא אויסצוטיילען די שטראפען) מיט גלייכגיל־
טיגקייט, אויב גאר ניט מיט אבנייגונג; און דערפון נעהמען זיך
אזוי פיעל פעלען, וואו מען קוקט אויף די קינדער ווי אויף אנ־
שיקענים. איז וויבאלד אלע מוזען איינזעהן, אז אזא מין פער־
פרעמדונג איז געפערליך פאר דער הויזאמער מאראלער בילדונג,
פאלגט דערפון אז די עלטערן מוזען זיך געבען די גרעסטע מיה
אויסצומיידען די געלעגענהייטען פון דירעקטע מחלוקת מיט זייערע
קינדער, און דעריבער דארפען זיי מיט דעם גרעסטען אייפער אנ־
נעהמען אט די דיסציפלין פון נאטירליכע פאלגען, וועלכע בעפרייט
זיי פון דער עובדא צו בעשטראפען, און מיידט אויס דעריבער די
געגענזייטיגע ערביטערונגען און פערפרעמדונגען.

מיר געפינען, אלזא, אז אט די מעטאדע פון מאראלער בילדונג
על פי ערפאהרונג פון די נארמאלע צוריקווירקונגען, וועלכע אין
די העכסט־געשטעלטע מעטאדע פאר די ערסטע קינדער־יאהרען, ווי
פאר'ן דערוואקסענעם לעבען, קען פונקט אזוי גוט אנגעוועندעט
ווערען אין די צווישענדיגע פעריאדען פון קינדהייט און יוגענד.
פון אלע מעלות פון דער דאזיגער מעטאדע זעהען מיר, ע ר ס־
ט ע נ ס: אז זי גיט אונז דאם דאזיגע האציאנאלע וויסען וועגען
א גוטען און שלעכטען אויפפיהר, וואם קומט ארויס וועז מען האט
א פערזענליכע ערפאהרונג פון זייערע גוטע און שלעכטע פאלגען.
צ ו ו י ט ע נ ס: אז דאם קינד, וואם ליידט נישט מעהר ווי די
שמערצליכע ווירקונגען פון זיינע אייגענע שלעכטע מעשים, מוז
מעהר אדער וועניגער אנערקענען די גערעכטיגקייט פון די שטראפ־
פען. ד ר י ט ע נ ס: אז וועז עס אנערקענט די גערעכטיגקייט פון
די שטראפען, און עס קריגט זיי דורך דאם ווירקען פון די זאכען
גופא, ניט דורך די הענד פון א מענשען, וועלט זיין געמיטהאוועני־
גער אויפגערעגט; און דער פאטער אדער די מוטער, וואם שפילט

נור די לפי ערך פאסיוועס פליכט פון לאזען די קינדער פיהלען די נאטירליכע שטראפען, קען אויך האבען א לפי ערך רוהיגען געמיטה.

פ י ע ר ט ע נ ס: אז וויבאלד עס ווערען אויף דעם אופן אויסגעמיטען די געגענזייטיגע ערביטערונגען, ווערט ממילא בעשטעהן צווישען די עלטערן און קינד א פיעל גליקליכערע און מערהאיינפלוסרייכע שיכות.

„וואס זאל מען אבער טהון אין די פעלען וואו עס קומען פאר מעהר ערנסטע חטאים?" וועלען אייניגע פרעגען. „וי זאל מען דורכפיהרען אט דעם פלאן אין פאל וועו עס איז בעגאנגען געוואלרען א גניבה? אדער וועו א קינד האט געזאגט א ליגען? אדער וועו ער האט מיאוס בעהאנדעלט א יונגערן ברודער אדער א יונגערע שוועסטער?"

איידער מיר וועלען ענטפערן אויף די פראגען, לאמיר בעטראכטען דעם מוסר השכל פון עטליכע פאקטען, וואס בעלייכטען דעם ענין.

אונזערער א פרייגד, וועלכער האט געלעבט צוזאמען מיט זיין שוואגער'ס פאמיליע, האט איבערגענומען אויף זיך די ערציהונג פון די צוויי קינדער פון הויז, זיין נעפע און זיין ניכטע. אנגעפיהרט האט ער די ערציהונג, קען זיין, אפשר מעהר דורך א נאטירליכע סימפאטיע, איידער לויט איבערגעדאכטע מיינונגען, אין דעם גייסט פון דער מעטאדע, וואס איז אויבען דערקלערט געוואָרען. די צוויי קינדער זענען אין שטוב געווען זיינע תלמידים און אין דרויסען — זיינע חברים. זיי פלעגען יעדען טאג מיט איהם מיטגעהן אויפ'ן שפאציער און אויף באטאניישע לוסטרייזען, פלעגען מיט חשק ארומלויפען פאר איהם זוכען פלאנצען און זיך צוקוקען בעת ער האט זיי עקזאמינירט און בעשטימט צו וועלכען מין זיי געהערען, און אויף אזוינע און אנדערע אופנים האבען זיי שטענדיג גענאסען פערגניגען און בעלעהרונג פון זיין געזעלשאפט. קורץ, מאראליש בעטראכט, האט ער פאר זיי פיעל מעהר פערנומען די פאזיציע פון עלטערן אידער זייערע אויגענע פאטער און מוטער. בעשרייבענדיג פאר אונז די רעזולטאטען פון דער דאזיגער מעטאדע, האט ער צווישען אנדערע פרטים אונז געגעבען דעם פאלגענדען פאל. איינמאל אין אן אבענד, וועו ער האט געדארפט האבען עפעס

א געוויסע זאך, וואס איז געלעגען אין אנאנדער טייל פון הויז, האט ער געבעטען זיין נעפע ער זאל עם איהם ברייננען. דער יונגעל איז בעת מעשה גראד געווען פעראינטערעסירט אין עפעס א שפיעל־כעל, האט ער נעגען זיין געוועהנהייט נעמאכט א תנועה אזוי ווי ער וויל ניט נעהן, אדער ער האט אפען זיך ענטזאגט, מיר האבען שוין פערגעסען ווי די מעשה איז געווען. זיין אנקעל, ניט האלטענדיג פון צוואנג־דרכים, האט זיך אליין אויפגעהויבען און איז געגאנגען נעהמען וואס ער האט בעדארפט: ארויסווייזענדיג בלויז אין זיין בענעהמען־זיך דעם פערדרוס, וואס די דאזיגע אונארטיגקייט האט איהם פערשאפט. און בעת דער יונגעל האט א וויילע שפעטער נענומען פאר־לעגען מען זאל אנהויבען דעם געווהנליכען שפיעל, איז זיין פארשלאג גאנץ ערנסט צוריקגעווייזען געווארען — דער אנקעל האט ארויסגעצייגט צו איהם א קאלטקייט, אבער נישט מעהר ווי ער האט נאטירליך געפיהלט, און דערמיט האט ער געפוע׳ט אז דער יונגעל זאל פיהלען די נויטיגע פאלגען פון זיין אויפפיהר. אויף מארגען פריה, אין דער געווהנליכער צייט פון אויפשטעהן, דערהערט אונזער פריינד עפעס א נייע שטימע נעבען טיער און — עס געהט אריין זיין קלייגער נעפע אריינטראנענדיג דאס הייסע וואסער. וואר־פענדיג מיט אויגלעך ארום און ארום אין צימער, זוכענדיג וואס ער קען נאך עפעס טהון, האט דער יונגעל אויסגערופען: „אה! איהר דארפט אייערע שטיוועל", און כהרף עין איז ער גלייך ארונטערגעפלויגען די טרעפ זיי ארויפצוברייננען. אויף אזא אופן און אנדערע ארטען האט ער בעוויזען אן אמת׳ע הרטה אויף זיין שלעכטען אויפפיהר. ער האט זיך געמיהט דורך עקסטרא דיענסטפערטיגקייט אבצודיענען איהם פאר דעם גאנג וואס ער האט אבגעזאגט. זיינע בעסערע נעפיהלען האבען אן אמת׳ן נצחון געהאט איבער די נידעריגערע, און דורך דעם נצחון גופא זענען זיי נאך שטארקער געווארען. אזוי ווי ער האט נעפיהלט דעם טעם וואס עס הייסט פערלירען דעם אנקעל׳ס פרייונדשאפט, האט ער צוריקגעווינענדיג זי נאך מעהר איהר טיפ געהאלטען ווי פריהער.

דער דאזיגער הערר איז שוין איצט אליין א פאטער; ער פיהרט זיך נאך אלץ לויט דעם דאזיגען סיסטעם און נעפינט אז

עם פערעגטפערט דעם פּראָבלעם פֿאלשטענדיג. ער פערהאלט זיך צו זיינע קינדער דורכאויס ווי א פרייַנד און א חבר. מיט אונגעדולד וואַרטען זיי דער אבענד זאל קומען, ווייל דאן וועט ער זיין אין דערהיים; בעזונדערס האָבען זיי הנאה פון די זונטאגס, ווייל דעמאָלט איז ער מיט זיי צוזאמען דעם גאנצען טאָג. בעזיצענדיג אָט אזוי זייער ליעבשאפט און פֿאלקאָמענעם צוטרויען, געפינט ער, אז זיין אייגפאכער אויסדרוק פון לויב אדער טאדעל גיט איהם איבערגענוג קאָנטראָל־מאכט. אויב ער הערט, קומענדיג אהיים, אז אייַנער פון זיינע יונגלעך איז געווען אונארטיג, פערטראָגט ער זיך צו איהם מיט א קאלטקייט, אָבער נישט מעהר ווי־פיעל דעם קינד'ס אויפפיהר רופט אין איהם ארויס נאטירליכערהייט; און ער געפינט אז דאָס אליין איז די ווירקזאמסטע שטראָף פאר זיי. בלויז ניט בעווייזען די געווענליכע ליעבשאפט, דאָס אליין פערשאפט זיי גרויסע שמערצען — עס רופט ארויס מעהר געוויין, איידער שמיטץ וואָלטען ארויסגערופען. און זיי פיהלען, זאָגט ער, א שרעק פאר אָט דער ריין־מאָראָלער שטראָף די גאנצע צייט וואָס ער איז ניטאָ צוהויז: עס גרייכט אזוי ווייט, אז אָפט דורכ'ן טאָג פֿערגעסן זיך די קינדער נאָך ביי דער מוטער, ווי זיי האָבען זיך אויפגעפיהרט, און צי איהר ראפּארט וועט זיין א גוטער. אנ'אומעלט האָט דער עלטערער, א לעבעדיגער יונג פון א יאָהר פינף, אין אייגעם פון יענע צושטענדען פון אן אויסגום פון לעבענס־קראפט, וואָס טרעפט ביי געזונדע קינדער, אָבגעטהון פערשיידענע שפּיצלעך וועלן די מוטער איז געווען אוועקגעגאנגען: ער האָט ביי זיין ברודער אָבגעשניטען א הייפעל הָאר און האָט זיך אליין פערוואונדעט מיט א ראזיר־מעסער, וואָס ער האָט ארויסגענומען פון זיין פאָטער'ס קאָמאָד. וועלן דער פאָטער איז געקומען אהיים און האָט דערהערט וואָס ס'איז פאָרגעקומען, האָט ער ניט גערעדט צום יונגעל, ניט יענעם אבענד און ניט מאָרגען אין דער פריה. א חוץ די דירעקטע עגמת נפש וואָס די שטראָף האָט פערשאפט דעם קינד, האָט עס געהאָט אזא ווירקונג, אז אין עטליכע טעג שפעטער, וועלן די מוטער האָט זיך געקליבען ערגיץ וואו געהן, האָט דער יונגעל איהר זעהר געבעטען זי זאל ניט אוועקגעהן; און וועלן מען האָט איהם געפרעגט פאר וואָס, האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז ער האָט מורא געהאט

מאַמער וועט ער זיך ווידער פערזינדיגען וועז זי וועט ניט זיין צו־הויז.

מיר האָבען אריינגעפיהרט אָט די פאקטען, איידער מיר האָבען געענטפערט אויף דער פראַגע — „וואָס דארף מען טהון מיט די שווערערע חטאים?“ כדי צו צייגען אפריהער די בעציהונגען, וואָס קענען אוז זאָלען איינגעפיהרט ווערען צווישען עלטערן אוז קינדער; וואָרום פון דער עקזיסטענץ פון אזוינע בעציהונגען העגגט אָב די ערפאָלגרייכע בעהאנדלונג פון יענע שווערערע חטאים. אוז בתורת ווייטערדיגע הקדמה מוזען מיר איצט אָנצייגען, אז די דאָזיגע בעציהונגען וועלען פעסטגעשטעלט ווערען ווי א רעזולטאַט פון דעם, וואָס מען וועט אָננעהמען דעם סיסטעם, וועלכען מיר האָבען דא בערטייידיגט. מיר האָבען שוין בעוויזען, אז דערמיט אליין וואָס מען לאָזט דאָס קינד דורכמאַכען די שמערצליכע צוריקווירקונגען פון זיינע מעשים, מיידען די עלטערן אוים מחליקות אוז פערהיטען זיך בעטראַכט צו ווערען ווי שונאים; אָבער עס בלייבט אוכז נאָך צו בעווייזען, אז ווען דער פלאַן ווערט דורכגעפיהרט אויסגעהאלטענער־הייט פון אָנהויב אָן, דאַרט וועט אפילו אויסוואקסען א געפיהל פון אקטיוואר פריינדשאפט.

היינטיגען טאָג ווערען די מוטערס אוז פאטערס בעטראַכט מיסטענטיליס ביי זייערע קינדער ווי האלב פרייגד אוז האלב פיינד — ווי פרייגד־פיינד. אזוי ווי די קינדערשע איינדרוקען ווערען אונפערמיידליך בעשטימט דורך די בעהאנדלונג וואָס זיי קריגען, אוז אזוי ווי די בעהאנדלונג ווערט זיך ארום צווישען אונטערקויפען אוז הינדערן, צווישען צערטלען אוז שימפפען, צווישען גוטסקייט אוז בעשטראָפונגען — בעקומען זיי נויטיגערוויז נאָך געגענגעזעצטע מיינונגען ווענען זייערע עלטערנ׳ס כאראקטער. א מוטער מיינט געווענליך, אז ס׳איז נאָך ענוג, ווען זי זאָגט איהר קליינעם יונגעל אז זי איז זיין בעסטער פרייגד; אוז בויענדיג אויף דער השערה, אז ער איז מחויב איהר צו גלויבען, בעשליסט זי אז ער וועט טאקי גלויבען. „עס איז אלץ פון דיין טובה וועגען“; „איך וויים בעסער וואָס ס׳איז גוט פאר דיר איידער דו אליין וויסט“; „דו קענסט איצט ניט פערשטעהן, וויל דו ביסט נאָך ניט אלט ענוג, דערפאר וועז דו וועסט אויסוואקסען, וועסטו מיר האנקען

פֿאר דאָס וואָס איך טהו"; — אָט אזוינע און עהנליכע פערזיכערונגען וועלכע ווידערהאָלט יעדען טאָג. דערווייל לייגט דער יונגל אָבער טאָג פֿאזיטיוועס בעשטראָפונגען, און יעדע שעה קומט א פערבאָט, טהו דאָס ניט, טהו יענעס ניט, אָבער זאכען וועלכע עס ווילט זיך איהם טהון. ער הערט אין זייערע וועלטער, אז זייער כונה איז זיין טובה; אָבער פון די טהאטען וואָס בעגלייטען די וועלטער קריגט ער געוועהנליך מעהר אָדער וועניגער שמערצען. אזוי ווי ער איז ניט קאמפעטענט צו פערשטעהן יענע צוקונפט וואָס זיין מוטער האָט אין אויג, אָדער ווי אזוי די בעהאנדלונג וואָס ער קריגט פיהרט צו זיין גליק אין דער דאָזיגער צוקונפט, אורטייל ער לויט די רעזולטאטען וואָס ער פיהלט; און געפינענדיג אז די רעזולטאטען זיינען ווייט ניט קיין אנגענעהמע, וועלט ער נאָר אין נאנצען סקעפטיש מכח איהרע פערזיכערונגען פון פריינדשאפט. און איז עס דען ניט נאריש צו דערוואַרטען עפעס אנדערס? מוז ניט דאָס קינד דענקען לויט די בעווייזען וואָס ער האָט? און זעהט עס דען ניט אוים ווי די בעווייזען וואָס ער האָט בערעכטיגען דעם שלום וואָס ער ציהט? וועלכע די מוטער וואָלט זיך געפונען אין זיין לאָגע, וואָלט זי רעזאָנירט פונקט אויפֿן זעלבען אופן. וועלכע זי וואָלט צווישען איהרע בעאנטע אנגעטראָפען אייגעס, וואָס שטערט נאָכאנאנד איהרע פערגאנגען, וואָס מאכט איהר אָפט לאנגע פאַרווירפע און לעגט אויף איהר ארויף ביי יעדער געלעגנהייט שארפע שטראָפען, וואָלט זי זיכער ניט געשענקט קיין אויפמערקזאמקייט אויף די פערזיכערונגען פון גרויסע בעזאָרגטקייט פאר איהר וואויל־זיין, וועלכע בעגלייטען די דאזיגע טהאטען. פאר וואָס דען זאָל זי מיינען אז איהר זוהנעלע וועט האנדלען אנדערס?

איצט אָבער בעמערקט ווי פערשיידען עס וועלען זיין די רעזולטאטען, וועלכע דער סיסטעם פאר וועלכען מיר שטעלען זיך איין, וועט דורכגעפיהרט ווערען אויסגעהאלטענערהייט — וועלכע מוטער וועט אויסמיידען ניט נור די ראָליע פון זיין דאָס וועלכע צייג פון שטראָף, נור זי וועט שפּיעלען די ראָליע פון א פריינד, וועלכע וואַרינט איהר קינד צו היטען זיך פון די שטראָפען, וואָס די נאטור וועט אויף איהם ארויפלעגען. לאָמיר נעהמען איין פאל; און כדי עס זאָל קענען בעלייכטען די פּאָרם, אין וועלכער דער

פּלאַן דאַרף גאַנץ פּריה אייגנעפּיהרט ווערען, זאָל ס זיין אייגער פון די אייגפאַכסטע פּעלען. לאָמיר אַננעהמען, אז א יונגעל מיט א שטאַרקען חשק צו מאַכען עקספּערימענטען — א גייסט וואָס איז זעהר קענדיג ביי קינדער, און זייַנע גיינג שטימען אינסטינקטיוו איין מיט דער אינדוקטיוואר מעטאָדע פון פאַרשונג — זיצט און אמוזירט זיך רוקענדיג שטיקלעך פּאפּיער אין פלאַם פון ליכט און צוקוקענדיג ווי עס ברענט. א מוטער פון דעם געוועהנליכען שניט וואָס דענקט ניט נאָך, וואָט מסתמא, ענטוועדער אויפ'ן גרונד פון „פערהיטען איהם פון טהון שאָדען", אָדער מחמת זי האָט מורא ער וועט זיך פערברענען, איהם גלייך הייסען אויפהערען; און טאָמער פאַלגט ער ניט, וועט זי צרויסרייסען דאָס פּאפּיער פון זיינע הענד מיט געוואַלט. איז אָבער די מוטער אויף זיין מזל א מענש מיט א ביסעל שכל, וואָס וויים אז דער אינטערעס מיט וועלכען ער קוקט צו ווי דאָס פּאפּיער ברענט, שטאַמט פון א געזונדען פאַרשונגם־געפיהל, און זי האָט אויך פערשטאַנד איבערצוטראַכטען, וואָס עס וועט זיין, ווען זי וועט זיך אַריינמישען, וועט זי אָט אזוי רעזאָנירען: — „ווען איך פערוועהר איהם דאָס, דערלאַז איך איהם ניט אַריינקריגען א געוויסע סומע קענטניס. עס איז אמת, אז מיט מיין פערוועהרען איהם קען איך איהם פערהיטען פון אָבברענען זיך, אָבער איז וואָס? וועלן־עס־איז וועט ער זיך דאָך מוזען אָבברענען, און עס איז דוקא גאַנץ נויטיג פאר זיין זיכערקייט אין לעבען, אז ער זאָל דערגעהן פון ערפאַהרונג די אייגענשאפטען פון א פלאַם. אויב איך וועל איהם איצטער ניט דערלאַזען נעהמען די ריזיקע, וועט ער זיכער זיך לאַזען אויף די זעלביגע אָדער אויף נאָך א גרעסערע ריזיקע אַנאַנדערסטמאָל, וועט עס וועט קיינער דערביי ניט זיין איהם אָבצוהאַלטען; בעת אָבער טאָמער מאַכט זיך אן אומגליק איצט וועט איך בין דערביי, וועל איך איהם קענען רעטטען און פערהיטען עס זאָל ניט קומען צו א גרויסען שאָדען. אָבער אחוץ דעם, זאָל איך איהם צווינגען אויפצוהערען, שטער איך איהם דערמיט צו פערנעהמען זיך מיט א בעשעפטיגונג, וועלכע איז פאר זיך א נאַנץ אונשולדיגע און, אין אמת'ן נערעדט, גאר א בעלעהרענדע בעפרידיגונג, און ער וועט קוקען אויף מיר דערפאר מיט א מעהר אָדער וועניגער בייזען געפיהל. וואָרים ניט האָבענדיג קיין

ידיעה וועגען דעם שמערץ, פון וועלכען איך וואלט איהם וועלען פערהיטען, און פיהלענדיג נור דעם איצטיגען שמערץ פון דעם גע־שטערטען פערלאנג, וועט ער מוזען אויף מיר קוקען ווי אויף די סבה פון דעם שמערץ. כדי צו פערשפארען איהם א וועהטאג, וועל־כען ער קען ניט בעגריפען און וואם דעריבער עקזיסטירט ער גאר ניט פאר איהם, מאך איך איהם שוין א וועהטאג, וועלכען ער פיהלט דוקא גאנץ שארף, און ווער אט אזוי, פון זיין שטאנדפונקט, א וועדקצייג פון שלעכטס. איז דעריבער דאס בעסטע וואס איך קען טהון — איהם איינפאך ווארנען וועגען דער גפאהר, און זיין גרייט ניט צו דערלאזען עס זאל קומען צו אן ערנסטער בעשעדי־גונג". און פאלגענדיג אט דעם בעשלוס, זאגט זי צום קינד: „איך האב מורא דו וועסט זיך עפעס אנמאכען, אויב דו וועסט דאס טהון." לאמיר זיך פארשטעלען, אז דער יונגעל, ווי דער שטייגער איז, הערט מסתמא ניט אויף, און דער סוף איז אז ער פערברענט זיך די האנד. וואס וועלען זיין די רעזולטאטען? ערסטענס האט ער נעווארנען אן ערפאהרונג, וועלכע ער וואלט פריהער אדער שפע־טער מוזען געווינען, און דעריבער איז עס פון זיין אייגענער זי־כערקייט וועגען שוין בעסער פריהער. און צווייטענס, האט ער אויסגעפונען, אז זיין מוטער'ס ווארנונג, אדער איהר ניט־וועלען ליידען, איז טאקע געמיינט געווען פון זיין טובה וועגען: ער האט נאך א פאזיטיוו ערפאהרונג וועגען איהר גוטסקייט, נאך א גרונד פאר וואס ער זאל זיך פערלאזען אויף איהר אורטייל און אויף איהרע גוטע אבזיכטען — נאך אן אורזאך פאר וואס ער זאל זי ליעב האבען.

עס פערשטעהט זיך, דאס וואו עס שטעהט אמאל פאר א ריזיקע צו קריגען צעברעכענע ביינער אדער וועלכע עס איז אנדערע ערנסטע בעשעדיגונגען, פאדערט זיך טאקע אבצוהאלטען מיט געוואלט. אבער אויסלאזענדיג די עקסטרעמע פעלען, דארף מען זיך האלטען פאר'ן סיסטעם, ניט אבהיטען א קינד פון די קלייניע ריזיקעס וואס שטעהען איהם פאר אלע טאג, נור נישט מעהר מען זאל איהם ווארנען און א ב ר א ט ע ן פון זיי. אז מען וועט אזוי האנדלען וועט ארויסוואקסען א פיעל־שטארקערע ליעבשאפט פון קינדער איידער מיר האבען עס איצטער. וועג די דיסציפלין פון

נאטירליכע צוריקווירקונגען וועט האבען די מענליכקייט, דא אזוי גוט ווי אנדערסוואו, זיך פריי פונאנדערצושפיעלען; וועט מען וועט ערלויבען די קינדער אנצוגעהן מיט זייערע שטיפעריין דרויסען און זייערע עקספערימענטירונגען אין הויז, ביי וועלכע זיי זיינען עלול צו שעדיגען זיך, נור מען וועט איבערלאזען פאר זיך דאס רעכט אבצורואטען זיי מעהר אדער וועניגער שטרייניג, לויט דער געפאהר וואס שטעקט אין דעם, דאן וועט מוזען אויסוואקסען ביי זיי וואס וווייטער אלץ א גרעסערער גלויבען אין דער פריינדשאפט און אין דער הנהגה פון די עלטערן. ניט נור גיט די פיהרונג לויט דעם סימטעם, ווי מיר האבען פריהער בעוויזען, א מענליכקייט די פאטערס און מוטערס אויסצומיידען דעם האס, וואס איז פערבונדען מיט דער אויסטיילונג פון פאזיטיוויט בעשטרעבונגען; נור ווי מיר זעהען דאס, גיט עס זיי אויך די מענליכקייט אויסצומיידען דעם האס, וואס איז פערבונדען מיט די שטענדיגע הינדערונגען: אפילו יענע פאסירונגען, וואס זיינען געווענליך די סבה פון אלערליי מינים צאנקערייען, וועלען זיי אויך קענען אויסנוצען אויף צו פערשטארקען די געניטיגע גוטע געפיהלען. אנשטאט צו הערען אין ווערטער, וועלבע די טהאטען שיינען צו ווידערשפרעכען, זו די עלטערן זיינען זייערע בעסטע פרייגד, וועלען די קינדער לערנען אט די וואהרהייט דורך אן אויפגעהאלטענע טענליכע ערפאהרונג; און וויבאלד זיי וועלען עס לערנען אויף אזא אופן, וועלען זיי בעקומען אזויפיעל פערטרויען און צוגעבונדענקייט צו די עלטערן, וואס קיין אנדער זאך קען עס זיי ניט געבען.

און איצטער, זו מיר האבען שוין געוויזען וויי עס מוז ארויסוואקסען א מעהר־סימפאטישע בעציהונג דורך דעם שטענדיגען געברויך פון דער דאזיגער מעטאדע, לאמיר זיך אומקעהרען צו דער פראגע, וואס מיר האבען אויבען נעשטעלט — וויי אזוי קען מען די מעטאדע אנווענדען אויף די שווערערע פערזיכונגונגען?

בעמערקט ערסטענס, זו אונטער דעם רעזושים וואס מיר האבען בעשריבען, וועלען וואהרשיינליך ניט זיין אזויפיעל שווערע חטאים און זיי וועלען ניט פארקומען אזוי אפט, ווי אונטער דעם געווענליכען רעזושים. דער שלעכטער אויפפיהר פון א סך קינדער איז אליין גופא א באלגע פון יענער כראנישער אויפרעגונג, אין

וועלכער זיי ווערען געהאלטען דורך א שלעכטע הדרכה. דער צור־
שטאנד פון איינזאמקייט און פערפיינדונג, וואס ווערט נעשאפען
דורך די אפטע בעשטראפונגען, טוידטעט נויטיגערווייז די סימפא־
טיען; עס עפענט דעריבער נויטיגערווייז א וועג פאר יענע חטאים,
וואס די סימפאטיען האלטען אב. די גראבע בעהאנדלונגען, וואס
קינדער פון איין פאמיליע בענעהען איינער אנטקעגען דעם אנדערן,
זענען אפט אין א גרויסען טייל די אבשפיגלונג פון דער גראבער
בעהאנדלונג וואס זיי קריגען פון די דערוואקסענע: טיילווייז
ארויסגערופען דורך דירעקטע ביישפיעלען, און טיילווייז נעשאפען
פון דעם בייזען נעמיטה און פון דער טבע צו וועלען אויסגיסען דעם
כעס אויף אנדערע, וואס קומט פון קריגען קלעפ און פאדוואורפען.
עס קען נאר קיין פראגע ניט זיין, אז די גרעסערע טהעטיגקייט פון
די נעפיהלען פון פריינדשאפט און דער נליקליכערער נעפיהלס־
צושטאנד איבערהויפט, וואס וועדט אויפגעהאלטען אין קינדער
דורך די דיסציפלין וואס מיר האבען בעשריבען, מוז זיי אבהאלטען
פון צו זינדיגען איינער אנטקעגען דעם אנדערן אזוי שווער און
אזוי אפט. די נאך מעהר מיאוסע חטאים, ווי ליגען זאגען און
קלייניליכע גניבות, וועלען צוליעב דיזעלבע סבות אויך וועניגער
ווערען. די הויזליכע פערפרעמדונג איז א פרוכטבארער קוואל פון
אזוינע חטאים. עס איז א נעזעץ פון דער מענשליכער נאטור, ווי
אלע בעאבאכטער קענען עס גאנץ גוט זעהען, אז די וואס זענען
אויסגעשלאסען פון די העכערע בעפרידיגונגען, כאפען זיך אן פאר
די נידעריגערע; אז די וואס האבען ניט קיין מיטפיהלענדע פערגע־
ניגענס, זוכען זיך ענאאיסטישע פערגעניגענס; און דעריבער, פער־
קעהרט גערעדט, איז צו דערוואַרטען, אז אויב מען וועט אויפהאלטען
נליקליכערע בעציהונגען צוויישען עלטערן און קינדער, וועט מען
דערמיט פערקלענערען די צאהל פון עולות וואס שטאמען אב פון
נייציגקייט. וואן אבער אזוינע זינד וועדען דאך בעגאנגען, ווי עס
וועט ביי גלענענהייט פאדקומען אפילו אונטער דעם בעסטען סים־
טעם, קען מען זיך נאך אלץ וועלדען צו דער דיסציפלין פון צוריק־
ווירקונגען; און אויב עס עקזיסטירט דער באנד פון צופערטרויען
און פרייגדשאפט, וועלכער איז אויבען בעשריבען נעווארען, וועט
אט די דיסציפלין האבען א גוטע ווירקונג. וואדים וואס זענען

אייגענטלעך די נאַטירלעכע פאַלגען, לאָמיר זאָגען, פון א גניבה? זיי זענען פון צוויי סאָרטען: דירעקטע און אינדירעקטע. די דירעקטע פאַלגע, ווי די ריינע גערעכטיגקייט פאָדערט, איז דער חוב אומצוקעהרען דעם היזק. א גערעכטער הערשער (און יעדער טאַטע־מאַמע דאַרף שטרעבען צו זיין אזוינער) וועט פאָדערן, אז וואו נור מעגליך זאָל אן אונגערעכטע טהאט פערגיטיגט ווערען דורך א גערעכטע. אין דעם פאַל פון א גניבה פערשטעהט זיך אונטער דעם, ענטוועדער אומקעהרען די גע'גנב'עטע זאך, אדער, אויב עס איז פערצעהרט געוואָרען, אבגעבען אנאנדער זאך פון דעמזעלבען ווערטה. מיט א קינד קען מען עס אויספיהרען, ער זאָל אבצאָהלען פון די טאשען־געלד וואָס ער קריגט. די אינדירעקטע און ערנסטערע פאַלגע איז, די עלטערנ'ס גרויסער צאָרן, וואָס אזא פערברעכען רופט אַרויס. דאָס איז א פאַלגע, וואָס קומט אונפערמיידליך ביי אלע פעלקער, וועלכע זענען ציוויליזירט געניג צו האַלטען גניבה פאר א פערברעכען.

„אבער די מעטאָדע — וועט מען זאָגען — פיהרט דאָך קיין נייעס ניט אַרויס; דער אויסדרוק פון די עלטערנ'ס צאָרן, אין געשרייען אדער אין קלעפ, איז דאָך אין אזוינע פעלען דער געוועהנליכער וועג". זעהר ריכטיג. מיר האבען שוין צוגעגעבען, אז די דאָזיגע מעטאָדע ווערט אין געוויסע ריכטונגען אנגענומען גאנץ נאטירליכערהייט. מיר האבען שוין געזייגט, אז די ערציהונגס־סיסטעמען האבען א טענדענץ צוצוקומען נעהענטער צום ריכטיגען סיסטעם, און מיר קענען דאָ וויעדער בעמערקען ווי פריהער, אז די שטארקייט פון דער נאַטירליכער צוריקווירקונג וועט, לויט דער וואויהלטעטיגער אַרדנונג פון זאכען, זיך צופאסען צו די פאדעראונגען — אז אין משך פון די לפי ערך בארבארישע צייטען, ווען די קינדער זענען אויך לפי ערך בארבאריש, וועט דער צאָרן פון די עלטערן זיך אויסגיסען אין געוואלטזאמע מיטלען; און אז ער וועט זיך אויסדריקען אויף א וועניגער־גרויזאמען אופן אין יענע מעהר פארטגעשריטענע געזעלשאפטליכע צושטענדען, אין וועלכע, ווי די סברא איז מחיב, די קינדער וועלען זיין מסוגל פאר א מילדערע בעהאנדלונג. אבער וואָס אונז איז דאָ דער עיקר נוגע צו בעמערקען איז, אז דער דאָזיגער אויסדרוק פון די עלטערנ'ס שטארקען צאָרן,

וואָס וועלט ארויסגערופען דורך איינעם פון אָט די שווערערע חטאים, וועט האָבען א שטאַרקע ווירקונג צו גוטען נור אין דעם ערך, ווי וואַרים די צוגעבונדענקייט איז צווישען די עלטערן און דעם קינד. פונקט אין דער פראַפּאָרציע אויף ווייניגל די דיסציפּלין פון נאַטירליכע פאָלגען איז אויסגעהאלטענערהייט דורכגעפיהרט געוואָרען אין אַנדערע פעלען, אויף אזוי פיעל וועט זי אויך האָבען א גוטע פעולה אין דעם פאל. די ראיות דערפאר קענען אלע געפינען אין זייער אייגענער ערפאַהרונג, וועו זיי ווילען נור זוכען.

וואָרים וויים דען ניט יעדער אייגער, אז די מאָם פון חרטה וואָס ער פיהלט, וועו ער האָט אימעצען בעליידיגט, (עס פערשטעהט זיך, אויסלאָזענדיג פון חשבון די געוועלשאפטליכע ריקזיכטען), איז פערשוידען לויט דעם ערך פון סימפאטיע וואָס ער פיהלט פאר יענעם מענשען? פיהלט ער דען ניט, אז אויב די בעליידיגטע פערזאָן איז זיינער א שוכא, יעמאָלט איז פאר איהם די קריינקונג, וואָס ער האָט יענעם פערשאפט, גיבער א קוואל פון פערבאָרגענער צופרידענהייט אויידער פון פערדרום? געדענקט ער דען ניט, אז עס האָט איהם א סך וועניגער געאהרט וועו דאָס איז געווען אין גאנצען א פרעמדער, אויידער וועו עס איז געווען זיינער אן אינטימער פרוינד וואָס האָט זיך געפונען בעליידיגט? בעת פערקעהרט, אויב א געשעצטער און געליעבטער פרוינד איז אויף איהם געווואָרען אין כעס, האָט ער עס דען ניט בעטראכט פאר אן ערנסטען אומגליק, וואָס האָט איהם לאנג אוו שארף געקרייגט? נון, די ווירקונג פון די עלטערן'ס אונצופרידענהייט אויף די קינדער מוז אויך אָט אזוי זיין פערשיעדען לויט זייערע פריהערדיגע בעציהונגען. וואו עס געפינט זיך שוין פון פריהער א פערפרעמדונג צווישען זיי, דאָרט איז דער געפיהל פון'ם קינד וואָס האָט זיך פערזינדיגט א ריין־עגאָאיסטישע מורא פאר די קומענדע פיזישע בעשטראָפונגען אָדער פערלוסטען וואָס ער וועט ליידען; און נאכדעם ווי ער האָט זיי שוין בעקומען, וועלט די פערפרעמדונג נאָך שטארקער צוליעב די שרעליכע פיינדשאפט און האס וואָס עס רופט ארויס. פון דער אנדער זייט, וואו עס עקזיסטירט א וואַרימע קינדערשע ליעבשאפט, געשאפען דורך אן אויסגעהאלטענע פרוינדשאפט מצד די עלטערן, איז דער גייסטעס־צושטאנד, וועלכען די עלטערן'ס אונצופרידענהייט

רופט ארויס, ניט נור א גוטער אבהאלט פאר אזוינע שלעכטע גיינג אין דער צוקונפט, נור ער איז גוט און היילזאם אין עצם פאר־זיך. דער מאראלער שמערץ, וואם קומט פון האבען פאר יענער צייט פערלאָרען אזא בעלי־עבטען פריינד, פערנעהמט דאם פלאץ פון דעם פיזישען שמערץ וואם ווערט נעוועהנליך אנגעטהון, און ער האט פונקט אזא פעולה, אויב ניט נאך א גרעסערע. וואָרים אנשטאט די מורא און פערביסענקייט וואם איין מעטאדע דערוועקט, דערוועקט די אנדער מעטאדע א מיטגעפיהל מיט דעם צער פון די עלטערן, אן אמת'ע חרטה פאר וואם ער איז געווען די סבה דערפון, און א וואונש וויעדער פעסטצושטעלען דורך א וועלכע עם איז זינד־אבקומעניש די פריהערדיגע פריינדליכע בעציהונגען. אנשטאט ארויסצורופען די ענאיסטישע געפיהלען, וועמעס אויבערגעוויכט איז די סבה פון קריייאלע טהאטען, ווערען פערקעהרט ארויסגע־רופען די אלטרואיסטישע געפיהלען, וועלכע האלטען אב די קרי־מינאלע טהאטען. אט אזוי קען די דיסציפלין פון נאטירליכע פאלגען אנגעוואנדעט ווערען אויף די שוועכע, אזוי גוט ווי אויף די קליינע פעהלערן; און די פראקטיקע פון דער דיסציפלין פיהרט ניט בלויז צו אונטערדריקען אזוינע פעהלערן, נור אויסצו־וואַרצלען זיי פון גרונד אויס.

אין קורצען, די וואהרהייט איז, אז פון גראבקייט קומט ארויס גראבקייט און פריינדליכקייט בעשאפט פריינדליכקייט. קינדער וועלכע ווערען אונסימפאטיש בעהאנדעלט, ווערען אליין אונסימ־פאטיש; בעת אבער וועו מען בעהאנדעלט זיי מיט דעם ריכ־טיגען מיטגעפיהל, ווערט דאם א מיטעל אויסצובילדען זייער מיט־געפיהל. א שטרענגער דעספאטיזם, אין פאמיליען־רעגיערונגען ווי אין פאליטישע רעגיערונגען, שאפט אליין א גרויסען טייל פון די פערברעכען, וואם עם דארף אונטערדריקען; בעת אויף דער אנדער זייט, א מילדע און ליבעראלע רעגיערונג מיידט אויס א סך סבות פון מחליקות און מילדערט אויף אזוי פיעל די שטימונג פון די געפיהלען, אז זי פערקלענערט פאקטיש די טענדענץ צו בעגעהן פערברעכען. ווי דזשאהן לאקק האט שוין לאנג צוריק בעמערקט: „שטרענגע בעשטראפונגען אין ערציהונג קען ווינציג־וואם אויפטהון, נור אדרבא פיעל מעהר שלעכטס; און איך גלויב, מען קען אויס־

געפינען, אז אונטער גלייכע אומשטענדען זענען זעלטען ארויסגע־
קומען די בעסטע מענשען פון יענע קינדער, וואָס זענען אם מייסטען
בעשטראָפט געוואָרען." אלם א בעשטעטיגונג פאר אָט דער מיינונג
קענען מיר בריינגען דעם פאקט, וואָס איז ניט לאַנג צוריק פער־
עפענטליכט געוואָרען פון הערר ראדזשערס, דעם גייסטליכען פון
פאָנטעווייל געפענגנים, אז יענע יונגע פערברעכער, וואָס פלעגען
קריגען שמיטץ, פלעגען זעהר אָפט אָנקומען צוריק אין געפענגנים.
פערקעהרט וויעדער, א בעווייז פאר די וואויהלטעטיגע ווירקונ־
גען פון א פריינדליכערע בעהאנדלונג קען מען געפינען אין א
פאקט, וואָס אונז האָט דערצעהלט א פראנצוויזישע דאמע, ביי
וועמען אין הויז מיר זענען איינגעשטאנען זענענדיג אין פאריז ניט
לאַנג צוריק. בעטענדיג אום עגטשולדיגונג פאר דעם טומל וואָס
פלעגט ווערען יעדען טאָג פון איהרען א קליין יונגעל, וואָס האָט
זיך ניט געלאָזט מדריך זיין, ניט אין דער היים, ניט אין שוהל,
האָט זי זיך אויסגעדריקט, אז זי האָט מורא עס איז קיין אנדער
תרופה ניטאָ, סיידען די אייגענע, וואָס האָט געהאט א גוטע פעולה
אויף זיין עלטערן ברודער, און דאָס איז — אוועקצושיקען איהם
אין א ענגלישע שוהל. זי האָט דערקלערט די זאך, אז מיט דעם
עלטערן ברודער האָט מען אויך גאָר נישט געקענט מאכען אין קיינע
פון די פערשיידענע שוהלען אין פאריז; אז אין פערצוויפלונג האָבען
זיי אָנגענומען דעם ראטה איהם אוועקצושיקען קיין ענגלאנד, און
אז קומענדיג אהיים איז ער געווען פונקט אזוי פיעל גוט און ארטיג,
ווי ער איז פריהער געווען שלעכט און ווילד. די דאָזיגע מערקווור־
דיגע ענדערונג האָט זי איינגאנצען צוגעשריבען צו דער פער־
השלטניסמעסיגער מילדקייט פון דער ענגלישער דיסציפלין.

נאָך דער פאריגער ערקלערונג פון די פרינציפען קענען מיר
אם בעסטען פערגעהמען דאָם איבערגעבליבענע פלאַץ מיט אייניגע
פון די הויפט כללים און רעגעלען, וועלכע לאָזען זיך ארויספיהרען
פון זיי; און כדי צו פאסען זיך קורץ וועלען מיר זיי איבערגעבען
אין א פארם פון געבאָטען.

דערוואָרט ניט פון א קינד קיין סך מאָראלע גוטסקייט. אין
די ערסטע יאָהרען פון לעבען נעהט דוהּ יעדער ציוויליזירטער מענש
די כאראקטערשטופע וואָס האָט זיך ארויסגעוויזען אין דער בארבא־

רישער ראסע, פון וועלכער ער שטאמט אב. אזוי ווי דעם קינד'ס גע־זיכטס־ציגען — די פלאכע נאז, צו־פארינט פערריסענע נאזלעכער, די ברייטע ליפען, ווייט־אבגערוקטע אויגען, ניט־ענטוויקעלטע קנאכען־היילען איבער די אויגען א. אז. וו. — זענען פאר א געוויסע צייט עהנליך צו די געזיכטס־ציגען פון דעם ווילדען, אזוי עהנליך זענען אויך זיינע אינסטינקטען. דערפון נעהמען זיך די נייגונגען צו רציחות, צו גנב'ענען, צו זאגען ליגענס, וועלכע זענען אזא אלגעמיינע מענשליכע ערשיינונג ביי קינדער — נייגונגען, וועלכע וועלען אפילו אהן דער הילף פון דיסציפלין זיך ענדערן מעהר אדער וועניגער, אקוראט ווי די געזיכטס־ציגען ענדערן זיך. דער פאפולערער גערמאנק, אז קינדער זענען „אונשולדיגע", וואס ס'איז אן אמת אין פרט פון א בייזען ו ו י ס ע ן, איז אבער לגמרי פאלש בנוגע צום פרט פון בייזע ט ר י ע ב ע ן, ווי יעדער איינער קען זיך איבערצייגען, צוקוקענדיג א האלבע שטונדע וואס עס קומט פאר אין קינדער־צימער. יונגלעך, בעת מען לאזט זיי א ווייל אהן השגחה, ווי אין די עפענטליכע שוהלען, בע־האנדלען איינע די אנדערע מעהר ברוטאל איידער דערוואקסענע מענשען; און וועז מען וואלט זיי נאך־יונגערהייט געלאזען אליין, וואלט זייער ברוטאליטעט נאך בולט'ער זיך ארויסגעוויזען.

עס איז ניט נור ניט־קלוג אויפצושטעלען פאר קינדער א הויכען מאשטאב פון גוטער אויפפיהרונג, נור עס איז אפילו ניט קלוג אנצורעגען זיי זעהר דרינגליך זיי זאלען זיך גוט אויפפיהרען. דאס רוב מענשען אנערקענען שוין איצטער די שלעכטע רעזולטא־טען פון א צו־פריהער אינטעלעקטועלער רייפקייט, אבער דערווייל ע בלייבט נאך ניט אנערקענט דער פאקט, אז א צ ו־ פ ר י ה ע מ א ר א ל ע ר י י פ ק י ט האט אויך איהרע שעדליכע רעזולטאטען. אונזערע העכערע מאראלע חושים, פונקט ווי אונזערע העכערע אינטעלעקטועלע חושים, זענען לפי ערך קאמפליצירט. פאלגליך, גרייכען זיי ביידע זייער ענטוויקלונג לפי ערך שפעט. און די טהעטיגקייט וואס וועזרט ארויסגערופען צור־פריה דורך רייצונג וועט אנגעהן ביי איינע ווי ביי די אנדערע אויפ'ן חשבון פון דעם צוקינפטיגען חאראקטער. אין דעריין קען מען געפינען די ערקלערונג פון דער ניט־זעלטענער זאנדערבארער ערשיינונג, וואס

די וועלכע זענען געווען אין זייער קינדהייט מוסטערן פון יוגענד־ליכער גוטספקייט, בייטען זיך מיט דער צייט, דאכט־זיך גאר אונער־קלערבאר, צום ערגערן, און לסוף שטעהען זיי ניט העכער פאר'ן דורכשניט, נור אדרבא נידעריגער; בעת פערקעהרט, פערהעלט־ניסמעסיג מוסטערהאפטע מענשען וואקסען אפטמאל ארוים פון א קינדהייט, וואם איז בשום אופן ניט געווען קיין פיעל־פערשפרע־כענדע.

בענוגענט זיך דעריבער מיט מעסיגע מיטלען און מעסיגע רעזולטאטען. האלט אין זינען, אז א העכערע מאראל, פונקט ווי א העכערע פערנונפט, קען דערגרייכט ווערען נור דורך א לאנגזאמעס וואקסען, וועט איהר האבען געדולד און וועט ניט אויפגעבראכט ווערן פון דער אונפאלקאמענהייט, וואם אייער קינד ווייזט אלעוויילע ארוים. איהר וועט יעמאלט זיין וועניגער אויפגעלעגט נאכאנאנד צו בייזערן זיך, און סטראשען, און פערבאטען — מיטלען, דורך וועלכע פיעל עלטערן בריינגען אריין א כראניש־פערביטערטע שטימונג אין הויז, אין דער נאריישער האפנונג, אז דורכדעם וועלען זיי מאכען פון זייערע קינדער דאם וואם זיי זאלען זיין.

אזא ליבראלע פארם פון א הויזליכער רעגיערונג, וואם זוכט ניט צו רעגולירען דעספאטיש אלע פרטים פון דעם קינד'ס אויפ־פיהר, מוז נויטיגערוויז ארויסוואקסען פון דעם סיסטעם וואם מיר פערטיידיגען. שטעלט זיך צופרידען וועז איהר גיט נור אכטונג, אז אייער קינד בעקומט אלע מאל די נאטירליכע פאלגען פון זיינע טהאטען, וועט איהר אויסמיידען דעם טעות פון צופיעל קאנטראלירען, אין וועלכען אזויפיעל עלטערן פאלען אריין. וואו איהר קענט, לאזט איהם איבער אויף דער דיסציפלין פון ערפאה־רונג; איהר וועט איהם דערמיט פערהיטען פון דער „פלאנצען־הויז טוגענד", וואם צופיעל רעגולירען רופט ארוים אין די נאכגיביגע נאטורען, אדער פון דער דעמאראליזירענדער פיינדשאפט וואם עם רופט ארוים אין די זעלבסטשטענדיגע נאטורען.

דערמיט וואם איהר וועט ציעלען אומעדום זיכער ארויסצו־בריינגען די נאטירליכע צוריקווירקונגען פון אייער קינד'ס טהאטען, וועט איהר ארויפלעגען א ניצליכען צוים אויף אייער אייגענעם געמיטה. די מעטהאדע פון מאראלער ערציהונג, וואם פיעלע עלטערן,

מיר האבען מורא צו זאגען די מעהרסטע, פיהרען אן, איז מעהר גאר נישט ווי אן אויסגוס פון כעס, אויף וואסער אופן עס פאלט זיי בעת מעשה איין. די פעטש, דאס גראבע אוועקשטויסען פון זיך און די שארפע ווערטער, מיט וועלכע די מוטער בעשטראפט געווהנליך איהרע קינדער'ס קלייניע פערברעכען (וואס א סך פון זיי זענען אין תוך געזומען גאר ניט קיין פערברעכענס), זענען אין אלגעמיין נישט מעהר ווי די אויסדריקען פון א י ה ר ע שלעכטקאנטראלירטע געפיהלען — זיי שטאמען פיעל מעהר פון דער אנרעגונג פון די דאזיגע געפיהלען, איידער פון דעם וואונש גוטס צו טהון די קינדער וועלכע האבען זיך פערזינדיגט. אבער אז איהר וועט זיך אבשטעלען אין יעדען פאל פון א פערזינדיגונג איבערצוקלערען וואס איז די נאראלע פאלגע פון דעם חטא, און ווי אזוי מען קען אם בעסטען פועל'ן אז דער פערזינדיגטער זאל זיך ריכטיג דערפיהלען, וועט איהר דערווייל'ע געווינען א ביסעל צייט זיך אליין צו בעהערשען: דער בלינדער כעס, וואס האט זיך צוערסט דערוועקט אין אייך, וועט זיך אבקיהלען און וועלען א געלאסענער געפיהל, וועלכער וועט שוין ניט האבען בכח אייך צו פערפיהרען.

זוכט אבער ניט זיך צו בעגעהן ווי א געצייג, וואס האט ניט קיין געפיהלען. געדענקט, אז א חוץ די נאטירליכע צוריקווירקונגען, וואס די „אלגעמיינע ארדנונג" האט די טבע אנצוברייננגען אויף אייער קינד פאר זיינע מעשים, זענען אייערע אייגענע לויבווערטער אדער טאדעל-געשרייען אויך א נאטירליכע צוריקווירקונג, אויף איינס פון די בעשטימטע מיטלען פאר זיין הדרכה. דער טעות וועלכען מיר האבען בעקעמפפט איז, דאס וואס מען שטעלט אוועק די עלטערנ'ס רוגזה און זייערע קינסטליכע שטראפען א נ ש ט א ט די שטראפען, וואס די נאטור האט איינגעפיהט. אבער בעת וואס זיי טארען ניט אוועקגעשטעלט ווערען א נ ש ט א ט די נאטירליכע שטראפען, בעהויפטען מיר בשום אופן ניט, אז זיי זאלען זיי ניט בעגלייטען. אויב אפילו דער צוויטער סארט שטראף טאר ניט פאלשערהייט פערנעהמען דאס פלאץ פון דעם ערסטען סארט, מעג ער אבער אויף א מעסיגען אופן דיענען מיט רעכט ווי א הוספה צו דעם ערסטען סארט. וויפיעל פערדרום

אדער כעם איהר פיהלט, אזוי פיעל זאלט איהר אויסדריקען אין ווערטער אדער אין אייער האלטונג: עס פערשטעהט זיך, אונטער־ווארפענדיג זיי צוערסט אונטער דער קריטיק פון אייער אורטייל. דער סארט און דער גראד פון׳ם געפיהל, וואס ווערט אין אייך ארויס־גערופען, וועט נויטיגערווייז אבהענגען פון אייער כאראקטער, און דעריבער איז קיין פעולה ניט צו זאגען, איהר זאלט האבען אזא גע־פיהל אדער אנאנדער געפיהל. דאך אבער מענט איהר זיך געבען די מיה און זעהען אז אייער געפיהל זאל זיך איבערבייטען אויף אזוינעם, וואס איהר דענקט אז מען דארף פיהלען. יעדענפאלס, היט זיך פון די צוויי עקסטרעמען, ניט נור בנוגע צו דער אנגע־שטרענגטקייט פון דעם כעם, נור אויך בנוגע צו זיין דויערהאפטיג־קייט: פון איין זייט מיידט אוים די שוואכע ליידענשאפטליכע ראשיגקייט, וועלכע מיר טרעפען אזוי אלגעמיין ביי מוטערס, וואס בייזערן זיך און זענען מוחל כמעט מיט דעמזעלבען אטהעם. פון דער אנדער זייט, ווייזט ניט ארוים לענגער ווי מען דארף א פעדפרעמ־דונג פון אייער געפיהל, וואהרים טאמער געווהנהנט איהר צו דאם קינד צו קענען אויסקומען אהן אייער פרייגדשאפט, וועט איהר פערלירען אייער איינפלוס אויף איהם. וויפיעל מעגליך זאלט איהר זעהען מאכען די מאראלע צוריקווירקונגען, וואס ווערען ארויסגערופען אין אייך דורך אייער קינד׳ס טהאטען, עהנליך צו די, וואס איהר שטעלט זיך פאר, אז עס וואלטען ארויסגערופען ווערען פון א פאטער מיט א פאלקאמענער נאטור.

זייט שפארזאם אין ארויסגעבען בעפעהלען. בעפעהלט נור ווען מען קען קיין אנדערע מיטלען ניט אנווענדען, אדער ווען אנדערע מיטלען האבען ניט געהאלפען. „אין אפטע בע־פעהלען, ווערען די עלטערן׳ס נוצען מעהר געזומען אין אנבעטראכט איידער דעם קינד׳ס", זאגט ר י כ ט ע ר. אזוי ווי אין די אור־אלטע געזעלשאפטען ווערט א פערברעכען געגען געזעץ בעשטראפט, ניט אזוי פיעל ווייל עס איז בעצם אן אונרעכט, וויפיעל דערפאר ווייל עס איז א ווידערשפעניגונג אנטקעגען דעם קענינ׳ס אויטארי־טעט, א מרידה אנטקעגען אים; אזוי אויך אין פיעלע פאמיליען, איז די שטראף, וואס מען גיט דעם ווידערשפעניגער, וועניגער ארוים־גערופען פון דעם וועלען פערדאמען די בעגאנגענע שולד, איידער פון

דעם כעם פאר'ן ניט פאלגען. הערט זיך־צו צו די געוועהנליכע נא־טאציעס — „ווי קומסטו צו אזא העזה מיך ניט צו פאלגען?" „איך זאג דיר, דו וועסט עס מ ו ז ען ביי ביר טהון!" „איך וועל דיר ווייזען ווער איז בעל הבית!" — און דאן בעטראכט וואס די ווער־טער, דער טאן און די האלטונג בעטייטען. איהר קענט אין זיי גי־כער רערקענען דעם ענטשלוס צו פערקנעכטען, איידער די זאלג עס זאל דעם קינד זיין וואויל. דער דאזיגער גייסטעס צושטאנד אונ־טערשיידט זיך בעת מעשה גאנץ ווינציג פון דעם דעספאט'ס, וואס האט זיך אבגעלענט צו בעשטראפען א ווידערשפעניגען אונטער־טהאן. א פאטער מיט ריכטיגע געפיהלען וועט אבער, פונקט ווי דער מענשענפריינדליכער געזעצגעבער, געפינען א נחת רוח, ניט אין דעם געברויך פון צוואנג, נור אין דער מעגליכקייט אויסצוקומען אהן דעם. ער וועט זיך בעמהן אהן געזעץ, וואו נור מען קען בענוצען אנדערע אופנים פון רעגולירען דעם אויפפיהרר; און עס וועט איהם פערדריסען וואס מען מוז זיך וועגען צום געזעץ, בעת א געזעץ איז נויטיג. ווי ר י כ ט ע ר בעמערקט — „דער בעסטער כלל איז דער פאליטיק, זאגט מען, איז „רעגיערט ניט צופיעל": דאס איז אמת אויך אין דער ערציהונג". די עלטערן, וועמעס לוסט צו הערשאפט איז אייגנעצוימט דורך א ריכטיגען געפיהל פון פליכט, וועלען, אויס א נאטירליכער אייגשטימונג מיט דעם דאזיגען כלל, שטרעבען צו מאכען, אז זייערע קינדער זאלען וויפיעל מעגליך זיך אליין קאנטרא־לירען, און וועלען זיך כאפען צוריק פאר'ן אבסאלוטיזם נור ווי פאר א לעצטען מיטעל.

וועג אבער איהר בעפעהלט יא, בעפעהלט מיט ענטשלא־סענקייט און אויסגעהאלטענקייט. אויב עס איז אזא פאל וואו מען קען זיך אנדערש ווירקליך ניט בעגעהן, דאן גיט ארוים אייער געבאט און, איינמאל איהם ארויסגעגעבען, זאלט איהר דער־נאך קיינמאל ניט אבטרעטען פון איהם. בעטראכט זיך גוט וואס איהר האט בדעה צו טהון; וועגט איבער אלע פאלגען; בע־דענקט זיך צי איהר האט גענוג ציעל־פעסטקייט; און דאן, האט איהר ענדליך געמאכט א געזעץ, צווינגט ארוים גהארכ־זאמקייט אום יעדען פרייז. זאלען אייערע שטראפען זיין גליך ווי די שטראפען וואס וועלען ארויפגעלעגט פון דער אונבע

לעבטער נאטור — א ו נ פ ע ר מ י י ד ל י כ ע. דער הייסער קויהל ברענט אָב דעם קינד דאָס ערסטע מאָל, וואָס ער טהוט איהם אַ כאַפּ; ער ברענט איהם אָב דאָס צווייטע מאָל, דאָס דריטע מאָל, ער ברענט איהם אָב יעדעס מאָל; און דאָס קינד לערנט זיך גיך אוים ניט אָנצוריהרען דעם הייסען קויהל. אויב איהר וועט פונקט אזוי זיין אויסגעהאלטען — אויב די פאָלגען וואָס איהר זאָגט דעם קינד אז זיי וועלען ארויסקומען פון בעשטימטע טהאטען, קומען טאקי פונקט מיט דער אייגענער בעשטענדיגקייט, וועט ער באלד אָנהויבען רעספעקטירען אייערע געזעצען, אקוראט ווי ער רעספעקטירט די געזעצען פון דער נאטור. און איינמאָל איז אָט דער רעספעקט גע־וואָרען אין איינגעפיהרטע זאך, וועט עס אויסמיידען אָהן א שיעור וויפיעל הויזליכע צרות. איינער פון די ערגסטע טעות'ן אין ערציהונג איז — ניט אויסגעהאלטענקייט. אזוי ווי אין א געמיינדע פער־מעהרען זיך די פערבראכען, וועלען עס איז ניטאָ קיין זיכערע אויס־פיהרונג פון געוואלטיגקייט; אזוי אויך אין דער פאמיליע, פער־גרעסערט זיך שטארק די צאָהל פון חטאים, וועלן די אויסטיילונג פון בעשטראָפונגען איז ניט קיין זיכערע, אדער ניט קיין רעגעלמעסיגע. א שוואכע מוטער, וואָס סטראשעט נאָכאנאנד און טהוט עפעס זעל־טען, וואָס מאכט די רעגעלן אין האסט און האָט חרטה אויף זיי אין מנוחה, וועלכע בעהאנדעלט דעם זעלבען חטא אמאָל שטרענג און אמאָל מילד, ווי דער מאמענטאנער קאפריז דיק־טירט איהר — אזא מוטער גרייט זיך אָן צרות אי פאר זיך, אי פאר די קינדער. זי פער'מיאוס'ט זיך אליין אין זייערע אויגען; זי גיט זיי אליין א ביישפיעל פון ניט־קאָנטראָלירטע געפיהלען; זי גיט זיי צו מוטה עובר צו זיין אויף איהרע בעפעהלען דורך די אויסזיכט, אז עס וועט מסתמא איבערגעהן אָהן בעשטראָפונג; זי איז גורם אָהן א שיעור צאנקעריין מיט אלע שעדליכע ביי־זאכען פאר איהר אייי־גענעם געמיטה, ווי פאר'ן געמיטה פון איהרע קליינע; זי מאכט פון זייערע גיסטער א מאָראָלען כאָאָס, וועלכען די שפעטיגערע יאָהרען פון ביטערע ערפאהרונגען וועלען קוים מיט צרות ברייגען אין אָרד־נונג. עס איז שוין בעסער אפילו א בארבארישע פאָרם פון הויזלי־כער רעגיערונג נור דורכגעפיהרט אויסגעהאלטענערהייט, אייידער א ציוויליזירט־מענשליכע רעגיערונג, וואָס וועלט אָנגעפיהרט אָהן אוים־

געהאלטענקייט. מיר זאגען נאך אמאל: מיידט אוים צוואנג־מיט־לען וואו עס איז נור מעגליך אויסצומיידען; אבער וען איהר זעהט איין אז דעספאטיזם איז ווירקליך נויטיג, זייט דעספאטיש אין פור־לען ערנסט.

געדענקט, אז דער צוועק פון אייער דיסציפלין דארף זיין צו שאפען א מענשען, וואם רעגיערט זיך אליין; ניט צו שאפען א מענשען, וואם זאל רעגיערט ווערען פון אנדערע. וען עס וואלט אייערע קינדער בעשעהרט געווען צו פערבריינגען זייער לע־בען ווי שקלאפען, וואלט איהר געדארפט אין משך פון זייער קינד־הייט זיי צוגעווענהנען וואם מעהר צו שקלאפעריי; אזוי ווי אבער זיי דארפען באלד זיין פרייע מענשען און וועלען ניט האבען קיינעם, וואם זאל קאנטראלירען זייער אויפפיהר, קענט איהר גאר ניט צו־פיעל געווענהנען זיי זיך אליין צו קאנטראלירען, בעת זיי זענען נאך אונטער אייערע אויגען. אט דאם איז עס פאר וואם עס מאכט דעם סיסטעם פון דיסציפלין דורך נאטירליכע פאלגען אזוי בעזונדערס אנגענעמסטען אויף דעם געזעלשאפטליכען צושטאנד, וועלכען מיר אין ענגלאנד האבען איצט געגרייכט. אין די פעדאלע צייטען, וען אייגע פון די הויפט צרות, פאר וועלכער דער בירגער האט געדארפט מורא האבען, איז געווען דער צארן פון זיינע הערשער, איז געווען רעכט אז אין משך פון זיין קינדהייט זאלען די עלטערן'ס נקמה וועגען זיין א הויפט מיטעל פון רעגיערונג. איצט אבער, אז דער בירגער האט וועניג־וואם מורא צו האבען פאר וועמען עס איז — איצט אז די גוטעם און שלעכטם, וואם זיין ערפאהרונג בריינגט איהם, איז מייסטענס דאם, וואם על פי טבע פון די זאכען קומט פון זיין אייגענעם אויפפיהר, דארף ער אנהויבען צו לערנען עקס־פעריימענטאל פון די עסטע יאהרען אן די גוטע אדער שלעכטע פאל־גען, וועלכע קומען בטבע ארויס פון דעם אדער יענעם אויפפיהר. בעצוועקט דעריבער צו פערקלענערן די פאטערליכע רעגירונג אזוי שנעל ווי איהר קענט אנשטאט איהר אויפשטעלען אין דעם קינד'ס גע־דאנק יענע זעלבסט־רעגירונג, וועלכע וואקסט אוים פון דער פע־היגקייט פאראויס צו זעהען די רעזולטאטען. אין משך פון די גאר ערסטע יאהרען איז א רעכט ביסעל אבסאלוטיזם א נויטיגקייט. א קינד פון דריי יאהר קען מען ניט לאזען זיך שפיעלען מיט אן אפע־

נעם ראַזיר־מעסער, כדי ער זאָל זיך נערנען דורכדעם די דיסציפּלין פון נאטירליכע פּאָלגען, ווּאָרים די פּאָלגען קענען זיין צו־ערנסטע. ווי נור אָבער דער פערשטאַנד ווערט גרעסער, דאַן קען אוּן דאַרף פער־קלענערט ווערען די צאָהל פון שטרענגע שטערונגען; אוּן די אבזיכט דאַרף זיין, ביסלעכווייז אויפהערען אין גאַנצען, ווען עס קומט די צייט פון דערוואַקסענקייט. אָלע איבערגיינג זענען געפערליך, אוּן דער געפערלעכסטער איז דער איבערגאַנג פון דער אייגצוימונג פון׳ם פאַמיליען־קרייז צו דער צוואַנגלאָזיקייט פון דער דרויסענדיגער וועלט. דעריבער איז טאקי וויכטיג אייגצופּיהרען דעם פּלאַן וואָס מיר פערטיידיגען; ווּאָרים דערמיט וואָס ער ענטוויקעלט דעם יונ־גלינ׳ם פעהיגקייט פון זעלבסט־צוימונג, פערגרעסערענדיג כסדר דעם גראַד אין וועלכען מען לאָזט אים זיך אליין צוימען, אוּן דערמיט וואָס ער בריינגט אים אויף דעם אופן טריט ביי טריט צו א צו־שטאַנד, ווען ער קען זיך אליין צוימען גאָר אָהן קיינעמס הילף, שאפט ער אָב דעם געווּאהרליכען פּלוצליכען אוּן געפערלעכען אבער־בייט פון אַן אויסערליך־דעגיערטער יוגענד צו אַן אינערליך־דע־גיערטען דערוואַקסענעם שטאַנד. זאָל די היסטאָריע פון אייער הויזליכער הערשאפט אָבשפּיגלען אין א קלייגעם מאָסשטאָב די היסטאָריע פון אונזער פּאָליטישער הערשאפט: אין אָנהויב — אַן אויטאָקראַטישער קאָנטראָל, וואו דער קאָנטראָל איז וויכטיק נויטיג; וואָס וויטער וועיטער — אַן אָנפאַנגליכער קאָנסטיטוציאָנא־ליזם, אין וועלכען דעם אונטערטהאַן׳ם פרייהייט געווינט שוין עפּעם אַן אויסגעדריקטע אָנערקענונג; דאַן — כסדר מעהר פון דער דאָ־זיגער פרייהייט פון דעם אונטערטהאַן; שטופענווייז קומט די ענד, וועו די עלטערן הערען אין גאַנצען אויף צו הערשען.

זאָל אייך ניט פערדריסען וען אייערע קינדער וועיזען אַרוים א הויבש ביסעל אייגענווילען. דאָס איז די אָנדער שיכות־זייט פון דעם אייגפיהר פון וועניגער צוואַנג, וועלכער איז אזא קעני־טיגער שטריך אין דער מאָדערנע ערציהונג. די גרעסערע טענדענץ, פון איין זייט, זיך צו נעהמען מעהר טהעטיגקייטס־פרייהייט, ענט־שפּרעכט די קלענערע טענדענץ צו טיראַניזירען, וואָס קומט פון דער אנדער זייט. זיי ביידע צייגען אַן א דערנעהנטערונג צו דעם דיס־ציפּלין־סיסטעם, פאר וועלכען מיר שטעלען זיך איין, וואָס איז אלץ

מעהר און מעהר מדריך די קינדער צו בעהערשען זיך אליין, דורך די ערפאהרונג פון נאטירליכע פאלגען; ביידע זענען זיי טענדענצען, וואס אקאמפאנירען אונזער מעהר־פארטגעשריטענעם געזעלשאפטליכען צושטאנד. דער זעלבסטשטענדיגער ענגלישער יונגעל איז דער פאטער פון דעם זעלבסטשטענדיגען ענגלישען מאן, און אהן דעם ערסטען קענט איהר ניט האבען דעם לעצטען. דייטשע לעהרער זאגען, אז זיי וועלען גיכער אויפפאסען אויף א דוטצען דייטשע יונגלינג, איידער אויף איין ענגלישען. זאלען מיר דעריבער ווינשען, אז אונזערע יונגלינג זאלען זיין אזוי לענקזאם ווי דייטשע, און צוזאמען מיט דעם אויף זיין אזוי אונטערטעניג און פאליטיש פערקנעכטעט ווי די דערוואקסענע דייטשען? אדער איז ניט בעסער צו טאלערירען יענע געפיהלען אין אונזערע יונגלינג, וועלכע מאכען זיי פאר פרייע מענשען, און ענדערן אונזערע מעטאדען אין אינקלאנג דערמיט?

לעצטענס, האלט אלעמאל אין זינען, אז געבען א ריכטיגע ערציהונג איז ניט קיין איינפאכע און לייכטע זאך, נור א קאמפליצירטע און זעהר שווערע זאך — די שווערסטע אויפגאבע וואס פאלט אויף דעם דערוואקסענעם מענשען. דעם גראבען, פיקס־און־פערטיגען גאנג פון הויזליכער רעגיערונג קענען טאקי אנווענדען אפילו די ניעדעריגסטע, גארניט קולטיווירטע מוחות. אויף דעם פלאן פון געבען פעטש און שרייען מיט קולות קען אייגפאלען דער ניעדעריגסטער בארבאר, אזוי גוט ווי דער פערגרעבסטער בויער. אפילו א חיה קען געברויכען אזא מעטאדע פון דיסציפלין, ווי איהר קענט עס בעמערקען אין דעם בילען און אין דעם האלבען בייס, מיט וועלכע א צויג האלט איין א צו־העזה־דיגען הינטעל. ווילט איהר אבער ערפאלגרייך דורכפיהרען א רעציאנאלען און ציוויליזירטען סיסטעם, מוזט איהר זיין גרייט אויף א היבש ביסעל גייסטיגער אנשטרענגונג — אויף א געווייסען שטודיום, א ביסעל שארפזין, א ביסעל גדולד און א ביסעל זעלבסט־בעהערשונג. **איהר** וועט כסדר דארפען איבערקלערען וועלכע רעזולטאטען קומען ארויס פון געוויסע סארטען טהאטען אין'ם דערוואקסענעם לעבען, און דאן וועט איהר מוזען ערפינדען מעטאדען, דורך וועלכע עהנליכע רעזולטאטען זאלען אויספאלען אויף די עהנ־

ליכע טהאטען פון אייערע קינדער. עס וועט נויטיג זיין פונאנדער־
צוקלייבען טאג־טעגליך די מאטיוועז פון קינדישען אויפפיהר —
כאבען א חילוק צווישען די טהאטען וואס זענען באמת גוטע, אין
אנדערע וועלכע נעהמען זיך פון נידעריגע טריעבען, הגם זיי זעהען
זיך אן גוטע; אין דערזעלביגער צייט, זיך שטענדיג היטען פון
דעם גרויזאמען טעות, וואס מען האט גאנץ אפט, אויסצוטייטשען
די נייטראלע טהאטען אלס פערברעכען, אדער צוצושרייבען ערגערע
נעפיהלען וויי זיי האבען ווירקליך געהאט. איהר וועט מוזען ענדערן
מעהר אדער וועניגער אייערע מעטאדען, כדי זיי זאלען זיך צופא־
סען צום כאראקטער פון יעדען קינד; אין איהר מוזט זיין גרייט
צו מאכען נייע ענדערונגען, אזוי באלד וויי דעם קינד'ס כאראקטער
טרעט ארויז אין א נייע שטופע. איהר וועט אפט מוזען אנשטרענ־
גען אייער גלויבענס־קראפט, כדי צו קענען אנהאלטען לאנג גענוג
א מעטאדע, וועלכע שיינט צו האבען קנאפוואם, אדער גאר ניט קיין
ווירקונג. אויב איהר האט צו טהאן מיט קינדער, וועלכע זענען
פריהער שלעכט בעהאנדעלט געוואָרען, וועט איהר ספעציעל מוזען
זיין גרייט אויף א לענגערע פראבע פון געדולד, אייידער איהר וועט
קענען האבען אן ערפאָלג מיט בעסערע מעטאדען; וואָרים דאס
וואס איז ניט לייכט צו פועל'ן אפילו וועז עס איז פון אנהויב אן
איינגעפיהרט געוואָרען א ריכטיגער צושטאנד פון די געפיהלען,
וועדט דאפעלט שווער וועז מען דארף א שלעכטען געפיהלס־צושטאנד
איבערמאכען אויף א גוטען. ניט נור וועט איהר שטענדיג האבען
צו אנאליזירען אייערע קינדער'ס מאטיוועז, נור איהר וועט אויך
דארפען אנאליזירען אייערע אייגענע מאטיוועז — מאכען פיינע
חלוקים צווישען די אינערליכע מיינונגען, וואס שטאמען פון דער
אמת'ער עלטערנ'ס זארג פאר די קינדער'ס וואויל־זיין, אזי יענע וואס
נעהמען זיך פון אייער עגאאיזם, פון אייער וועלען בעקוועמליכקייט,
פון אייער לוסט צו הערשען. אזי דאן — נאך א שווערערע מעשה
— איהר וועט ניט נור מוזען א ו י ס נ ע פ י נ ע ן די בייזע
טריעבען, נור איהר וועט זיי מוזען צ ו י מ ע ן. אין קורצען, בעת
איהר וועט ערציהען אייערע קינדער, וועט איהר מוזען פאראיינס
דורכפיהרען אייער אייגענע העכערע ערציהונג אויף. אינטעלעק־
טועל וועט איהר מוזען גאנץ גוט קולטיווירען דעם העכסט קאמ־

פּליצירטען געגענשטאַנד פון אלע גענענשטאַנדען — די מענשליכע נאַטור און איהרע געזעצען, ווי זי בעווייזט זיך ביי אייערע קינדער, ביי אייך אליין און אין דער וועלט. מאַראַליש, מוזט איהר כסדר איבען אייערע העכערע געפיהלען אין איינצויימען אייערע נידערי־גערע געפיהלען. עס איז א וואַרהייט, וואָס איז ביז איצט נאָך ניט אָנערקענט געוואָרען, אז די לעצטע שטופּע אין דער גייסטיגער ענטוויקלונג פון יעדען מאַן און יעדער פרוי קען מען גרייכען נור וועז מען ערפילט ווי געהעריג די פליכטען פון עלטערן. און וועז אָט די וואַרהייט וועט אָנערקענט ווערען, וועט מען אינזעהן ווי בע־וואונדערנסווערטה עס איז די אינאַרדנונג, וואָס מאַכט, אז מענשען זאָלען זיך לאָזען, דורך זייערע שטאַרקסטע ליעבעס־נייגונגען, אונ־טערוואַרפען אונטער אזא דיסציפּלין, פון וועלכער זיי וואָלטען זאָנסט געווייכט.

בעת אייניגע וועלען גאַנץ ריכטיג בעטראַכטען אָט די אויפ־פאַסונג פון ערציהונג מיט ספיקות און אָבהענטיגקייט, דענקען מיר אָבער, אז אנדערע וועלען דערזעהן אין דעם ערהאַבענעם אידעאל וואָס זי שליסט איין, א בעווייז פון איהר אמת׳קייט. דער פאַקט וואָס זי קען ניט פערווירקליכט ווערען פון אימפּולסיווע, געפיהל־לאָזע און קורצזיכטיגע מענשען, נור זי פאַדערט די העכערע אייגע־שאפטען פון דער מענשליכער נאַטור, וועט זיין פאר זיי א בעווייז פון איהר פאַסיגקייט פאר א מעהר פאַרטגעשריטענעם צושטאַנד פון דער מענשהייט. הגם זי פאַדערט א סך ארבייט און זעלבסט־אָפּפערונג, וועלען זיי דאָך אינזעהן, אז זי פערשפּרעכט א שכר פון אן איבערפלוס פון גליק, אי פאר באַלד, אי אויף שפּעטער. זיי וועלען איינזעהן, אז אויב א שלעכטער סיסטעם איז צוויימאל פערשאַלטען מחמת זיין שערליכער ווירקונג אי אויף די עלטערן, אי אויפ׳ן קינד, איז א גוטער סיסטעם צוויימאל א געבענטשטער — עם איז א בענטשונג פאר דעם וואָס ערציהט, און פאר דעם וואָס ווערט ערציגען.

די קערפערליכע ערציהונג.

קאפיטעל IV.

די קערפערליכע ערציהונג.

ביי׳ם פריץ׳ס טיש, נאכדעם ווי די דאמען האבען זיך צוריק־געצויגען, ביי׳ם פערמער׳ס מאהלצייט אין א כארק־טאג, אזוי גוט ווי אין ביער־שענק אין דאָרף, איז דאָ איין ענין, וואָס רופט ארויס, נאָך דער פאָליטישער טאג־פראגע, דעם גרעסטען אלגעמיינעם אינ־טערעס, און דאָס איז — ווי אויפצופאסען די הויז־טיערען. רייטענ־דיג אהיים פון גייעג ציהט זיך געוועהנליך דער געשפרעך וועגען האָדעוועז פערד, וועגען פערדישען „יחוס", און מען מאכט פירושים וועגען דעם אָדער יענעם „וויכטיגען פונקט"; בעת אז מען פער־ברייננט א טאג אויף יאגד, קען אודאי ניט דורכגעהן וואו מען זאל עפעס וואָס ניט זאָגען מכח דער בעהאנדלונג פון הינט. וועז די דער־בייאיגע פערמער געהען צוזאמען איבער די פעלדער זונטאג פון קירך, איז דער שטייגער, נאָך די בעמערקונגען וואָס מען מאכט וועגען דעם גלח׳ס דרשה, צו מאכען אייניגע בעמערקונגען וועגען וועטער, וועז־גען די תבואה אויפ׳ן פעלד און וועגען די בהמות אין שטאל, און דאן פערקריכט מען אין ויכוחים מכח די פערשיידענע סארטען קארטע און די אייגענשאפטען פון זייער נאהרהאפטיגקייט. די פערם־יונגען, דערצעהלענדיג אייניר דעם אנדערן וואָס עם טהוט זיך ביי יעדערן אין זיין חזיר־שטאל, בעווייזען מיט זייערע בעמערקונגען, אז זיי האָ־בען בעאבאכטעט די שאף און רינדער ביי זייערע בעלי־בתים, און די ווירקונג וואָס פערשיידענע בעהאנדלונגען האָבען געמאכט אויף די בהמות. און ניט נור פאר דאָרפ׳ס־לייט אליין זענען די רעגעלן פון הינט־בוידעל, פון פערד־שטאל און פון די שטאלען פאר קיה און שעפסען דאָס ליעבלינגס־טהעמא. אויך אין די שטעדט, וועז מען רעכענט צוויף די גרויסע צאהל בעלי־מלאכות, וואָס האלטען הינט, די יונגע לייט וועלכע זענען רייך גענוג אבצוגעבען זיך צייטענווייז מיט „ספארט", און די מעהר עלטערע מענשען, וועלכע שמועסען

מכח דעם פּאַרטשריט פון אַגריקולטור, אָדער לעזען מעקי׳ס יעהרליכע ראַפּאָרטען און קעדי׳ס בריף צו די „טויזמז" — מאַכט עס אויס אַ גרויסען טייל פון די אייגנוואָהנער. וועז איהר כאַפּט אַן אַלע דער־וואַקסענע מענער אין גאַנצען לאַנד, וועט איהר געפינען אז אַ גרויסע מעהרצאָהל פון זיי נעהמען אַ געוויסען אינטערעס אין דער צוכט, אין האַדעוועז אָדער ערציהען לעבעדיגע פּרואים פון איין סאָרט אָדער פון אַנאַנדערן.

האָט אָבער וועד עס איז געהערט, סיי אין די געשפּרעכען נאָך אַ מאָהלצייט, סיי אַנאַנדערסטאָל וועז מען קומט זיך צוזאַמען, מען זאָל עפּעס־וואָס זאָגען וועגען דער ערציהונג פון קינדער? בעת דער פּריז פון הויף האָט אָבגעשטאַט זיין טעגליכען וויזיט אין שטאָל, אוז האָט פּערזענליך נאָכגעזעהען דעם צושטאַנד פון זיינע פערד אוז וויי זיי וועדען אויפגעפּאַסט; אז ער האָט שוין געוואָרפען אַ בליק אויף די אַנדערע בהמות אוז פיה, אוז האָט אָנגעזאָגט וויי מען זאָל זיך בעגעהן מיט זיי — וויי אָפט געהט ער דאַן אַרויף אין קינדערצי־מער דורכצוקוקען די רעגעלן פון זייער עסען, די אייגנטיהונג פון זייערע שטודענען אוז די וועגטיליאַציע פון צימער? ביי איהם אין ביכער־אַלמער וועט איהר געפינען „בעהאַנדלונג פון פערד", סטעפענ׳ס „לאַנדווירטשאפט", נימראָד׳ס „יעגער"; מיט זייער אינ־האַלט איז ער אויך מעהר אָדער וועניגער בעקאַנט. וויפיעל ביכער אָבער האָט ער געלעזען וועגען דער בעהאַנדלונג פון קינדער? די אייגענשאַפּטען פון אייל־קוכען פעט צו מאַכען בהמות, דער פער־גלייכענדער וועדטה פון היי אוז געהאַקטען שטרוי, די געפּאַהרען פון געבען צופיעל קלעווער, זענען פונקטען וועגען וועלכע יעדער גוטס־בעזיצער, פערמער אוז בויער האָט עפּעס אַ ידיעה; וויפיעל פּראַ־צענט פון זיי אָבער אינטערעסירען זיך צו וויסען צי די שפּייז וואָס זיי גיבען זייערע קינדער איז ריכטיג צוגעפּאַסט פאר די קערפּערלי־כע פּאַדערונגען פון יונגלעך אוז מיידלעך וואָס האַלטען אין וואַק־סען? מען וועט אפשר אָנגעבען די געשעפּטליכע אינטערעסען פון די דאָזיגע קלאַסען מענשען אלס אן ערקלערונג באַ אָט דער משוכה־דיגער לאַגע. עס איז אָבער אַ קנאַפּע ערקלערונג, וואָרים מען זהעט דעמזעלביגען קאַנטראַסט אויך ביי אַנדערע קלאַסען. פון צוואַנציג שטאָדטיגע מענשען וועט איהר גאַנץ וועניגע געפינען, אוז אפשר

גאָר קיינעם ניט, וואָם וויים ניט דעם פאקט, אז מען דארף ניט ארויסנעהמען א פערד צו דער ארבייט גלייך נאכ'ן עסען; און דאָך פון דיזעלביגע צוואנציג, אננעהמענדיג אז זיי זענען אלע פאטערס, וועט זיך וואהרשיינלעך ניט געפינען קיין איינציגער, וועלכער האָט איבערגעטראכט צי ס'איז אוועק געגנג צייט צווישען זיינע קינדער'ס מיטאָג און זייער נעהמען־זיך צוריק פאר'ן לערנען. אין פאקט, וועו איהר נעהמט זיי אויפ'ן פערהער וואָלט כמעט יעדער מאָן ארויסגע־קומען מיט זיין פערשטעקטער מיינונג, אז איבערהויפט איז די פיהרונג פון קינדער־צימער ניט זיין עסק. דער תירוץ וואָלט מסתמא געווען: „אָה, די זאכען לאָז איך איבער פאר די וויבער." און אין די מעהרסטע פעלען הערט זיך אין דעם טאָן פון זיין ענטפער, וויי ער וואָלט וועלען איבערגעבען דעם געדאנק, אז אזוינע ארבייט איז ניט נאָך זיין מאנסביליטען כבוד נאָך.

וועו מען קוקט אויף דעם פון וועלכען עס איז א חוץ פון א קאָנווענציאָנעלען שטאנדפונקט, זעהט עס אוים משונה'דיג, אז בעת די ערציהונג פון ערסטע־קלאסנע עקסלעך איז א בעשעפטיגונג אויף וועלכער געביליגטע מענשען גיבען וויליגדיג אָב פיעל צייט און געדאנקען, איז די ערציהונג פון שהנע מענשען־קינדער א בע־שעפטיגונג, וועלכע איז בשתיקה פערראכטעט פאר אזעלכע וואָם איז ניט וועהרטה צו פערנעהמען זייער אויפמערקזאמקייט. מאמעם, וועו־מען מען האָט וויניציג־וואָם געלערנט אויסער שפראכען, מוזיק און השלמות, מיט דער הילף פון ניאנעם וואָם זענען אָנגעשטאָפט מיט פערעלטערטע פּראָפעסיאָנעלען, האָלט מען פאר קאָמפעטענטע רעגו־לירער פון די שפייז, קלייידונג און בעווענגונג פון די קינדער. אין דער אייגענער צייט לעזען די טאטעס ביכער און זשורנאלען, בעזוכען אגריקולטור־אסיפות, פרובירען עקספּערימענטען, פיהרען אָן דיס־קוסיאָנען, אלץ מיט'ן צוועק אויסצוגעפינען וויי מען מאכט פעט פרייז־חזרים! מיר זעהען וויי מען לעגט איין די וועלט אויסצוהאָדע־וועו א לויף־פערדיל, וואָם זאל געווינען די „דערבי" (דער העכסטער ענגלישער וועט־פריז): אָבער ניט דאָם מינדעסטע אויף אויסצוהאָדע־וועו א מאָדערנעם גבור. וואָלט ג א ל י ו ו ע ר דערצעהלט אויף די לילי־פוטאנער, אז די מענער זוכען אריבערצושטייגען אויפער דעם אנדערען אין וויסען וואָם בעסער וויי צו האָדעווען די קינדער פון אנ־

דערע ברואים, און עס אהרט זיי גאָר ניט צו וויסען ווי צו ערציהען ווען אָס בעסער זייערע אייגענע קינדער, וואָלט עס געווען עהנליך צו די איבעריגע שטותים, וואָס ער שרייבט־צו צו זיי.

די זאך איז אָבער א גאנץ ערנסטע. ווי לעבערליך דער גענג־זאץ איז אַוועקגעשטעלט, פון דעסטוועגען איז דער פאקט וואָס ער דריקט אוים ניט וועניגער טרויעריג. עס איז ריכטיג ווי איינער א זינרייכער שרייבער האָט בעמערקט, אז דער ערסטער בעדינג פון ערפאָלג אין לעבען איז — „זיין א גוטעס טיער"; און זיין א נאציאָן פון „גוטע טיערען" איז דער ערסטער בעדינג פון נאציאָנאלען וואויל־זיין. עס איז ניט נור דער אויסגאנג פון מלחמה אליין וואָס הענגט אָב פון דעם כח און דער גבורה פון די סאָלדאטען; די געפעכטען אויפ'ן פעלד פון קאָמערציע ווערען אויך טיילוויז ענטשיעדען דורך די קערפערליכע אויסדויער־קרעפטען פון די פראָדוצירער. לעת עתה האָבען מיר נאָך קיין גרונד ניט געהאט מורא צו האָבען פערמעסטען זיך אין כחות מיט אנדערע ראסען אויף קיינעם פון אָט די בידע פעלדער. אָבער עס פעהלען ניט קיין סמנים וואָס צייגען אָן, אז מיר וועלען באלד זיך מוזען אָנשטרענגען ביז'ן העכסטען גראד. די קאָנ־קורענץ פון היינטיגען לעבען איז אזוי שארף, אז מעהר ווי א קליינע צאָהל קענען אונבעשעדיגט ניט פערטראָגען די נויטיגע אָנשטרענ־גונג. שוין איצטער ברעכען טויזענדער מענשען צוזאמען אונטער דעם שווערען דרוק וואָס זיי זענען אונטערוואָרפען. אויב דער דרוק וועט כסדר זיך אלץ פערגרעסערן, ווי עס שיינט אז ער וועט, וועלען אפילו די שטארקסטע קאָנסטיטוציעס האָבען אויסצושטעהן א שוועּ־רע פראָבע. דעריבער טאקע ווערט עס בעזונדערס וויכטיג, אז מען זאָל זעהען אָנפיהרען די ערציהונג פון די קינדער מיט'ן צוועק ניט נור גייסטיג אויסצושטאטען זיי פאר דעם קאמפף וואָס עס שטעהט זיי פאָר, נור מען זאָל זיי אויך פיזיש צוגרייטען צו קענען פער־טראָגען די צו־שטארקע אָבנוצונג פון זייערע קרעפטען.

גליקליכערוויז הויבט שוין אָן דער ענין צו ציהען אויף זיך אויפמערקזאמקייט. קינגסלעי'ס שריפטען צייגען אָן, אז עס קומט א רעאקציע נעגען צופיעל בילדונג, וועלכע ווערט אפשר שוין גע־טריבען, ווי דער שטיגער איז מיט אלע רעאקציעס, א ביסעל צו־ווייט. צופעליגע בריף און לייט־ארטיקלען אין די צייטונגען האָבען

בעוויזען אן אויפגעוואכטען אינטערעס אין פיזישער ערציהונג. די גרינדונג פון א שוהל, וועלכע מען האט בעדייטונגספול געגעבען דעם צו־נאמען „מוסקול־קריסטענטום", ווייזט אן אויף א וואקסענדער מיינונג, אז אונזערע היינטיגע מעטאדען פון ערציהען קינדער גיבען ניט גענוג אכטונג אויפ'ן וואוילזיין פון קערפער. ווי מען זעהט, איז דער ענין שוין צייטיג פאר דיסקוסיאן.

זעהען אז די פיהרונג פון קינדערצימער און פון שוהל זאל שטימען מיט די פעסטגעשטעלטע וואהרהייטען פון דער מאדערנער וויסענשאפט — דאס איז וואס פאדערט זיך. עס איז שוין צייט, אז אונזערע קינדער זאלען אויך האבען א חלק אין די נוצען וואס אונזערע שעפסען און אקסען ציהען פון די פארשונגען פון דער לאבאראטאריע. ניט צוויפלענדיג ח"ו אין דער גרויסער וויכטיגקייט פון האדעוועז פערד און קארמענען חזירים, וואלטען מיר נור וועלען דערמאנען, אז אזוי ווי אויסהאדעווען גוט־געוואקסענע מענער און פרויען האט אויך עפעס א שטיקעל ווערטה, וואלט מען געדארפט נעהמען יענע שלוסען, וועלכע די טעאריע האט אנגעוויעזען און די פראקטיקע האט בעשטעטיגט, און אנווענדען זיי אויף די לעצטע אזוי גוט ווי אויף די ערסטע. מעהרערע מענשען וועלען זיך אודאי חדוש'ן— און אפשר אויך זיך פיהלען בעלוידיגט — איבער אזא סמיכת־הפרשה פון געדאנקען. עס איז אבער א פאקט, וואס מען קען ניט אבשלאגען, און מיר מוזען זיך מיט איהם איינלעבען, אז דער מענש איז אונטערוואָרפען אונטער דיזעלביגע ארגאניש געזעצען ווי די נידעריגערע ברואים. קיין קענער פון אנאטאמיע, קיין פיזיאלאג, קיין כעמיקער וועט זיך א רגע ניט אבהאלטען פון צו בעהויפטען, אז די אלגעמיינע פרינציפען, וואס זענען אמת וועגען די לעבענס־פראצעסען ביי די טיערען, זענען פונקט אזוי אמת בנוגע צו די לעבענס־פראצעסען ביי'ם מענשען. די אפענהערציגע אנערקענונג פון אט דעם פאקט בלייבט ניט אהן א בעלוינונג, וואָרים מען קען ציהען נוצען פון די אלגעמיינע כללים, וואס זענען פעסטגעשטעלט געוואָרען דורך בעאבאכטונגען און עקספעריימענטען אויף טיערען, אויך פאר דער הדרכה פון מענשען. ווי עלעמענטאר עס איז נאך דערווייל די וויסענשאפט פון לעבען, האט זי שוין פון דעסטוועגען דערגרייכט געוויסע פונדאמענטאלע פרינציפען, וועלכע לויגען אין גרונד פון

דער ענטוויקלונג פון אלע ארגאניזמען, איינשליסענדיג אין דעם כלל אויך דעם מענשליכען ארגאניזם. וואס עס דארף איצט געטהון ווערען, און וואס מיר ווילען זיך נעהמען די מיה פיעל־ווינציג צו טהון, איז אויסגעפינען די שיכות פון אט די פונדאמענטאלע פרינציפען צו דער פיזישער ערציהונג פון קינדהייט און יוגענד.

די טענדענץ צו פּעריאדישע שטרעמונגען און צוריקשטרעמונגען, פון וועלכער מען קען געפינען שפּוהרען אין אלע אבטיילונגען פון גזעזלשאפטליכען לעבען — זי צייגט זיך ארויס אין דעם דעמפּאטיזם וואס קומט נאך א רעוואלוציע, אדער דא ביי אונז, אין דעם בייטען־זיך פון רעפּאָרם־פּעריאדען און קאנסערוואטיוות פּעריאדען; נאך א פּעריאדע פון אויסגעלאסענקייט ברייגנט זי א צייט פון אקסטיציזם, און אומגעקעהרט; אין מסחר־וועלט רופט זי ארויס אבער און ווידער אנגעבלאזענע גליקען און פאניקעס; אין דער מאדע טרייבט זי די נאכפאלגער פון איין ווילדען עקסטרעם צו דעם אנדערן — די דאזיגע טענדענץ האט א ווירקונג אויך אויף אונזערע מנהגים פון טיש, און ממילא אויך אויף דער דיעטע פון די יונגוואַרג. נאך דער פּעריאדע, ווען מען וועלכע האט זיך אויסגעצייכענט דורך איהר שכרות און פרעסעריי, איז געקומען א פּעריאדע פון פערגלייכמעסיגער ניכטערקייט און איינגעהאלטענקייט, ווען מען שטעלט פאר אין דעם „טיטאטאליזם" און אין דעם וועגעטאריאניזם עקסטרעמע פאר־מען פון פראטעסט אנטקעגען דעם פריהערדיגען זאל־וסובא־לעבען. און צוזאמען מיט דער ענדערונג אין די הלכות אכילה פון דערווארסענע, איז געקומען א גלייכע ענדערונג אין די פאַרשריפטען פון עסען פאר יונגלינג און מיידלינג. אין די אמאליגע דורות האט גערשט די מיינונג, אז וואס מעהר עסען מען קען ארויסשטופען אין׳ם קינד, אלץ בעסער איז עס; ביי פערמער און אין פערוואַרפענע גענדען, ווו טראדיציאנעלע אידעען האלטען זיך אויף אם לענגסטען, קען מען אפילו איצטער נאך געפינען עלטערן ווועלכע זוכען איבערצושטאפען זייערע קינדער. ביי די געביל־דעטע קלאסען אבער, ווועלכע ווייזען דערהויפט ארויס די רעאקציע צו אויינגעהאלטענקייט, קען מען בעמערקען א בעשטימטע נייגונג גיכער ניט־נעענוג צו געבען די קינדער עסען, איידער צו געבען זיי צו־פיעל. דער אמת איז, אז

זייער פעראכטונג וואס זיי פיהלען צום אמאליגען אנימאליזם (גשמיות) וווייזט זיך קלערער ארויס אין דעם וועג ווי זיי בעהאנדלען זיערע קינדער אויידער ווי זיי בעהאנדלען זיך אליין; וואהרים בעת זייערע אפעטיטען האלטען אין דעם פערשטעלטען אספעטיזיזם דאַרט וואו ס'איז נוגע זייער פערזענליכען אויפפיהר, שפיעלט ער זיך דערפאר פריי פונאנדער וואו עס קומט אויס צו מאכען געזעצען פאר די קינדער. אז אי צופיעל געבען עסען, אי צו־וועניג געבען, זע־נען בויידע שלעכט, איז אן אלטע זאך. פון די בויידע איז אבער די אנדערע די ערגסטע. א גרויסער אויטאריטעט שרייבט: „די פאלגען פון א צופעליגען איבערעסען זיך זענען ניט אזוי שעדליך און מען קען זיי לייכטער פערריכטען, אויידער די פאלגען פון עסען צו־וועניג.“ (ענציקלאפעדיע פון דער פראקטישער מעדיצין.) א חוץ דעם, א קינד וועט זיך זעלטען איבערעסען, אויב מען האט פריהער זיך ניט אריינגעמישט אהן א איבערלעגונג אין די פרטים פון זיין עסען. „איבערכאפען די מאָם איז גיכער א חטא פון דערוואקסענע איידער פון קינדער, וואהרים קינדער זענען זעלטען פרעסער אדער פיינ־שמעקער, סיידען דורך די שולד פון די וואס האדעוועז זיי.“ (דאַרט.) דער סיסטעם פון איינהאלטען און בעשרענקען זיי, וועלכען פיעלע עלטערן האלטען פיר אזא נויטיגע זאך, איז בעגרינדעט אויף וועניג בעאבאכטונג און אויף א פאלשער לאגיק. עס איז פארן צופיעל געזעצמאכערייי אין קינדער־צימער, אזוי גוט ווי אין שטאאט, און איינע פון די שעדליכסטע פארמען דערפון איז אט די בעשרענקונג אין דעם סכום פון שפייז.

„אבער קען מען דען לאזען די קינדער זיך איבערעסען? זאל מען זיי ערלויבען זיך אנשטאפען מיט זיסע זאכען און זיך קראנק מאכען, וואס זיי וועלען דאס געווים טהון?“ עס פערשטעהט זיך, אז מען שטעלט אזוי אוועק די פראגע, קען דערויף זיין נור איין ענטפער. אבער אזוי שטעלענדיג די פראגע בויט מען שוין אויף דעם פונקט, וועלכען מען דארף נאך ערסט בעווייזען. מיר טענה'ן אז, אזוי ווי דער אפעטיט איז א גוטער וועג־ווייזער פאר אלע נידעריגערע ברואים; אזוי ווי ער איז א גוטער וועג־ווייזער פאר דעם זויגלינג, פאר דעם קראנקען און פאר אלע מענשליכע ראסען אונטער אלער־לייי אומשטענדען; און אזוי ווי ער איז א גוטער וועג־ווייזער פאר

יעדען דערוואקסענעם מענשען וואָס פיהרט א געזונד לעבען — קען מען גאָנץ זיכער דערפון דרינגען, אז ער איז אויך א גוטער וועג־ווייזער אין דער קינדהייט. עס וואָלט ווירקליך געווען א חדוש אויב מען וואָלט זיך אויף איהם נור דאָ ניט געקענט פערלאָזען.

עס קען זיין, אז אייניגע וועלען לעזען אָט דעם ענטפער מיט אונגעדולד, מיינענדיג אז זיי זענען אימשטאנד צו ברייננען פאקטען, וועלכע געהען אינגאנצען להיפך צו דעם. עס וואָלט אויסזעהן ווי אן אונזין אָבצולייקענען די שיכות פון די דאָזיגע פאקטען; און פון דעסטוועגען לאָזט זיך דער פּראָדאָקט גאָנץ גוט פערטיידיגען. דער אמת איז, אז די אלע פעלען פון איבערעסען זיך, וואָס די דאָזיגע פערזאָנען האָבען אין זיך, זענען געווענהליך די פּ א ל ג ע ן פון דעם בעשרענקונגס־סיסטעם, וועלכען זיי וואָלטען וועלען רעכטפער־טיגען. זיי זענען די רעאקציעס פון אויסגעהונגערטע חושים, וואָס וועלען ארויסגערופען פון אן אסקעטישען איינפיהר. זיי אילוסטרירען אויף א קליינעם מאָסשטאב די אָפּט־בעמערקטע "אהרהייט, אז יעמנע וואָס זענען אין דער יוגענד געשטאָנען אונטער א העכסט־שטרענגער דיסציפּלין, זענען עלול שפּעטער זיך ארייננצוואַרפען אין די ווילדעסטע הולטאיסטוועס. די דאָזיגע פעלען זענען עהנליך צו יענע שרעקליכע ערשיינונגען, וואָס פלעגען ניט זעלטען פאָסירען אין קלויסטערס, וואו די נאָנען זענען פלוצלונג ארויסגעזונקען פון דער שטרענגסטער פרומקייט אין תהום פון א כמעט־טיוועלשער אויס־געלאָסענקייט. זיי בעווייזען פשוט די אונקאָנטראָלירבארע ליידענ־שאפטליכקייט פון לאנג צוריקגעהאלטענע תאוות. — בעטראכט וואָס קינדער האָבען געווענהליך האָלט און וואָס פאר א בעהאנדלונג זיי קריגען. ליעב האָבען זיסע זאכען איז ביי זיי א בולט'ער, כמעט אלגעמיינער שטריך. ניין און נייניציג מענשען פון יעדען הונדערט זענען זיך אודאי משער, אז די קינדער האָבען עס ליעב וויל עס איז געשמאק און זיי ווילען נאָכגעבען דעם גומען, און דעריבער דארף מען עס צוואָמען מיט אנדערע תאוות אונטערדריקען. דער פיזיאָלאָג אבער, וועמעס ענטדעקונגען רופען אין איהם ארויס אלץ א גרעסערע עהרפורכט פאר די איינאָרדנונגען פון דער נאטור, זעהט אין דער דאָזיגער ליעבע צו זיסע זאכען עפּעס מעהר איידער דאָס וואָס אלע זענען זיך משער; און די פּאָרשונג בעשטעטיגט זיין פערדאכט. ער

געפינט, אז צוקער שפיעלט א גרויסע ראָליע אין די פּראָצעסען פון לעבען. צוקער און פעט־שטאָפען ווערען אין קערפער ענדליך פער־בונדען מיט זויערשטאָף, און אין בעגלייטונג דערמיט ארבייט זיך אויס היטץ. צוקער איז די פּאָרם צו וועלכער עס מוזען ארונטערגע־בראכט ווערען אלערליי אנדערע צונויפגעשטעלטע שטאָפען איידער זיי קענען בענוצט ווערען אלס היטץ־שאפענדע שפּייז; און אָט די צ ו ק ע ר ־ ש א פ ו נ ג ווערט אָנגעפיהרט אין קערפער גופא. ניט נור קראָכמאל ווערט געענדערט אויף צוקער אין דער צייט פון פער־דייהונג, נור ווי ק ל אָ ד ב ע ר נ א ר האָט בעוויזען איז די לעבער א פאָבריק, אין וועלכער אנדערע בעשטאנדטיילען פון שפּייז ווערען איבערגעארבייט און עס ווערט פון זיי צוקער: די פאָדערונג פון קער־פער פאר צוקער איז אזא דרינגענדע, אז אויב מען גיט איהם ניט קיין אנדערע, ווערט ער שאפען צוקער אפילו פון מאטעריאלען וואָס בעשטעהען פון שטיקשטאָף. איצט, ווען מיט דעם פאקט וואָס קינדער האָבען אזא אויסגעשפּראָכענעם פערלאנג פאר אָט דער ווערטהפולער היטץ־שפּייז, בינדען מיר צונויף דעם פאקט, אז געווהנליך האָבען זיי אן אויסגעשפּראָכענע פיינדשאפט צו יענער שפּייז, וועלכע גיט ארויס אין דער צייט פון איהר פעראיניגונג מיט'ן זויערשטאָף די גרעסטע סומע היטץ (ד. ה. צו פעטס), האָבען מיר א גרונד צו דענ־קען, אז די איבערמאָס פון איין זאָך צאהלט אָב פאר דעם דוהק אין דער אנדער זאָך: אז דער ארגאניזם פאָדערט מעהר צוקער, ווייל ער קען ניט צורעכט קומען מיט א סך פעטס. — היינט ווייסען, קינ־דער האָבען ליעב די אצידען (זויערע) פון גרינס און פרוכטען. פאר זיי זענען אלערליי סאָרטען פרוכט א חיות; האָבען זיי ניט עפעס בעסערעס, ווען זיי איינשליינגען ניט־צייטיגע אגרעס און די זויער־סטע האָלץ־עפעל. נון, ווייסען מיר, אז די פלאנצליכע אזוי גוט ווי די מינעראל אצידען, זענען ניט נור זעהר גוטע קרעפטיגונגס־מיטלען און ניצליך אין א מעסיגען געברויך, נור זיי האָבען נאָך אנדערע מעלות, ווען מען געברויכט זיי אין זייערע נאטירליכע פארמען. „צייי־טיגע פרוכט, זאגט דר. א נ ד ר י ו ק א מ ב, גיט מען מעהר אויפ'ן קאָנטינענט איידער דא ביי אונז; און בעזונדערס ווען דער מאָגען ארבייט ניט פאלקאָם, האָבען פרוכטען אפט זעהר א גוטע ווירקונג.“ איצט זעהט מען ווי עס איז ניטא קיין איינשטימונג צווישען די

קינדערשע אינסטינקטיוועט פּאַרעראונגען און זייער געווענליכער בעהאנדלונג. מיר האָבען דאָ צוויי הערשענדע פּערזאָנען, וועלכע דריקען נאָך וואהרשיינליך אויס געוויסע נויטען פון דעם קינד'ס קאָנסטיטוציע, און דאָך ווערען זיי ניט נור איבּאַרירט אין דעם שפּייז־צעטל פון קינדער־צימער, נור די אַלגעמיינע טענדענץ איז גאָר צו פּערבאָטען זייער בעפרידיגונג. ברויט מיט מילך אין דער פריה, טהעע מיט פּוטער־ברויט ביי נאכט — דאָס, אָדער אַנדערע דיעטע וועלכע האָט פונקט אזוי קיין טעם ניט, ווערט שטרענג אָבגעהיט, און מען דענקט אז עס איז ניט נויטיג, אָדער אז ס'איז גאָר אן אומרעכט, אויף א וועלכען עס איז אופן געבען א בעפרידיגונג דעם געשמאק. וואָס קומט ארויס דערפון? אין ימים טובים, וועו עס איז דאָ א פרייער צוטריט צו „גוטע זאכען" — וועו א געשענק פון טאשען־געלד ברייננט די מענליכקייט אָנצוקויפען אַלץ וואָס מען זהטט אין שוי־פענסטער פון קאָנדיטעריי, אָדער מען כאפּט זיך אמאל דורך א צופאל אריין אין א פרוכט־גאָרטען — פיהרען דאָן די לאַנג־פערליקעניטע, און מחמת דעם גופא, שטאַרקע געלוסטען, צופיעל אריבערצוכאפּען די מאָס. מען כאפּט זיך צו מיט אמאל צו דער סעודה, טיילווייז ווייל מען איז בעפרייט געווארען פון די פריהערדיגע אייגצויטונגען, און טיילווייז ווייל מען ווייס אז באלד וועט וויעדער קומען א לאַנגער תענית. און דאָן, וועו עס ווייזען זיך ארויס די שלעכטע פאַלגען פון דעם איבערעסען זיך, טענה'ט מען אז מען טאָר ניט דערלאָזען די קינדער פאַלגען זייערע אפּעטיטען! די אומגליקליכע רעזולטאטען גופא פון די אונגאטירליכע אייגצוימונגען בריינגט מען פאר א בעוויין, אז מען מוז אייגפיהרען נאָך מעהר אייגצוימונגען! מיר בעהויפּטען דעריבער, אז די לאַגיקע וואָס מען געברויכט אויף צו בערעכטיגען אָט דעם סיסטעם פון אריינמישען־זיך, איז א פאַלשע. מיר בעהויפּטען, אז אויב עס וואָלט די קינדער ערליבט געווען יעדען טאָג צו געניסען די מעהר־בע'טעם'טע עסענווארג, פאר וועלכע עס איז פּראָן א פיזיאַלאגישע פּאָדערונג, וואָלטען זיי זעלטען אריבערגעכאפּט די מאָס, ווי זיי טהוען דאָס איצטער בעת זיי קריגען די געלעגנהייט. וועו פרוכטען וואָלטען געווען, ווי דר. קאָמב רעקאָמענדירט, א טייל פון דעם רעגעלמעסיגען עסען, (וועו מען זאָל זיי געבען ווי ער הייסט, ניט צווישען די מאָהל־

צייטען, נור צוזאמען מיט די מאהלצייטען) וואלט ניט געווען דער אוננאטירליכער בעגעהר, וואם טרייבט זיי אנצוועסען זיך מיט האלץ־עפעל און גרינע יאגעדעם. און אזוי אויך אין אנדערע פעלען.

די מעשה איז, אז ניט נור זענען די א־פריאָרי טעמים פאר יא געטרויען די קינדערשע אפעטיטען גאנץ שטארקע, און פערקעהרט, די טעמים פאר ניט געטרויען זיי, ניט קיין וויכטיגע, נור עם איז פשוט נאר ניטא קיין אנדער וועגווייזער, וואם זאל פערדיענען אונזער צוטרויען. וואם פאר א ווערטה האט אט דער אורטייל פון די עלטערן, וועלכען מען שטעלט אויף אלם א רעגולאטאר אנשטאט זייערע אפע־טיטען? בעת אויף „אלייוער'ס בעטען נאך" ענטפערט די מאמע אדער די גובערנאנטין „ניין!", אויף וועלכע פאקטען איז זי זיך סומך? זי דעניקט איז ער האט געהאט גענוג. אבער וואו זענען איהרע גרינדע אזוי צו דענקען? האט זי דען א מין געהיימע פער־שטענדנים מיט דעם יונגעל'ס מאגען — עפעס א כח נבואה וואם ניט איהר די מעגליכקייט צו דערזעהן וויפיעל זיין קערפער האט נויטיג? אויב ניט, איז ווי אזוי קען זי דאם בעשליסען מיט אזא זיכערקייט? וויים זי דען ניט, אז דעם קערפער'ס פאדערונג נאך שפייז וועלט בעשטימט דורך א גרויסע צאהל און גאנץ פערוויקעלטע אורזאכען — עס איז פערשיעדען לויט דער טעמפעראטור, לויט דעם פייכטקייטס־צושטאנד פון דער לופט, לויט דעם עלעקטרישען צושטאנד פון דער לופט; עס איז אויך פערשיעדען לויט די איבונ־גען וואם ער האט געמאכט, לויט דעם סארט און דעם סכום שפייז, וואם ער האט געגעסען צום פאריגען מאהלצייט, און לויט דעם ערך פון שנעלקייט וואם עס האט געטומען צו פערדייהען דעם פאריגען מאהלצייט? ווי אזוי קען זי אויסרעכענען דעם רעזולטאט פון אזא קאמבינאציע פון אורזאכען? ריכטיג איז וואם עס האט געזאגט א פאטער פון א פינף־יעהריגען יונגעל, וועלכער איז אויך א קאפ העכער פאר'ן רוב קינדער פון זיין עלטער, און איז א קרעפטיגער, טהעטיגער יונג מיט רויטע באקען: — „איך קען ניט זעהען קיין קינסטליכען מאפשטאב, מיט וועלכען אבצומעסטען וויפיעל ער זאל עסען. זאג איך איהם, „אזוי פיעל איז גענוג," איז עס נישט מעהר ווי געפרוביירט טרעפען, און עס קען פונקט אזוי זיין פאלש געטראָ־פען, ווי ריכטיג. איז דעריבער, אזוי ווי איך גלויב ניט אין טרעפע־

ניש, לאז איך איהם אנפאקען זיך וויפיעל ער וויל." און עס איז זי־כער, אז יעדער איינער וואס וואלט געאורטיילט וועגען זיין האנדלונג לויט דעם רעזולטאט, וואלט ער געמוזט מודה זיין, אז ער האנדעלט גאנץ קלוג. דער אמת איז, אז די זיכערקייט מיט וועלכער דאס רוב מענשען מאכען געוועצען פאר זייערע קינדער'ס מאגענס, בעווייזט נור זייער אונבעקאנטשאפט מיט פיזיאלאגיע: וועו זיי וואלטען גע־וואוסט מעהרער, וואלטען זיי מעהר בעשיידען געווען. „די גאוה פון וויסענשאפט איז ריינע ענווות אין פערגלייך מיט דער גאוה פון אונווויסענהייט." דער וואס וויל אייגזעהען וויי וועניג פערטרויען מען קען שענקען די מענשליכע אורטיילען אין וויפיעל מען קען זיך פער־לאזען אויף די פון־פריהער אייגענפיהרטע אדהנונג פון דער נאטור, זאל פערגלייכען די ראשיגקייט פון דעם אונערפאהרענעם ארצט מיט דער פארזיכטיגקייט פון דעם פארטגעשריטענסטען; אדער זאל ער טיף אריינקוקען אין סער דזשאהן פארבעס בוך „איבער דער נאטור און דער קונסט ביי דער היילונג פון קראנקהייטען," וועט ער זעהען, אז וואס מעהר וויסען מענשען געווינען וועגען די גזעצען פון לע־בען, אלץ וועניגער פערטרויען הויבען זיי אן צו פיהלען צו זיך אליין און אלץ מעהר פערטרויען צו דער נאטור.

איבערלאזענדיג די פראגע וועגען דער ק ו ו א נ ט י ט ע פון דער שפייז און קומענדיג צו דער פראגע מכח דער ק ו ו א ל י ט ע, קענען מיר בעמערקען די אייגענע אסקעטישע טענדענץ. ניט בלויז א בעשרענקטע דיעטע, נור אויך א לפי ערך־ארימע דיעטע, — אט אזעלכע מיינט מען איז גוט פאר קינדער. די אנגענומענע מיינונג איז, אז קינדער דארפען קריגען זעהר וועניג פליישיגע שפייזען. ביי די ארימערע קלאסען האט הפנים די עקאנאמישע אויסרעכענונג דיקטירט די האזיגע מיינונג — דער וואונש איז געווען דער פאטער פון דעם געדאנק. עלטערן וועלכע קענען ניט בעהויפטען צו קויפען פיעל פלייש, ענטפערן די קינדער'ס געבעט מיט'ן תירוץ: „פלייש איז ניט גוט פאר קליינע יונגלעך און מיידלעך"; און אט דער תירוץ, וועלכער איז אין אנהויב מסתמא געווען נישט מעהר ווי א בעקוע־מער אויסרייד, איז פון דעם נאכאנאנד איבערחזרן עס געווארען אן אמונה־זאך. בעת די רייכערע קלאסען, ביי וועמען די קאסטען האבען קיין בעטרעף ניט, זענען צוגעשטאנען צו דער מיינונג, טיילוויז

ווייל די מאיאריטעט האלט אזוי, טיילווייז דורך דעם איינפלוס פון די ניאנעס, וועלכע קומען פון די אָרימע קלאסען, און טיילווייז אויך אלס א רעאקציע אנטקעגען דעם אמאליגען אנימאליזם (נשמיות'דיגען לעבען).

נעהמען מיר אָבער זוכען דעם גרונד פון אָט דער מיינונג, געפינען מיר ווינציג־וואס אָדער פשוט נאָרנישט. עס איז א דאָגמע, וואס ווערט איבערגע'חזר'ט און אָנגענומען אָהן ראיות, אקוראט ווי די דאָגמע, וועלכע האָט פאר טויזענדער יאָהרען געהייסען ווייקלען עופה'לעך. עס איז גאנץ וואהרשיינליך אז פלייש, וואס מוז גוט צעררייבען ווערען איידער עס קען איינגעזויגען ווערען אין'ם בלוט, איז פאר דעם קליין קינד'ס מאגען, וועלכער בעזיצט נאָך ניט גענוג מוסקול־קראפט, ניט קיין פאסיגע שפייז. אָבער אָט די איינוועגדונג האָט ניט קיין ממשות אנטקעגען פליישיגע שפייזען, פון וועלכע די האַרטע פעדים זענען ארויסגעצויגען געוואָרען; און אויך ניט אין עטליכע יאָהר שפעטער, ווען דאָס קינד האָט שוין ענטוויקעלט א היבש ביסעל קרעפטיגקייט אין די מוסקולען. און בעת די ראיות פאר דער דאָזיגער דאָגמע, וואס זענען נאָך וויפיעל עס איז גילטיג אין פרט פון זאהר יונגע קינדער, זענען גאָר ניט גילטיג בנוגע צו עלטערע קינדער, וועלכע ווערען דאָך געווענליך בעהאנדעלט אקוראט ווי עס וואָלט זיך יא בעצויגען אויף זיי — זענען דוקא די ראיות אויף פערקעהרט אי צאָהלרייך, אי ענטשיידענד. דער פסק דין פון דער וויסענשאפט איז פונקט דער היפך פון דער פאָפולערער מיינונג. מיר האָבען געשטעלט די פראגע צווייען פון אונזערע גרעסטע ערצטע און אייניגע פון די העכסט בעריהמטע פיזיאָלאָגען, און זיי האָבען אלע גלייך אויסגעשטימט אין דעם שלום, אז קינדער מוזען האָבען א דיעטע, וועלכע איז ניט ו ו ע נ י ג ע ר נאָהרהאפטיג, נור אויב מעגליך אדרבא מ ע ה ר נאָהרהאפטיג, אויידער די דיעטע פון דערוואקסענע.

די טעמים פאר דעם דאָזיגען בעשלום זענען קלאָר פון אויבען־אויף, און די בעדייטונג איז פשוט. מען דארף נור פערגלייכען די לעבענספראָצעסען פון א מאן און פון א יונגעל אויסצוזוהען, אז די פאדערונג פאר נאָהרונג איז לפי ערך גרעסער ביי דעם יונגעל ווי ביי דעם מאן. וואס זענען די צוועקען צוליב וועלכע א מענש דארף

האבען שפייז? זיין קערפער ווערט יעדען טאג מעהר אדער וועניגער אבגענוצט — עס ווערט אבגענוצט דורך די אנשטרענגונגען פון די מוסקולען, דער נערוון־סיסטעם ווערט אבגענוצט דורך גייסטיגע אר־בייט, די אינגעווייד ווערען אבגענוצט אנפיהרענדיג די פונקציעס פון לעבען: און, עס פערשטעהט זיך, אז די קערפער־געוועבען, וועלכע ווערען אויף אט דעם אופן אבגענוצט, מוזען בענייעט ווערען. אויך פערלירט דער קערפער יעדען טאג א גרויסע סומע היטץ דורך אויס־שטראהלונג; און אזוי ווי די טעמפּעראטור פון קערפער מוז אויפגע־האלטען ווערען, כדי עס זאלען ניט איבערגעריסען ווערען די לע־בענסטעטיגקייטען, מוז דער אויגער פערלוסט אומגעקעהרט ווערען דורך א שטענדיגע היטץ־פראדוקציאן: צוליב דעם צווינג ווערען גע־ווייסע בעשטאנדטהיילען פון קערפער נאכאנאנד אקזידירט (גיבען ארויס היטץ דורך די פעראייניגונג מיט זויער־שטאף). די אייניציגע צווינגען, אלזא, צוליב וועלכע דער ערוואקסענער מענש דארף האבען שפייז, זענען — ממלא צו זיין דאס וואס ווערט אבגענוצט דורכ'ן טאג, און בעזארגען ברען־מאטעריאל פאר'ן טעגליכען פערברויך פון היטץ. איצט בעטראכט וואס עס טהוט זיך מיט'ן יונגען. ער אויך נוצט אב דעם מאטעריאל פון זיין קערפער דורך טהעטיגקייט; און מען דארף נישט מעהר ווי נור בעמערקען זיין אומרוהיגע טהעטיג־קייט, כדי אייגצוזעהען אז ער פערשוועכט, פראפארציאנעל צויט זיין גוף, וואהרשיינליך אזויפיעל ווי א מאן. ער אויך פערליערט היטץ דורך אויסשטראהלונג; און אזוי ווי זיין קערפער דעקט אויף, צויט דעם ערך פון זיין חומר, א גרעסערע אויבערפלאך איידער דער קער־פער פון א מאן, און פערליערט דורכדעם די היטץ שנעלער, איז דע־ריבער דער סכום פון היטץ־שפייז וואס ער האט נויטיג, גרעסער לפי ערך איידער דער סכום וואס א מאן האט נויטיג. עס היינט, אז אויב אפילו דער יונגען וואלט ניט געהאט אנצופיהרען מעהר לע־בענס־פראצעסען ווי דער מאן, וואלט ער אויך, לפי ערך פון זיין גרויס, געדארפט האבען עטוואס א גרעסערע סומע פון נאהרונג. אבער חוץ די נויט פון פערריכטען זיין אבגענוצטען קערפער און אויפהאלטען זיין היטץ, מוז דער יונגען נאך אנשאפען־זיך נייע קערפער־געווענבען — ער מוז וואקסען. וויפיעל איבערפלוס פון נאה־רונג עס איז געבליבען, נאכדעם ווי די אבנוצונג און דער היטץ־

פערלוסט זענען בעזאָרגט געוואָרען, געהט עס אַוועק אויף ווייטער צו בויען דעם בנין פון קערפער. א נאָרמאַלעם וואקסען איז מעגליך נור צו פערדאנקען דעם דאזיגען איבערפלוס; דאָם וואקסען וואָם קומט אמאל פאָר וועז דער איבערפלוס פעהלט, פעראורזאכט אן אויסגעשפראָכענע שלאפקייט, וועלכע קומט פון דעם וואָם דער קערפער ווערט ניט פערריכט ווי געהעריג איז. עס איז אמת, אז א קלייַנער אָרגאַניזם, מחמת א גרויסען מעכאַנישען גרויס, וועלכען מיר קענען דאָ ניט דערקלערען, האָט א פּאָרצוג איבער א גרויסען אָרגאַניזם אין דער פראָפּאָרציע פון די ערהאלטענדע און די פערניכטענדע קרעפטען (ד. ה. ביי דעם קלייַנעם אָרגאַניזם איז די פּראָפּאָרציע פון ערהאלטענדע קרעפטען, די כחות וואָם האלטען אויף דאָם לעבען, גרעסער איידער די פערניכטענדע, די כחות וואָם זוכען צו צערשטערען דאָם לעבען — מ.) — דער פאקט איז, אז נור צו פערדאנקען אָט דעם פאָרצוג האָבען מיר איבערהויפט די מעגליכקייט פון וואקסען. אָבער צוגעבענדיג אָט דעם פונקט ווערט ערסט נאָך קלערער, אז אויב אפילו דער אָרגאַניזם קען אויסשטעהן א סך צוווידערדיגע בעהאנדלונגען, ניט דערלאָזענדיג זיי גאַנץ צערנטערהריקען דעם איבערפלוס פון לעבענס־קראפט, מוז דאָך יעדע צווידערדיגע בעהאנדלונג וואָם פערקלענערט דעם איבערפלוס, אויף אזוי פיעל פערקלענערן די גרויס אָדער די פאַלקאָמענהייט פון געביי, וואָם דער אָרגאַניזם ווערט גרייכען. ווי שטרענג דער אָרגאַניזם, וואָם האלט זיך אין ענטוויקלען, פאָדערט זיין מאטעריאל, קען מען ארויסזעהען פון דעם בעקאַנטען „חדר־יונגעל׳ם הונגער,“ וועלכער האָט צו זיך קיין גלייכען ניט אין שפעטערדיגען לעבען, ווי אויך פון דעם פאקט, וואָם ער קריעגט פערהעלטנים־מעסיג שנעל וויעדער אן אפעטיט. און אויב מען דארף נאָך מעהר ראיות פאר אָט דער עקסטרענער נאַהרונגס־נויט, קענען מיר עס געפינען אין דעם פאקט, אז אין הונגער־צושטענדען, וואָם קומען נאָך א שוין־ברוך אָדער אנדערע אומגליקען, שטאַרבען די קינדער אוים די ערסטע.

איינמאל איז מען מודה, אז קינדער נויטיגען זיך לפי ערך אין מעהרער נאַהרונג איידער גרויסע — און מודה זיין מוז מען עס — דאן בלייבט איבער די פראגע: זאָלען מיר נאָכקומען אָט די נויט געבענדיג א סך פּאַרווענדטע שפייז, ווי מען קען עס אנרופען,

אָדער בעסער א קלענערע מאָס פון קאָנצענטרירטע שפּייז? די נאַהרונג וואָס מען קען ארויסקריגען פון א געוויסער וואָג פּליישׁ, קען מען בעקומען נור פון א פּיעל גרעסערער וואָג ברויט, אָדער פון נאָך א גרעסערער וואָג קאַרטאָפּל, אין אזוי ווייטער. כדי צו געבען געזונ נאַהרונג, מוז מען אַלץ מעהר פערגרעסערען די מאָס, וואָס קלענער עס איז די נאַהרהאַפטיגקייט פון דער שפּייז. זאָלען מיר, אלזא, זיך אַברופען אויף די גרעסערע נויטען פון דעם וואָקסענ־דען קינד, געבענדיג איהם א געניגענדע מאָס פון אזוינע גוטע שפּייז ווי די דערוואָקסענע קריגען? אָדער מיר זאָלען, ניט קוקענדיג אויפ'ן פּאָקט וואָס אפילו פון דער גוטער שפּייז מוז אויך זיין מאָגען איבער־קאָכען א לפּי ערך גרעסערן סכום, איבערלעסטיגען זיין מאָגען נאָך מעהר, געבענדיג איהם פון א געמיינערע שפּייז נאָך א גרעסערן סכום?

דער ענטפער איז א גאַנץ קלאָרער. וואָס מעהר די ארבייט פון פערדייהען ווערט עקאָנאָמיזירט, אַלץ מעהר ענערגיע בלייבט פאַר די צוועקען פון וואָקסען און פון טהעטיגקייט. אָהן א גרויסען צופלוס פון בלוט און נערוון־קראָפט קענען ניט אויסגעפיהרט ווערען די פונקציעס פון מאָגען און די געדערים; און יעדער דערוואָקסענער מענש קען געפינען א בעוויז, אז דער דאָזיגער צופלוס פון בלוט און נערוון־קראָפט צום מאָגען נעהמט זיך אויפ'ן חשבון פון גאַנצען סיסטעם בכלל, אין דעם פאַקט וואָס נאָך א שווערען מאָהלצייט, פיהלט זיך אין גאַנצען קערפער א געוויסע מיעדקייט און פוילקייט. קריגט מען ארוים די נויטיגע נאַהרונג פון א גרויסען סכום ניט־נאַהרהאַפטע שפּייזען, פאַלט מעהר ארבייט אויף די אינגעווייד, אייזער ווען מען בעקומט עס פון א מעסיגען סכום נאַהרהאַפטיגע שפּייזען. אָט די עקסטרענע ארבייט איז א פּישט'ער פערלוסט — א פערלוסט וואָס ווייזט זיך ארוים ביי קינדער ענטוועדער אין א פערקלענערטער ענערגיע, אָדער אין א קנאַפּערן וואָקסען, אָדער אין ביידע זאכען צוזאַמען. דער שלום דערפון איז, אז קינדער מוזען האַבען א דיעטע, וועלכע פּאַראייניגט אזויפיעל ווי מעגליך נאַהרהאַפּטיגקייט מיט פערדייהליכקייט.

עס איז קיין ספק ניט אמת, אז מען קען אויסהאַדעוועון יונגלעך און מיידלעך אויף א דיעטע, וועלכע בעשטעהט אין גאַנצען אָדער

כמעט אין גאנצען פון פלאנצליכע שפייזען. ביי די העכערע קלאסען קען מען געפינען קינדער, וועלכע קריגען אין פערגליך גאנץ ווינציג פלייש, און פון דעסטוועגען וואקסען זיי און זעהען אוים גאנץ געזונד. די קינדער פון די ארבייטער פערזוכען קוים אמאל פליישיגע שפייזען, און דאך וואקסען זיי אוים געזונדע מענשען. אט די פאקטען אבער, וועלכע בעווייזען דאכט זיך דעם היפך פון דאם וואס מיר בעהויפטען, האבען בשום אופן ניט אזא גרויס געוויכט, ווי עס ווערט געווענליך אנגענומען. ערסטענס איז קיין ראיה ניט, אז די וואס האבען א בליהענדען אויסזעהען, לעבענדיג אויף ברויט מיט קארטאפעל אין די ערסטע יאהרען, וועלען ענדליך דערגרייכען א גוטע ענטוויקלונג; און פערגלייכט מען די ערדארבייטער מיט די לאנדבעוויצער אין ענגלאנד, אדער די מיטעלע מיט די נידעריגע קלאסען אין פראנקרייך, איז טאקע דער שלום בשום אופן ניט צו גונסטען פון די וואס לעבען אויף פלאנצליכער שפייז. צווייטענס, דא איז ניט קיין פראגע בלויז פון קערפער־גרויס, נור עס איז אויך א פראגע פון קוואליטע. א ווייכער, שיטערער מוסקול האט לפנים אזא גוטען אויסזעהן ווי א פעסטער מוסקול; אבער הגם אויבערפלעכליך זעהט אוים א קינד מיט א פולען, ווייכען לייב אזוי געזונד ווי אנאנדער קינד, וועמעס מוסקולען זענען פעסט און שטייף, דאך ביי א פראבע פון ביידענס כחות דערוועהט מען דעם חלוק. פעטקייט איז ביי דערוואקסענע אפט א צייכען פון שוואכקייט. מענשען פערלירען אין געוויכט בעת זיי איבען זייערע מוסקולען. דערביער קען מען ניט בויען ווייט אויפ'ן אויסזעהן פון די קינדער וואס קריגען א געמיינע שפייז. און דריטענס, מען מוז נעהמען אין אבנעטראכט די ענערגיע, א חוץ דעם וואקס. צווישען די קינדער פון די קלאסען וואס עסען פלייש און די קינדער פון די קלאסען וואס עסען ברויט מיט קארטאפעל, איז אין דעם פרט פראן א גאנץ קענטיגער קאנטראסט. דער פויערשער יונגע איז סיי אין גייסטיגער, סיי אין פיזישער לעבהאפטיגקייט א סך נידריגער פאר דעם פריצישען קינד.

וועו מיר פערגלייכען די פערשיידענע סארטען טהיערען, אדער די פערשיידענע מענשען־ראסען, אדער די אייגענע טיערען און מענשען בעת זיי קריגען פערשיידענע נאהרונג, געפינען מיר נאך

קלערערע ראיות, אז דער גראד פון דער ענערגיע העננגט אב אין עצם פון דער נאהרהאפטיגקייט פון דער שפייז.

ביי א קוה, צום ביישפיעל, וועלכע לעבט אויף אזא ניט־נאהרהאפטיגע שפייז ווי גראז, זעהען מיר, אז די אונגעהייערע מאסע וואס זי מוז פערצעהרען, ברייננט מיט די נויטוועגדיגקייט פון א גענאלטיג־גרויסען פערדייהונגס־סיסטעם; אז זיין גענויבט פאלט ווי א שווערע לאסט אויף איהרע גליעדער, וועלכע זענען קליין אין פערגליוך צום קערפער; אז ארומטראגען דעם שווערען קערפער און פערדייהען אזא גרויסען סכום שפייז נעהמט ביי איהר אוועק א סך קראפט, און אזוי ווי עס בלייבט איהר ניט פיעל איבעריג, איז די בהמה פויל און אבגעלאזען. גלייכט־צו צו איהר דעם פערד — א טהיער וואס האט א זעהר נאהענטע עהנליכקייט אין נעביי פון קערפער, נור צוגעוועהנט צו א מעהר־קאנצענטרירטע דיעטע. דער קערפער, דערהויפט דער בייכיגער טייל, איז ביי איהם ניט אזוי גרויס אין פראפארציע צו די פיס; אויף זיינע קרעפטען לייגט ניט אזא לאסט אויפצוהאלטען אזוינע מאסיוע אינגעווייד אדער צו פערדייהען אזא מאסע שפייז; און אלס א פאלג פון דעם האט ער א גרעסערע בעווענונגס־ענערגיע און א היבש ביסעל לעבהאפטיגקייט. פערגלייכען מיר וויעדער די שטומפזיניגע ניטריהרעווירטיגקייט פון דעם גראז־פרעסענדען שעפס מיט דער לעבהאפטיגקייט פון דעם הונד, וואס לעבט אויף פלייש אדער אויף מעהל־שפייז, אדער אויף ביידע סארטען גמישט, זעהען מיר דעם אייגענעם חלוק נאר אין א גרעסערען גראד. און וועז מיר געהען דורך דעם זאלאגישען גארטען און בעמערקען מיט וואס פאר אן אומרוה די פלייש־פרעסענדע חיות געהען ארום הין און הער אין זייערע שטייגען, דארף מען נור געדענקען, אז פון די גראז־פרעסער בעווייזען גע־וועהנליך קיינער ניט אזא איבערפליסיגע ענערגיע, כדי גליך אויינצוזעהן וויי קלאר די שיכות איז צווישען קאנצענטראציע פון שפייז און דעם גראד פון טהעטיגקייט.

אז אט די חלוקים האבען ניט דירעקט צו טהון מיט חלוקים פון קערפער־נעבוי, ווי אייניגע קענען וועלען טענה'ן, נור זיי קומען דירעקט ארויס פון די חלוקים אין דער שפייז, אויף וועלכער די בע־

שעפענישן זענען אנגעוויזען צו לעבען, בעווייזט דער פאקט ווען מען קען זיי בעמערקען ביי פערשיידענע אבטיילונגען פון איין און דעמזעלביגען מין. די פערשיידענע ארטען פון דעם מין פערד גיבען אונז אן אילוסטראציע. פערגלייכט דעם גרויסבייביגען, ניט־דיה־דעווידיגען, מוטהלאזען לאסט־פערד, מיט א וועט־לויפער אדער א יעגער־פערד, וועלכער איז שמאל אין די פלאנקען און פול פון ענערגיע; און דאן דערמאנט זיך וויפיעל וועניגער נאהרהאפטיג איז דעם ערסטענ׳ם דיעטע אין פערגלייך צו דעם אנדערנס. אדער נעהמט דאס מענשענגעשלעכט אליין. די אויסטראליער, בושמענער און אנדערע פון די נידעריגסטע ווילדע, וואס לעבען אויף וואַרצלען און יאגערעס, איבערכאפענדיג אמאל אינזעקטען־אייעלעך און דער־גלייכען מאגערע קעסט, זענען לפי ערך קליין געבויט, האבען גרויסע בייכער, וווייכע און ניט־ענטוויקעלטע מוסקולען און קענען זיך נאר ניט פערמעסטען מיט איראפעער, ניט אין א קאמפף און ניט אין אויסהאלטען א לענגערע אנשטרענגונג. דעבענט אויס אלע ווילדע ראסען, וועלכע זענען גוט געוואקסען, שטארק און טהעטיג, א שטייגער ווי די קאפפערן, די נאדד־אמעריקאנישע אינדיאנער און די פאטאגאניער, וועט איהר געפינען אז זיי זענען אלע גרויסע פלייש־עסערס. דער שלעכט־גענעהרטער הינדו פאלט פאר דעם ענגלענדער, וואס לעבט אויף מעהר נאהרהאפטיגע שפייז, און אנטקעגען וועלכען דער הינדו שטעהט נידריגער אי אין גייסטיגער, אי אין פיזישער ענערגיע. אין אלגעמיין, דענקען מיר, בעווייזט די וועלט־געשיכטע, אז די גוט־גענעהרטע ראסען זענען געווען די ענערגישע און הער־שענדע ראסען.

אבער נאך שטארקער וועלט דער ארגומענט, וועלן מיר זעהען אז דער זעלביגער אינדיווידואום אליין איז פעהיג אויף גרעסערע אדער קלענערע אנשטרענגונג, לויט דעם צי זיין שפייז איז מעהר נאהרהאפטיג אדער וועניגער. דאס איז בעווייזען געווארען אין דעם פאל פון א פערד. א פערד, וואס שטעהט אויף גראז, מעג אפילו געווינען אין לייב, איז אבער האך ניט אזוי שטארק, ווי מען קען עס זעהען וועלן מען שפאנט איהם איין אויף שווערע ארבייט. „דער רעזולטאט פון ארויסלאזען פערד אויפ׳ן גראז איז אן אבשוואכונג פון זיין מוסקולארען סיסטעם". „גראז איז א זעהר גוטע פאר־

בריטונג פאר אן עקסל אויידער מען פיהרט איהם צום מארק, אבער זעהר א שלעכטע פאר א פערד וואס דארף געהן אויף געיעג". עס איז פון לאנג אן גוט בעקאנט, אז יענער־פערד, וועלכע האבען פער־בראכט דעם זומער אין די פעלדער, מוזען שטעהן עטליכע מאנאט אויף שטאל־קארמע אידער זיי ווערען פעהיג נאכצולויפען די הינד, און אין גאנצען גוט ווערען זיי ערסט ארום דעם נעכסטען פריה־לינג. די פיהרונג היינטיגע צייטען איז ווי א פ פ ע ר ל ע י הייסט: „מען טאר א יענער פערד קיין מאל ניט ארויסשיקען אויפ'ן גראז איבער זומער; און ס'איז בעסער, סיידען אונטער ספע־ציעלע און זעהר גינסטיגע אומשטענדען, איהם גאר קיין מאל ניט אוועקנעהמען פון שטאל־קארמע". דאס מיינט צו זאגען: גיב איהם קיין מאל ניט קיין ארימע שפייז: גרויסע ענערגיע און אויסדויער־קראפט קען מען בעקומען נור וועז מען גיט איהם שטענדיג נאהר־האפטיגע שפייז. אזוי ווייט איז דאס ריכטיג, אז א מיטעלמעסיגער פערד, ווי א פ פ ע ר ל ע י האט בעוויזען, קען אויף שטענדיגער גוטער פיטערונג אויפטהון פונקט אזוי פיעל ארבייט, וויפיעל אן ערסטער קלאס פערד וועז מען פיטערט איהם אויפ'ן געווענליכען אופן. צו די אלע פערשיידענע בעווייזען קען מען נאך צוגעבען דעם בעקאנטען פאקט, אז וועז מען ווייל א פערד זאל טהון דאפעלטע ארבייט, גיט מען איהם פרעסען באב — א שפייז וואס האלט א גרעסערע פראפארציע פון שטיק־שטאף אדער פלייש־שאפענדען מאטעריאל, אידער זיינע געווענליכע האבער.

נאך אמאל: דיזעלבע וואהרהייט איז בנוגע מענשליכע אינ־דיווידומען בעווייזען געווארען מיט דער איגענער אדער נאך א גרע־סערער קלארקייט. מיר שמועסען דא ניט וועגען די מענשען, וואס שטעהען אין איבונג צו קענען אבטהון גבורה־קונסטשטיק, וועמעס דיעטע, פערבייגעהענדיג געזאגט, פאלגט דורכאוים אט די לעהרע. מיר בעציהען זיך אויף די ערפאהרונג פון די אייזענבאהן־ארבייט־אונטערנעהמער און זייערע ארבייטער. עס איז שוין פון כמה יאהרען א פעסט געשטעלטער פאקט אז אן ענגלישער באהן־אר־בייטער, וועלכער עסט א סך פלייש, איז א סך מעהר ארבייטספעהיג אידער א באהן־ארבייטער פון קאנטינענט, וואס לעבט אויף מעהל־שפייזען; אזויפיעל מעהר ארבייט טהוט ער אויף, אז די ענגלישע

אונטערנעהמער האבען אויסגעפונען, אז עס בעצאהלט זיך זיי בעסער מיטצונעהמען זייערע ארבייטער מיט־זיך. און אז דער גרונד פון זייער העכערער ארבייטספעהיגקייט ליעגט ניט אין דעם ראסען־אונטערשיעד נור אין דעם אונטערשיעד פון דער דיעטע, איז דאָ ניט לאנג נאנץ קלאָר בעוויזען געוואָרען. וואָרים עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז וועז די בעהן־ארבייטער פון קאָנטינענט לעבען אזוי גוט ווי זייערע ענגלישע קאָנקורענטען, הויבען זיי אָן צו ווערען מעהר אָדער וועניגער גלייך צו זיי אין ארבייטספעהיגקייט. און לאָמיר צו דעם פאקט נאָך צולעגען א פערקעהרטען פאקט, פאר וועלבען מיר קענען פערזענליך זאגען עדות פון א זעקס־מאָנאטיגער ערפאהרונג מיט'ן וועגעטאריאניזם, אז דאָס אבהאלטען זיך פון פלייש עסען בריינגט אן אבשוואכונג פון דער קערפערליכער און גייסטיגער ענערגיע.

פערשטארקען דען ניט אט די פערשיידענע בעווייזען אונזער ארגומענט בנוגע דער נאהרונג פאר קינדער? זעהט מען דען ניט ארויס פון זיי, אז אפילו וועז מען נעהמט אָן, אז מען קען דער־גרייכען דעמזעלביגען געבוי און גרויס פון חומר פון א ניט־נאהר־האפטיגער אזוי גוט ווי פון א נאהרהאפטיגער דיעטע, מוז אָבער די קוואליטעט פון די קערפער־געוועבען זיין פון א פיעל־געמיינערן סארט? בעפעסטיגען זיי דען ניט די פאזיציע, אז דאָרט וואו מען דארף אויפהאלטען די ענערגיע, אזוי גוט ווי דאָס וואק־סען, קען עס אנדערס ניט געטהון ווערען סיידען דורך גוטע נאהר־רונג? בעשטעטיגען זיי דען ניט דעם שלום, צו וועלכען מיר זענען געקומען על פי שכל (א־פריאָרי), אז אויב אפילו א קינד פון וועמען מען דערוואָרט וועניג קערפערליכע אָדער גייסטיגע טהעטיגקייט, קען יא נישקשה'דיג געדיהען אויף מעהל־שפייזען, איז אָבער א קינד וואָס האָט טעגליך צו שאפען ניט נור די נויטיגע סומע פון נייע געוועבען, נור האָט אויך ממלא צו זיין וואָס ווערט אָבגענוצט דורך די גרויסע טהעטיגקייט פון די מוסקולען, ווי אויך דורך די שווערע איבונגען פון מוח — אז אזא קינד מוז לעבען אויף אזויגע שטאָפען, וועלכע האלטען א גרעסערע מאָס פון דערנעהרעדע מאטע־ריאלען? און איז עס דען ניט קלאָר פון אויבען אויף, אז אויב מען ניט זיי ניט די דאָזיגע בעסערע שפייז, וועט עס זיך שלעכט אָברו־

פון ענטוועדער אויפ'ן געוואוקס, אדער אויף די טהעטיגקייט פון קערפער, אדער אויף די גייסטיגע טהעטיגקייטען, לויט ווי די אומ־שטענדען און דעם קינד'ס קאנסטיטוציע וועלען בעשטימען? מיר גלויבען אז קיין לאגישער קאפ וועט דעריין ניט צווייפלען. אנדערס דענקען, הייסט האלטען זיך אין א פערשטעלטער פארם ביי דעם אלטען טעות פון די „פערפעטואום מאבילי"־זוכער — אז עס איז מעגליך ארויסצוקריגען קראפט פון גארנישט.

איידער מיר פערלאזען די פראגע פון שפייז, מוז מען זאגען א פאר וועדטער מכח אן אנדער פאדערונג — די שפייזען זאלען זיין פערשיידענארטיג. אין דעם פרט איז די דיעטע פאר יונגע קינדער זעהר פעהלערהאפטיג. אויב אונזערע קינדער זענען ניט פער'משפט, ווי די סאלדאטען, אויף „צוואנציג יאהר זופען־פלייש", האבען זיי אבער דאס רוב אויסצושטעהן אזא מאנאטאנע דיעטע, וועלכע איז אפילו ניט אזוי עקסטרעם און האלט אויך ניט אן אזוי לאנג, אבער גענוג ניט וועניגער להיפך צו די געוועצען פון געזונד. צו מיטאג קרי־גען זיי אפילו מעהר אדער וועניגער געמישטע שפייז, און די גע־ריכטען זענען אויך אנדערע יעדען טאג. אבער דערפאר קומט וואך אין וואך, מאנאט אין מאנאט אוים און יאהר איין יאהר אוים איין און דערזעלביגער פריהשטאק פון ברויט מיט מילך אדער מיט האבער־גריצענע קאשע. און אזוי ענדיגט זיך דער טאג אויך מיט דער אייגענער בעשטענדיגקייט: אדער מיט א צווייטער אויפלאג פון דעם אייגענעם מאכל — ברויט מיט מילך, אדער אפיש מיט פוטער־ברויט און טהעע.

אזא פיהרונג געהט להיפך צו די געבאטען פון דער פיזיאלאגיע. די איבערדריסיגקייט וואס אן אפטי־ווידערהאלטעם געריכט רופט ארויס, און די בעפריידיגונג וואס קומט פון א גערייכט וואס מען האט שוין לאנג ניט פערזוכט, זענען נ י ט בעדייטונגסלאז, ווי מענשען ניט־טראכטענדיג מיינען; דאס זענען די אנרעגונגען אייניצופיהרען ניצליכע ענדערונגען אין דער דיעטע. עס איז א פאקט, וואס איז פעסטגעשטעלט געווארען דורך פיעלע עקספערימענטען, אז עס איז קוים דא אן אויסנאהמע שפייז, ווי גוט זי זאל ניט זיין, וועלכע גיט אין די נויטיגע פראפארציע אדער ריכטיגע פארמען אלע עלעמענ־טען, וואס מען דארף האבען אויף אנצופיהרען די לעבענס־פראצע־

סען אויף א נאַרמאַלען אופן. איז דערפון געדרונגען, אז עס איז ווינשענסוואַרטה צו האָבען אָפּטע ענדערונגען פון שפּייזען, כדי צו באַאַנסירען די טיילען פון אלע עלעמענטען. עס איז ווייַדער א פאַקט, מיט וועלכען די פיזיאַלאָגען זענען בעקאַנט, אז די הנאה וואָס מען האָט פון א פיעל־געליעבטער שפּייז, דיענט ווי א נערוועו־סטימול, וועלכער דערמיט וואָס ער שטאַרקט די ארבייט פון הארץ און מאַכט דאָס בלוט זאַל פליעסען מיט א גרעסערע קראפט, העלפט ער מיט די שפּעטערדיגע פערדייהונג. אָט די יוארהייטען שטימען איין מיט די היינטיגע כללים פון קאַרמענען פיה, וועלכע שרייבען פאַר א דיעטע פון אלעמאַל־אַנדערע שפּייזען.

עס איז אָבער ניט נור זעהר ווינשענסוואַרטה פעריאָדיש צו ענדערן די שפּייז, נור עס איז אויך, מחמת דיזעלבע טעמים, זעהר ווינשענסוואַרטה צו האָבען ביי יעדען מאָהלצייט געמישטע שפּייז. דער בעסערער באַלאַנס פון די בעשטאַנד־טיילען און דער גרעסערער נערוועו־רייץ זענען מעלות, וועלכע געפינען זיך אין דעם פרט אזוי גוט ווי אין דעם פאַריגען. פרעגט מען אויף פאקטען, קענען מיר אַנרופען אייגעם: ווי לפי ערך לייכט דער מאגען פערדייהט א פראַנצויזישען מיטאָג, וועלכער איז אונגעהייער גרויס אין צאָהל, אָבער דערפאר אויסערסט פערשיידען אין זייַנע שטאָפען. איהר וועט ניט געפינען פיעל וואָס זאַלען בעהויפטען, אז מען וואַלט אזוי לייכט געקענט פערדייהען אזא געוויכט פון איין סאָרט שפּייז, ווען עס זאַל אפילו מי יודע ווי גוט זיין געקאָכט. ווייל ווער עס איז נאָך פאקטען, קען ער זיי געפינען אין יעדען מאַדערנעם בוך מכח דער אויפפאַסונג פון טהיערען. טהיערען נעדייהען אם בעסטען ווען יעדעס מאָהלצייט בעשטעהט פון עטליכע זאכען. גאַסס' און סטאַרק'ס עקספּעריפענטען „ניבען די בעסטע בעווייזען פאר דער ניצליכקייט, אָדער בעסער געזאגט, פאר דער נויטוועדיגקייט, פון געמישטע שטאָפען, כדי צו פערשאַפען דעם דאָזיגען צונויפגע־זעצטען מאטעריאַל, וואָס איז אם בעסטען צוגעפאַסט פאר דער ארבייט פון מאָגען". (ענציקלאָפּעדיע פאר אנאטאמיע און פי־זיאָלאָגיע).

טאָמער וועט וועד עס איז אויסזעצען — און עס וועלען זיך מסתמא געפינען פיעל אזעלכע — אז א שפּייז־צעטל וואָס שרייבט

פאר אלע מאל עפעס א נייעס מאכל פאר די קינדער, ווי אויך גע־
מישטע שפייז ביי יעדען מאהלצייט, איז א צו־שווערע טרחה;
ענטפערן מיר, קיין מיה האלט מען ניט פאר צו־שווער, וועלכע
העלפט מיט די ג י ד ס ט י ג ע ענטוויקלונג פון די קינדער, און א
גוטע ק ע ר פ ע ר ל י כ ע ענטוויקלונג האט פאר זייער צוקונפטי־
גען וואוילזיין נאך א פיעל גרעסערע וויכטיגקייט. איבעריגענס,
קוקט עס אויס אי טרויעריג, אי משונה'דיג, אז די מיה וועלכע מען
נעהמט זיך מיט פערגעניגען ביים אבקארמענען חזירים, זאל מען
האלטען פאר צו־שווער אין דער ערציהונג פון קינדער.

מען מוז צולעגען נאך איין פונקט, און דאס איז, א וואַרנונג
פאר די, וועלכע קענען וועלען איינפיהרען דעם רעזשים, וואס איז
דא געגעבען געווארען. מען טאר ניט איינפיהרען די עגדערונג
פלוצלונג; א שטענדיגע ארימע נאהרונג שוואכט אזוי אף דעם
סיסטעם, אז ער האט ניט מעהר בכח צו נעהמען זיך מיט אמאל פאר
א רייכער דיעטע. א קארגע נאהרונג איז שוין אליין גופא אן
אורזאך פון שלעכטער פערדייהונג. דאס איז אמת אפילו ביי
בהמות און חיות. „ווען מען קארמעט קעלבער מיט ארונטערגענו־
מענע מילך, אדער מיט זויערמילך, אדער מען האלט זיי אויף אן
אנדער ארימער שפייז, זענען זיי עלול צו ליידען פון פערדייהונגס
קראנקהייט". (מארטאן' ענציקלאפעדיע פון אגריקולטור). דערי־
בער, איז וואו די ענערגיע איז אבגעשוואכט, מוז דער איבערנאג
פון אן ארימער צו א רייכערער דיעטע פארקומען שטופענווייז:
יעדער צו־וואוקס פון געוואונענער קראפט בערעכטיגט א פרישע
הוספה פון נאהרונג. ווייטער: מען מוז געדענקען, אז די קאנ־
צענטראציע פון נאהרונג קען געטריבען ווערען צו ווייט. איין
פאדערונג פון א ריכטיגען מאהלצייט איז, עס זאל זיין גענוג מאסע
אנצופילען דעם מאגען; דאס אליין איז שוין מבטל א דיעטע, אין
וועלכער עס פעהלען די שטאפען וואס גיבען די נויטיגע מאסע.
הגם די גוט־גענעהרטע ציוויליזירטע ראסען האבען קלענערע פער־
דייהונגס־ארגאנען איידער די שלעכט־גענעהרטע ווילדע ראסען;
און הגם זיי קענען מיט דער צייט נאך ווייטער פערקלענערט ווערען;
פון דעסטוועגען פאר דערווייל מוז די מאסע פון פערדייהונגס־
שטאף בעשטימט ווערען לויט דעם איצטיגען פערנעהם פון די

ארגאנען. נעהמענדיג אבער די צוויי פונקטען ריכטיג אין אנבע־טראכט, זענען אונזערע שלופען — אז די קינדערשע שפייזען מוזען זיין זעהר נאהרהאפטיגע; אז ביי יעדען מאהלצייט מוזען זיין פער־שיידענע גערייכטען און איין מאהלצייט מוז זיין פערשיידען פון דעם אנדערן; און אז מען מוז זיי געבען עסען די והותר.

בנוגע צום פונקט פון קלייִדונג איז אויך אזוי ווי ביי דער שפּייז, די נעווהנליכע טענדענץ צו געבען וועניגער ווי מען דארף. דער אסקעטיזיזם לויערט ארויס אויך דא. עס געהט ארום א טאריע, אויב ניט קיין קלאר־אויסגעשפראכענע, איז אביסעל א פערשטעלטע, אז די עמפינדונגען פון די חושים דארף מען ניט פאלגען. די עקזיסטירענדע מיינונג, וועלכע מען קוקט איהר אין תוך אריין, שיינט צו זיין, אז זיי זענען ניט דערוויף פארן אונז צו פיהרען, נור כדי נאר אונז צו פערפיהרען. עס איז ניט דאס פאלגען, נור דאס ניט־פאלגען די עמפינדונגען, וואס איז די נעווהנליכע סבה פון די קערפערליכע לייִדען. שלעכט איז ניט, וואס מען עסט וועלכע מען איז הונגעריג, נור וואס מען עסט בעת מען האט ניט קיין הונגער. דער פעהלער איז ניט, וואס מען טרינקט בעת מען איז דורשטיג, נור וואס מען טרינקט ווייטער, וועלכע דער דורשט איז שוין אוועק. עס קומט ניט קיין בייז פון אטהעמען די פרישע לופט, מיט וועל־כער יעדער געזונדער מענש איז זיך מחיה, נור פון אטהמען פער־שטיקטע לופט, ניט קוקענדיג וואס די לונגען פראטעסטירען. עס קומט ניט קיין בייז פון מאכען מונטערע איבונגען, וועלכע די נאטור פאדערט נאכן שטארק, אזוי ווי מיר זעהען עס ביי יעדען קינד, נור אדרבה וועלכע מען פערנאכלעסיגט נאכאנאנד די נאטור׳ס פאדערונגען. ניט די גייסטיגע טהעטיגקייט, וועלכע קומט פון־זיך און איז אנגענעהם, טהוט שאדען, נור די וועלכע מען האלט אן נאכדעם ווי דער צוהיצטער אדער אנגעווהטאגטער קאפ הייסט אויפהערען. ניט יענע קערפערליכע אנשטרענגונג איז שעדליך, וועלכע איז אנגענעהם אדער גלייכגילטיג פאר אונז, נור די וועלכע מען טהוט ווייטער בעת די אויסגעמאטערטקייט זאגט אונז אז מען טאר ניט. עס איז אמת, אז ביי מענשען וואס האבען געפיהרט פאר א לאנגע צייט אן אומגעזונדען לעבען, זענען די עמפינדונגען

ניט קיין געטרייע פיהרער. מענשען וועלכע זענען יאָהרען נאָכ־אנאנד כמעט שטענדיג געזעסען אין שטוב, וועלכע האָבען זעהר פיעל געאיבט דעם מוח און כמעט נאָר ניט דעם גוף, וועלכע האָבען צום עסען געפאָלגט זייערע זיגערס און ניט געהערט דעם מאָגען — זיי קענען גאנץ מעגליך פערפיהרט ווערען פון זייערע פערדאָרבענע געפיהלען. אָבער זייער אונגאָרמאָלער צושטאַנד איז דאָך אליין א רעזולטאט פון דעם וואָס זיי האָבען ניט געפאָלגט די געפיהלען. וועג זיי וואָלטען פון קינדווייז אָן קיינמאָל ניט ווידערגעשפענגט וואָס מיר קענען אָנרופען דעם „פיזישען געוויסען", וואָלט עס ניט גע־ווארען טעמפ, נור עס וואָלט געבליבען א געטרייער דערמאָנער.

צווישען אנדערע עמפינדונגען, וואָס דיענען פאר אונזער הדרכה, געהערען אויך די עמפינדונגען פון היטץ און קעלט; און דער סאָרט קליידונג פאר קינדער, וועלכע רעכענט זיך ניט גאנץ שטאַרק מיט זיי, איז ווערטה מען זאָל איהם פערדאָמען. דער בעקאַנטער ערדאנק מכח צוגעווהנען צו קעלט, „פערהארטעוועט דאָס לייב", איז אן אומגליקליכע אויסבילדונג. א שעהן ביסעל קינדער ווערען אזוי „ארויסגעהארטעוועט" פון דער וועלט; און די וואָס בליבען בייס לעבען, ליידען אייביג ענטוועדער אין זייער וואקסען, אדער אין זייער קערפערליכען געביי. „דאָס עדעלע אויסזעהען פון די קינדער צייגט גענוג אָן אויף דעם שאָדען וואָס מען בריינגט דערמיט, און זייערע אָפטע צופעלען פון קראנקהייט האָט געדארפט זיין א וואָרנונג אפילו פאר די ניט־דענקענדע עלטערן" — זאָגט דר. קאָמב. די לאָגיק, אויף וועלכער די דאָזיגע טעאָריע פון הארט־וועג איז געבויט, איז זעהר אן אויבערפלעכליכע. רייכע עלטערן, זעהטנדיג אז די פויערשע קלייניע יונגלעך און מיידלעך שפיעלען זיך ארום דרויסען האלב נאקעט, און צונויפבינדענדיג דערמיט דעם פאקט אז ארביטס־לייט זענען בכלל געזונדע, ציהען זיי דערפון דעם ניט־בערעכטיגטען שלום, אז די געזונדקייט איז א פאָלגע פון דעם האלב־נאקעטען גאנג, און בעשליסען צו פיהרען זייערע אייגענע קינדער אויך קארגליך אנגעטהון! מען פערגעסט, אז די פויערשע קינדער, וועלכע שפרינגען ארום אין די גרינס פון די דערפער, גע־פינען זיך אין פיעלע פרטים אונטער גינסטיגע אומשטענדען: זייער לעבען וועדט פערבראכט כמעט אין שטענדיגען שפיעלען־זיך;

זיי אטהעמען דעם גאנצען טאג פרישע לופט, און זייערע סיסטעמען ווערען ניט אויפגערודערט פון צופיעל אנשטרענגען דעם מוח. עס מאכט ניט אויס וואס עס דוכט זיך פערקעהרט: זיי קענען זיין אזוי געזונד ניט פון דעם, נור טרעטיץ דעם וואס זיי האבען ניט גענוג קלייד ונג. מיר גלויבען, אז אט דער אנדער שלום איז דער ריכטיגער; און אז דער פערלוסט פון קערפערליכער וואראמקייט וואס זיי ליידען בריינגט זיי מיט אן אונפערמיידליכען שאדען.

וואהרים וועו א הויל לייב, אנגענומען אז דער קערפער־געביי איז גענוג קרעפטיג צו קענען עם אויסהאלטען, בריינגט וויזקליך מיט א פערהארטונג, קומט עס אויך אויפ'ן חשבון פון געוואיקס. מען זעהט ארויס אט די וואהרהייט נאנץ גליך ביי טהיערען ווי ביי מענשען. די שאטלענדישע פאניעס קענען פערטראגען שלעכטע וועטערן לייכטער איידער די פערד פון דעם וואריימען מעריב־געגענד, זיי זענען אבער קארליקעס. די שאף און פיה פון די הויכלענדער, וועלכע לעבען אין א קעלטערן קלימאט, זענען קלייננעוויקסיג אין פערגלייך מיט די אייגענע מינים וואס האדעווען זיך אין ענגלאנד. אין בריטד פאלארע גענענדען, פון צפון ווי פון דרום, איז די מענשליכע ראסע פיעל הינטערשטעליג געבליבען אין איהר געוועהנליכען וואוקס: די לאפלאנדער און עסקימאזון זענען זעהר קלייניואוקסיגע; און די איינוואהנער פון טעררא דעל פיוגא (פייערלאנד), וועלכע נעהען ארום נאקעט אין א לאנד פון א ווינטערדיגען קלימאט, האט דארווין בעשריבען, אז זיי זענען אזוינע קלייניוויקסיגע און העסליכע, דאס „מען קען קוים פועל'ן ביי זיך צו גלויבען, אז זיי זענען אונזערע מיטמענשען".

די ווייסענשאפט דערקלערט די דאזיגע קלייננעוויקסיגקייט דורך די גרויסע אבציהונג פון היטץ; זי בעווייזט, אז ביי גלייכע נאהרונג און אנדערע אומשטענדען, מוז עס אונפערמיידליך פאר־קומען. וואהרים, ווי עס איז שוין פריהער אנגעדייטעט געווארען, כדי ממלא צו זיין דעם פערלוסט פון אבקיהלונג וואס דער קערפער שטעהט שטענדיג אוים דורך די אויסשטראהלונג, מוז נאכאנאנד פארקומען אן אקזידירונג פון געוויסע שטאפען, וועלכע בעשטעהען אלס א טייל פון דער שפייז. און לויט'ן ערך ווי גרויס דער פערלוסט פון היטץ איז, אזוי גרויס מוז זיין דער סכום פון די דאזיגע

שטאפען, וועלכע מוזען אקזידירט ווערען. אבער די קראפט פון די פערדייהונגס־ארגאנען איז א בעשרענקטע. איז דעריבער, בעת זיי מוזען צוגרייטען דורך פערדייהונג א גרויסע צאהל פון דעם מאטעריאל וואס מוזען אוועקגעהן אויפצוהאלטען די טעמפּעראטור, קענען זיי נישט מעהר צוגרייטען ווי א קליינע סומע פון יענעם מאטעריאל וואס געהט אויף אויפצובויען דעם חומר. צו־גרויסע אויסגאבען אויף היטץ־מאטעריאל לאזען איבער ,וועניגער מיטלען פאר אנדערע צוועקען. דער פּועל יוצא דערפון איז •נוויטיגערוויז א קערפער וואס איז קליין אין גרויסקם, אדער געמיינער אין געבוי, אדער וואס האט ביידע חסרונות צוזאמען.

דערפון נעהמט זיך עס די גרויסע וויכטיגקייט פון קליידונג. ווי ל י ע ב י ג זאגט: — „אונזערע קליידונגען זענען בנוגע צו דער טעמפּעראטור פון קערפער, פשוט דאס אייגענע וואס א גרויסע סומע פון שפייז". דורכדעם וואס די קליידונג פערקלענערט די היטץ־פערלוסט, פערקלענערט זי דעם סכום פון היטץ־מאטעריאל וואס איז נויטיג אויפצוהאלטען די היטץ; און וועז דער מאגען האט וועניגער ארבייט צו־צוגרייטען הייטץ־מאטעריאל, קען ער מעהר ארבייטען אויף צו־צוגרייטען אנדערע מאטעריאלען. די ער־פאהרונג פון די, וועלכע פאסען אויף פערשיידענע טהיערען, בעשטעטיגט דעם האזיגען טעאָרעטישען שלוס. טהיערען קענען פערטראגען קעלט נור אויפ־ן חשבון פון זייער פעט, אדער פון די מוסקולען, אדער פון וואקסען — ווי עס קומט אמאל אויס. „וועז פיה, וועלכע מען וויל אבקארמען, האבען אויסצושטעהן א נידעריגע טעמפּעראטור, וועלען זיי ענטוועדער ניט פעט ווערען, אדער מען וועט זיי מוזען צולענגען א גרויסע הוספה פון שפייז". (מאָרטאָן'ס ענציקלאָפּעדיע פון אגריקולטור). אפּ פּ ע ר ל ע י האלט זיך פעסט ביי דער מיינונג, אז אויב מען וויל געזונד־פערד שטעלען אויף א ריכטיגען פוס, מוז מען האלטען וואַרעם דעם שטאל. און ביי די וואס האדעווען לויף־פערד איז עס א גאנץ פעסטגעשטעלטע לעהרע, אז מען טאר זיי ניט האלטען אויף קעלט.

די ווייסענשאפטליכע וואהרהייט וועלכע איז אט אזוי קלאר געשטעלט פון דער עטנאלאגיע און איז אנערקענט פון די וואס בעשפּטיגען זיך מיט אגריקולטור און ספּארט, קען מיט דאפּעלטער

קראפט אנגעוואנדעט ווערען אויף די קינדער. וואם קלענער זיי זענען אוו וואם שנעלער זיי וואקסען, אלץ גרעסער איז דער שאדען וואם זיי ליידען פון קעלט. אין פראנקרייך שטארבען אפט די נייגעבארענע אין ווינטער, פון דעם וואם מען טראגט זיי רעגיסטרירען אין די מעטריקעס צום בורגמייסטער אין ראטהויז. „ק ע ט ע ל ע האט בעוויזען, אז אין בעלגיום שטארבען אין מאנאט יאנואר נאך אמאל אזוי פיעל יונגע קינדער, אייידער אין מאנאט יולי". אין רוסלאנד איז די שטערבליכקייט פון קליינע קינדער גאר עטוואם שרעקליכעם. דער ניט־ענטוויקעלטער קערפער, אפילו בעת ער איז שוין באלד גאר צייטיג, איז לפי ערך נאך אלץ ניט בכח צו פערטראגען קעלט: מען קען עם זעהען פון דעם, וואם די יונגע סאלדאטען פאלען נאנץ געשווינד אין א שווערער מאנעווער. דער שכל דערפון איז קלאר. מיר האבען שוין דערמאנט דעם פאקט, אז מחמת דער פערשיידענער שיכות צווישען אויבערפלעך אוו חומר, פערלירט א קינד א לפי ערך גרעסערען סכום פון היטץ אידער א דערוואקסענער; אוו דא מוזען מיר נאך אנצייגען, אז די שווירינקייטען אונטער וועלכע דעם קינד קומט אוים אויף דעם אופן צו ארבייטען זענען זעהר גרוים. ל ע ה מ א ן זאגט: — „אויב מען זאל אויסרעכענען די פראפארציע פון קויהלען־זויערע, וואם קינדער אדער יונגע טהיערען גיבען ארוים, לגבי דעם קערפערליכען נעווייכט, וועט מען געפינען, אז קינדער פראדוצירען כמעט צוויי מאל אזוי פיעל קויהלען־זויערע ווי דערוואקסענע". מיר ווייסען, אז דער סכום פון קויהלען־זויערע וואם ווערט ארוים־גענעבען, שטימט כמעט גענוי מיט דעם סכום פון היטץ וואם ווערט געשאפען. אוו אט אזוי זעהען מיר, אז דעם קינד'ס סיסטעם, אפילו וועו עם געפינט זיך ניט אין אונגינסטיגע אומשטענדען, מוז אויך בעזארגען כמעט דאפעלט אזוי פיעל מאטעריאל אויף צו שאפען היטץ.

איצט זעהט די אונגעהויערע נאריישקייט פון ניט געבען די קינדער גענוג קלייידער. וועלכער פאטער, הגם ער איז שוין אן אויסגעוואקסענער מענש, וואם פערלירט ניט קיין היטץ אזוי שנעל ווי דאם קינד, אוו האט ניט קיין אנדערע פיזיאלאגישע בעדערפנים אחוץ ממלא צו זיין וואם עם ווערט אבגענוצט יעדען טאג — וועלכער פאטער, פרעגען מיר, וועט דענקען אז עם איז געזונד פאר איהם

ארומצוגעהן מיט נאקעטע פיס, נאקעטע אָרימס און א הויפֿע האָלז? דאָך, אָט די איבעריגע אָנשטרענגונג אויפֿ'ן קערפּער, פון וועלכער ער ציהט זיך צוריק, לעגט ער ארויף אויף זיינע קליינע קינדער, וועלכע קענען עס פערטראָגען א סך וועניגער פּאר איהם! אָדער, אויב ער אליין לעגט עס ניט ארויף, זהט ער צו ווי מען טהוט עס און פּראָטעסטירט ניט. זאָל ער גערענקען, אז יעדע אונצע נאהרונג, וואָס געהט אוועק אומזיסט אויפֿצוהאָלטען די טעמפּעראָטור, וועלכע אוועקגענומען פון דער נאהרונג וואָס דארף געהן אויפֿצובויען דעם קערפּער; און אז אויב זיי וועלן אפילו נצול פון פערקיהלונגען, ענטצינדונגען אָדער אנדערע אַזוינע חולאת'ן, איז אָבער דער אונפערמיידליכער פּוּנקט יוצא דערפון א קלענערער געוואוקס, אָדער א וועניגער־פּאָלקאָמענער קערפּער־געבויי.

„דער רעגעל איז דעריבער, ניט אָנצוטהון זיך אלעמאָל ענאל אין אלע פעלען, נור אָנצוטהון אַזוינע קליידער און אין אַזא צאָהל, וואָס זאָל זיין גענוג אין יעדען איינצינגען פאל צו בעשיצען דעם קערפּער וויי געהעריג נאָך פון א דויערענדער, וועלן אפילו נאָך לייכטער, עמפינדונג פון קעלט". אָט דער רעגעל, וואָס דר. קאָמב צייגט אָן אויף זיין וויכטיגקייט דערמיט וואָס ער אונטערשטרייכט איהם, איז אַזעלכער אין וועלכען וויסענשאפטם מענער און פּראָקטיקער שטימען גלייך איין. מיר האָבען ניט בעגענעט קיין איינציגען מענשען, וועלכער איז קאָמפּעטענט אָבצוגעבען אן אורטייל וועגען דעם, וואָס זאָל ניט שטארק פערדאָמען די מאָדע פון הויפֿע קינדערשע גליעדער. אויב עס איז פּאראן אין פונקט וויכטיגער פּאר אָנאָנ־דערן, וואו מען דארף איגנאָרירען די „פערדערבליכע מאָדע", איז עס גראָד אָט דער פונקט.

עס איז ווירקליך טרויעריג צו־צוזעהען ווי מוטערס טהוען אָן גאָנץ ערנסטע שאָדען די קאָנסטיטוציעס פון זייערע קינדער, צוליעב נאָכטהון אן אונזיניגע מאָדע. עס איז געוויס שלעכט וואָס זיי אליין טהוען נאָך יעדע דומהייט, וואָס אונזערע פּראָנצויזישע שכנים ווילט זיך איינפיהרען; אָבער אז זיי זאָלען אָנציהען זייערע קינדער אין קאָמעדיאָנטסקע קליידער, וועלכער דער „פּטי־קוריער דע דאָם"

שרייבט פאר, ניט קוקענדיג וואס די קליידער פאסען זיך ניט און זענען ניט געניגענד, דאס איז גאר שרעקליך. מען פערשאפט מעהר אדער וועניגער גרויסע אונבעקוועמליכקייטן; מען ברענגט מיט אפטע קראנקהייטען; מען האלט אב דאס וואקסען, אדער מען גראבט אונטער די קרעפטיגקייט פון קערפער; ניט זעלטען איז מען גורם א פריהצייטיגען טויט: און אלץ דערפאר וויל מען דענקט, אז מען מוז מאבען די קינדערשע רעקלעך פון אזא שניט און אזא מין מאטעריאל, ווי עס דיקטירט דער פראנצויזישער קאפריז. און עס איז ניט נור דאס אליין, וואס צוליעב דער מאדע נעהמען אט אזוי די מוטערס און בעשטראפען און שעדיגען זייערע קליינע קינדער דורך קארגליכע קליידונג: צוליעב דעם אייגענעם מאטיוו צווינגען זיי אויך ארויף אויף זייערע קינדער אזוינע פאסאנען פון קליידלעך, וועלכע דערלאזען גאר ניט קיין געזונדע טהעטיגקייט. כדי עס זאל זיין אנגענעהם פאר'ן אויג קלייבט מען אוים אזוינע קלאדערן און שטאפען, וועלכע טויגען לגמרי ניט פאר דעם גראבען געברויך וואס שפיעלען־זיך אונבעשרענקט פאדערט: און דאן כדי ניט צו פערדאַרבען די קליידלעך, פערבאט מען דאס אונבעשרענקטע שפיעלען. „די מינוט זאלסטו מיר אויפשטעהן: דו וועסט איינשמוצען דיין קליידל!" וועט ארויסגענעבען אן אוקאז דעם קליין קינד וואס קריכט ארום אויף ד'ערד. „קום צוריק, דו וועסט אייניריכטען דייגע שטרימפף!" שרייט אוים די גובערנאנטין צו איינעם פון די קינדער אויף וועלכע זי גיט אכטונג, וואס איז אוועקגעלויפען אן א זייט כדי ארויפצוקלעטערן אויף א בערגל. אויף דעם אופן וועט די צרה פערדאפפלט. כדי צו דערגרייכען דער מאמע'ס מאססטאב פון שהנקייט און וועלען בעוואונדערט פון איהרע גענסט, מוזען די קינדער טראגען מלבושים, וועלכע זענען ניט געניגענד אין צאהל און ניט שטארק אין געווענ; און כדי די האזיגע מלבושים, וואס וועלען לייכט פערדאַרבען, זאלען געהאלטען וועלען דיין און גאנץ, בעשרענקט מען די אונרוהיגע טהעטיגקייט, וועלכע איז אזוי נאטירליך און נויטיג פאר די יונגע חברה. די בעוועגונג, וועלכע וועט א דאפעלטע נויטוועניגקייט, וועו די קליידונג איז א קארגליכע, וועט גאר אין גאנצען אבגעהאקט, כדי די קליידער זאלען ח"ו ניט וועלען שמוציג. אך, וועו די וואס האלטען אויף אט דעם סים־

טעם וואלטען געקענט זעהען די שרעקליכע גרויזאמקייט דערפון! מיר קענען זיכער זאגען, אז צוליעב אט דעם געווייסענלאזען קוקען אויפ'ן גלאנץ, ווערען טויזענדער קינדער יעהרליך פער'משפט צו זיין אומגליקליך, דורך דעם אבגעשוואכטען געזונד, פעהלערהאפטיגע ענערגיע און ממילא'דיגען אונערפאלג אין לעבען: אויב זיי ווערען נית דורך א פריהען טויט גאר פשוט געבראכט א קרבן צו דעם מאלאך פון מוטערליכער אייטעלקייט. עס ווילט זיך אונז ניט צוריעדען אנצונעהמען שטרענגע מיטלען, אבער בנאמנות, די עולות זענען אזוי גרויס, אז זיי בערעכטיגען, אדער בעסער געזאגט, זיי באדערן, די פאטערס זאלען זיך נעהמען דערצו און עס שטרענג בערבאטען.

אלזא, אונזערע שלוסען זענען: אז די קליידונג, וועלכע טאר קיין מאל ניט זיין אזא איבער־מאס וואס פערשאפט א שטיקענדע וואריימקייט, מוז דערפאר זיין אלעמאל געניגענד, ניט צו דערלאזען קיין אלגעמיינעם געפיהל פון קעלט;*) אז אנשטאט די לייכטיגקע קאטונענע, לייוואנטענע אדער געמישטע שטאפען, וואס מען גערויכט געווהנליך, זאל מען מאכען די בגדים פון אזא שטאף וואס לאזט ניט דורך קיין היטץ, ווי א שטייגער א גראבער וואלענער געוואנט; אז זיי זאלען זיין געזונג שטארק, מען זאל קיין מורא ניט האבען אז זיי וועלען פערדארבען וועהרען פון דעם שוועהרען געברויך און דער אבנוצונג, וואס די קינדערשע שפיעלעריין וועלען מיטברייגען; און אז די קאלארען פון די קליידער זאלען זיין אזוינע, וואס וועהרען ניט שנעל פערדארבען פון געברויך און פון וועטער.

---

*) עס איז נויטיג צו בעמערקען, אז די קינדער ביי וועמען די אריסם און פיס זענען פון אנהויב אן על פי געווענהנהייט ניט צוגעדעקט, הערען אויף פיהלען די קעלט אין די אבגעדעקטע אויבערפלעכען; פונקט ווי פון געווענהנהייט האבען מיר אלע אויפגעהערט צו פיהלען אפילו אין דרויסען אז אונזערע פנים־ער זענען קאלט. אבער אויב אפילו די עמפינדונגען ביי אזוינע קינדער פראטעסטירען שוין ניט מעהר, מוינט עס נאך ניט אז זייערע סיסטעמען וועהרען ענטרונען פון שאדען: אקוראט ווי עס מוינט ניט, אז דעם פייערלענדער שאדט ניט זיין נאקעטקייט, וויל ער קען גלויבגילטיג פערטראגען ווי דער שנעע צוגעהט אויף זיין חוילען קערפער.

וועגען דער וויכטיגקייט פון קערפערלִיכע איבונגען זענען דאָס רוב מענשען ביז א געוויסען גראד ביי זיך קלאָר. עס איז אפשר וועניגער נויטיג צו רעדען מכח אָט דער פאָדערונג פון פיזישער ערציהונג, איידער וועגען די מעהרסטע אנדערע פאָדערונגען — יע־דעמפאלס, אויף וויפיעל דאָס איז שייך צו יונגלִעך. די עפענטלִיכע אזוי גוט ווי די פרייוואטע שולען בעזאָרגען גאנץ גענויגענדע שפיעל־פלעצער; עס ווערט אבגעגעבען א היבשע טייל צייט אויף דרויסענ־דיגע שפיעלען, און מען אנערקענט זיי געווהנלִיך אלס נויטיגקיי־טען. עס שיינט, אז אין דעם פרט, אויב ניט אין קיין אנדערן, האָט מען שוין מודה געווען, אז ס'איז ניצלִיך צו פאָלגען די פא־דערונגען פון'ס יונגעלִ'ס אינסטינקטען. און מיר זעהען ווירקלִיך אין דער היינטיגער פיהרונג איבערצורייסען די לאנגע לעקציאָנען פון אין דער פריה און נאָכמיטאָג דורך אן הפסקה פון עטלִיכע מינוט אויפ'ן פרייען לופט, אלץ א גרעסערע טענדענץ צו־צופאסען די שולֿ־רעגעלען צו די קערפערלִיכע עמפינדונגען פון די תלמידים. דאָ, הייסט עס, פאָדערט זיך ווינציג־וואָס צו זאָגען בדרך אָנווייזען פעה־לערן אָדער געבען עצות.

מיר זענען אבער געווען געצוואונגען צו קוואלִיפיצירען די דאָזיגע הנחה, אריינשטעלענדיג דעם פונקט „אויף וויפיעל דאָס איז שייך צו יונגלִעך". אונגלִיכערווייז שטעהט די זאך גאנץ אנדערש בנוגע צו מיידלִעך. דורך א זאָנדערבארען צופאל האָבען מיר גראד די געלעגענהייט יעדען טאָג צו פערגלִייכען די ביידע אומשטענדען. עס זעהט זיך אנטקעגען אונזער פענסטער צוויי שולען, א יונגעלִשע און א מיידעלִשע: און דער קאָנטראסט צווישען זיי איז א מערק־ווירדיגער. אין דער יונגעלִשער שולֿ האָט מען כמעט פון גאנצען גארטען געמאכט איין גרויסען, מיט זאמד אנגעשאָטענעם פרייען פלאַץ, וואָס גיט נעונג רוים פאר פערשיידענע שפיעלען, און איז אויך פערזאָרגט מיט שטעהעדיגע און לויפענדיגע שטאנגען פאר גימנאסטישע איבונגען. יעדען טאָג פאר פריהשטאָג, און ארום עלף א זייגער, און מיטאָג־צייט, און וויעדער נאָך האלבען טאָג, און נאָך אמאל נאָך שולֿצייט, הילכט אין דער גאנצער נאכבארשאפט, בעת די יונגלִעך לויפען ארוים זיך שפיעלען, א כאָר פון קולות און גע־לעכטער; און כלֿ זמן זיי פערבלִייבען דארטען קענען אונזערע

אויגען און אויערן עדות זאָגען, אז די קינדער זענען אין גאַנצען אריינגעטהון אין אָט דער חיות'דיגער טהעטיגקייט, וועלכע מאכט דעם פּולם שטאַרק קלאפּען און פערזיכערט א געזונדע טהעטיגקייט פון יעדען אָרגאַן. ווי פערשיידען איז דאָס בילד, וואָס דער „אינסטיטוט פאר יונגע פרויליגנם" שטעלט פאָר! ביז וואַנען מען האָט אונז ניט אָנגעצייגט דעם פאקט, האָבען מיר ווירקליך ניט געווואוסט, אז עס געפינט זיך נעבען אונז אזוי נאָהענט א מיידעלשע שוהל, ווי די שוהל פאר יונגלינגע. דער גאַרטען, וועלכער איז פונקט אזוי גרויס ווי דער אָנדערער, גיט קיין שום צייכען ניט פון א וועלכער עס איז פערזאָרגונג פאר דער קינדערשער ערהאָלונג; ער איז אין גאַנצען אויסגעלעגט מיט נעטע גראָז־בייטען, זאמדיגע אלעען, בושען און בלומען, לויט דעם געוועהנליכען פאָרשטאָדטיגען פאסאָן. אין פערלויף פון פינף מאָנאט האָט דאָס פּלאַץ קיין איינציג מאל ניט צוגעצויגען אונזער אויפמערקזאמקייט דורך א געשריי אדער א געלעכטער. אמאל קען מען בעמערקען א פאָר מיידלעך געהען זיך ארום אין די שטעגלעך מיט זייערע לעהר־ביכלעך אין די הענד, אדער שפאַצירען זיך ארום אָרעם אין אָרעם. אויכמאל, אמת, האָבען מיר געזעהען, וויי איין מיידעל האָט נאָכגעיאָגט אן אנדערע ארום גאַרטען; אָבער מיט דער איין אויסנאהמע, האָט מען קיינמאל עפּעס אזוינס, וואָס זאל האָבען א פּנים פון לעבהאפטיגער איבונג, ניט געזעהען.

פון וואַנען נעהמט זיך אָט דער ערשטוינענדער אונטערשיעד? איז אפשר דער קערפּער־געבוי פון א מיידעל אזוי גרונד־פערשיעדען פון א יונגלינ׳ס, אז זי נויטיגט זיך ניט אין די טהעטיגע איבונגען? איז עס אפשר דערפאר, ווייל א מיידעל האָט ניט קיינע פון די פערלאנגען זיך מונטער צו שפּיעלען, וועלכע טרייבען דערצו דעם יונגען? אדער אפשר האָבען זיי טאקי אויך אזוינע פערלאנגען, נור בעת וואָס ביי יונגלעך מוז מען עס בעטראכטען ווי רייצונגען צו א קערפּערליכער טהעטיגקייט, אהן וועלכע עס קען ניט געבען קיין ריכטיגע ענטוויקלונג, האָט עס די נאטור געגעבען די מיידלעך גלאט אזוי אהן א שום צוועק — סיידען נור כדי צו ערגערן דערמיט די לעהרערקעס? מעגליך, אפשר פערשטעהען מיר ניט ריכטיג דעם צוועק פון די וואָס ערציהען דעם עדעלען געשלעכט. מיר האָבען אן

אונבעשטימטען פערהאלט, אז ענטוויקלען א קרעפטיגען קערפער־געבוי ,ווערט ,ערעכענט פאר ניט ווינשענסווערטה; אז זיין פראסט געזונד און האבען א סך כח הייסט עפעם זיין פלעבעיש; אז א געוויסע צארטקייט, א כח ,וואס קען נור פערטראגען א האלב־שטונדיגען שפאציער, אן אפעטיט פון א מפונק ,וואס ווערט לייכט בעפרידיגט, צוואמען מיט א צוריקגעהאלטענקייט, וועלכע בעגליט געווענליך א שוואכען געזונד — האלט מען איז עפעם מעהר מעשה דאמע. מיר דערוואַרטען ניט אז ,ווער עס איז וועט עס אפען געשטעהן; נור מיר זענען זיך משער אז דער גובערנאנטין־מוח איז פול מיט דעם אידעאל פון א יונג פרייליין, וואס האט א היבשע עהנליכקייט צו אזא מין טיפ. אויב דאס איז אזוי, מוז מען מודה זיין, אז דער איינגעפיהרטער סיסטעם איז פראכטפול אויסגערעכענט צו קענען פערווירקליכען אט דעם אידעאל. מיינען אבער אז דער אנדער געשלעכט (ד. ה. די מענער) האלט עס אויך פאר אן אידעאל, איז א גרויסער טעות. עס איז בלי ספק אמת, אז געווענליך זענען „מענליכע" פרויען ניט אנציהענד פאר מענער. אז א געוויסע פערהעלטניסמעסיגע שוואכקייט, וועלכע וועגדעט זיך נאך בעשיצונג צו א גרעסערער קראפט, איז אן עלעמענט פון צוציהונג, גיבען מיר צו. אבער דער אונטערשיעד, אויף וועלכען די געפיהלען פון מענער רופען זיך אב, איז דער נאטירליכער, פון אייביג פעסטגעזעצטער אונטערשיעד, וואס ווערט זיך אלעמאל ארויס־ווייזען אויך אהן קינסטליכע מיטלען. פערקעהרט אבער, וען דער דאזיגער חלוק ,ווערט פערגרעסערט אין גראד דורך געקינסטעלטע מיטלען, יעמאלט ,ווערט עס גיכער אן עלעמענט פון אבשטויסונג, אוידער פון צוציהונג.

— „הייסט עס, אז מען דארף ערלויבען די מיידלעך ווערען ווילד — ,ווערען אזוי גראב ווי יונגלעך און לאזען זיי אויסוואקסען שטיפערקעס און חצופות!" צושרייט זיך א פערטיידיגער פון ארטיגקייט. דאס איז דער אייביגער שרעק, שטעלען מיר זיך פאר, פון די שוהל־אויפזעהערקעס. עס שטעלט זיך ארויס, לויט ווי מיר האבען זיך דערקונדיגט, אז אין די „אינסטיטוטען פאר יונגע פרויען" רעכענט זיך דאס ליאריימדיגע שפיעלען, א שטייגער ווי די יונגלעך פערברייגען יעדען טאג, פאר א פערברעכען ,וואס פער־

דיענט א שטראף; און מיר שטויסען זיך אָן, אז דאָס איז פער־באָטען אוים מורא זיי זאָלען חלילה ניט קריגען קיין אונאַרטיגע ג־ווענהייטען וואָס זענען ניט מעשי־לַיידי. די מורא אָבער איז נאָר א פוסטע. אויב די שטיפערייען, וואָס מען ערלויבט די יונגלַינג שטערט זיי ניט פון דעסטוועגען אויסצוואַקסען זשענטעל־לייט, פאַרוואָס זאָלען דיזעלביגע שטיפערישע טהעטיגקייט שטערען די מיידלַינג אויסצוואַקסען לַיידים? ווי גראָב זייערע קונצשטיק אוים'ן שפיעל־פּלאַץ זאָלען ניט געווענדט זיין, דאָך די יונגע לייט וואָס האָבען געענדיגט די שוהל, קוליען זיך ניט אין די גאַסען אין שפיעלען ניט אין קנעפּלַינג אין די גאַסט־זאַלען. צוגלַיך ווי זיי וואַרפען אוועק די קורצע הויזען, וואַרפען זיי אויך אוועק זייערע יונגעלשע שפיעלען, און צייגען ארוים אן ענגסטליכען פערלאַנג — אָפטמאָל שוין אזש לעכערליך — אויסצומיידען אלץ וואָס קוקט ניט אוים „מענליך". היינט,אויב אָט דער געפיהל פון מענליכער ווירדע לענגט ארויף, בעת זיי דערגרייכען דעם ריכטיגען עלטער, אזא ווירק־זאמען צוים אויף די שטיפערייען פון יונגעלשאפט, וועט ניט דער געפיהל פון פרויענליכער צניעות, וועלכער ווערט אלץ שטארקער וואָס נעהנטער עס קומט אָן די צייט פון דערוואַקסענקייט, ארויס־לענגן א ווירקזאמען צוים אויף דיזעלביגע שטיפערייען פון מיידעל־שאפט? האָבען דען ניט די פרויען נאָך אפילו א גרעסערן געפיהל פאר דעם אויסערליכען בענהמען זיך, איידער מענער? און וועט דען ניט דעריבער זיך דערוועקען אין זיי נאָך א שטארקערער אָבהאלט אויף יעדער זאָך וואָס איז גראָב אָדער שטורעמדיג? וואָס פאר אן אונזין עס איז צו דענקען, אז די פרויען־אינסטינקטען וועלען זיך ניט ארויסווייזען און טהון זיירעם, סיידען נור דורך די שטרענגע דיסציפּלין פון שוהל־אויפזועהערינם!

אין דעם פאל, אקוראט ווי אין אנדערע פעלען, האָט מען כדי צו פערריכטען די פעהלערען פון איין געקינסטעלטקייט, איינגע־פיהרט אנאנדערע. אזוי ווי מען האָט פערבאָטען די נאטירליכע, פון זיך'דיגע בעווענונגען, און מען האָט אנגעהויבען איינזעהן די שלעכטע פאלגען פון ניט האָבען קיינע בעווענונגען, האָט מען אייני־געפיהרט א סיסטעם פון געקינסטעלטע בעווענונגען — גימנאסטיק. אז דאָס איז בעסער ווי גארנישט, גיבען מיר צו; אָבער אז דאָס איז

א געניגענדער שטעלפערטרעטער פון שפיעלען זיך, לייקענען מיר אָב. די חסרונות זענען אי פאזיטיוות ,אי נעגאטיוות. ערסטענס גיבען ניט די פארמאלנע מוסקול־בעוועגונגען פון גימנאסטיקע, וועלכע זענען נויטיגערווייז ניט־אזוי פערשידענארטיג ווי די בעוועגונגען וואס קומען ביי די קינדערשע שטיפערייען, אזא גלייכמעסיגע פער־טיילונג פון טהעטיגקייט פאר אלע טיילען פון קערפער. דער פועל יוצא דערפון איז, אז די אנשטרענגונג, וועלכע פאלט אויס מעהר אויף ספעציעלע טיילען, רופט שנעלער ארויס א מיעדיגקייט, ווי די אייגענע אנשטרענגונג וואלט זאנסט ארויסגערופען. פער־בייגעהענדיג לאמיר אויך בעמערקען, אז אט די אנשטרענגונג פון ספעציעלע טיילען, אויב זי ווערט אפט ווידערהאלט, בריינגט זי מיט א ניט־גלייכמעסיגע ענטוויקלונג. צוווייטענס, דער סכום פון בעוועגונג וואס מען מאכט אויף דעם שטייגער ,ווען ניט זיין געניגענד, ניט דערפאר אליין, וואס די בעוועגונג איז ניט איבעראל גלייך פערטיילט; עס ווען האבען נאך א ווייטערדיגען חסרון, מחמת עס איז ניט אינטערעסאנט. אפילו ווען מען מאכט ניט אז די גימנאסטיק זאל זיי ווערען אבשטויסענד, ווי עס טרעפט אפטמאל, מחמת עס בעקומט די פארם פון א בעשטימטער לעקציאן, מוזען אט די מאנאטאנע בעוועגונגען ווערען איבערדריסיג, ווייל עס פעהלט אין זיי אמוזירונג. די קאנקורענץ, טאקי אמת, דיענט ווי א סטימול; עס איז אבער ניט קיין דויערענדער סטימול, ווי דער גענוס וואס קומט מיט'ן פערשידענארטיגען שפיעלען. היינט איז נאך געבליבען די שווערסטע אויסזעצונג. א חוץ וואס די גימ־נאסטיק שטעהט ניעדריגער אין פרט פון דער ק ו ו א נ ט י ט ע פון מוסקולערער אנשטרענגונג וואס זי גיט, שטעהט זי נאך מעהר נידעריגער אין פרט פון דער ק ו ו א ל י ט ע. דאס, וואס אין פערגלייך מיט אנדערע איז ניטא אין די קינסטליכע איבונגען קיין גענוס, וועלכעס מיר האבען בעצייכענט אלס די אורזאך פאר־וואס מען גיט זיי שנעל אויף, איז אויך אן אורזאך פון נידעריגקייט אין פרט פון די ווירקונגען וואס זיי מאכען אויפ'ן קערפערליכען סיסטעם. די אלגעמיינע מיינונג, אז כל זמן די סומע פון דער קערפערליכער טהעטיגקייט איז דיזעלביגע, מאכט ניט אוים צי זי איז אן אנגענעהמע, צי ניט, איז א גרויסער טעות. אן אנגענעהמע

גייסטיגע אויפרעגונג האָט א זעהר הויכען קרעפטיגענדען איינפלוס. זעהט דעם איינדרוק וואָס עס מאכט אויף א קראנקען, וועלכען מען ברייגט איהם גוטע נייעס, אדער וועלכען מען אלטער פרייגד קומט איהם צום בעזוך. מערקט ווי דאקטוירים פערגעסען ניט צו רעקאמענדירען לעבהאפטע געזעלשאפט פאר אבגעשוואכטע פאציענטען. געדענקט ווי דאס פערגעניגען פון אן ענדערונג אין דער אומגעבונג איז וואויהלטהעטיג פאר'ן געזונד. דער אמת איז, אז גליקזעליגקייט איז דער שטארקסטער קרעפטיגונגס מיטעל. דערמיט וואס עס מאכט א שנעלערע צירקולאציע פון בלוט, מאכט עס יערע פונקציע זאל אנגענהן לייכטער; און עס איז גורם אי א פערשטארקונג פון'ם געזונד וועלכער איז דא, אי עס קעהרט אום. דעם געזונד וועלכען מען האָט איהם אנגעוואָרפען. דערפון נעהמט זיך דער אינערליכער יתרון פון שפיעלען איבער די גימנאסטיק. דער גרויסער אינטערעס, וואס די קינדער פיהלען אין זייערע שפיעלען, און די שטורמדיגע פרייליכקייט, מיט וועלכער זיי טרייבען אן זייערע גרעבערע שטיפערייען, זענען פונקט אזוי פיעל וויכטיג ווי די אנשטרענגונג וואס קומט דערמיט. און אזוי ווי די גימנאסטיק ניט נאָר די גייסטיגע רייצען, מוז זי דעריבער זיין פעהלערהאפטיג פון גרונד אויס.

צוגעבענדיג אלזא, אז די פארמאלנע איבונגען פון די גליעדער זענען בעסער ווי גארנישט; צוגעבענדיג וויטער, אז מען קען זיי גאנץ גוט אויסנוצען בתורת הוספה צו אנדערע מיטלען — מאכען מיר אלץ די בעהויפטונג, אז זיי קענען קיינמאל אונז ניט דיענען אנשטאָט די איבונגען, וואס די נאטור רופט ארויס. פאר מיידלעך, אזוי גוט ווי פאר יונגלינג, זענען די שטיפערישע טהעטיגקייטען, צו וועלכע די אינסטינקטען טרייבען, א גרינדליכע נויטיגקייט פאר'ן וואויהלזיין פון קערפער. ווער עס פערבאָט זיי, פערבאָט די הייליגע בעשטימטע מיטלען פאר דער פיזישער ענטוויקלונג.

עס בלייבט נאך איין פונקט — אזא וואס פאדערט א בעשפרעכונג אפשר נויטיגער נאָר איידער וועלכע עס איז פון די פריהערדינג. עס גיהט ארום א בעהויפטונג, אז צוויישען די גע־ביל־דעטע קלאסען זענען די יונגערע מענשען און די וואס האלטען

ניט ווייט פון דערוואקסענעם עלטער, ניט אזוי גוט געוואקסען און ניט אזוי שטארק ווי די עלטערע לייט. אין אנפאנג, אז מיר האבען געהערט די בעהויפטונג, זענען מיר געווען ענייגט אריינצושטעלען זי אין איין קלאס מיט די פיעלע אנדערע אויסדרוקען פון דער אלטער טענדענץ צו הויבען די פערגאנגענהייט אויפ'ן חשבון פון דער געגענווארט. דערפאנענדיג זיך די פאקטען, אז לויט דער מאס פון די פארצייטיגע שוץ־געווען, איז בעוויזען געווארען אז די היינטיגע מענשען זענען גרעסער אין געוואוקס אידער די פארצייטיגע; און אז די טאבעלען פון שטערבליכקייט בעווייזען אדרבא א פערגרעסערונג, ניט קיין פערקלענערונג פון דעם לעבענסדויער, האבען מיר קנאפוואס אויפמערקזאמקייט געשענקט דער מיינונג, וועלכע האט אונז געשיינט צו זיין נישט קיין בעגרינדעטע. א בעאבאכטונג פון איינצעלנע פעלען אבער האט אוועקגענומען די פעסטקייט פון אונזער מיינונג. אויסלאזענדיג פון דעם פערגלייך די ארבייטענדע קלאסען, האבען מיר בעמערקט א מהרצאהל פון פעלען, וואו די קינדער דערגרייכען ניט דעם געוואוקס פון זייערע עלטערן; און עס שיינט אז זיי זענען אויך ניט אזוי מאסיוו געבויט, ארונטערעכענענדיג, עס פערשטעהט זיך, דעם חלוק אין עלטער. דאקטוירים זאגען, אז היינטיגע צייטען קענען מענשען ווייט ניט פערטראגען אזוי פיעל בלוט־אבצאפונג ווי אין די פערגאנגענע צייטען. קאהלע קעפ פאר דער צייט זענען איצט א סך מעהר געוועהנליך ווי אמאל. און פריה צופוילטע צעהן קומען ביי דעם יונגען דור שרעקליך אפט פאר. אין אלגעמיינער קרעפטיגקייט בעווייזט זיך פונקט אזא אויספאלענדער קאנטראסט. די מענשען פון אמאליגע דורות, ווי האסטיג זיי האבען ניט געלעבט, האבען מעהר געקענט פערטראגען, אידער די מענשען פון היינטיגען דור, וועלכע לעבען א ניכטער לעבען, קענען פערטראגען. הגם אונזערע נאהענטע אורעלטערן האבען שווער געטרונקען, אונרעגעלמעסיג געלעבט, וויניציג־וואס געקוקט אויף פרישע לופט און ניט שטארק מקפיד געווען אויף רייניליכקייט, פון דעסטוועגען זענען זיי אים שטאנד געווען אויסצופיהרען לאנג־אנהאלטענדע ארבייט אפילו ביז אין גרייז־גרויען עלטער אריין, און עס האט זיי ניט געשאדט: נעהמט פאר עדות די יאהרביכער פון דעם ריכטער און

ארוואקאטען־שטאנד. און מיר, וועלכע טראכטען פיעל וועגען אונזער קערפערליכען וואוילזיין, וועלכע עסען מעסיג און טרינקען ניט איבעריג, וועלכע גיבען אכטונג אויף וועגטילאציע און וואשען אפט דעם קערפער, וועלכע מאכען יעהרליכע לוסטרייזען און האבען די נוצען פון א גרעסערען מעדיצינישען וויסען — מיר ברעכען נאכאנאנד צוזאמען אונטער דעם לאסט פון אונזער ארבייט. מיר, וועלכע שענקען א היבש ביסעל אויפמערקזאמקייט די געזעצען פון געזונד, שיינען צו זיין שוואכער אייידער אונזערע אורעלטערן, וועלכע האבען זיך געפיהרט אין פיעלע הינזיכטען כנגד די געזעצען פון געזונד. און ווייל מען אורטיילען לויט דעם אויסזעהן און די אפטע חולשות'ן פון דעם וואקסענדען דור, זעהט עס אויס, אז זיי וועלען זיין וועניגער קרעפטיג אפילו אייידער מיר זענען.

וואס איז די בעדייטונג דערפון? זאל עס זיין, אז דאס אמעריקע איבערעסען־זיך, פון די דערוואקסענע ווי פון די קינדער, איז געווען וועניגער שעדליך אייידער דאס היינטיגע צו־וועניג עסען, וואס מיר האבען פריהער בעשפראכען אלס אזא אלגעמיינע זאך? צי איז שולדיג אין דעם די קארגליכע קליידונג, וועלכע די איינגעבילדעטע טעאריע פון „פערהארטעווען דעם קערפער" האט אויפגעמונטערט? איז די סבה אפשר, וואס נאכגעבענדיג א פאלשען געדאנק פון פערפיינערונג, שטערט מען מעהר אדער וועניגער די קינדערשע ספארטס? פון אונזערע ערקלערונגען קען מען ציהען דעם שלוס, אז יעדע איינע פון אט די סבות האט מסתמא געהאט א חלק אין שאפען דעם שלעכטען צושטאנד. *) געווירקט אבער האט נאך א שדליכער איינפלוס, אפשר א שטארקערער אייידער וועלכע עס איז פון די אנדערע: מיר מיינען — די צו־גרויסע גייסטיגע אנשטרענגונג.

*) מיר זענען ניט זיכער, אז פערשטיקטע פארמען פון קאנסטיטוציאנעלע קראנקהייטען, וועלכע ווערען איבערגעגעבען דורך פאקטען־אימפופונג, איז אויך ניט א טיל־אורזאך. פערשיעדענע פאקטען פון פאטהאלאגיע פיהרען ארויף אויפן געדאנק, אז בעת דער סיסטעם פון־ם געאימפטען קינד גיט ארויס דעם וואקציין־גיפט דורך די פוסטולען, וועט זיין א נייגונג ארויסצוגעבען דורך די אייגענמע פוסטולען אויך אנדערע קרענקליכע מאטעריען; איבערהויפט אויב די קרענקליכע מאטעריען

אויף אלטע און יונגע צוגלייך לעגט ארויף דער דרוק פון היינטיגען לעבען אן איבערשפאנונג, וואס ווערט אלץ גרעסער און גרעסער. די שטארקע קאנקורענץ אין אלע געשעפטען און פראפעסיאנען שטרענגט אן די ענערגיע און די פעהיגקייטען פון יעדען דערוואקסענעם מענשען; און כדי צו צוגרייטען די יונגע צו קענען אנהאלטען זייערע פלעצער אונטער דער דאזיגער גרעסערער קאנקורענץ, ווערען זיי אונטערוואָרפען אונטער א שטרענגערער דיסציפלין ווי עס איז געווען ביז אהער. דער היזק ווערט אויף דעם אופן פערדאפעלט. די טאטעס, וועלכע מוזען ארויסיאגען פון זיך די נשמה צוליעב די קאנקורענטען וואס פערמעהרען זיך אלץ ווייטער, און מאטערענדיג זיך אונטער אזעלכע אונגינסטיגע אומשטענדען מוזען זיי אין דער־זעלביגער צייט פיהרען א לעבען מיט גרעסערע הוצאות, זענען דעם גאנצען רונדען יאהר געצוואונגען צו האַרעווען פון פריה ביז שפעט, ניט נעהמענדיג זיך קיין קערפערליכע איבונג און בעקומענדיג בלויז קורצע ימים טובים. זייערע קאנסטיטוציעס, וואס זענען אבגעשוואכט געוואָרען דורך די דאזיגע צו־גרויסע אנשטרענגונג, גיבען זיי איבער בירושה צו זייערע קינדער. און אט די פערהעלטנים־מעסיג שוואכע קינדער, וועלכע זענען בטבע גענייגט צו פאלען אונטער'ן יאך, אפילו נור געווען־לויך אנשטרענגענדיג זייערע כחות, ווערען דערנאך געצוואונגען דורכצוגעהן א גרעסערן קורס למודים, איידער די ניט־אבגעשוואכטע קינדער פון די פארצייטיגע דורות פלעגען מוזען דורכגעהן.

די אומגליקליכע פאלגען, וועלכע מען וואלט געקענט פאר־אויסזעהן, זענען טאקי אומעדום בעמערקבאר. געהט וואוהין איהר ווילט, און עס וועט אייך ניט לאנג נעהמען צו בעמערקען קינדער

זענען פון אזא מין, וואס ווערען געווענהליך ארויסגעגעבען דורך די חויט, ווי דער פאל איז מיט אויניגע פון די ערגסטע פון זיי. דעריבער איז עס גאנץ מעגליך, — אדער גאר וואהרשיינליך — אז א קינד וואס האט א קאנסטיטוציאנעלען מום, וועלכער איז ניט שטארק גענוג ארויסצו־ווייזען זיך אין א קענטיגער קראנקהייט, קען אויבערגעבען, דורך די פערדאַרבענע וואקצין-לימפע וואס מען נעהמט פון איהם, א עהנליכען קאנסטיטוציאנעלען פעהלער צו אנדערע קינדער, און יענע ווייעדער צו נאך אנדערע.

אדער יונגע לייט פון ביידע געשלעכטער, וועלכע לייגען מעהר אדער וועניגער פון צופיעל לערנען. דא איז געפונען געווארען פאר נוי־טיג אויף א יאהר אוועקצופאהרען אין דאדף, כדי זיך צו ערהאלטען פון א צושטאנד פון שוואכקייט, וואס איז אויף דעם אופן געקומען. דאדף געפינט איהר א כראנישע בלוט־שפארונג אין געהירן, וועלכע געדויערט שוין א היבשע צייט און קען נאך אנהאלטען א סך לענגער. אט הערט איהר וועגען א פיעבער וואס איז געקומען פון צופיעל אויפרעגונג אויף א וועלכען עס איז אופן אין דער שוהל. און אט וויעדער, א מעשה מיט א יונגען בחור'ל, וואס האט שוין איינמאל געמוזט אויפגעבען זיין שטודיום, און וועלכען, זינט ער האט זיך צוריקגעקאהרט אין שוהל, מען מוז אפט ארויסטראגען פון קלאס א גע'חלש'טען. מיר דערצאהלען פאקטען — און מיר האבען זיי ניט גערארפט געהן זוכען, נור זיי האבען זיך אונז אליין געשפארט אין די אויגען בלויז פאר די לעצטע צוויי יאהר, און אויך אין א גאנץ בעשרענקטען קרייז. אויך האבען מיר דערמיט נאך בשום אופן ניט אויסגעשעפט דאס גאנצע צעטיל. גאר ניט לאנג האבען מיר גהאט די גלעזענהייט צו בעמערקען וויי די דאזיגע צרה וועט ערבליך. דער פאל איז פון א דאמע, וואס שטאמט אב פון גאנץ קרעפטיגע עלטערן, אבער איהר סיסטעם איז אזוי צובראכען גע־וואהרען דורך דעם רעזשים פון א שאטלענדישער פאנסיאן, וואו זי האט געמוזט צופיעל ארבייטען און האט ניט געקריגען גענוג צו עסען, אז זי ליידט פון קאפשווינדל רעגעלמעסיג יעדען מאהרגען וועז זי שטעהט אויף; און ירשה'נדיג פון איהר אזא אבגעשוואכ־טען מאדף, זענען איהרע קינדער ניט בכח צו פערטראגען אפילו א קליין ביסל שטודירען, ניט בעקומענדיג באלד א קאפווועה אדער שווינדל. די צייטען קומט אונז אוים טענליך צו זעהען א יונג מיידל, וועמעס סיסטעם איז איבערגעפיהרט געווארען אויפ'ן גאנ־צען לעבען דורך דעם קורס פון א הויכ־שוהל, וואס זי איז דורכ־געגאנגען. זי איז אין שוהל אזוי פיעל פערווארפען געווען מיט ארבייט, אז עס איז איהר ניט געבליבען קיין ענערגיע צו מאכען וועלכע עס איז קערפערליכע איבונגען, און איצט, וועז זי האט געענ־דיגט איהר בילדונג, איז זי בעשטענדיג ליידענד. איהר אפעטיט איז שוואך און קאפריזנע, און זי קען מעהרסטענטיילס ניט אנקוקען

קיין פלויש; בי פיס און הענד שטענדיג קאלט אפילו וועז איז א וואַרים וועטער; זי איז אזוי שוואַך, אז זי קען נאָרנישט טהון אחוץ זעהר לאַנגזאַם שפאַצירען, און דאָס אויך נור א קלייניע וויילע; ארויפגעהענדיג אויף די טרעפ קריגט זי א הארץ־קלאפען; איהר ראיה איז זעהר אבנעשוואכט — דאָס, צוזאמען מיט אן אבגעשטעלטען וואוקס און שיטערע מוסקולען, זענען אייניגע פון די רעזולטאטען, וואָס איהר שוהל־ארבייט האָט מיטגעברַאכט. און מיר קענען צוגעבען צו איהר פאל אויך דעם פאל פון איהרע א פרוינדין און מיט־שילערין, וועלכע איז פונקט אזוי שוואַך, וועלכע קען אוועק'חלשען אפילו פון דער לייכטער אויפרעגונג אין א רוהיגער מסיבה פון פרוינד, און וועלכע איז ענדליך געצוואונגען, אויף איהר דאקטאר'ס ראטה, אויפצוגעבען דאָס שטודיום אין גאנצען.

אויב אזעלכע בולט'ע שאדענס קומען אזוי אפט פאר, היינט וויי זעהר אלגעמיין פערשפרייט מוזען שוין זיין די קלענערע און ניט קענטיגע שאדענס! פאר יעדען איין פאל וואו מען קען געפינען די סבה פון פאזיטיווע קראנקהייטען אין א צו־גרויסער התמדה, זענען אודאי פאראן א האלב דוצען פעלען, וואו דער היזק איז ניט בולט און וואקסט אן לאנגזאם — פעלען וואו די פונקציעס זענען אפט צורודערט און מען שרייבט עס צו צו פערשיעדענע ספעציעלע אורזאכען אדער צו אן עדעלקייט פון קאנסטיטוציע; פעלען וואו דער גענוואוקס פון קערפער געהט אן לאנגזאם, אדער ער הערט גאר אין גאנצען אויף פאר דער צייט; פעלען וואו די אנשטרענגונג רופט ארויס א בעהאלטענע טענדענץ פון אויסצוהרונג און ענטוויקעלט זי; פעלען וועלכע גיבען אן אנלאגע פאר דעם היינטיגען אפטען געהירן־פעהלער, וואָס די אנשטרענגונגען פון דערוואקסענעם לעבען בריינגען אן. ווי אפט דער געזונד וועדט אויף דעם אופן אונטערגעבראכען, קען אלעמען קלאר ווערען, וועלכע וועלען בעמערקען די אפטע קרענקליכקייט פון די איבער־געארבייטע פראפעסיאנעלע מענשען און געשעפטסלייט, און דאן נאכדענקען וועגען די פיעל־ערגערע ווירקונגען, וואָס א צו־גרויסע התמדה מוז מאכען אויף די נאך־ניט־ענטוויקעלטע סיסטעמען פון קינדער. די יונגע קענען ניט פערטראגען, ניט אזוי פיעל ליידען, ניט אזוי פיעל פיזישע אדער גייסטיגע אנשטרענגונגען, ווי די אויסגעוואקסענע. היינט

אורטיילט, אויב די אויסגעוואקסענע לײדען גאנץ אָפען פון דער צוי־שטארקער גייסטיגער אָנשטרענגונג וואָס עס פאדערט זיך פון זיי, איז ווי גרויס מוז שוין זיין דער שאדען, וואָס א גייסטיגע אָנ־שטרענגונג, וועלכע איז אָפט פונקט אזוי צו־גרויס, מוז אָנטהון די יונגע!

אין דער אמת'ן, וועו מיר אונטערזוכען דעם אונדערבארימדיגען שוהל־רעזשים, וואָס ווערט אָפט דורכגעפיהרט, איז דער וואונדער, ניט וואָס עס טהוט אָן גרויסע שאדען, נור וואָס מען קען איהם איבערהויפט אויסהאלטען. נעהמט דעם פאל, וואָס סער דושאהן פארבעם האָט געגעבען אויס זיין פערזענליכער אונטערזוכונג, אין וועלכער איז א דורכשניטס־מוסטער, ווי ער בעהויפטעט, נאָך פיעל וועלכער איז א דורכשניטס־מוסטער, ווי ער בעהויפטעט נאָך פיעל לאנד. אויסלאָזענדיג די פרטים'דיגע איינטיילונגען פון דער צייט, ברייננען מיר דאָ דעם סך הכל פון די גאנצע פיער און צוואנציג שטונדען: —

אין בעט — — — — — — — — — —	9 שטונדען.
(די יונגערע 10 שטונדען).	
אין קלאס, לערנענדיג און מאכען אויפגאבען,	9 שטונדען.
אין קלאס אָדער צו הויז, די עלטערע לערנענדיג אָדער ארבייטענדיג, ווי זיי ווילען, די יונ־ גערע שפיעלענדיג — — — — — —	3½ שטונדען.
(די יונגערע 10 שטונדען).	
בייס טיש עסענדיג — — — — — —	1½ שטונדען.
איבונגען אויפ'ן פרייען לופט, אין דער פארם פון רעגעלמעסיגע שפאציערגיינג, אָפט מיט די ביכלעך אין האנד, און דאָס אויך נור ווען דער וועטער אין דער בעשטימטער צייט איז שעהן — — — — — —	1 שטונדע.

---

24 שטונדען.

און וואָס זענען די רעזולטאטען פון אָט דעם „ערשטוינענדען רעזשים", ווי סער דושאהן פארבעם רופט איהם אָן? עס פער־שטעהט זיך, שוואכקייט, בלייכקייט, מוטהלאָזינקייט אלגעמיינע

אומגעזונדטקייט. ער בעשרייבט אבער נאך עפעס וואס קומט ארויס דערפון. דאס דאזיגע פעראכטען לגמרי דעם וואוילזיין פון קערפער צוליעב דעם שטארקען פערלאנג צו בילדען דעם גייסט — די צורלאנגע איבונג פון גייסט און צורקנאפע איבונג פון די גליעדער — אט דאס האט ער אויסגעפונען בריינגט געוועהנליך ניט נור געשטערטע פונקציעס, נור אויך א שלעכטען קערפערגעבוי. ער זאגט: — „מיר האבען אנאומעלט בעזוכט אין א גרויסער שטאדט א פאנסיאן, וואס האלט פערציג מיידלעך; און מיר האבען זיך דערוואוסט, געוני און פינקטליך אויספארשענדיג, אז פון די אלע מיידלעך וואס זענען דארט געווען צוויי יאהר (און די מעהרצאהל איז דארט געווען אזוי לאנג) איז ניט געווען קיין איינע, וואס זאל ניט זיין מעהר אדער וועניגער קרום געוואקסען!"

מעגליך אז זינט דעם יאהר 1833, וועו ער האט דאס געשריבען, זענען פארגעקומען אייניגע פערבעסערונגען. מיר האפען אז עס איז פארגעקומען. אבער אז דער סיסטעם איז נאך אלץ א געוועהנליכע זאך — יא, אז ער ווערט אין אייניגע פעלען געטריבען נאך מעהר עקסטרעם ווי אימער — קענען מיר פערזעהנליך עדות זאגען. אונלענגסט זענען מיר דורכגענאנגען אן אינסטיטוט פאר יונגע לייט: איינער פון די וואס זענען אין די לעצטע יאהרען געגרינדעט געווארען מיט'ן צוועק צו שאפען גוט־דיסציפלינירטע לעהרער פאר שוהלען. דארט, אונטער אפיציעלען אויפזיכט, וואו מען וואלט געמעגט דערווארטען עפעס א בעסערען אורטייל איידער פון אויפזעהקעס אין א פריוואט־שוהל, האבען מיר געפונען די פאלגענדע טענליכע רוטין: —

אום 6 אוהר ווערען די שילער אויפגעוועקט,

פון 7 ביז 8 לעקציאנען,

פון 8 ביז 9 ביבעל־לעזען, געבעט, און פרישטאק,

פון 9 ביז 12 לעקציאנען,

פון 12 ביז 1¼ פריי, נאמינעל בעשטימט אויף דורכגעהן זיך אדער פאר אנדערע איבונגען, אבער אפט פערבראכט אין לערנען,

פון 1¼ ביז 2 מיטאג, דאס עסען פערנעהמט געוועהנליך צוואנציג מינוט,

פון 2 ביז 5 לעקציאָנען,
פון 5 ביז 6 טהעע און רוה,
פון 6 ביז 8½ לעקציאָנען,
פון 8½ ביז 9½ פריוואַטע לעקציאָנען, פאַרצוברייטען די למודים אויף מאָרגען,
אום 10 אוהר צו בעט.

פון די פיער און צוואַנציג שטונדען, הייסט עס, זענען אבט אבגענעבען אויף שלאָפען; פיער און א פערטיל זענען פערנומען מיט אָנטהון זיך, זאָגען ברכות, עסען און קורצע פּעריאָדען פון אָברוה אין צווישען; צעהן און א האלב שטונדען ווערט אָבגענעבען אויף לערנען, און איין שטונדע מיט א פערטיל אויף איבונגען, וועלכע זענען ניט קיין מוז און אָפט ווערען ניט געטהון. די צעהן און א האלב שטונדען פון דער פאַרנעשריבענער צייט צום לערנען, ווערען אָבער אָפט ניט נור נאָנצע עלף און א האלב, דערמיט וואָס די צייט פאר איבונגען ווערט אויך אָבגענעבען אויף די ביכער, נור אַנדערע שילער שטעהען אויף פיער אוהר פאַרטאָג צו מאכען זייערע לעקציאָנען; און זייערע לעהרער רעדען זיי פאקטיש צו האָס צו טהון! דער קורס וואָס זיי דאַרפען דורכנעהן איז אזא גרויסער; און די לעהרער, וועמעס קרעדיט העננט אָב פון גוט דורכפיהרען זייערע תלמידים דורך די עקזאמענס, זענען אזוי דרינגענד, אז די שילער פיהלען זיך גאנץ אָפט געצוואונגען צו פערברייננען צוועלף און דרייצעהן שטונדען א טאָג אויף גייסטיגע ארבייט!

מען דארף ניט זיין קיין נביא פאַראוים צו זעהען, אז דאָס מוז ברענגען א גרויסען שאדען באר'ן קערפער. ווי איינער פון די שילער האט אונז דערצעהלט, ווערען די וואָס קומען דאַרט אן מיט רויטע פנים'ער, באלד אויסגעבלייבט. קראַנקהייט איז אן אָפטער גאסט: עס געפינען זיך אלע מאל עטליכע אויפ'ן קראַנקען־צעטיל. פערליכען דעם אפעטיט און ניט קענען פערדייהען דאָס עסען זענען געווהנליכע זאכען. א שוואכער מאָגען (שלשול) איז דאַרט א שטענדיגע חולאת: ניט זעלטען ליידען דערפון א דריטעל פון דער גאנצער צאהל שילער אויף איין מאל. אלע קלאָגען זיך אויף קאָפ־וועה; אַנדערע ליידען דערמיט כמעט טעגליך חדשים נאָכאנאנד. א גרויסער פּראָצענט וויעדער פאלען

אוועק אין נאנצען אונטער דער לאסט און געהען אוועק פון דאָרט'ן.

אז דאָס זאָל זיין דער רעזולט פון א שוהל, וועלכע איז אין א געוויסען גראד א מוסטער אינסטיטוט, וועלכער איז עטאַבלירט און געפיהרט פון דער פערקערפערטער אויפקלעהרונג, אזוי צו זאָגען, פון דער היינטיגער צייט, איז א חדוש'דיגער פאקט. אז די שטרענגע עקזאמענס, אינאיינעם מיט דער קורצער צייט וואָס ווערט געגעבען צו קענען זיך פאָרבערייטען פאר זיי, זאָל מאכען נויטיג אָנצונעהמען א סיסטעם, וועלכער גראָבט אונפערמיידליך אונטער דעם געזונד פון די וואָס מוזען איהם דורכמאכען, איז א בעווייז, אויב ניט פון גרויזאמקייט, ניט אנדערס ווי פון א קלעגליכער אונוויסענהייט.

דער פאל איז אָהן צווייפעל אין א געוויסען גראד אן אויסנאהמע — אפשר געפינט ער צו זיך א גלייכען נישט מעהר ווי אין אנדערע אינסטיטוטען פון דעמזעלביגען קלאס. אָבער דער פאקט וואָס עס קענען זיך איבערהויפט איינגעפינען אזוינע עקסטרעמע פעלען, איז א ענטיגענדער בעווייז, אז די מוחות פון דעם נייעם דור ווערען צופיעל אָנגעשטרייגט. אזוי ווי די דאָזיגע אינסטיטוטען דריקען אויס די אידעען פון דער געביל־דעטער געזעלשאפט, קען מען זעהן אין זייערע פאָדערונגען, אפילו ווען עס וואָלטען גאָר קיינע אנדערע בעווייזען ניט געווען, א הערשענדע טענדענץ צו א צופיעל געשפאָנטען סיסטעם פון בילדונג.

עס זעהט אויס זאָנדערבאר וואָס מען איז אזוי וועניג בעוואוסטזיניג וועגען די געפאהרען פון צופיעל בילדונג אין משך פון דער יוגענד, בעת עס איז דאָ אזא אלגעמיינער בעוואוסטזיין וועגען די געפאהרען פון צופיעל בילדונג אין משך פון דער קינדהייט. דאָס רוב עלטערן האָבען טיילווייז א יריעה וועגען די שלעכטע פאָל־גען וואָס קומען פון א קינדערשער פאר־דער־צייטיגער ענטוויקלונג. אין יעדען קלאס פון דער גזעלשאפט קען מען הערען א פאָרוואורף פאר אזוינע עלטערן וואָס סטימולירען צו־פריה די מוחות פון זייערע קליינע קינדער. און וואָס מעהר מען פערשטעהט די ווירקונגען פון דעם, אלץ גרעסער איז דער שרעק פאר דער דאָזיגער צו־פריהער רייצונג: נעהמט פאר אן ערות, צ. ב. ש. די מיינונג פון איינעם פון אונזערע העכסט בעריהמטע פראָפעסאָרען פון פיזיאָלאָגיע,

וועלכער האָט אונז געזאָגט, אז ער האָט בדעה ניט צו לאָזען זיין קליין יונגעל לערנען קיינע למודים ביז ער וועט זיין אכט יאָהר אַלט. בעת אָבער וואָס עס איז שוין פאר אַלעמען א בעקאַנטע וואהרהייט, אז אן איבערגעשפּאַנטע ענטוויקלונג פון׳ם שכל אין דער פּעריאָדע פון קינדהייט איז גורם אָדער קערפּערליכע שוואכקייט, אָדער שפּעטערדיגע שטומפּזיניקייט, אָדער גאָר א פּריהען טויט; זעהט עס אויס ווי קיינער וואָלט גאָר ניט איינגעזעהן, אז דיזעלביגע וואהרהייט איז אויך ריכטיג אין דער גאנצער פּעריאָדע פון יוגענד. און דאָך איז גאָר קיין פּראָגע ניט, אז עס איז אזוי. די פּעהיגקייטען וויקלען זיך פּאַנאַנדער אין א געוויסער אָרדנונג און לויט א געוויסען ערך. אויב דער קורס פון ערציהונג פּאַסט זיך צו דער דאָזיגער אָרדנונג און צו יענעם ערך, איז גוט. אויב ניט — אויב מען שטרענגט צו־פּריה אָן די העכערע פּעהיגקייטען, געבענדיג זיי א מעהר קאָמפּליצירטען און אבסטראַקטען סאָרט וויסען איידער זיי קענען עס לייכט פערנעהמען; אָדער אויב דער שכל בכלל וועלט דורך צופיעל ביל׳דונג ענטוויקעלט אויף א שטופּע וויטער איידער עס איז נאטירליך פאר זיין עלטער; דאן וועט דער געוואונענער אונאָרמאַלער פּאָרצוג אונבעדינגט זיין בעגלייט פון עפּעס א צרה, וועלכע איז אקוראט אזוי גרויס, אָדער שטייגט נאָך אריבער דעם פּאָרצוג.

וואָרים די נאטור איז א שטרענגע בוכהאַלטערין; און אויב איהר פערלאַנגט פון איהר אין איין ריכטונג מעהר וויפיעל זי איז גרייט אויסצולעגען, באַלאַנסירט זי דעם חשבון דערמיט וואָס זי ציהט אָב פון ערגיין אַנדערסוואו. אויב איהר וועט זי לאָזען געזן איהר אייגענעם וועג, און זעהען איהר צו פערשאַפען, אין א ריכטיגער מאָס און פון דעם ריכטיגען סאָרט, די רויהע מאַטעריאַלען פון קערפּערליכען און גייסטיגען וואקסען, וועלכע פאָדערן זיך ביי יעדען עלטער, וועט זי מיט דער צייט שאפען אן אינדיווידום, וואָס איז מעהר אָדער וועניגער גלייכמעסיג ענטוויקעלט. אויב אָבער איהר האָט זיך איינגע׳עקשנט און ווילט האָבען א פאר־דער־צייטיגען אָדער אן איבערמעסיגען וואקסען פון א וועלכען עס איז אינציגען טייל, וועט זי פּראַטעסטירען, מעהר אָדער וועניגער, און אויך נאָכגעבען דעם פונקט; אָבער כדי זי זאָל קענען טהון די

עקסטרא ארבייט וואָס איהר פערלאנגט פון איהר, מוז זי לאָזען ניט געטהון איהרע אנדערע מעהר וויכטיגע ארבייט. מען טאָר קיינמאָל ניט פערגעסען, אז די סומע פון לעבענס־ענערגיע, וואָס דער קערפער בעזיצט אין יעדען געגעבענעם מאָמענט, איז א בעגרעניצטע; און אז, וויבאלד זי איז בעגרעניצט, איז אונמעגליך ארויסצוקריגען פון איהר מעהר איידער א פעסט־בעשטימטע צאָהל פון רעזולטאטען. די פאָדערונגען בייס קינד אָדער יונגלינג, וואָס וועלן געשטעלט דער דאָזיגער לעבענסענערגיע, זענען פערשיידענע און דרינגענדע. ווי עס איז פריהער אָנגעצייגט געוואָרען, דאָס וואָס איז אָבגענוצט געוואָרען דורכ'ן טאָג דורך די קערפערליכע בעוועגונג, מוז פערריכט וועדען; וואָס דער מאָרך האָט פערלאָרען פון דעם טאָג לערנען, מוז צוריקגעגעבען וועדען; מען מוז בעזאָרגען פאָר א געוויסער סומע, וואָס עס דאָרף צוקומען צום וואוקס פון קערפער, און אויך פאָר א געוויסען צוקומען צום וואוקס פון מאָרך: דערצו נאָך מוז צוגעלעגט וועדען די סומע ענערגיע וואָס וועט פערצעהרט אין פראָצעס פון פערדייהען דעם גרויסען סכום שפייז, וועלכער פאָדערט זיך אויף צו דערפילען אָט די אלע פאָדערונגען. אלזא, אז נעהמען א גרעסערע מאָס פון ענערגיע און אוועקפיהרען עס אין איינעם פון אָט די קאנאלען, הייסט אָבציהען עס פון די אנדערע קאנאלען, — איז א וואַרהייט וואָס איז אי קלאָר א־פ ר י א ר י (לכתחילה), אי בעוויזעז א־פ א ס ט ע־ר י א ר י (לאחר המעשה) פון יעדען איינעמס ערפאהרונג. יעדער איינער וויים, צום בייספיעל, אז די פערדייהונג פון א שווערען מאהלצייט מאכט אזא אנגריף אויפ'ן נאנצען סיסטעם, אז עס ברייגט אן א פוילקייט פון גייסט און פון קערפער, וואָס טרייבט אפטמאל ארויף א שלאָף. יעדער איינער וויים אויך, אז צופיעל קערפערליכע בעוועגונג פערקלענערט די קראפט פון דענקען — אז אין דער וויילע וואָס מען פיהלט זיך שוואך נאָך עפעס א פלוצליכע אנשטרענגונג, אָדער בעת מען פיהלט זיך מיעד נאָך א לאנגען שפאציערגאנג, איז מען ניט אויפגעלעגט צו טהון גייסטיגע ארבייט; אז נאָך א פוס־רייזע פון א מאָנאט צייט פיהלט מען אזא גייסטיגע אינערציע, אז עס נעהמט אייניגע טעג אידער מען קען קומען צו־זיך; און אז ביי בויערן, וועלכע פערבריינגען זייער נאנצען לע־

בען אויף מוסקול־ארבייט, איז די גייסטיגע טהעטיגקייט זעהר א קלייגע. עס איז וויעדער א בעקאנטע וואהרהייט, אז אין פערלויף פון די אנפאלען פון שנעלען וואקסען, וואס פאסירען מאנכעמאל אין דער פאריאדע פון קינדהייט, ווערט אבגעצויגען אזוי פיעל ענערגיע, אז עס לאזט איבער בעת מעשה דעם קערפער און גייסט אין אונמעכטיגען צושטאנד. נאך אמאל, די פאקטען, אז א געוואלטיגע מוסקול־אנשטרענגונג גליך נאכ'ן עסען, שטעלט אב דעם פראצעס פון פערדייהונג, און אז די קינדער, וועלכע מען שטעלט צו־פריה מהון שווערע ארבייט, בלייבען ניט־דערוואקסען, וויזען אויך אן אויף דעם אנטאגאניזם — האלטען, ד. ה., אויך איין דעם געראנק, אז צופיעל טהעטיגקייט אין איין ריכטונג מיינט צו־וועניג טהעטיגקייט אין אנדערע ריכטונגען. אבער דאס געזעץ וואס איז אט אזוי קלאר אין די עקסטרעמע פעלען, איז אויך ריכטיג אין אלע פעלען. אט די שעדליכע ענערגיע־אבציהונגען קומען פאר אקוראט אזוי גענוים, וועו די אונגעהעריגע פאדערונגען זענען לייכטע און שטענדיגע, ווי וועו זיי זענען שווערע און פלוצליכע. איז דעריבער, אויב די אויסנאבען אויף גייסטיגע ארבייט, אין פערלויף פון דער יוגענד פאריאדע, שטייגען אריבער די סומע וויפיעל די נאטור האט אנגעגרייט, פאלען ארונטער די אויסנאבען פאר אנדערע צוועקען אויף א קלענערע סומע ווי עס האט געזאלט זיין, און דאס מוז אונפערמיידליך מיטבריינגען געווייסע רעזות פון אין סארט אדער פון אן אנדערן. לאמיר אין קורצען בעטראכטען אט די רעזות.

נעהמען מיר אן אז די איבער־טהעטיגקייט פון געהירן שטייגט אריבער די נארמאלע טהעטיגקייט נישט מעהר ווי אין א קלייגעם גראד, יעמאלט וועט עס נישט מעהר מאכען ווי עפעס א לייכטע רעאקציע אויף די ענטוויקלונג פון קערפער: דער וואוקס וועט אביסעל הינטערשטעליג בלייבען לגבי דעם וואס ער וואלט זאנסט געקענט דערגרייכען; אדער די שווערקייט פון חומר וועט זיין עפעס קלענער ווי זי וואלט געקענט זיין; אדער די קוואליטע פון די געווענען וועט ניט זיין אזא גוטע. אייניג אדער מעהרער פון אט די ווירקונגען מוזען אונבעדינגט טרעפען. דער עקסטרא סכום פון בלוט וואס געהט צום געהירן בעת דער גייסטיגער ארבייט, ווי

אויך אין דער צייט נאכדעם, בעת עס ווערט פערריכט וואס עס איז אבגענוצט געוואָרען פון דעם געהירן־מאטעריאל, איז בלוט וואס וואלט זאנסט צירקולירט דורך די גליעדער און די אינגעווייד; און די מעגליכקייט פון וואקסען און פערריכטען, פאר ווועלכע דאס דאזיגע בלוט וואלט געבראכט די נויטיגע שטאפען, איז פערלארען. אזוי ווי אט די פיזישע רעאקציע איז א זיכערע, איז נור א פראגע, צי דער געווינס וואס קומט פון דער עקסטרא בילדונג קען זיך אויסגלייכען מיט דעם פערלוסט? — צי דער חסרון אין קערפערליכען וואוקס, אדער די פגימה אין דער דאזיגער סטרוקטור־פאלקאמענהייט, וואס גיט דעם קערפער קראפט און דויערהאפטיגקייט, ווערט הערגיטיגט דורך די ביסל מעהר קענטנים וואס איז צוגעקומען?

וועגן אבער די מאס פון דער גייסטיגער איבער־ארבייט איז א גרעסערע, יעמאלט וועלען ארויסקומען דערפון א סך ערנסטערע רעזולטאטען; אזעלכע וואס וועלען ניט נור האבען א בעדייטונג געגען די קערפערליכע פאלקאמענהייט, נור אויך געגען די פאלקאמענהייט פון געהירן גופא. עס איז א פיזיאלאגיש געזעץ, וואס איז צוערסט אנגעוויזען געוואָרען פון א י ז י ד א ר ס ע ן ה י ל ע י ר, און ל י ו א י ס האט אויך דעם אויפמערקזאם געמאכט אין זיין אבהאנדלונג וועגען „קארליקעם און ריעזען", אז עס איז פאראן אן אנטאגאניזם צווישען ג ע ו ו א ו ק ס און ע נ ט ו ו י ק ל ו נ ג. אונטער „געוואוקס", ווי דאס וואָרט ווערט געברויכט אין אט דעם געגענזעצליכען זין, דארף מען פערשטעהן דאס צ ו ק ו מ ע ן א י ן ג ר ו י ס פון קערפער; אונטער „ענטוויקלונג" — דאס צ ו ק ו מ ע ן א י ן ג ע ב ו י. און דאס נעזעץ איז: גרויסע טהעטיגקייט אין איינעם פון אט די פראצעסען, שליסט איין לאנגוואמקייט אדער שטילשטאנד אין דעם אנדערן. א בעקאנטער ביישפיעל זענען די פעלען פון דעם מאטיל־וואָרים און דער אינסעקטען־פופע. אין דעם מאטיל־וואָרים געהט אן א זעהר שנעלע פערגרעסערונג פון חומר, אבער די סטרוקטור זיינע, וועלן ער איז אין גאנצען אויסגעוואקסען, איז קוים עפעס א האר מעהר קאמפליצירט איידער וועלן ער איז נעווען קליין. אין דער אינסעקטען־פופע פערגרעסערט זיך דער חומר גאָרניט; פערקעהרט, אויף אט דער שטופע פון דער בריה'ס לעבען פערליכרט זיך

גאָר געווייכט; אָבער דערפאר געהט אָן זעהר טהעטיג די אויס־ארבייטונג פון א מעהר קאָמפּליצירטער סטרוקטור. דער געגענוואָרט, וואָס איז דאָ אזוי קלאָר, לאָזט זיך ניט אזוי גוט אויסשפּיהרען ביי די העכערע ברואים, ווייל די ביידע פּראָצעסען געהען ביי זיי אָן צוזאמען. מיר קענען עס פון דעסטוועגען נאָכן גוט זעהען ביי אונז אליין, וועו מיר בעטראכטען דעם קאָנטראסט צווישען די געשלעכטער. א מיידל ענטוויקעלט זיך שנעל אין קערפּער און אין גייסט, און הערט אויף צו וואקסען פערהעלטניסמעסיג פריה. א יונגעל׳ס קערפּערליכע און גייסטיגע ענטוויקלונג איז לאנגזאמער און זיין וואוקס איז גרעסער. אין דעם עלטער וועו זי איז רייף, געענדיגט, און אין פולען בעזיץ פון אלע איהרע פעהיגקייטען, איז דער אנדערער, וועמענם לעבענס ענערגיען זענען מעהר דירעקטירט געווארען אויף די פערגרעסערונג פון געוואוקס, לפי ערך אונפאל־קאָם אין סטרוקטור; וויי מען זעהט עס ארוים אין זיין פערהעלט־ניסמעסיגער אונגעשיקטקייט קערפּערליך און גייסטיג. דאָס דאָ־זיגע געזעץ איז ריכטיג וועגען יעדען בעזונדער טייל פון׳ם אָרגא־ניזם, אזוי גוט וויי פון דעם גאנצען אָרגאניזם. יעדער אונטערמאל־שנעלער פּאָרטשריט פון א וועלכען עס איז אָרגאן אין פּרט פון סטרוקטור, איז מחיב א פּאָר־דער־צייטיגען אבשטעל אין וואקסען; און דאָס פּאסירט פונקט אזוי זיכער מיט דעם אָרגאן פון שכל, וויי מיט יעדען אנדער אָרגאן. דער גהירן, וועלכער איז אין די ערסטע יאָהרען לפי ערך גרויס אין מאסע אָבער ניט־פּאָלקאָם אין סטרוקטור, וועט דורכמאכען, אויב מען וועט איהם טרייבען צו־טהעטיג צו פערריכטען זיינע פונקציעס, א גרעסערן סטרוקטור־פּאָרטשריט וויי־פיעל עס איז אָנגעמאסטען פאר זיין עלטער; אָבער די שפּעטערדיגע ווירקונג וועט זיין — א הינטערשטעליגקייט אין דער גרויס און קראפט, וועלכע דער גהירן וואָלט זאנסט געגרייכט. און דאָס איז א טייל־אורזאך — וואהרשיינליך דער הויפּט טייל — פאר וואָס די פאר־דער־צייט צייטיגע קינדער, און די יונגליינ וועלכע האָבען ביז א געוויסער צייט אלעמען אריבערגעיאָגט, שטעלען זיך מיט אמאל אָב אזוי אפּט, און מאכען צום נארען זייערע עלטערן׳ם גרויסע האָפנונגען.

אָבער אָט די רעזולטאטען פון צופיעל בילדונג, וויי אומגליקליך

זיי זענען ניט, זענען זיי אפשר אלץ ניט אזוינע אומגליקליכע, ווי די ווירקונגען וואס דאס מאכט אויפ'ן געזונד — די קאנסטיטוציע פון קערפער וואס ווערט אונטערגעבראכען, די אבגעשוואכטע כחות, די קרענקליכע געפיהלען. די נייערע ענטדעקונגען אין דער פיזיאלאגיע האבען בעוויזען ווי געוואלטיג גרוים עס איז דער איינפלום פון געהירן אויף די פונקציעס פון קערפער. די פערדייהונג, די צירקולאציע, און דורך זיי א ל ע ארגאנישע פראצעסען, ווערען טיף אנגעגריפען דורך די אויפרעגונג פון מוח. ווער עס האט געזען, ווי עס איז אונז אויסגעקומען צו זען, נאכגעמאכט דעם עקספערימענט וואס ו ו ע ב ע ר האט געמאכט צום ערסטען מאל, וועלכער בעווייזט וואס עס ווערט וען מען רייצט אויף דעם נערוו ו ו א ג ו ס, וועלכער פערבינדט דעם געהירן מיט די אינעווענדיגסטע ארגאנען — ווער עס האט געזעהן ווי פון אויפרייצען דעם דאזיגען נערוו הערט דאס הארץ פלוצלונג אויף צו קלאפען; ווי עס פאנגט לאנגזאם אן וויעדער צו קלאפען, אזוי באלד ווי מען הערט אויף די רייצונג, און עס הערט וויעדער אויף צו קלאפען אין דעם אויגענעם מאמענט וואס מען בעניט די רייצונג — דער ווער האבען א לעבעדיגען בעגריף וועגען דעם שווערען איינפלום וואס אן איבערגאמטערטער געהירען האט אויפ'ן קערפער. די וירקונגען, וועלכע ווערען אט אזוי דערקלערט פיזיאלאגיש, קען מען טאקי אויך זעהן פון ביישפיעלען אין דער געווהנליכער ערפאהרונג. עס איז ניטא דער מענש וואס האט ניט געפיהלט דאס הארץ־קלאפעניש, וואס קומט פון האפנונג, מורא, אדער פרייד — ניטא קיינער וואס האט ניט בעמערקט ווי געמאטערט און שווער עס ווערט די ארבייט פון הארץ בעת די דאזיגע געפיהלען זענען געוואלטיג שטארקע. און אויב אפילו א סך מענשען האבען קיינמאל נישט געליטען אזא שטארקע געמיטה־אויפרעגונג, פון וועלכער דאס הארץ הערט אין גאנצען אויף צו קלאפען און מען חלש׳ט צוועק, פון דעסטוועגען ווייס יעדער איינער, אז אין דעם איז דא א פערבינדונג פון אורזאך און ווירקונג. עס איז אויך א בעקאנטער פאקט, אז דער מאגען ווערט פערדארבען פון א גייסטיגער אויפרעגונג, **וועלכע שטייגט** אריבער א געוויסען גראד. פערלירען דעם אפעטיט **איז א** געווהנ־ליכער רעזולטאט סיי פון זעהר אנגענעהמע, סיי **פון זעהר** שמערצ־

ליכע צושטענדען פון גייסט. אויב די זאך וואָס ברענגט אן אנגע־
נעהמען אָדער שמערצליכען צושטאנד פון גייסט פאסירט באלד
נאכ'ן עסען, טרעפט נאטירליך אפט אז דער מאָגען גיט אָב צוריק דאָס
עסען, אָדער ער פערדייהט עס מיט נרויסע שווירigקייטען, און
פראָטעסטירענדיג בעת מעשה. און ווי יעדער איינער וואָס שטרעננט
פיעל אָן זיין מוח קען עדות זאָגען, קען אפילו די ריין־אינטעלעק־
טועלע ארבייט, אויב זי איז נור איבערמעסיג, ארויסברייננען עהנ־
ליכע ווירקונגען. די שיכות צוויישען געהירן און קערפער, וועלכע
זעהט זיך אָן אזוי קלאָר אין אָט די עקסטרעמע פעלען, האלט אויס
פונקט אזוי פיעל אין די נעווועהנליכע, וועניגער־אנזיכטיגע פעלען.
פונקט ווי אָט די נעוואלטיגע אָבער צייטווייליגע אויפרעגונגען פון
מוח ברייננען נעוואלטיגע אָבער צייטווייליגע שטערונגען אין די
אינגעווייד; אזוי רופען ארויס די וועניגער־נעוואלטיגע אָבער כראָ־
נישע מוח־אויפרעגונגען, וועניגער נעוואלטיגע אָבער כראָנישע
שטערונגען אין די אינגעווייד. דאָס איז ניט קיין סתם סברא, עס
איז א וואהרהייט, אויף וועלכע יעדער ארצט קען עדות זאָגען, און
פאר וועלכע א לאנגע און טרויעריגע ערפאהרונג גיט אונז פער־
זענליך די מעגליכקייט צו זיין אן עדות. פערשיידענע שטופען און
פארמען פון קערפערליכער צורודערונג, וואָס דויערט אָפטמאל
יאָהרען פון נעצוואונגענער רוה איידער מען קען עס טיילווייז צו־
רעכט מאכען, זענען די רעזולטאטען פון אָט דער פערלענגערטער
איבער־אנשטרענגונג פון מוח. מאנכעם מאל וועלט דאָס הארץ
דערהויפט אנגעגריפען: שטענדיגעס הארץ־קלאפען, א זהר אָב־
געשוואכטער פולס, נאר אפט א קלענערע צאהל פולס־שלעג, פון צוויי
און זיבעציג אויף זעכציג אָדער נאך וועניגער. מאנכעסמאל איז די
הויפט צרה אין מאָגען: עס ברייננט א מאָגען־פעהלער, וועלכער
מאכט דאָס לעבען צו לאסט און פאר וועלכען די איינציגע רפואה
איז נור די צייט. אין א סך פעלען וועלט ביידע אנגעגריפען, אי
דאָס הארץ, אי דער מאָגען. מעהרסטענטיילס איז דער שלאָף א
קורצער און איבערגעריסענער. און נאר אפט איז די שטימונג א
מעהר אָדער וועניגער נעדריקטע.

איצט בעטראכט ווי נרויס מוז זיין דער שאָדען, וואָס מען
טהוט אן די קינדער און יונגע לייט דורך די צו־נרויסע גייסטיגע

אויפרעגונג. מעהר איידער א נאַרמאַלע סומע קאַפּ־ארבייט וועט אונטערזינגט ברייגען מעהר אָדער וועניגער פון דער דאָזיגער קערפערליכער צורודערונג; און אויב די אַנשטרענגונג איז ניט אזא גרויסע, וואָס זאָל אַנברייגען אן אבסאָלוטע קראַנקהייט, וועט זי זיכער שאפען א לאַנגזאַם־ענטוויקלענדע פערדאַרבונג פון קערפער־בוי. מיט א קנאַפען, מפונק׳דיגען אפעטיט, מיט אן אונפאַלקאַמענער פערדייהונג און אַבגעשוואכטער צירקולאַציע, ווי אזוי קען דער קערפער וואָס האַלט זיך אין ענטוויקלען אַנהויבען בליהען? די ריכטיגע ארבייט פון יעדען לעבענס־פראָצעס העגנט אָב פון א גע־ניגענדען צופלום פון גוטעם בלוט. אָהן געגונג גוטעם בלוט קען קיין דריזע ריכטיג ניט ארויסגעבען איהר זאפט, קען קיין אַרגאַן ניט ערפילען אין גאַנצען זיין עובדא. אָהן געגונג גוטעם בלוט קען קיין נערוו, מוסקול, הייטעל אָדער אַנדער געוועב ניט פערריכט ווערען ווי עס דארף צו זיין. אָהן געגונג גוטעם בלוט וועט דאָס וואַקסען ניט זיין קיין געזונטער אן ניט קיין געניגענדער. היינט זייט זיך משער ווי שלעכט עס וועלען מוזען זיין די רעזולטאַטען, אויב דער אַבגעשוואכטער מאָגען שאפט פאר׳ן קערפער, וואָס האַלט אין וואקסען, א מין בלוט וואָס איז אי קנאַפליך אין מאָס, אי אַרים אין קוואליטע; בעת דאָס אַבגעשוואכטע האַרץ טרייבט דאָס דאָזיגע אַרימע און קנאַפליכע בלוט נאָך דערצו אונאַטירליך לאַנגזאַם!

און אויב דאָס צופיעל שטודירען, ווי אלע וועלכע האַבען אונטערזוכט די זאך מוזען מודה זיין, ברייגט אן א פערדאַרבונג פון קערפער, איז ווי שטרענג דארף מען שוין פעראורטיילען דעם סיסטעם פון שטאָפען, פון וועלכען מיר האַבען אויבען געגעבען ביישפיעלען! עס איז א שרעקליכער טעות, פון וועלכען שטאַנד־פונקט מען זאָל אויף דעם ניט קוקען. עס איז א טעות אויף ווי וויים עס איז נוגע דער ערווערבונג פון ווייסען גופא. וואַרים דער גייסט, אזוי גוט ווי דער קערפער, קען ניט פערגעהמען מעהר איידער א געווייסע מאָס; און אויב איהר פערוואַרפט איהם מיט פאקטען שנעלער אייידער ער קען זיי אסימילירען, ווערען זיי באלד ארויסגעוואַרפען צוריק: אנשטאָט ארייגעגעבויט צו ווערען אין דעם בנין פון שכל, פאלען זיי ארויס פון זכרון גלייך נאכ׳ן דורכ־מאכען דעם עקזאמען, צוליעב וועלכען מען האָט זיי געפראכט.

עס איז א טעות אויך דערפאר, ווייל דאָס פיהרט צו פער'מיאוס'ן דאָס שטודיום. ענטוועדער דורך די שמערצליכע אידעען־פערבינ־דונגען, וואָס ווערען געשאפען פון דעם אונאויפהערליכען גייסטיגען האַרעווען, אדער צוליעב דעם אונגאַרמאַלען צושטאַנד פון געהירן וואָס עס לאָזט איבער, רופט עס אָפט ארויס א שנאה צו ביכער; און אַנשטאָט וואָס א ראַציאָנאַלע ערציהונג רופט ארויס א שפע־טערדיגע זעלבסט־בילדונג, מאכט דאָס גאָר מען זאָל נאָכאַנאַנד גענהן צוריק. דאָסגלייכען איז עס א טעות, דערמיט וואָס אָט דער סיסטעם נעהמט ץן, אז די גאַנצע זאך איז נור אריינצוקריגען ווייסען, און פערגעסט אז א פיעל וויכטיגערע זאך איז די אָרגא־ניזירונג פון'ם וויסען, צו וועלכער זאך עס פאַדערט זיך צייט און אַליין דענקען. ווי ה ו מ ב א ל ד ט בעמערקט מכח דעם פאַרטשריט פון דעם פערשטאַנד בכלל, אז „די נאַטור־ערקלערונג וועלט פערדונקעלט, וועו די בעשרייבונג מאַטערט זיך אונטער א צו־גרויסער אַנזאַמלונג פון פעראיינצעלטע פאקטען"; אזוי קען מען אויך בעמערקען וועגען דעם פאַרטשריט פון דעם אינדיווידועלען פערשטאַנד, אז דער גייסט וועלט איבערלעסמיגט און געשטערט דורך אן איבערמאָס פון שלעכט־פערדייהטע למודים. ניט דאָס ווי־סען, וואָס וועלט אַנגעלעגט ווי גייסטיגעם פעט, האָט א וועלדע; נור דאָס, וואָס וועלט איבערגעארבייט אין גייסטיגע מוסקולען. דער טעות גרייכט אָפער נאָך טיעפער. אפילו וועו דער סיסטעם וואָלט געווען גוט אלס אזעלכער, וואָס שאפט א גייסטיגע ווירק־זאמקייט — ער איז דאָס אויך ניט — וואָלט ער אלין געווען שלעכט דערפאר, ווייל ער הרג'עט אוועק, ווי מיר האָבען בעוויזען, יענע קרעפטיגקייט פון קערפער־געבוי, וועלכע איז נויטיג אויף צו מאַכען אז די גייסטיגע ערציהונג זאָל זיין ניצליך אין קאמפף פון לעבען. די, וועלכע זענען אזוי אייפריג צו בילדען זייערע תלמידים'ס קעפ, אז עס אהרט זיי ניט פאר זייערע קערפער, געדענקען ניט, אז דער ערפאָלג העננט אָב אויף דער וועלט מעהר פון ענערגיע איידער פון קענטנים; און אז א מעטאָדע, וועלכע שטאפט אן מיט קענטנים און גראָבט אונטער בעת מעשה די כחות, בעגראָבט זיך אליין. דער שטארקער וילען און די אונערמידליכע טהעטיג־קייט, וואָס קומען פון א רייכער לעבענס־קראפט, צאהלען געוג

אָב אפילו פאר גרויסע חסרונות פון דער ערציהונג; און אויב זיי קומען צוזאמען מיט אזא גאנץ געניגענדער בילדונג, וועלכע מען קען בעקומען ניט אָפּפערענדיג דעם געזונד, מאכען זיי לייכט זיכער דעם זיג איבער די קאָנקורענטען, וועלכע זענען אָבגעשוואכט ושוואַרען פון צופיעל שטודירען, וואָס פאר א גרויסע עלוים אין לערנען זיי זאָלען ניט זיין. א פערהעלטניסמעסיג קלייניע, שלעכט־געמאכטע מאשין, וואָס ארבייט אונטער א הויכען דרוק, וועט מעהר אויפטהון איידער א גרויסע און שעהן־געמאכטע מאשין, וואָס ארבייט א נידעריגען דרוק. וואָס פאר א גרויסע נארישקייט דאָס איז צו נעהמען, בעת'ן פערענדיגען די מאשין, און אזוי פער־דארבען דעם קעסעל, אז ער קען קיין דאמף ניט שאפען! נאָך אמאָל: דער סיסטעם איז א טעות, דערמיט וואָס ער ענטהאלט א פאלשע אָבשאצונג פון וואויזיין אין לעבען. וועו מען זאָל זיך אפילו פאַרשטעלען, אז ער איז א מיטעל ווי צו גרייכען א וועלטליכען ערפאָלג, אנשטאָט א מיטעל צו קריגען א דורכפאל אין דער וועלט, וואָלט ער דאָך, מחמת דעם שוואכען געזונד וואָס ער איז גורם, אָנגעבראכט א קלָה, וועלכע וועגט אריבער די ברכה. וואָס נוצט עס צו האָבען ערווארבען רייכקייט, אויב די רייכקייט איז בעגלייט פון שטענדיגע קראנקהייטען? וואָס פאר א בעטרעף האָט כבוד, אויב עס בריינגט מיט זיך א שווערען גע־מיטה? זיכער דארף מען קיינעם ניט דערצעהלען, אז א גוטער מאָגען, א לעבעדיגער פולס און א געהויבענע שטימונג זענען עלע־מענטען פון גליקזעליגקייט, וועלכע קענען ניט אריבערגעווארפען ווערען פון קיינע אויסערליכע מעלות. כראָנישע קערפערליכע חולאת'ן וואַרפען ארויף א חשך אויף די הייטערסטע אויסזיכטען, בעת פערקעהרט, די מונטערקייט פון א קרעפטיגען געזונד פער־שיינט אפילו די ערנסטע אומגליקען. מיר בעהויפטען, אלזא, אז די איבער־בילדונג איז שעדליך אין אלע אופנים: שעדליך דערמיט, וואָס עס גיט קענטנים, וועלכע ווערט שנעל פערגעסען; שעדליך דערמיט, וואָס עס רופט ארויס א האס צו די קענטנים; שעדליך דערמיט, וואָס עס פערנאכלעסיגט די ארגאניזירונג פון וויסען, וועלכע איז וויכטיגער איידער די ערווערבונג פון וויסען; שעדליך דערמיט, וואָס עס שוואכט אָב אדער מאכט חרוב די ענערגיע,

אהן וועלכער א געפילדעטער אינטעלעקט איז נוצלאז; שעדליך דערמיט, וואס עס איז גורם אזא שוואכען געזונד, פון וועלכען אפילו ערפאלג איז ניט קיין פערגעלטונג, און וועלכער מאכט דעם דורכפאל אין צווייען ביטער.

אויף פרויען מאכט אט דער שטאפ־סיסטעם נאך א שעדליכערע ווירקונג, אויב עס איז מעגליך, איידער אויף מענער. אזוי ווי מיידלעך זענען אין א גרויסער מאס אויסגעשלאסען פון די קרעפטיגע און ענטוסרייכע קערפער־איבונגען, דורך וועלכע יונגלעך מילדערן די שלעכטע ווירקונגען פון צופיעל לערנען, פיהלען זיי דעריבער די צרות אין זייער פולער קראפט. דערפון קומט עס, וואס א פיעל־קלענערע פראפארציע פון מיידלעך וואקסען אויס גוט־געבויטע און געזונדטע. מיר זעהען אין די בלייכע, קרום־געוואקסענע און פלאך־בריסטיגע יונגע פרויליינס, וועלכע מען טרעפט אזויפיעל אין די לאנדאנער סאלאנען, די ווירקונג פון דער אונדערבארימדיגער אנשטרענגונג, וועלכע ווערט ניט גלייכדערט דורך יוגענדליכע שטיפעריין. און אט די ענטארטונג פון קערפער שטערט זייער וואויל־זיין ניט אן ערך מעהר, איידער זייערע צאהלרייכע השלמות העלפען איהם. מאמעס, וועלכע ווילען אזוי שטארק מאכען זייערע טעכטער אנציהענד, האבען קוים געקענט אויסקלייבען א מעהר געפעהרליכען וועג אויידער אט דעם, וועלכער איז מקריב דעם קערפער צוליעב דעם גייסט. ענטוועדער זיי קוקען ניט אויף די געשמאקען פון דעם אנדער געשלעכט, אדער אז ניט, האבען זיי זעהר א פאלשען בעגריף מכח יענע געשמאקען. מענער קימערן זיך גאנץ ווינציג וועגען א ערודיציע (גרויסע געלעהרזאמקייט) ביי פרויען; זיי קימערן זיך אבער זעהר פיעל וועגען פיזישער שעהנקייט, א גוטען כאראקטער און א געזונדטען פערשטאנד. וויפיעל הערצער געווינט די „בלויע שטרומף" מיט איהרע גרויסע קענטנים פון היסטאריע? וועלכער מאן האט זיך ווען עס איז פערליבט אין א פרוי, וויל זי פערשטעהט איטאליעניש? וואו טרעפט מען דעם עדווין, וואס פאלט צו אנשטענדיגס פיס, וויל זי קען דייטש? ראזעוות באקען אבער און לאכעריגע אויגען זענען יא גרויסע צוציהונגען. א שעהן־גערוגדעטע פיגור ציהט בעוואונדערענדע בליקען. די לעבהאפטינקייט און די גוטע שטי־

מונג, וואס אן איבערפלייסענדער געזונד ברייגנט מיט, העלפט זעהר פיעל צו דערוועקען א ליעבשאפט. יעדער איינער וויים פון פעלען, וואו קערפערליכע פאלקאמענהייטען אליין, גאר אהן וועלכע עס איז אנדערע רעקאמענדאציעס, האבען דערוועקט א ליידענשאפט, וואס האט אויף זיין זאך ניט געקוקט; אבער קוים איינער קען אנצייגען אויף א פאל, וואו אינטעלעקטועלע קענטשאפטען אליין, אבגעזונדערט פון מאראלע אדער פיזישע אייגענשאפטען, האבען וועז עס איז דערוועקט אזא געפיהל. דער אמת איז, אז פון די פיעלע עלעמענטען, וועלכע פעראייניגען זיך אין פערשיידענע פראפאציעס צו קענען ארויסרופען אין א מאנ'ס ברוסט דעם קאמפליצירטען געפיהל, וואס מיר רופען אן ליעבע, זענען יענע די שטארקסטע, וועלכע ווערען ארויסגערופען דורך די קערפערליכע צוציהונגען; די נעכסטע צו זיי, אין סדר פון שטארקייט, זענען די, וועלכע קומען פון די מאראלע צוציהונגען, און אפילו די ענגען וועניגער אב פון אויסגעלערנטע קענטענים איידער פון א נאטירליכער פעהיגקייט — א שנעלע אויפפאסונג, א קאפ, אן אפענער מוח. אויב אייניגע וועלען דענקען, אז די בעהויפטונג איז א ערנידערי־גענדע, און וועלען מתרעם זיין אויפ'ן מענליכען כאראקטער פאר וואס ער וועלט נתפעל אויף דעם אופן; ענטפערן מיר, אז זיי וויסען ניט ענוג וואס זיי רעדען, וועז זיי פרעגען אזוינע קשיות אויף די אלערהעכסטע אייגריכטונגען פון דער נאטור. אפילו וועז מען וואלט ניט ארויסגעזהען קיין קלארע בעדייטונג אין אט דער אייגאדנונג, וואלטען מיר אויף געמענט זיין זיכער, אז אין דעריין שטעקט עפעס א וויכטיגער צוועק. די בעדייטונג איז גראד אבער א נאנץ קלארע פאר די וואס אונטערזוכען. וועז מיר נעדענקען, אז אייגער פון דער נאטור'ס צוועקען, אדער בעסער געזאגט — אז איהר העכסטער צוועק איז דאס וואויזיין פון די קומענדע דורות; און וויייטער, אז אויף וויפיעל עס איז זיי נוגע, איז א געפילדעטער פערשטאנד וואס רוהט אויף א שלעכטען קערפער־געבוי, פון א נאנץ קנאפען וועדטה, וויייל די וואס שטאמען אב פון איהם וועלען אין א דור אדער צוויי אויסשטארבען; און פערקעהרט, אז א גוטער קערפער־געבוי, ווי אזים די גייסטיגע בענאבונג זאל דערביי ניט זיין, איז כדאי פאר זיי איהם אויפצוהאלטען, וואזים די גייסטיגע

בעגאבונגען קענען זיך אלץ מעהר און מעהר ענטוויקלען — וועו מיר געדענקען עס, בעגרייפען מיר ווי וויכטיג עס איז דער באלאנס פון די אינסטינקטען, וואס מיר האבען אויבען בעשריבען. אבער, לאזענדיג שוין די נוצען אן א זייט, איינמאל זענען די אינסטינקטען אט אזוי באלאנסירט, איז עס א דומהייט צו האלטען זיך מיט עקשנות אן א סיסטעם, וואס מאכט חרוב א מיידעל'ס קאנסטיטוציע, כדי נור איבערצולאדען איהר זכרון. בילדעט אזוי הויך ווי מעגליך — וואס העכער אלץ בעסער — בתנאי אבער עס זאל ניט גורם זיין קיין שאדען דעם קערפער (און מיר קענען פערבייגעהענדיג בעמערקען, אז מען וואלט נעקענט דערלאנגען א געזונד־הויכען מאסשטאב פון בילדונג, וועו מען וואלט די פאפאגאי־פעהיגקייט קולטיווירט וועניגער און די מעכשליכע פעהיגקייט מעהר, און אויך וועו די ערציהונג וואלט זיך אויסגעשפרייט איבער דער גאנצער פעריאדע פון ענדיגען די שוהל ביז חתונה האבען, וואס געהט איצט אוועק לאיבוד). ערציהען אבער אויף אזא מין אופן און אין אזא פערנעהם, וואס בריינגט א פיזישע דעגענעראציע, הייסט פשוט פערניכטען דעם הויפט צוועק צוליעב וועלכען מען גיט אך אזוי פיעל מיה און קאסטען און זארג. אונטערווארפענדיג זייערע טעכטער אונטער אט דעם הויכען דרוק־סיסטעם, רואינירען די עלטערן זייערע אויסזיכטען אין לעבען. אחוץ וואס זיי בריינגען אן אויף זיי אן אבשוואכונג פון געזונד מיט אלע שמערצען, הינדערניסען און טרויער, וואס קומען דערמיט, פעראורטיילען זיי זיי ניט זעלטען אויך צו בלייבען ניט פערהיראטעט.

די קערפערליכע ערציהונג פון קינדער איז אט אזוי שטארק פעהלערהאפטיג אין פערשיידענע הינזיכטען. איהרע פעהלערען בעשטעהען אין ניט גענוג נאהרונג, ניט גענוג קליידונג, ניט גענוג בעוועגונג (וועניגסטענס פאר מיידלעך) און אין צופיעל גייסטיגער אנשטרענגונג. בעטראכטענדיג דעם רעזשים אין גאנצען גענומען, געפינען מיר, אז זיין טענדענץ איז צו פערלאנגען צופיעל: ער פאדערט צופיעל און ניט צו־וועניג. אין דעם ערך אויף וויפיעל ער שטרענגט אן די לעבענס־ענערגיען, מאכט ער דאס יונגענד־לעבען פיעל מעהר עהנליך וווי עס דארף זיין צום

דערוואקסענעם לעבען. ער פערזעהט די וואהרהייט, אז אקוראט ווי ביי דעם ולד אין מוטער'ס לייב געהט די גאנצע לעבענס־קראפט אוועק אויפ'ן וואקסען; אקוראט ווי ביים זויגלינג געהט אוועק אזויפיעל לעבענסקראפט אויף וואקסען, אז עס בלייבט וועניג־וואס קראפט סיי פאר דער קערפערליכער, סיי פאר דער גייסטיגער טהעטיגקייט — אזוי איז אויך דאס וואקסען אין גאנצען משך פון קינדהייט און יוגענד די הויפט פאדערונג, אונטער וועלכע אלע אנדערע פאדערונגען מוזען וועדען אונטערווארפען. עס איז א פאר־דערונג, וועלכע הייסט געבען פיעל און אוועקנעהמען וועניג; א פאדערונג, וועלכע בעגרעניצט די אנשטרענגונגען פון קערפער און גייסט לויט דעם ערך פון דער שנעלקייט פון וואקסען; א פאדערונג, וועלכע ערלויבט די פערגרעסערונג פון די גייסטיגע און קערפערליכע טהעטיגקייטען ניט שנעלער, אידער דער ערך פון דעם וואקסען וועדט קלענער.

די ערקלערונג פון אט דער געשפאנטער ערציהונג איז — זי איז א פאלגע פון דער ציוויליזאציאנס־שטופע, וועלכע מיר לע־בען איצט דורך. אין די אראלטע צייטען, וועו דער אנגריף און די פערטיידיגונג זענען געווען די הויפט געזעלשאפטליכע טהעטיג־קייטען, איז די קערפערליכע קראפט און דער קוראזש, וואס קומט מיט איהר, געווען די נויטיגסטע אויסרעכענונגען. די ערציהונג איז יעמאלט געווען כמעט אין גאנצען א קערפערליכע: פאר דער גייסטיגער בילדונג האט מען וויניג־וואס געזארגט, און מען האט זי פאקטיש גאנין אפט בעהאנדעלט, א שטייגער וויי אין די פעאדאלע צייטען, מיט פראכטונג. איצט אבער אז אונזער געועל־שאפטליך לעבען איז פערהעלטנים־מעסיג א פריעדליכער — איצט אז די מוסקול־קראפט האט פאר עפעס אנדערם א חוץ פאר האנד־ארבייט גאר א קנאפען בעטרעכ, בעת כמעט יעדער געזעלשאפטלי־כער ערפאלג העננט זעהר פיעל אב פון דער גייסטיגער קראפט איז אונזער ערציהונג געווארען כמעט אויסשליסליך א גייסטיגע אנשטאט צו שעצען דעם קערפער און איגנארירען דעם גייסט, שע־צען מיר איצטער דעם גייסט און איגנארירען דעם קערפער. אט די ביידע פאזיציעם זענען פאלשע. מיר זעהען נאך ניט איין ריכ־טיג די וואהרהייט, אז וויבאלד אין אט דעם לעבען אונזערן איז

דאָס קערפערליכע דער יסוד פון דאָס גייסטיגע, טאָר דאָס גייסטיגע זיך ניט ענטוויקלען אויפ'ן חשבון פון דאָס קערפערליכע. די אמאָליגע און די היינטיגע בעגריפען מוזען צונויפגעבונדען ווערען אין איינעם.

קיין זאַך וועט אפשר אזוי שנעל ניט ברענגען די צייט, ווען עס וועט גלייכמעסיג געזאָרגט ווערען פאר ביידען, אי פאר'ן קערפער, אי פאר'ן גייסט, ווי די פערשפרייטונג פון דער מיינונג, אז אבהיטען דעם געזונד איז א חוב. עס זעהט אוים, אז וועניגע זענען בעוואוסטזיניג פון דעם פאקט, אז עס איז דאָ אזא זאַך ווי א קערפערליכע מאראל. אין די מענשען'ס געוועהנליכע רייד און האלטונגען לייגט דער גראנק, אז זיי האבען די פרייהייט צו בעהאנדלען זייערע קערפער ווי עס גיפעלט זיי. די ליידען וואָס קומען פון ניט־פאלגען די נאטור'ס געבאָט, בעטראכטען זיי איינפאך ווי א פערדרוס, ניט ווי די ווירקונגען פון א מעהר אַדער וועניגער זינדיגען אויפפיהר. הגם די שלעכטע פאלגען, וואָס זיי ברייגען אָן אויף די וואָס הענגען אָב פון זיי, און אויף די צוקונפטיגע דורות, זענען אפט אזוי גרויס ווי די וועלכע ווערען פעראורזאכט פון פערברעכען, פון דעסטוועגען האלטען זיי זיך אויף קיין פאל ניט פאר פערברעכער. עס איז אמת, אז אין פאל פון שכרות אנערקענט מען יא די פערברעכערישקייט פון א קערפערליכער עבירה: אבער עס שיינט אז קיינער ציהט ניט דעם שלום, אז אויב אט די קערפערליכע עבירה איז פערברעכעריש, דאן איז יעדע קערפערליכע עבירה פערברעכעריש. דער פאקט איז, אז אלע פערברעכען געגען די געזעצען פון געזונד זענען ק ע ר פ ע ר ל י כ ע ז י נ ד. וועז דאָס וועט אמאל ווערען איינגעזעהען בכלל, ערסט דאן — און אפשר טאקי ניט ביז דאן — וועט די קערפערליכע ערציהונג פון די יונגע בעקומען די אויפמערקזאמקייט וואָס זי פערדיענט.

ע נ ד ע.

אָנצייגער

פון די הויפּט ענינים פון בוך.

א

אויפנאַבע צו ענטוויקלען אַ מענש-ליך וועזען, ז. 52.

אויפפֿאַסונג פון קינדער, כּיט נאָכּ-מאַנסבילשען כבוד נאָך, ז. 213.

אויפפיהרונג אין לעבען איז דער צוועק פון ערציהונג, ז. 20; דעפיניציאָן פון אַ גוטער און שלעכטער אויפפיהרונג, ז. 167.

אונאַרדנונג וואָס קינדער מאַכען אין הויז — ביישפּיעלען ווי צו האַנדלען אין אַזוינע פֿעלען, ז. 177—174.

אונווויסענהייט וועגען די פונק-ציעס פון דעם אייגענעם קערפּער, ז. 33; די ווירקונג פון די עלטערנס אונווויסענהיים, ז. 47—45.

אונטערריכט, ווי די אינטעליגע-נטע מוטער פיהרט איהם אָן, ז. 126—125.

אונפֿאַרזיכטיגקייט — די נאַטיר-ליכע שטראָף דערפֿאר, ז. 177—175.

איבונגען פאַר יונגלער און מיידל-ער — דער זאַנדערבאַרער אונ-טערשייד אין בעזאַרגען די מיט-לען, ז. 243.

דער אונבעגרינדעטער טעם דער-פון, ז. 244.

איבערגעמאַטערטער געהירן — זיין איינפלוס אויפֿן קערפּער, ז. 263.

אידעאל פון ערציהונג, ז. 165.

אינדוסטריעלע טהעטיגקיים, ז. 33.

אינסעקטען, קלייבען און האַלטען אַ קאַלעקציע פון זיי העלפט די בעאַבאַכטונגס-קרעפטען, ז. 128.

אמוזירונגען און ערהאָלונגען, דאָס וויסען וואָס העלפט דערצו, ז. 61—60.

אנאַטאָמיע און באַטאַניק בילדען דעם זכרון בעסער איידער שפּרא-כען, ז. 75.

אנטאַגאָניזם צווישען געוואוקס און ענטוויקלונג, ז. 262—261.

אנציהונג ביי פרויען, ז. 268.

אסקעטיציזם, זיין שיכות צו די ערציהונגס-סיסטעמען, ז. 222, 99, 89—88.

אפּעטיט (דער) אַ גוטער וועג-ווייזער, ז. 217.

דער אוינצייגער וואָס פערדיענט אונזער צוטרויען, ז. 221.

אָרגאַנישע געזעצען — דיזעלביגע פאַר מענשען ווי פאַר נידעריגערע בריאים, ז. 215.

אַריינמישען-זיך — צו זאָל מען זיך גאָר אינגאַנצען מישען אין די ערציהונג פון קינד? זייטע 103—102.

אַריפמעטיקע, זאָל געלערנט ווערען אויף אַ קאָנקרעטען אופן, ז. 97.

ב

באַטאַניק, ווי אינטערעסאַנט עס איז פאַר קינדער, ז. 127.

ביאָלאָגיע און אַגריקולטור, ז. 39

ביכער — זייער ערציהונגס-ווערטה איז אויפערשטענדיגונג פון דער יוגנט, ז. 49; זייער בלויז אונדזערקסטע מיטלען פאר דער ערווערבונג פון קענטניס, ז. 50.
בילדונגס-פּלענער — זייער מעה-רען-זיך העלפט דער אויספּארשונג פון דער פראגע, ז. 90; די מחלוקות וועגען די ערציהונגס סיסטעמען מוזען בעטראכט ווערען ווי אן אויפרעגונגס-שטופּע, ז. 91.
בירגער, דאס וויסען וואס העלפט צו ערפילען די בירגערליכע פונקציעס, ז. 60—54.
בעאבאכטונגס-קרעפטען, די סיסטעמאטישע אויסבילדונג פון זיי, ז. 96.
בעהאנדלונג פון קינדער ווערט אין גאנצען פערנאכלעסיגט אין די שוהל-קורסען, ז. 45.
בעהאנדלונג פון טהיערען — דער אלגעמיינער אינטערעס דערויף, ז. 212—211.
בעפעהלען — עלטערן זאלען געבען וועניג בעפעהלען, ז. 202—200.

ג

גימנאסטיק — איהרע פאזיטיווע און נעגאטיווע חסרונות, זייטען 248—247.
גייסטיגע סימפּאטיע וועלכע קינדער פאדערן, ז. 124.
גייסטיגע אנשטרענגונג צו-גרויסע איז די סבה פון שוואכען געזונד פון'ם יונגען דור, ז. 253—251.
גייסטיגע שפּייז מוז בעאַרגט ווערען אזוי גוט ווי די פיזישע, ז. 104.
גלאנץ און פּוטץ האט די אויבער-האנד איבער דאס נוצליכע — די ערקלעהרונג דערפון, ז. 15, 14.
גענארראפיע, פיזישע גענארראפיע דארף מען לערנען פריהער איידער פאליטישע, ז. 51.
געאמעטריע, איהר געברויך אין דער אינדוסטריע, ז. 35;
די לעקציאנען מוזען זיך אנהויבען מיט עמפּירישע, דאן ראציאנאלע, ז. 143—139.
געהירן-אויפרעגונג ברויגט פערשידענע שטופען פון קערפּערליכער צורודערונג, ז. 264.
געוואוקם העגט אב פון דער שפּיז, ז. 227—225;
פון דער טעמפּעראטור, ז. 237;
פערגרעסערונג אין מאס האלט אב די פערגרעסערונג אין דער סטרוקטור, ז. 261.
געזונדהייט, איהר וויכטיגקייט פאר אלע טהעטיגקייטען, ז. 32—30;
אבהיטען דאס געזונד איז א חוב, ז. 272.
געזיכטסציגע פון נייגעבוירענע האבען אן אנבליק ווי פון די ווילדע, ז. 197.
געוועלשאפטליכע וויסענשאפט — איהר וויכטיגקייט אין דער אינדוסטריע, ז. 41.
געשפּאנטע ערציהונג פון חיינטיג לעבען — די ערקלערונג דערפון, ז. 271.
גראמאטיק קומט היסטאריש שפּעטער אויידער די שפּראך, און אזוי דארף מען עס אויך לערנען די קינדער, ז. 95.

ד

דיסציפּלין, דער ווערטה פון וויסען אלס א מיטעל פון דיסציפּלין, ז. 26;
די נאטירליכע דיסציפּלין און די

קינסטליך אויסגעפיהרטע, ז. 171.
די נאַטירליכע אין אַ דיסציפלין פון רייגער גערעכטיגקייט, ז. 179;
די דיסציפלין פון דער וויסענשאַפט אויף אַ רעליגיע זע קולטור, ז 78.
דיעטע פון קינדער מוז פאראייניגען נאַהרהאַפטיגקייט מיט פערדיוחליכקייט, ז. 226;
די שפייזען מוזען זיין פערשיידענארטיגע, ז. 232; און געמיש-טע, ז. 233.
דענענראציע — איז עס א סברא אַז מיר דעגענערירען? ז. 249.
דעספּאָטיזם אין שטאַט ברויגט-מיט אַ דעספּאָטיזם אין דער ערציהונג, ז. 87.

ה

הדרכה פון קינדער — דער טרויעריגער און כאַטישער צושטאַנד, ז. 158—157.
הויפט-צוועק פון דער ערציהונג, ז. 20.
הויפט-פרינציפען פון דער ערציהונג, ז. 118—109.
הויפט-כללים פון דער מאַראַלער ערציהונג, ז. 205—196.
היסטאָריע, דער געוועהנליכער למוד דערפון איז כמעט ווערטה-לאָז, ז. 54;
וואָס דער למוד פון היסטאָריע דאַרף זיין, ז. 59—57.
העקסלעי, פראָפעסאָר, וואָס ער זאָגט וועגען אכט-ער וויסענשאַפט און רעליגיאָן, ז. 79.
השלמות אין דער ערציהונג פון מיידלער, ז. 15—14.

ו

וואויליזיין פון די קומענדע דורות איז דער העכסטער צוועק פון דער נאַטור, ז. 269.
ווילדע ראַסען, דער חלוק צווישען די גוט-געזונהארטע און שלעכט-געזעהארטע, ז. 229.
ווייסענשאַפטליכע קענטנים איז נויטיג אין אַלע קונסט-ארבייט, ז. 65;
ווי אויך אין דער מוזיק, ז. 66;
און אפילו אין דער פאַעזיע, ז. 67;
אויך צו קענען אבשאַצען די קונסט-שאַפונגען, ז. 69.
וויסענשאַפט (די) רופט אַרויס עפענט אויף נייע וועלטען פון פאַעזיע, ז. 71;
זי איז אַליין גופא פאַעטיש, ז. 70;
זי איז אויך דער בעסטער מיטעל פאַר דער מאַראַלער דיסציפלין, ז. 77.
וועלטה פון קענטנים — אַ אינער-ליכער און אַ קאָנווענציאָנעלער, ז. 25.

ז

זאָכען-אונטערריכט, ריכטיג אין טעאָריע, ז. 96;
דאַרף אַנדערש געפיהרט ווערען, און לענגער אָנהאַלטען, ז. 127.
זיסע זאָכען — די קינדערשע ליעב-שאַפט דערצו האָט אַ פיזיאָלאָגי-שען גרונד, ז. 219—218.
זכרון (דער) קען בעסער געאיבט ווערען דורך וויסענשאַפטליכע למודים אויפער דורך שפראָכען, ז. 75.
זעלבסט-ערהאַלטונג, די ערציהונג וואָס העלפט דערצו, ז. 29—27.
זשעניע (דער) נויטיגט זיך אין וויסענשאַפטליכע קענטנים, ז. 69.

ח

חושים (די) ווערען ענטוויקעלט דורך דעם געברויך פון זייערע פונקציעס, ז. 74—73;
אויסגעהונגערטע חושים, די רע־אַקציעס וואָס זיי רופען אָרויס, ז. 218.
חדר־יונגעלײַט חונגער, ז. 225.

ט

טהיערען — די אַלגעמיינע פרינציפען פון זייערע לעבענס־פראָצעסען, ז. 215.
טהעטיגקייטען — א קלאַסיפיקאַציע פון זיי, ז. 22.
טעות׳ן פון דעם סיסטעם פון שטאָפען, ז. 266—265.
טרויעבען, בויזע טרויעבען ביי קינדער, ז. 197.

י

יונגלעך, די גראָבע בעהאַנדלונג וואָס זיי שפּעהען אויס אין די פאַלקס־שולען, ז. 164;
יונגלער ענטוויקלען זיך לאַנגזאַמער אידער מיידלער, ז. 262.
ימים טובים, וועז די קינדער כאַפּען אַריבער די מאָס פון „גוטע זאַכען", וויל זיי בעקומען עס ניט אין דער וואָכען, ז. 220.

כ

כעס פון די עלטערן אַלס נאַטירלי־כע צוריקווירקונג פון דעם קינד׳ס פערזיכדיגונג, ז. 172;
כעס פון עלטערן צו קינדער איז אַלעמאָל שעדליך, ז. 182.
כללים פון מאָראַלער ערציהונג, ז. 205—196.

ל

ליגען זאָגען און קלויגע גניבות ביי קינדער, ז. 192.
למודים וואָס האָבען א ווערטה פאַר די צוועקען פון דיסציפלין, ז. 73;
דער אונאַרמאַלער סדר ווי מען גיט איבער די למודים, ז. 50.
למוד פון צייכנען, ז. 130;
מעטאָדען ווי צו לערנען צייכנען, ז. 136—135, 132—131;
קריטיק פון די אָנגענומענע מעטאָדען, ז. 134.
לעהרער און די תלמידים — די בעציהונג צווישען זיי, ז. 150.
לעהרער־אינסטיטוט, די טעגליכע רוטין, ז. 256—255.
לעצטע שטופּע אין דער גיוסטיגער ענטוויקלונג פון יעדען מאַן און יעדער פרוי, ז. 207.

מ

מאָסשטאָבען ענדליכע, לויט וועלכע די אויפֿהרונג ווערט גע־אורטיילט, ז. 167.
מאָראַלע פאַר־דער־צייטיגקייט אַזוי שעדליך ווי די גיסטיגע, ז. 197.
מאָראַלע ערציהונג, די ציעלען און מעטאָדען, ז. 166.
מעכאַניש וויסענשאַפטען, זייער ווערטה פאַר׳ן לעבען, ז. 36—35.
מנהגים פון טיש — וועגעטאַריא־ניזם און „טיטאַטאַליזם", ז. 216.

נ

נאַטור (די) א שטרענגע בוכהאַל־טערין, ז. 258, 31.
נאַטירליכע צוריקווירקונגען פון די שוועריקייטען חטאים, ז. 195, 194, 193;

די מעלות פון דער מעטאָדע, ז. 183.
נאַטירליכע מעטאָדע פון אונטער־ריכט פערשאַפט דעם קינד פערגע־ניגען אַנשטאָט אַבקומענישׂ, ז. 98.
נאַטירליכע פעהלערען קענען ניט אינגאַנצען אַוועקגענומען ווערען דורך די ערציהונג, ז. 159.
נויטען (די) פון דעם קינדס קער־פער, ז. 225—224.
נוצען פון זעלבסטענטוויקלונג, ז. 147 ;
פון אַנגענעהמער טהעטיגקייט, ז. 149—148.

ס

סדר חלמוד מוז שטימען מיט סדר פון ענטוויקלונג פון די גיוסטיגע פעהיגקייטען, ז. 101.
סימפאַטישע בעציהונגען צווי־שען עלטערן און קינדער, ז. 191.
סיסטעם פון שטאָפען — דער שׂ־דען דערפון, ז. 267—265 ;
נאָך מעהר שעדליך איז דער סיס־טעם פאר מיידלער, ז. 268.

ע

עלטערן ווערען בעטראַכט פון זייע־רע קינדער ווי האַלבע פריינד און האַלבע פיינד, ז. 187.
עמפפינדונגען פון די חושים — די פאַלשע טעאָריע וועגען זיי, ז. 235.
ענערגיע (דער גראַד פון) העגגט אַב פון דער נאָהרהאַפטיגקייט פון דער שפּיז, ז. 231—228.
עסטעטישע קולטור, איהר ווערטה אין לעבען, ז. 63—61.
ענגער בעגריף פון ניצליכקייט אין מענשענס לעבען, ז. 129.
ערציהונגס־סיסטעמען האַרמאָני־זירען מיט די געזעלאַפטליכע פאָרמען, מיט וועלכע זיי עקזיס־טירען צוזאַמען, 90—87 ;
דער סך הכל פון־ם פאָרטשריט אין דער ערציהונג, ז. 92 ;
די ערציהונג דאַרף זיין אַ ווי־דערהאָלונג פון דער ציוויליזא־ציע אין אַ קלייניעם מאָסשטאָב, ז. 114 ;
זי מוז זיך צופאַסען צו די טע־טאָדען פון דער נאַטור, ז. 99 ;
זי דאַרף זיך אַנהויבען פון וויעג אָן, ז. 119 ;
זי מוז פיהרען פון איינפאַכע זאַכען צו פיעלפאַכע, ז. 119 ;
פון דאַם אונבעשטימטע צו דאַם בעשטימטע, ז. 110 ;
זי דאַרף זיך אַנהויבען פון קאָנ־קרעטע זאַכען און ענדיגען מיט אַבסטראַקטע, ז. 112 ;
זי מוז שטימען אי אין פאַרם, אי אין אייגנארדנונג מיט דער ער־ציהונג פון דער מענשהייט, ז. 113;
זי מוז געהן אין יעדען צוויג פון דעם עמפירישען צו דעם רא־ציאָנאַלען, ז. 115 ;
דער פראַצעס פון ערציהונג דאַרף פאַרקומען אין דער פאַרם פון זעלבסט־אונטערריכט, און מוז אין עצם זיין אַנגענעהם און צו־פרידענשטעלענד, ז. 146 ;
די זעלבסט־ענטוויקלונג מוז זעהר ערמוידטערט ווערען בייס קינד, ז. 117—115.

פ

פעסטאלאָצי׳ם לעהרע, ז. 100 ;
קריטיק פון זיין מעטאָדע, ז. 120;
זיינע פראַקטישע רעזולטאַטען ניט קיין גלענצענדע, ז. 105 ;
די ערקלערונג דערפון, ז. 108—106;

פּסיכאָלאָגיע, א בעקאַנטשאַפט מיט דער לעהרע איז נויטיג פאַר עלטערן און לעהרער, ז. 50—49.

פּ

פּאָלקאָמענער סיסטעם פון ערציהונג איז אונמעגליך אין הויכטיגער אונפּאָלקאָמענער געזעלשאַפט, ז. 163.

פּאַמיליען-רעניערונג, וואָס ריכטער זאָגט וועגען איהר כאַראַקטעריסטיק, ז. 157.

פּאַרבריוטונג פאַר דער אויפגאַבע פון מענשען אלס עלטערן, ז. 155; דאָס דאַרף זיין דער לעצטער גענעראַציע אין א קורס פון לעבן, ז. 246.

פּוילקיים ביי קינדער איז אן אונאַטירליכע זאַך, ז. 118.

פּיזיאָלאָגיע, די אונטערסוכונגען פון איהרע פּרינציפּיען איז א סכה פון קראַנקהייטען, ז. 30—29; א ידיעה פון פּיזיאָלאָגיע איז נויטיג אין דער ערציהונג פון קינדער, ז. 46—45.

פּליישיגע שפּייזען פאַר קינדער, ז. 223—222.

פּעהיגקייטען (די) וויקלען זיך פאַנאַנדער אין א געוויסער אַרדנונג, ז. 258.

פּעהלערן פון דער קערפּערליכער ערציהונג, ז. 271—270.

פּעטקייט איז ביי דערוואַקסענע אָפט א צייכען פון שוואַכקייט, ז. 227.

פּערבינדונג פון אורזאַך און וויקונג, וואָס א קינד לערנט פון דער אָנווענדונג פון נאַטירליכע שטראָפען, ז. 178.

„פּערהאַרטעוועז דעם קערפּער"— א שעדליכע אויסבילדונג, ז. 236.

פּרוכטען זענען א זעהר ניצליכע שפּייז פאַר קינדער, ז. 220.

צ

ציוויליזאַציע, איהר גאַנג דאַרף זיין דער מוסטער פאַר דעם סדר פון דער ערציהונג, ז. 113.

צייבענען, וועז און ווי דאָס צו לערנען, ז. 138—130.

ציערליכע (דאָס) קומט איידער דאָס ניצליכע, ז. 13, 12.

צניעות-געפיהל פון פרויען אלס אָבהאַלטס-מיטעל פון גראָבע און שטורמדיגע שפּיעלעריין, ז. 246.

ק

קאַנט אָגיוסט — דעם קינד'ס ערציהונג דאַרף שטימען מיט דער ערציהונג פון דער מענשהייט אין א היסטאָרישען זין, ז. 113.

קאַנטראַסטען צווישען דער אַמאָליגען דור, ז. 249; די בעדייטונג דערפון, ז. 250; קאַנטראַסט אין דער ענטוויקלונג פון די געשלעכטער, ז. 262.

קינדערשע אינסטינקטען, ז. 121.

קלאַסישע ביכדונג — דער מאַטיוו פאַר וואָס מען האַלט פון איהר, ז. 13.

קליידונג — איהר גרויסע וויכטיגקיים, ז. 238.

קליינגעווויקסיגקיים קומט פון א גרויסער אבציהונג פון קערפּערליכער חיטץ, ז. 237.

קערפּערליכע בעוועגוונג אין א

צו-גרויסער מאַס פערקלענערט די קראַפט פון דענקען, ז. 259.
קערפערליכע מאַראַל — דער חוב אַכצוהיטען דאָס געזונד, ז. 272.

ר

ראַציאָנאַליזם סדר פון בילדונג, ז. 24.
ריזיקעס, קליינע, דאַרף מען דעם קינד ניט פערוועהרען, נור וואָר-נען פון זיי, ז. 190—189.
ריין-מאַראַלע שטראָפען — ביז-שפיעלען פון פאַקטישע אָנווענ-דונגען, ז. 186—184.
רעאַקטיע געגען צופיעל בילדונג, ז. 214.
רעגעלען פאר קליידונג, זייטען 242—240;
שעדליכע ווירקונג פון ניט געגונג קלייד ונג, ז. 241.
רעלאַטיוון ווערטהען פון קענט-נים, ז. 19—16.
רעאַקציעס אונפערמיידליכע, וואָס קומען פון דעם קינד'ס טחאַטען, ז. 168.

ש

שוהל-קורסען — וואָס זיי פערפע-לען צו גלעבען איז גראָד דאָס נויטיגסטע פאַר די עסקים פון לעבען, ז. 43.
שוהל-רעזשים פון ענגלישע טעג-טער-שוהלען, ז. 254.
שטיפערישע טהעטיגקייטען זע-נען אַ גרינדליכע נויטיגקייט פאַר'ן וואויזלזיין פון קערפער, ז. 248.
שטערבליכקייט פון קליינע קינ-דער דורך קעלט, ז. 239.
שלעכטע האַנדלונגען פון די על-טערן איז אין אַ גרויסען טייל שולדיג פאַר די תמאים וואָס וועט-רען צוגעשריבען צו די פערדאַר-בענקייטען פון די קינדער, ז. 161.
שעדליכער אייגפלום אויף די קינדער פון דער מוטער'ס אונווי-סענדער פיהרונג, ז. 48.
שפיעלען, קינדערשע, ענטוויקעלט דעם קערפער און גרייט איהם צו פאַר די שפעטערע ארבייט פון לע-בען, ז. 28—27.
שפראַכען אלס אַ למוד שטעהען נידעריגער אויידער וויסענשאַפט אין דער בילדונג פון דער אור-טיילסקראפט און פון דעם זכרון, ז. 78—77.

מיזעל עט קאָ.
יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און ווייסענשאפט

ביערנסטערנע ביערנסאָן

איבער אונזער קראפט

א דראמא אין צוויי טיילען,

מיט אן אבשאצונג פון פערפאסער און זיין ווערק,

פון דר. ה. זאלאטאראוו.

„איבער אונזער קראפט" בעהאנדעלט א וועלט־פראָבלעם. אין אונזער גלויבען און שטרעבען צו דעם העכסטען — צום אידעאל פון אונזער נשמה — אין דעם ברענענדען בעגעהר צו דערגרייכען דעם אידעאל — איז דאָ עפעס אזוינס, וואָס מיר קענען ניט בויקומען... דאָס איז דער טיעפער פילאָזאָפישער טהעזיס פון דער דראמא. און בעאבאכטענדיג אָט דעם פאקט אין דעם רעעלען לעבען, מערקט מען, ווי צוליעב דעם אונדערגרייכבארען שפּיעלען זיך אב אין לעבען א רייהע פון דראמאטישע קאָנפליקטען, וואָס נעהמען ארום דאס טיעפסטע און דאָס אנגעוועהטאָגסטע אין דעם פסיכישען און סאָציאלען לעבען פון מענשען.

ביערנסאָן האָט דעם דראמאטישען קאָנפליקט פארגעשטעלט נור אין צוויי וויינקעלער פון׳ם לעבען — אין די צוויי טיילען פון דער דראמא „איבער אונזער קראפט". דער ערשטער טייל איז פערפאסט געוואָרען מיט יאָהרען און יאָהרען פריהער פאר דעם צווייטען טייל; אָבער אין בוידע טיילען ציהט זיך דערזעלביגער טיעפער אינהאלט, אָבגעשפּיעלט נור אויף פערשיעדענע געביטען פון׳ם לעבען. אין בוידע טיילען טרעטען ארויס דיזעלביגע גיסטיגע קרעפטען פון די העלדען — זייער גרויסער שטרעבען צו דעם העכסטען, זייער גרויסער גלויבען אין דעם אידעאל, וואָס טרייבט זיי צו דער לעבענסטהעטיגקייט, וועלכע בריינגט זיי אין א קאָנפליקט מיט די אויסערע קרעפטען, וואָס הערשען און געוועלטיגען — מיט דעם עפעס וואָס איז איבער אונזער קראפט — און זיי מוזען פאלען — די גרויסע קרבנות פון זייער גלויבען.

אויסצוג פון דר. ה. זאלאטאראוו׳ס אינלייטונג.

פּריין, בראָשירט, 50 סענט; שעהן געבונדען, 75 סענט.

---

422 GRAND ST., N. Y.

העכריק איבסען

געזאמעלטע דראמען

עם ווערען פערפערטיגט 6 שעהן געבונדענע בענדער, וועלכע ווערען ענטהאלטען פאלגענדע בעריהמטע דראמען:

1. נאָרא, די ווילדע ענטע.
2. העדדא גאבלער, בוימייסטער.
3. ראָזמערסהאלם, די פרוי פון ים.
4. קליינער עאלף, יאהאן גבריאל באָרקמאן, ווען מיר טויטע ערוואכען.
5. יוגענד־בונד, שטיצען דער גזעזלשאפט.
6. דער פאָלקס פיינד, די גייסטער.

די אלע דראמען זיינען גענרי איבערזעצט לויט די לעצטע דייטשע און ענגלישע אויסגאבען, אונטער איין קאָמפעטענטער רעדאקציאָן.

פרייז פער באנד, מיט פאָרטא, 75 סענט.

פאָרלויפיג זיינען צו בעקומען די פאלגענדע איינצעל דראמען בראָשירט:

נאָרא, איבערזעצט פון מ. ווינטשעווסקי . . . . . 20.
העדדא גאבלער, איבערזעצט פון א ים . . . . . 25.
דער בוימייסטער, איבערזעצט פון א. גאלדווין, מיט אן אינלייטונג פון ווינטשעווסקי . . . . . 25.
ראָזמערהאלם, איבערזעצט פון א. גאלדווין . . . . 25.
דער קליינער עאלף, איבערזעצט פון ק. טעפער . . . 20.

מ י י ז ע ל ע ט ק ע.

יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און ווייסענשאפט

מאַרים ווינטשעווסקי

ליעדער און געדיכטע

א פראכט־אויסגאבע פון דעם „זיידען׳ס" בעריהמטע ארבייטער־
און קאמפף־ליעדער (ווי אויך א היבשע צאהל נייע, ביז
איצט נאָך ניט געדרוקטע געדיכטע) אין איין
גרויסען באנד פון 320 זייטען, אייגנע־
טיילט אין צוויי טיילען.

ערשטער טיל:

1. קלייגע לירייקס.
2. לירישע געדיכטע.
3. קאמפף־ליעדער.
4. קינדער פון׳ם פאָלק (לאָנדאָנער סילועטען).

צווייטער טיל:

1. יוגענד־חלומות: ליעבע, לוסט און ליידענשאפט (בין
השמשות געדאנקען).
2. אידישקייט, „געטליכקייט" און געלעגענהייטס גע־
דיכטע.
3. עטוואָס הומאָר און סאטירע.

פרייז מיט פאָרטאָ $1.00

פון דעם זעלבען פערפאסער:

א טאָג מיט יעקב גאָרדין

א געפיהלפולעס שטימונגס־בילד פון יעקב גאָרדין׳ס פערזענ־
ליכקייט, געשריעבען אין דעם „זיידען׳ס" אייגענארטיגען סטיל.
פרייז, בראָשירט, 25 סענט.

422 GRAND ST., N. Y.

—— מיזעל עט קא. ——

יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און וויסענשאפט

עם ווערען פערפערטיגט צום דרוק

אנטאן טשעכאוו'ס דראמען

אנקעל וואניא,

דער וואסער־פויגעל,

דער קארשען־גארטען,

אין א פראכטפאל געבונדענעם באנד

פריין $1.00

אויך אין אייגצעל דראמען, בראשירט,
יעדע 25 סענט.

עם ווערט אויך געדרוקט לעאניד אנדרעיעוו'ס

קעניג הונגער

איבערזעצט פון אלגין

און ס. פשיבישעווסקי'ס בעריהמטע דראמא

שנעע

איבערזעצט פון ש. עפשטיין.

---

422 GRAND STREET, N. Y.

מ י י ז ע ל ע ט ק ע.

יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און ווייסענשאפט

פעליקס האלענדער: די זוכער פון אמת, איבערזעצט פון ש. יאנאווסקי, אסאציאלער ראמאן אין פיער ביכער, 587 זייטען, בראשירט, 1.00; געבונדען 1.25

יעקב גאָרדין: קריצער סאנאטא, בראשירט . . . . . .25.

א. סטרינדבערג: פרויליין יוליא, בראשירט .20.

דר. י. א. מערימאן: דער אנארכיזמוס און די פאָליטישע טהעטיגקייט, בראשירט . . . . . .10.

ד. טהאָרא: די פליכט פון אונגעהאָרזאמקייט, איבערזעצט און איינגעלייטעט פון ד ר. מ ע ר י ס א ן, בראשירט . . . . .10.

איוואן טורגענעוו: האמלעט און דאן קיכאָט, איבערזעצט און איינגעלייטעט פון מ. קאץ, בראשירט . . . . . .12.

אליוו שרייענר: טרוימען, האלב געבונדען . .30.

אַסקאר וויילד: די זעלע פון מענשען אין דער סאציאליסטישער געזעלשאפט, האלב געבונדען . . . . .20.

לעאָניד אנדרעיעוו: דאס לעבען פונ׳ם מענשען, איבערזעצט פון ווארשע און לאפין די טעג פון אונזער לעבען, איבערזעצט פון מ. קאטץ . . . . . .25.

422 GRAND ST., N. Y.

— מיזעל עט קצ. —
יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און וויסענשאפט

עם ווערען פערפערטיגט צום דרוק
שעקספיער'ס בעריהמטע דראמען

האמלעט, מאקבעטה

און אנדערע

אין א געטרייע, העכסט־געלונגענע איבערזעצונג
פון ח. ליעבערמאן

אויך טאלסטאי'ס בעריהמטע ערצעהלונג

קאזאקען

איבערזעצט פון ש. ע פ ש ט י י ן.

422 GRAND STREET, N. Y.

מיזעל׳ס פערלאג

קאַטאַלאג

ש״ר. חיים זשיטלאָווסקי: די פילאָסאָפיע, וואָס זי איז און
ווי זי האָט זיך ענטוויקעלט. צוויי בענדער, שעהן געבונדען,
מיט פּאָרטאָ — — — — — — — — — — — — $2.50

הערבערט ספּענסער: די ערציִהונג, איבערזעצט
פון דר. מעריסאָן. געבונדען — — — — — — — — $1.00

דר. י. א. מעריסאָן: דער אַנארכיזמוס און
די פּאָליטישע טהעטיגקייט. בראָשירט 10.

איבסען׳ס דראַמען: נאָרא בראָשירט 20.
העדדא גאבלער " 25.
דער בוימייסטער " 25.
ראָזמערסהאָלם " 25.
דער קליינער עאָלף " 20.

ב. ביערנסאָן: איבער אונזער קראפט. בייד
טהיילען אין אייַן באַנד. בראָשירט — — — — 50.
געבונדען — — — — — — — 75.

א. סטרינדבערג: פרייליין יוליא " 20.

יעקב גאַרדין: קרייצער סאָנאַטע " 25.

מ. ווינטשעווסקי: א טאָג מיט י. גאַרדין " 25.

אַליוו שרייַנער: טרוימען האַלב־געבונדען 25.

ד. טהאָראָ: די פליכט פון אונגעהאָר־
זאמקייט. בראָשירט 15.

איוואַן טורגענעוו: האַמלעט און דאָן קיכאָט. " 12.

פעליקס האַלענדער: די זוכער פון אמת, איבער־
זעצט פון ש. יאַנאָווסקי, 587 זייטען. בראָשירט $1.00
געבונדען $1.25

מ. ווינטשעווסקי: ליעדער און געדיכטע
320 זייטען, שעהן געבונדען — — — — — — — $1.00

צו קריגען ביי אלע בעספערע בוכהענדלער אוו אין פערלאג

MAISEL & CO., 422 Grand Street, New York.

261

261

DATE DUE

AUG 9 1953

AUG 23 1953

SEP 3 1951

JAN 3 1951

AG 24 1954

MAY 10 '63

JUL 12 1985

3483 מעשה בם

מדרש רבי פנחס בן יאיר

//ורשא

//ורשא

#3483